

קולנוע לטוב عنوان للعامل

ע.ר. רח' אלנבי 78, ת"א 61022 טל' 03-5102266 פקס' 03-5713081

אוגדן דפי-מידע

1990-2000

אפריל 2000

מפתח לפי נושאים

עובדים פלסטינים

בטוח לאומי

עמ'		בטוח לאומי
1	ספט'-אוק' 1990	מניעת דמי הבטלה
1	דצמבר 1990	קצבת מחיה
1	ינואר-פברואר 1991	בג"ץ מגדלי הפרחים
2	יוני אוגוסט 1991	תאונות עבודה
2	יוני-אוגוסט 1991	בטוח לאומי
2	יוני 1992	ניקויים - צילום תלוש של עובד
3	יוני 1992	הצעות לשינוי חוק בטוח לאומי
3	ספטמבר 1992	מערת: "היטל השוואה" - הצעת חוק בנושא בטוח לאומי
1	דצמבר 1992	אמדן הסכומים שנוכו בביטוח הלאומי
2	דצמבר 1992	ספורים מן החיים על מצוי הזכויות הבודדות בבטוח הלאומי
2-3	דצמבר 1992	פשיטת רגל של מעביד
3-4	דצמבר 1992	מדור התשלומים של שרות התעסוקה
1	מרץ 1993	ביטוח לאומי
1	מרץ 1993	הבטחת הזכויות בבטוח הלאומי
2	אוקטובר 1993	פירוקים של חברות
4	פברואר 1994	הסכם עזה-יריחו: סעיף יחסי עבודה והשלכותיו
2	מאי 1994	בטוח לאומי
1	ספטמבר 1994	הצעת החוק הממשלתית ליישום הסכמי עזה-יריחו
2	ספטמבר 1994	נמחקה תביעת פועלי השטחים למימוש זכויות בבטוח לאומי
1	מאי 1995	הצעת חוק לצמצום הסחבת בתשלום לעובדים במקרה של פשיטת רגל
3	מאי 1995	נשות עובדים מהשטחים לא יקבלו מענק לידה
4	מאי 1995	סקירת מצב
1	אוגוסט 1996	מסגרת: ידיעה
2	אוגוסט 1996	הצעות לתיקון חוק בטוח לאומי
4	פברואר 1997	

"דמי ערובה" במשפט/ מכשולים בדרך לבתי דין

3	ינואר 1995	דרישת דמי ערובה מתובעים פלסטיניים בתי דין לעבודה
4	מאי 1995	התפתחויות משפטיות בדרישה לדמי ערובה
1	מרץ 1996	פסק דין עקרוני בדרישה ל"דמי ערובה"
2	אוגוסט 1996	"דמי ערובה" בתביעות של פלסטינים
1	דצמבר 1997	מסלול המכשולים בדרך לבית הדין

הלנת שכר

	אוגוסט 1990	מערכות שכר נפרדות
2	ספט'-אוק' 1990	מקרה מטר נאסר
2	ינואר-פברואר 1991	קו אופ ועוד
4	אפריל-מאי 1991	"הם לא עבדים, פשוט אין לנו כסף"
2	ספטמבר 1992	דיווח כוזב
4	פברואר 1994	ניצול פועלים פלסטיניים ורוסיים בידי מעבידיהם
5	מאי 1994	שכר מינימום והמהלקה לאכיפתו
2	פברואר 1997	עבדים חוקיים בכלכלה חופשית

ההסתדרות ועובדי השטחים

2	ינואר-פברואר 1991	מפעל ארגמן טקסטיל
2	אפריל-מאי 1991	האגוד המקצועי - ההסתדרות
1	יוני 1992	ההסתדרות ועובדי השטחים
2	יוני 1992	ההסכמים הקיבוציים
2	דצמבר 1992	"טפול ארגוני מקצועי"
3	פברואר 1994	תחולת חוקת העבודה של עובדי ההסתדרות על תושבי השטחים ...
2	ינואר 1995	ההסתדרות והאגודים המקצועיים בשטחים
1	ספטמבר 1997	הסגר, הקבלנים וההסתדרות

העסקת עובדים מהשטחים

התנחלויות

3	יוני 1992	עבודה בהתנחלויות.....
1	אוקטובר 1993	העסקה בהתנחלויות.....
4	מאי 1994	העסקת פלסטינים בהתנחלויות חקיקה ואכיפת.....
2	דצמבר 1995	סמכות בתי הדין לעבודה בתביעות פועלים פלסטיניים בהתנחלויות.....
1	דצמבר 1997	עובדים פלסטיניים בהתנחלויות.....
1	אוגוסט 1998	העדר הגנה על זכויות עובדים פלסטינים בהתנחלויות.....
2	דצמבר 1998	עובדים פלסטיניים בהתנחלויות: עמימות משפטית.....
2	יוני 1999	תביעות עובדים.....

מוסדות ציבוריים

4	ספטמבר 1992	גם במוסדות ציבוריים.....
4	מאי 1994	תביעות נגד המנהל האזרחי.....
1	אוגוסט 1998	קיפוח עובדים פלסטינים בעיריית ירושלים.....
1	נובמבר 1999	הפרת חוק בוטה בחסות עיריית הרצליה.....

מושבים

2	ספטמבר 1994	ניצול עובדי חקלאות פלסטינים במושבים.....
---	-------------	--

זכויות סוציאליות

1	אפריל-מאי 1991	עיכוב בתשלומי ביטוח סוציאלי.....
2	יוני-אוגוסט 1991	דיווח כוזב של מעבידים.....
2	יוני 1992	ביטוח סוציאלי.....
3	יוני 1992	שכר המינימום + צילום תלוש.....
3	ספטמבר 1992	בטוח סוציאלי.....
1	מרץ 1993	הסכמים קיבוציים.....
1	מרץ 1993	דיווח כוזב.....
2	מרץ 1993	דמי הבראה ודמי חופשה.....
2	מרץ 1993	אי מימוש זכויות עובדים.....
2	מרץ 1993	קופות גמל.....
2	מרץ 1993	תשלום ישירות מהמעסיקים.....
2	מרץ 1993	"פיצויי פיטורין".....
3	מרץ 1993	קרן פועלי הבניין.....
3	מרץ 1993	מדור התשלומים – סיכום.....
1	אוקטובר 1993	מדור התשלומים.....
2	פברואר 1994	תביעה משפטית למימוש הזכויות הסוציאליות של פועלי השטחים.....
2	מאי 1994	הסכם עזה-ידיחו: סעיף יחסי עבודה והשלכותיו.....
3	מאי 1994	ד"ח מבקרת המדינה: ליקויים במדור התשלומים.....
1	יוני 1997	כספי הבטוח הסוציאלי מחכים לקרן שתוקם בשטחים.....
2	יוני 1997	הגבלת חופש המעבר ממעביד למעביד.....
1	מרץ 1999	ניצחון קטן בבית המשפט העליון.....
1	נובמבר 1999	מכסות להלכה ותעסוקה למעשה.....

מדור התשלומים

ראה: הבטוח הלאומי, זכויות סוציאליות

"מס חיים"

2	אפריל-מאי 1991	מס חיים.....
2	יוני-אוגוסט 1991	מס חיים.....
2	ספטמבר 1992	מס חיים.....

מעצרי עובדים

1	יוני-אוגוסט 1991	"שיגיעו בהליקופטרים".....
2	וני 1992	מעצרים לא חוקיים.....
1	ספטמבר 1992	מעצרי עובדים.....

עמ'

2	ספטמבר 1994
1	דצמבר 1995
2	דצמבר 1995
1	יוני 1999

הצעת החוק הממשלתית ליישום הסכמי עזה-יריחו.....
 מעצרים של פועלים ללא רשיונות.....
 מקרה בני עודא ג'יהד.....
 הסנגוריה הציבורית נגד מיצוי הדין עם עובדים ללא היתר.....

ניצול ע"י המעביד

ראה: הלנת שכר

סגר

ראה: פיטורין בשל הסגר, רשיונות

פיטורין בשל הסגר

1	ספט-אוק' 1990
1	דצמבר 1990
1	דצמבר 1990
1	ינואר-פברואר 1991
1	ינואר-פברואר 1991
1	ינואר-פברואר 1991
1	ינואר-פברואר 1991
1	אפריל-מאי 1991
2	יוני אוגוסט 1991
1-2	פברואר 1992
1	אוקטובר 1993
3	אוקטובר 1993
3	פברואר 1994
4	ינואר 1995
2	מאי 1995
4	מאי 1995
4	מאי 1995
1	ספטמבר 1997

פיטורי אלפי עובדים פלסטינים.....
 פיטורי העובדים הפלסטינים.....
 עובדים פלסטיניים שפוטרו מקואופ לאחורנה לא קבלו שכר החודש האחרון.....
 השבתת עובדי השטחים בשל העוצר.....
 פיטורין.....
 מוקד תלונות.....
 פניה לממסד בעניין השפעת העוצר על העובדים.....
 פיצויי פיטורין.....
 פסק דין.....
 פיטורי המלחמה.....
 הבטחת זכויות העובדים שעבודתם הופסקה בשל הסגר.....
 תביעות סגר.....
 תביעות מייצגות-א- תביעות סגר.....
 הצעת שינוי של חוק פיצויי פיטורין.....
 פסק דין תקדימי: הפסקת עבודה בגלל סגר מזכה בפיצויים.....
 אחרי ארבע שנים שלמה "גן אורנים" פיצויי פיטורין.....
 עיכוב פיצויי פיטורין בחברת "יכין שימורים".....
 הסגר, הקבלנים וההסתדרות.....

פלסטינים מול עובדים אחרים (עולים חדשים, תושבי חוץ)

1-2	ינואר-פברואר 1991
2	פברואר 1997
1	נובמבר 1999

מוקד תלונות.....
 עלויות העסקת עובדים זרים ופלסטיניים בענף הבנייה.....
 מכסות להלכה ותעסוקה למעשה.....

פסקי דין שונים

2	ספט-אוקט' 1990
2	דצמבר 1990
3	דצמבר 1992
3	אוקטובר 1993
2	מאי 1995
4	מאי 1995
1	מרץ 1996

פסקי דין.....
 פסקי דין בתביעות שהוגשו על ידי קו לעובד.....
 יומן משפטי נובמבר 1992.....
 תלונות שקבלו טיפול משפטי.....
 פסק דין תקדימי: הפסקת עבודה בגלל סגר מזכה בפיצויים.....
 פרמיה כתוספת שכר קבועה.....
 פסק דין עקרוני בתביעה לדמי ערובה.....

רשיונות

1	ינואר-פברואר 1991
1	אפריל-מאי 1991
1	דצמבר 1992
1-2-3	יולי 1993
4	יולי 1993
1	פברואר 1994
1	מאי 1994
1	ספטמבר 1994
1	ינואר 1995
1	מאי 1995
1	דצמבר 1995
1	מרץ 1996

פניה לממסד בעניין השפעת העוצר על העובדים.....
 תעסוקת עובדי השטחים אחרי המלחמה.....
 מניעת כניסת תושבי עזה מתחת לגיל 20 בישראל.....
 פעילות "קו לעובד" בעקבות הסגר שהוטל על השטחים.....
 כשהזכות לעבוד הופכת להיתר לעבוד.....
 תמונת מצב של העסקת פועלים מהשטחים בישראל.....
 העסקת פועלים מהשטחים בישראל.....
 תמונת מצב על העסקת פועלים מהשטחים בישראל.....
 העסקת עובדים מהשטחים בישראל - תהליכים ומגמות.....
 העסקת פועלים מהשטחים בישראל - גרף.....
 העסקת פועלים מהשטחים בישראל.....
 העסקת פועלים פלסטיניים בישראל.....

1	פברואר 1997 החזרת פלסטינים לשוק העבודה
1	יוני 1997 רשימות עבודה
1	ספטמבר 1997 הסגר, הקבלנים וההסתדרות
1	דצמבר 1997 העסקת פלסטינים ללא רשיון
1	דצמבר 1998 תעסוקה והסכם וואי
1	מרץ 1999 מכשולים בדרך לבית הדין
1	יוני 1999 מצב התעסוקה

עובדים תושבי חוץ

בריאות

ראה: תאונות עבודה

בתי דין

ראה: פסקי דין שונים

גירוש ומעצרים

2	מרץ 1996 גירוש ואלימות כתחליף לתשלום שכר
2	ספטמבר 1997 מעצרים וגירוש של פועלים זרים
2	אוגוסט 1998 פסקי דין בתביעות של עובדים זרים (3) (4)

הכבדה על תנאי הקיום

4	מרץ 1996 "אפרטהייד" בעיריית רעננה
2	אוגוסט 1998 חסימת שירותי בנק בפני פועלים זרים
3	מרץ 1999 הביטוח הלאומי החוק והאמהות
4	יוני 1999 הפקרת עובדים להתעללות אלימה
4	יוני 1999 דוח מבקר המדינה
2	נובמבר 1999 על מי מגן משרד העבודה

הלנת שכר

3	ספטמבר 1994 עושק עובדים זרים בידי מעסיקים
2	מרץ 1996 גירוש ואלימות כתחליף לתשלום שכר
2	אוגוסט 1998 פסקי דין בתביעות של עובדים זרים (2)
3	אוגוסט 1998 פסקי דין בתביעות של עובדים זרים (5)
3	דצמבר 1998 פיטורי עובדים תושבי חוץ באילת ללא פיצויים

הפליה

ראה: הכבדה על תנאי החיים

התעמרות המשטרה

4	ספטמבר 1997 העדר הגנה משטרתית על פועלים זרים
3	יוני 1999 הפקרת עובדים להתעללות אלימה ראה גם: גירוש ומעצרים

חברות כוח אדם

3	מרץ 1996 עיכוב דרכוני פועלים זרים
2	פברואר 1997 עלויות העסקת עובדים זרים ופלסטיניים בענף הבנייה
2	פברואר 1997 עבדים חוקיים בכלכלה חופשית
3	פברואר 1997 "חיסיון" לחברות כוח אדם
3	ספטמבר 1997 חברות כוח אדם: ענף הסייעוד
2	דצמבר 1997 הטלת מסי המעסיק על העובד
3	דצמבר 1998 נייחות ביוזמת המעביד בלבד
2	מרץ 1999 מחירה של הזכות לעבוד
2	נובמבר 1999 על מי מגן משרד העבודה
2	נובמבר 1999 כיצד מערימים על מס ההכנסה

כללי

2	ינואר 1995 עובדים זרים בישראל
4	דצמבר 1995 עובדים זרים: עדכונים
2	אוגוסט 1996 עובדים זרים: סקירת מצב

מעסיקים

ראה: חברות כוח אדם

עובדי סיעוד

3	פברואר 1997 גזילת שכרם של עובדי סיעוד זרים
3	ספטמבר 1997 חברות כוח אדם: ענף הסיעוד

פסקי דין שונים

2	יוני-אוגוסט 1991 פסק דין
3	דצמבר 1997 תביעות ופסקי דין
2-3	אוגוסט 1998 פסקי דין בתביעות של עובדים זרים
2	נובמבר 1999 בתי הדין לעבודה – המפלט האחרון

תאונות עבודה

2	מאי 1995 עובדים זרים ותאונות עבודה
3	אוגוסט 1996 ביטוח בריאות לעובדים זרים
3	אוגוסט 1996 <i>במסגרת</i> : פלורין מודרסקו
3	פברואר 1997 תאונות עבודה של פועלים זרים
3-4	יוני 1997 הפצועים במלכודת הטפסים
2	דצמבר 1997 קיפוח בגמלאות הביטוח הלאומי
2	אוגוסט 1998 פסקי דין בתביעות של עובדים זרים (1)
3	אוגוסט 1998 מתדל בהזדרכת עובדים בנושא בטיחות בעבודה
4	אוגוסט 1998 העובדים הזרים ומערכת הבריאות
2	מרץ 1999 תאונות עבודה קטלניות בהיעדר פיקוח
4	יוני 1999 דוח מבקר המדינה

עובדים ישראליים

בטיחות בעבודה

3	מאי 1995 חשיפת עובדים בתחנות דלק לחומר מסרטן
4	נובמבר 1999 בטיחות לעובדי תחנות הדלק

הלנת שכר

4	פברואר 1994 ניצול פועלים פלסטיניים ורוסיים בידי מעבידים
2	דצמבר 1995 חברה ממשלתית מפרה חוק שכר מינימום
2	דצמבר 1998 חוקי הגנה למראית עין

ההסתדרות

2-3	יוני 1997 ההסתדרות וחוק חברות כוח אדם: הפקרת העובדים
-----	-----------	--

מגזר ציבורי

4	מאי 1994 חברות כוח אדם במגזר הציבורי
4	מרץ 1999 דשויות ציבוריות וקיפוח עובדים

עובדי חברות כוח אדם

4	מאי 1994 חברות כוח אדם במגזר הציבורי
3	מרץ 1996 חברות כוח אדם: החוק החדש ובעיותיו
4	אוגוסט 1996 עובדים ישראליים בחברות כוח אדם
3	מרץ 1999 עובדי חברות כוח אדם: חוקים והסכמים
3	יוני 1999 כבילת עובדים והגבלת חופש העיסוק
3	נובמבר 1999 חברות כוח אדם: תיקון החוק
2	יוני 1999 עובדי כוח אדם: הקמת ארגון מקצועי

שכר מינימום

ראה: הלנת שכר

תביעות ופסיקות בבתי דין

3	ינואר 1995 עולים ומעבידיהם: תביעות ותביעות נגד
---	------------	---

פעילות כללית של "קו לעובד"

עמ'		
1	אוגוסט 1990	קו לעובד.....
1	ספט'-אוקט' 1990	מוקד חירום טלפוני.....
1	ספט'-אוקט' 1990	גבית תשלום עבור מסכות ג.....
2	דצמבר 1990	מוקד חירום.....
1	ינואר-פברואר 1991	פניה לממסד בעניין השפעת העוצר על העובדים.....
2	אפריל-מאי 1991	פעילות "קו לעובד" אחרי מלחמת המפרץ.....
3	אפריל-מאי 1991	כל המקרים שהגיעו לטיפול "קו לעובד".....
4	יוני 1992	פניה לארגון העבודה הבינלאומי.....
3	ספטמבר 1992	הצעות לשינוי חוק בטוח לאומי.....
4	מרץ 1993	התכתבויות.....
1-2-3	יולי 1993	פעילות "קו לעובד" בעקבות נסגר שהוטל על השטחים.....
3	אוקטובר 1993	שיפורים בטיפול בתביעות.....
4	אוקטובר 1993	סוגי הטיפול בתביעות.....
2	פברואר 1994	מסגרת: פעולות "קו לעובד".....
4	ספטמבר 1994	איך עובד "קו לעובד": סדרים ונהלים.....
4	ינואר 1995	מעקב: נושאים בטיפול העמותה.....
3	דצמבר 1995	מדוע אין חוק פנסיה ממלכתית?.....
1	אוגוסט 1996	הודעה על כנס בבושא עובדים זרים.....
4	פברואר 1997	הצעות לתיקון חוק ביטוח לאומי.....
4	דצמבר 1997	שיתוף פעולה עם ארצות המוצא של הפועלים.....
3	אוגוסט 1998	הצעת חוק ביוזמת "קו לעובד".....
3	דצמבר 1998	ניידות ביוזמת המעביד בלבד.....
4	דצמבר 1998	דוח שנתי על פעילות העמותה.....
4	מרץ 1999	"שמירה על זכויות עובדים אינה מטרה ציבורית".....
2	יוני 1999	עובדי כוח אדם: הקמת ארגון מקצועי.....

קול לעובד

**עنوان للعامل
للدفاع عن حقوق العمال**

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

ינואר 1995

דף מידע

העסקת עובדים מהשטחים בישראל - תהליכים ומגמות

אבל לאחר טבח נוסעי האוטובוס בתל-אביב הוטל באוקטובר סגר כללי. בנובמבר, בעקבות פגישה בין רבין וערפאת, הוצאו כ-25,000 רשיונות לתושבי השטחים (רק לגברים נשואים מעל גיל 30, שהיו בעלי רשיון עבודה לפני הסגר), ובדצמבר עלה המספר ל-43,000 (בשינוי הגבלת הגיל לעובדים מעל 23). רוב הרשיונות ניתנו לעובדי בניין (25,700) ולעובדים בחקלאות (11,600). אלה הם הענפים המסורתיים, שבהם היתה לעובדי השטחים "חזקה", ואשר בהם לא השתלבו העולים החדשים בגלל העבודה הפיזית המפרכת הכרוכה בהם. אלה הם גם בדיוק אותם הענפים, שבהם מועסקים כיום העובדים מאירופה ומאסיה, ומהם הם דוחקים את רגלי הפלסטינים למרות ה"מחויבות", שעליה הצהירה הממשלה ביחס להעסקתם של עובדים מהשטחים.

עד לשנת 1989, כאשר גברו גלי העלייה מרוסיה, היו ענפים רבים במשק הישראלי תלויים בעבודה זולה של תושבי השטחים. העולים, שהיו מוכנים לעבוד גם בתנאים קשים ובשכר נמוך בהרבה מן המקובל בין תושבי הארץ הוותיקים, סיפקו למעבידים תחליף נוח לעובדים הפלסטיניים בתחומי התעשייה, הסיעוד, השירות או הנקיון (כולל ניקוי רחובות בערים). במקביל חתרה הממשלה בשנים האחרונות לצמצם את התלות בעובדי השטחים גם בעזרת "יבוא" של עובדים זרים, הקלים לניצול וזולים למעסיקים אף יותר מן הפלסטינים. ואולם התלות הכלכלית של תושבי השטחים במקורות פרנסה בארץ לא פחתה במקביל, ושום פתרונות חליפיים לא ניתנו להם. בקיץ 1994 חלה אמנם עלייה במספר רשיונות העבודה שהונפקו לפלסטינים (60,000 באוגוסט ו-66,000 בספטמבר),

מעצרו של חסן ברנוטי

ב-3.1.95 נעצר חסן ברנוטי, מנהל "המרכז הפלסטיני לזכויות עובדים ודמוקרטיה", הממוקם ברמאללה. ברנוטי טיפל לאחרונה בתביעה של עובדים נגד מפעל באיזור התעשייה "עטרות", שבצפון ירושלים. העובדים פנו למרכז בתלונה, שהמפעל - "ר.ס. חברה ליבוא ויצור מזון בע"מ" - לא שילם להם שכר מינימום, חופשות מחלה, חופשה שנתית, החזר הוצאות נסיעה ובגדי עבודה. מנהל המפעל, אילן רנז'אן, איים על העובדים ועל חסן ברנוטי, שיתלונן עליהם במשטרה על נסיון לחבל בעבודת המפעל. ב-20.12.94 נעצר אחד העובדים ונחקר ב"מגרש הרוסים" על פעילות העובדים ועל "המרכז לזכויות העובדים". העובד שוחרר לאחר החקירה. חסן ברנוטי היה עצור מן ה-3.1.95 ועד ה-6.1.95. "קו לעובד" פנה לשרת העבודה ולשר המשטרה מייד עם היוודע דבר מעצרו, וביקש את התערבותם לאלתר.

בגליון זה:

1. העסקת עובדים מהשטחים בישראל - תהליכים ומגמות
2. עובדים זרים בישראל
3. ההסתדרות והאיגודים המקצועיים בשטחים
4. דרישת רמי "ערובה" מתובעים פלסטיניים בבתי-הדין לעבודה
5. עולים ומעבידיהם: תביעות ותביעות-נגד
6. הצעת שינוי של חוק פיצויי פיטורין
7. מעקב - נושאים במיפול הנמותר

חברי הוועד המנהל של 'קו לעובד':
ששתין סדרגון, ד"ר יעל רון, דנה וולך, ד"ר אורלי לובין,
דינה שרמן, ד"ר אנריקה ביצ'אצ'י, ד"ר מאיר אמיר.

עובדים זרים בישראל

למעלה מ-60,000 עובדים זרים מועסקים כיום בישראל ברשיון, ועוד כ-10,000 ללא רשיון. העובדים מועסקים באמצעות חברות כוה"אדם וחברות קבלניות. מתוך תלונות שהופנו אל "האגודה לזכויות האזרח" ואל "קו לעובד" מצטיירת הפרה שיטתית מצד המעבידים של זכויות אלמנטריות המגיעות לעובדים אלה:

1. עם בואם של העובדים לארץ נלקח מהם דרכונם על-ידי מעסיקיהם; 2. המעסיקים מלינים באופן קבוע את שכר העובדים; 3. המעסיקים מנכים משכר העובדים (בניגוד לחוק "הגנת השכר") סכום גבוה כ"פקדון" האמור לחזור לידי העובד עם צאתו מן הארץ. לעתים קרובות אין המעסיק מחזיר את ה"פקדון" בטענה של "הפרת הסכם", ולעובד הזר אין כל אפשרות להתנגד ולטעון את טענותיו;
4. העובדים מועסקים שעות נוספות ובשבתות ללא פיצוי כספי, בניגוד לחוק שעות עבודה ומנוחה; 5. במקרים של פגיעה בעבודה אין העובדים מקבלים הדרכה לאן עליהם לפנות, ולרוב אין הם מקבלים טיפול רפואי, או החזר עבור דמי טיפול רפואי ששילמו מכיסם; 6. מעבידים רבים מנכים משכר העובדים הזרים עבור ביטוח בריאות פרטי, ואינם מעבירים את הניכוי ליעדו; 7. עובדים ששכרם לא שולם להם מגורשים מן הארץ בעקבות תלונות בלתי-בדוקות של מעסיקיהם, מבלי שיהיו להם שהות ואמצעים להתגונן ולתבוע את הכספים המגיעים להם; 8. העובדים הזרים משוכנים בצפיפות רבה וללא תנאים סניטריים הולמים. ישנם, כמובן, מעסיקים המתייחסים באופן הוגן יותר לעובדיהם הזרים, אך הם היוצאים מן הכלל. דוגמה הממחישה את הניצול הנפשע של העובדים חסרי-ההגנה הגיעה לידיעת "קו לעובד" בעקבות פנייתו של אזרח ישראלי. ב-11.12.94 הודיע לנו אותו אזרח על גירוש אליו של עובד מרומניה, שנלקח בכוח לשדה-התעופה על-ידי אנשי חב"ת אבטחה, שהוזמנו מטעם מעסיקו ב"פלסים חברה לפיתוח ובנייה בע"מ". אנשי האבטחה גם היכו אותו ולקחו מארנקו 750 דולר. מאמציי עיכנות ממושכים של עוה"ד הדס תגרי, מ"האגודה לזכויות האזרח", הובילו

ההסתדרות והאיגודים המקצועיים בשמתים

ב-13.11.94 הושגה הסכמה עקרונית לגבי הסכם לשיתוף פעולה בין ההסתדרות ובין ההתאחדות האיגודים המקצועיים בגדה וברצועת עזה. שני טקסי חתימה חגיגיים, שהיו אמורים להתקיים באוסלו ובבריסל, בוטלו ברגע האחרון ועדיין לא ניתן להסכם אישור סופי. עם זאת, ניתן ללמוד מתוכנו על המגמה הכללית של שיתוף הפעולה המוצע: קרי, חלוקת כספי מס-האירגון, המנוכים משכר העובד, בין שני הצדדים (כל צד יקבל מחצית מדמי המס, שעד כה זרם כולו לקופת ההסתדרות

מבלי שהעובד זכה לתמורה עבורו). ההסתדרות מבטחה בהסכם להשתמש במס-האירגון המגיע אליה כדי לפעול לטובת הפועלים הפלסטיניים, וכן כדי להקים ועדות שוות ומגוונות (שיעסקו, בין השאר, בנושאי ספורט ועבודה נשים מן השיטחים). ההסתדרות התחייבה גם לספק טיפול משפטי לעובדים המועסקים בישראל, התחייבות ש"קו לעובד" מקדם בברכה. עד כה מינתה ההסתדרות שני עורכי-דין, האמורים לענות על צרכיהם של עשרות אלפי העובדים הפלסטיניים.

מערכות שכר נפרדות

בעיריית ת"א עובדים כ-150 פועלים מהשטחים באופן בלתי חוקי ובתנאים מחפירים, באמצעות קבלנים. הם לא רשומים כחוק, חלקם עובדים 16 שעות ביממה ושכרם אינו מגיע ל"שכר המינימום" כפי שקובע החוק. נתונים אלה מצביעים על שיטה של מערכות שכר נפרדות, כשפועלי השטחים, שלפי החוק זכאים לאותן זכויות, כשל פועלים ישראלים מתוקף דיני העבודה, מופלים לרעה. נראה שהרשויות השונות הנוגעות בדבר מתעלמות מהמצב. שירות התעסוקה למשל, שלעיתים מקיים פשיטות על מקומות עבודה המעסיקים עובדים בלתי רשומים, אינו טורח לעשות זאת בעיריית ת"א. גם ההסתדרות האמורה להגן על העובדים לא מתערבת בישראל זה בנימוק שאלה עובדים בלתי מאורגנים.

■ ב-15/8, הוגשו לביה"ד לעבודה 23 תביעות על הלנת שכר חודש יוני, של פועלים שעבדו בעיריית ת"א באמצעות הקבלן כדורי שישיאט מחב' דלתון עבודות קבלניות בע"מ.
נסיון "קו לעובד" לבקש מראש מח' התברואה להתרות בקבלן, נתקל בהתעלמות. רק לאחר התערבות חבר המועצה דן דרין, התקיימה פגישה בין סמנכ"ל העירייה, ס/היועץ המשפטי של העירייה, נציג "קו לעובד" וחבר המועצה. בפגישה התברר כי בחוזים עם הקבלנים ישנו סעיף המחייב אותם להעסיק את העובדים באמצעות לשכת התעסוקה, אך סעיף זה אינו נאכף. סוכם שאם תתקבלנה תלונות נגד קבלנים הן תועברנה לדן דרין, חבר בוועדת המכרזים והוא ינסה לעכב חידוש מכרזים עם אותם קבלנים.
מקו לעובד נשלח מכתב תלונה למבקר המדינה על אי אכיפת החוק.

■ ב-17/8 פנה לקו לעובד מוחמד ג'ורביה, שעבד בכיכר דיזנגוף. הוא טען כי מנהל העבודה מטעם חברת "מעייין" איים עליו כשביקש את שכר החודש שעבר. המנהל איים עליו כי אם יחזור לבקש את שכרו "כניס לו כדור בראש".
נציג קו לעובד ליווה את העובד למשטרה להגשת תלונה על איומים נגד מנהל העבודה והחברה.
לדברי הפועל, הפועלים עובדים 16 שעות ביממה מ-6.00 בבוקר עד 10.00 בלילה, תמורת -40 ש"ח ליום ובכרטיס העבודה נרשמות 12 שעות "בלבד".
קיים איסור עפ"י החוק להעסיק למעלה מ-12 שעות נוספות בשבוע. השכר עומד על פחות משכר המינימום (39.44 ש"ח ליום עבודה בן 8 שעות).

■ 11 פועלים העובדים בעיריית ^{זכו} התלוננו כי לא קיבלו שכר חודש יוני מתב' "מוקד ספיר" בהנהלת מוריס סוויסה.
■ **קו אופ.** גם חברת קו אופ השייכת לחברת העובדים של ההסתדרות, מעסיקה עובדים בשיטה הנ"ל.
בקו אופ פ"ת פוטרו פועלים משום שעזבו את העבודה ביום הרצח בראשל"צ וחזרו רק לאחר העוצר.
הקבלן הנוך חדד מתב' ימית "העניש" את הפועלים באי תשלום שכר 20 יום בחודש יוני. נראה כי שיטת הענשה זו מקובלת עליו, שכן הגיעו תלונות רבות מפועלים שלא קיבלו את שכרם כעונש על שהפסיקו את עבודתם.
בידינו כרטיסי עבודה של קו אופ, המעידים כי הפועלים עבדו מ-6.30 בבוקר עד 8.00 בלילה. תלונה על קו אופ, בצירוף צילום כרטיס חתום, נשלחה למזכיר הוועדה לענייני פועלים השטחים בהסתדרות, מר דוד נגר. כנגד הקבלן תוגש תביעה לביה"ד לעבודה.
7 פועלים שעבדו בקו אופ נס ציונה לפני שנה וחצי, באמצעות הקבלן אל-גאלי לא קיבלו שכר חודש. תלונתם הועברה לקו לעובד מהאגודה לזכויות האזרח.

שכר המינימום

באחרונה מדווח בכלי התקשורת על "תכנית מודעי", הכוללת שינויים ב"שכר המינימום". אנו רואים בכוונה זו ובכל נסיון להעלות את הנושא, פגיעה קשה בעובדים. דווקא בתקופה של אבטלה כשההיצע בשוק עולה על הביקוש, לשכר המינימום יש תפקיד חשוב בהגנה על השכירים.
הורדת שכר המינימום תאלץ עובדים ישראלים רבים להזדקק להשלמת הכנסה שתהפוך אותם מעובדים מקבלי שכר בכבוד, למקבלי חסד.
הנפגעים העיקריים יהיו עובדים מהשטחים, משוללי הזכות להשלמת הכנסה והנשים, שמספרן גבוה בין מקבלי השכר הנמוך במשק.

קו לעובד - עמותת ברישום. פועלת מתחילת השנה במטרה להגן על זכויות עובדים. עיקר הפעילות מכוונת לעובדים מהשטחים, הנתקלים בפגיעה נרחבת בזכויותיהם בעבודה, במיוחד באי תשלום שכר. הפעילות היא בסיוע ישיר (יועץ וסיוע משפטי) וסיוע עקיף (הפצת זכותון לעובדים ופרסומים על התופעה בכלי התקשורת).
עד היום הוגשו לבית הדין לעבודה כ-100 תביעות לפי ההתפלגות הבאה:

60 הלנת שכר
38 פיצויי פיטורין
78 בלתי חוקיים (בלתי מאורגנים)
15 תיקים נסגרו בשל פשרה שהושגה טרם משפט.

כל הפעילות נעשית בהתנדבות בימים אלו אנו מכינים בקשה לתקציב לקרן החדשה לישראל. בינתיים, הוצאותינו מרובות ומכוסות ע"י הפעילים. כל תרומה לכיסוי ההוצאות תהיה לעזר רב.
בנק לאומי סניף אחד העם מס' 811, חש' 357770/38. אפשר לשלוח צ'קים לפי הכתובת הרשומה למעלה לפקודת קו לעובד (עם קרוס).

הו לעובד

הגנה על זכויות העובדים

عنوان للعامل

מניעת דמי אבטלה

העובדים מן השטחים משלמים דמי ביטוח לאומי בשיעור של כ-16% ממשכורתם, כמו תושבי ישראל. הביטוח הלאומי מעניק לתושב ישראלי מענק אבטלה למשך 6 חודשים מיום פיטוריו. מהעובד הפלסטיני נמנע מענק האבטלה. עפ"י חוק ביטוח אבטלה, שנחקק ב-1972, מסווגים עובדי השטחים כ"זרים", שאינם זכאים לדמי אבטלה כלשהם. העובדים הזרים משלמים לביטוח לאומי אך ורק 1.7% ממשכורתם. יוצא שלצורך הניכוי לביטוח לאומי משלמים עובדי השטחים אותו שיעור כמו תושבי ישראל, בעוד שלצורך תשלום דמי האבטלה הם נחשבים ל"זרים".

עובדים פלסטינים שפוטרו מ"קואופ" לאחרונה לא קיבלו שכר החודש האחרון ופיצויים

העובדים הועסקו באמצעות קבלני משנה בשכר נמוך משכר המינימום וללא תנאים סוציאליים. עפ"י תקנות ביטוח לאומי, המעביד הראשי (במקרה זה "קואופ"), חייב לדרוש מהקבלן אישור על תשלום לביטוח הלאומי עבור עובדיו. ולא, יידרש לשלם בעצמו. רשת "קואופ" לא חיבה את קבלני המשנה ואף לא שילמה בעצמה עבור העובדים שהעסיקה, ביטוח לאומי. בכך עברה החברה (ההסתדרותית) על החוק. העובדים הפלסטינים חשופים לתופעה של אי תשלום שכר מזה שנים רבות, לאחרונה ביתר חריפות. המעסיקים מנצלים את האווירה הקיימת, הרואה בכל תושבי השטחים "חבלנים", וחלק מהם אף מאיימים על עובדים הבאים לדרוש את כספם.

פיטורי העובדים הפלסטינים

המגמה לפטר את העובדים הפלסטינים שהחלה בחודש שעבר, לובשת מימדים של פיטורים המוניים. ראשי עיריות משדלים את המעסיקים לפטר את העובדים הפלסטינים ונותנים דוגמא בפיטורי העובדים המועסקים בעירייתם. במועצת קריית-אנו פוטרו כל העובדים. המעסיקים הפרטיים בעיריית בני ברק נאלצו לפטר את עובדיהם הפלסטינים, בעקבות החלטת רבני בני-ברק נגד העסקת העובדים הערבים. בכמה ערים הופיעו בחלונות הראווה מדבקות "כאן לא מעסיקים עובדים ערבים". עיריית כפר-סבא פרסמה בעתונות מכרז לעבודת נקיון בעירייה, אחד התנאים חייב את העובדים להיות יהודים.

נודע כי הסוכנות היהודית והארגון הציוני העולמי החליטו לא להעסיק יותר עובדים מהשטחים.

מתחקיר שפורסם ("הארץ" 20.11.90, יהודית וינקלר) עולה כי כבר לפני הטלת הסגר על עובדי השטחים יזם שר הכלכלה, דוד מגן, תוכנית לפטר למעלה מ-50% מעובדי השטחים. בתוכניתו נקבע שיש להגביל את מספרם ל-50,000 בלבד (מתוך כ-108,000). אף כי רשמית בוטל הסגר על עובדי השטחים, נמנעת הכניסה לישראל מאלפי פלסטינים. כ-4000 "כרטיסים ירוקים" (המונעים יציאה מהשטחים) הוצאו לאחרונה על-ידי כוחות הבטחון, זאת בנוסף לאלפים הקיימים כבר. בעזה נמנע מאלפי עובדים להגיע לישראל בגלל שלא שילמו למס הכנסה "שומות מס" בסכומים בלתי הגיוניים.

מקומות העבודה המתפנים מאוישים מיד על ידי עולים חדשים.

מבואר מבית - עבודה ערבית

דיון בנושא יתקיים ב-28.12.90 בצוותא 2, בשעה 14.00. ישתתפו:

ח"כ יאיר צבן, ח"כ רן כהן,

בנימין גונן (הרשימה המשותפת בהסתדרות)

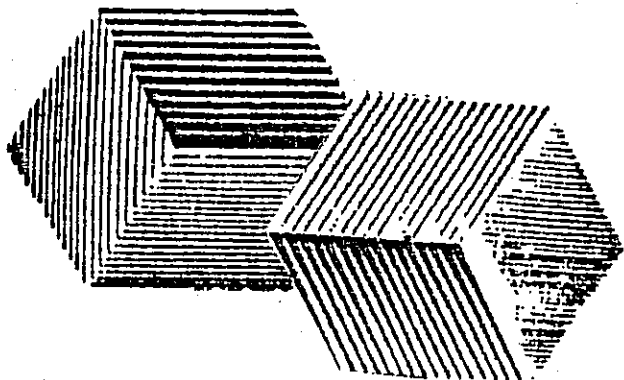
נציגי האיגודים המקצועיים הפלסטינים

הכלכלן ד"ר שאם עוורטני

נציג "קו לעובד".

ינחה: העתונאי אפרים דווידי

הציבור מוזמן

מוקד חרום

עמותת "קו לעובדי" מפעילה מוקד חרום לעובדי השטחים מאז תחילת נובמבר, מאז שהתפרסמו בכלי התקשורת הידיעות על פיטורי העובדים ומודעות שירות התעסוקה שקראו ל"עבודה עברית". קו טלפוני פועל 24 שעות ביממה. מדי שבוע מתפרסמות על כך מודעות בעתונות הערבית, ומתנדבים מחלקים כרטיסי ביקור לעובדים ביישוקי העובדים. בשבועיים הראשונים היו פניות מועטות בלבד, כפי הנראה בשל תקוות הפועלים שזהו גל חולף של פיטורים, כפי שהיה בעבר. מאמצע נובמבר זרם הפניות גובר. חלק קטן מהמקרים הגיע לפתרון לאחר טיפול. הצעד הראשון שנעשה הוא נסיון להדבר עם המעביד כדי להחזיר את העובדים לעבודה.

להלן פירוט המקרים שטופלו מאז הפעלת המוקד:

- פיטורי 11 עובדים ממלון "גרנדביץ" ב-28.10.90 (היום שבו בוטל הסגר). כל העובדים הללו (9 מהם תושבי ישראל), עבדו במלון באופן חוקי במשך שנתיים עד שלושה-עשרה שנים. חברי ועד העובדים במלון לא ניסו למנוע את הפיטורים. מ"קו לעובדי" נשלח מברק מחאה למזכיר ההסתדרות.
- השעיית 6 פועלים בנגריית "מטבחי נוי". הפועלים, שעבדו בין שנתיים לשבע שנים מבלי שהיו רשומים בלשכת התעסוקה, הושעו על-ידי פקחי שירות התעסוקה. כשביקשו להירשם בלשכה סרבו לרשום אותם. בהתערבות "קו לעובדי" נרשמו לבסוף וחזרו לעבודה. במקרה זה גילו חבריהם היהודים לעבודה סולידריות ונכונות רבה לעזור.
- פיטורי 4 פועלים מבית השמחות "ש.ש.ש". שטיסל" בע"מ בבניברק. הפועלים פוטרו עם חזרתם מהסגר, בעקבות איסורה של הרבנות להעסיק עובדים ערבים. המעביד סירב לשלם להם פיצויי פיטורים. "קו לעובדי" הגיש תביעה לבית הדין לעבודה. מקרה דומה הוא של עובד בחנות ירקות בני ברק ("אחים עזרא ירוחם"). גם כאן הוגשה תביעה.
- פיטורי 3 פועלים במפעל המתכת "אלקורי" לאחר שלוש שנות עבודה. המעבידים סירבו לשלם פיצויים והוגשה נגדם תביעה.
- פיטורי פועל, ללא תשלום פיצויים, מ"אור הטבעי" (דודי שמש), לאחר 11 שנות עבודה. הוגשה תביעה.
- הלנת שכר של קבלנים (בכר עבדאללה, אילן חגן ואשואל עובדיה) לפועליהם. נגד 2 מחקבלנים הוגשו תביעות, השלישי שילם כבר חלק מחובו לפועל בעקבות פנייתנו (לאחר הלנת שכר שנמשכה שנה וחצי).
- הלנת שכר ל-71 פועלים שעבדו אצל חברת "א.ד.ש." (עבודות בניין, עפר ופיתוח) וקיבלו ממעבידם צ'קים ללא כיסוי. טוהג זה נפוץ ביותר לגבי פועלים מן השטחים. הוגשה תביעה.
- הלנת שכר ל-25 פועלי נקיון בעיריית קרית ים. קבלן המישנה חזר בו מסירובו לשלם להם את שכרם לאחר התערבות "קו לעובדי".

• סירוב מעביד לרשום פועל בלשכת התעסוקה. הפועל עבד כתפרן בחנות "שיק שקי" במשך 3 שנים. לאחר הסגר, כשהמעבידים הוויבו לרשום את פועליהם בלישכה, סירב המעביד לעשות זאת והפועל נאלץ לעזוב. הוגשה תביעה לפיצויי פיטורים.

• הרעת תנאי עבודה. חולי משה, קבלן בניין, הוריד את שכרו היומי של פועל (שעבד אצלו במשך 10 שנים) מ-75 ש"ח ליום ל-50. הפועל התנגד ופוטרו, המעביד מסרב לשלם פיצויי פיטורים. הוגשה תביעה.

פסקי דין בתביעות שהוגשו על-ידי "קו לעובדי"

• ב-11.12.90 התקיים משפטו של שראונה יונס נגד בית החולים הדסה בתל-אביב. יונס תבע מבית החולים פיצויי פיטורין עבור שנה ושמונה חודשי עבודה. באיכות של ביה"ח טען כי יונס הפסיק את העבודה מרצונו ולכן לא מגיעים לו פיצויים. התובע הציג מכתב פיטורים והשופטת א. סלע פסקה לו 1450 ש"ח פיצויים.

• שני עובדים שעבדו בצורה בלתי חוקית אצל עופר גרניאטי, קבלן בניין, קיבלו בעקבות פסק דין, פיצויי הלנה והצמדה על שכר 1000 ש"ח שלא שולם להם.

• פאדל חאגי תבע את עזרא מצליח בדרישה לפיצויי פיטורים עבור 3 שנות עבודה. הנתבע סירב בטענה כי לחאגי היתה תאונת עבודה ולכן הפסיק לעבוד. השופטת פסקה לתובע פיצויי פיטורים בנימוק כי הפסקת עבודה כתוצאה מתאונת עבודה, מזכה בפיצויי פיטורים.

• בית ספר למלאכה בכפר חבד שילם לחלד טוהה פיצויי פיטורין, שנתיים לאחר הפסקת עבודתו. התשלום נעשה בפשרה שהושגה לאחר שהוגשה תביעה לביה"ד לעבודה.

• מפעל רידרו אשקלון שילם למחמוד זבידה את סכום התביעה לפיצויים שהגיש לביה"ד לעבודה לפני הדיון.

• אלסלאב עבד מחק את תביעתו לפיצויים מחבי אומצא לאחר שכבי השופטת ליבנה הסבירה לו כי לאור ההפסקה ברציפות בעבודה לא קמה לו הזכות לפיצויי פיטורים שכן לא עבד ברציפות.

עד כה לא נדחתה אף תביעה בבית הדין לעבודה, אך היו כמה מקרים מצערים של מחיקת תביעות בשל סיבות טכניות.

תרומה לכיסוי ההוצאות:

בנק לאומי, סניף אחד העם מסי 811, חשבון 357770/38
אפשר גם לשלוח צ'קים לפי הכתובת הרשומה בראש דף המידע לפקודת "קו לעובדי" (עם "קרוס").

"קו לעובד" הגנה על זכויות עובדים

רח' אחד העם 62 ת"א 03-295825

ספט'-אוק' 1990

פיטורי אלפי עובדים פלסטינים

עשרות אלפי עובדים פלסטינים אולצו לעזוב את מקומות עבודתם בשל צו שר הבטחון שהורה על סגירת השטחים. אין זו הפעם הראשונה שעובדים נקראים לחזור לשטחים (תקופת חלוקת הכרטיסים המגנטיים בעזה). אלא שהפעם, נפתח במקביל, מסע מטעם משרד העבודה, להחלפתם בעולים ומובטלים ישראלים.

חלק ניכר מהעובדים עבדו תקופות ארוכות במקומות עבודה וצברו זכויות. גם לעובדים הבלתי מאורגנים (חוקיים), יש זכויות מכוון דיני העבודה. יש לציין בצער כי פיטורים המוניים אלו לא נתקלו בכל תגובה של ההסתדרות הכללית. זו העדיפה לשבת בחיבוק ידיים ולמעול בחובתה להגן על העובדים הפגועים בלא הבדל דת גזע ולאום. ייצויין כי במשך השנים גבתה ההסתדרות מליוני שקלים כ"דמי ארגון" מעובדי השטחים. כספים אלה שולמו להסתדרות על מנת שאם וכאשר יבוא היום, והעובדים יזדקקו לעזרתה, תעמוד ההסתדרות לימינם ולא תעלם מהשטח דווקא כשהשעה דוחקת.

פיטורין על רקע לאומי - הנהלת מלון גרנדביץ, פיטרה את כל העובדים הפלסטינים שעבדו במלון - שמנה במספר. ארבעה הם תושבי ישראל והארבעה האחרים תושבי השטחים. ביום אי 28.10.90 לאחר ההסגר על השטחים וחזרתם לעבודה גילו כל הפועלים הערבים לחפתעתם שקבלו מכתבי פיטורין.

מוקד חרום טלפוני

הוחל בהפעלת מוקד חרום טלפוני לסייע לפועלים מהשטחים שלא הוחזרו לעבודתם וכדי להבטיח את זכויותיהם: סלים 03-246239 חנה 03-390661

ביטוח לאומי

להלן שיעורי הניכויים (חובות) לביטוח לאומי של תושבי השטחים ושיעורי התשלומים (זכויות) מביטוח לאומי לתושבי השטחים (מתוך: כללי העסקת עובדי ישיע "נטו").

פגיעה (פגיעה בעבודה) אמהות ופשייר (פשיטת רגל)	% המרשה מהמעסיק		סה"כ
	% הניכוי מהעובד	% הניכוי מהעובד	
שאר הענפים	0.70	0.60	1.30
סה"כ אחוז בגובה לאומי	10.15	4.75	14.90
	10.85	5.35	16.20

מכאן שעובדים מהשטחים המשלמים אותם סכומים לביטוח לאומי, מבטחים רק במקרה של תאונת עבודה ומקרה פשיטת רגל של המעביד. עפ"י התקנות הם אמורים לקבל גם עבור "אפוזות" אך קיימת הערה המגבילה את התשלום ליולדות וילדו בתרומי ישראל בלבד (נזיר מאד שאשה מגיבליה תלד בקריה או בביית ב זילין), כך שלטעמי היאמהות" אין מ'שפעות.

לצורך הזכויות המוקנות, מועברים ממדור התשלומים של שירות התעסוקה לביטוח הלאומי, סכומים המהווים 1.35% מהסכום המנוכה. היתרה מועברת למינהל האזרחי.

הלנת שכר - בתקופה זו הוגשו 16 תביעות. שבע תביעות מתוכן הוגשו נד חסרת ברנן בע"מ, חברה בע"מ הקבלן יהודה בכר. עם תום העבודה באתר הבנין ס"ב הקבלן לשלם לפועלים בתואנה כי אלה גנבו ממנו כלי עבודה. הפועלים הכחישו האשמות וכשעמד הקבלן בסירובו קראו למשטרה. הקבלן הבטיח לשוטר כי ישלם את שכר הפועלים אך, מיד כשנעלם השוטר, גרש הקבלן את הפועלים מהשטח בלא תשלום השכר המגיע להם. התופעה של אי תשלום שכר ע"י מעבידים, תוך הסחת האשמות מצוצות מהאצבע בפועלים שכוחה ביותר.

פיצוי פיטורין - 18 תביעות. בין התובעים, עובדים שעבדו שנים ארוכות במקומות עבודה ופוטרו ללא פיצויים. אחד: נוחמד פואד עבד 17 שנה בטקסטיל ארגמן ב"פגה: הוא פוטר ללא התראה מוקדמת אחרי שחזר מה"פגה מ"חלה מאושרת ע"י רות: ומינהל

גביית תשלום עבור מסיכות גאז
ב-18.10.90 נשלח מברק לשר הבטחון ולתא"ל שייקה ארז, ראש המנהל האזרחי, בדרישה להפסיק גביית תשלום עבור מסיכות גאז מתושבי השטחים. גביית התשלום, בנימוק כי הם אינם משלמים דמי ביטוח לאומי, הינה בלתי חוקית. בהחלטת הממשלה מ-7.10.70 נאמר כי ייגבו מתושבי השטחים אותם מיסים והיטלים כפי שנגבים מתושבי ישראל. כספי הביטוח הלאומי שייגבו מתושבי השטחים, הכלולים כספים עבור קרן השוואה והג"א, יועברו לקרן השטחים וישמשו לצרכי רווחת התושבים בשטחים. את קרן השטחים מנהל היום המינהל האזרחי. במשך השנים הצטברו בה סכומי כסף גדולים. מדינת ישראל גם מחוייבת לפ"י "אפוזות האג" להבטיח את בטחון התושבים בשטחי הליבוש. תבחן אפשרות להגיש עתירה לבג"צ בענין זה.

האזרחי בעזה. הנהלת המפעל כינסה לבוררות את נציג הועד. הנציג, מנדל רוזנצוויג אישר את ההחלטה לפטר ללא פיצויים. בנוסף לתביעה נשלח מכתב לוועדת הביקורת של ההסתדרות המתריע על השתתפות נציגי הועד בהחלטות מפעלים מבלי שפועלי השטחים מיוצגים באותם ועדים.

פסקי דין

מתוך 135 תביעות שהוגשו לביה"ד לעבודה בחודשים האחרונים הגיעו לדיון 9. שישה דיונים בוטלו בשל פשרות שהושגו טרם דיון ובשל אי הופעה של הנתבעים. בשלושה משפטים היו פסקי דין לטובת התובעים:

מוסדות "יד עזרא" מבני ברק נתבעו לשלם פיצויי פיטורין על שלוש שנים + פיצויי הלנת שכר מיום הפיטורים (5% בשבוע הראשון ו-10% מהשבוע השני עד יום התשלום בפועל). מוחמד עוואד פוטר לאלתר לאחר שחזר מחופשת חג הקורבן.

שמאל שאבי מהוד השרון נתבע לשלם שכר מולן + פיצויי הלנה למוחמד מאלכ דאוד. כנגד הקבלן גם עומדות עוד שלוש תביעות מעובדים שעבדו בזמנים שונים.

ישיבת נחמן מפתח תקוה נתבעה לשלם פיצויי פיטורין על שנתיים עבודה של עבד אל עזיז שפוטר ללא סיבה.

מטר נאסר - תבע את קבלן הנקיון כדורי שטיאט
מטר בידח עם פועלים אחרים עבד כעובד נקיון עבור עיריית תל אביב. העירייה, גוף ציבורי, מהוייבת להעסיק עובדים אך ורק במסגרת החוק, ובין השאר הוראות חוק שרות התעסוקה.

מסתבר כי העירייה עוקפת חובה זו ע"י מסירת עבודות לקבלנים. הקבלנים שוכרים עובדים מהשטחים תוך התעלמות גסה מהוראות החוק ואי עמידה בתנאיו. לעובדים אלא שאינם רשומים בלשכות התעסוקה אין משולמים דמי ביטוח לאומי והם מופקרים לשירות ליבו של הקבלן. באופן כזה נוצר קשר של שתיקה בין העירייה לבין הקבלן לקיפוח העובד.

מטר נאסר עבד כפועל נקיון בת"א מטעם הקבלן בשתי משמרות ביום. משמרת בוקר מ-06:00 ועד 14:00 ומשמרת אחה"צ מ-14:00 ועד 20:00.

ב-8.8.90 הותקף ע"י 7 אנשים וגורה ברובה צייד והוכה במקל. הוא אושפז ללא הכרה בבית החולים תל השומר. הקבלן סרב לשלם למטר את יתרת השכר שהגיע לו עבור יולי אוגוסט. מטר הינו אחד מ-28 פועלים להם לא שלם הקבלן שכר עבודה, אשר נאלצו עקב כך לתבוע את הקבלן בבית הדין לעבודה.

סיכוייהם של העובדים לקבל את שכרם מוטלים בספק, מצד שני העירייה שהיא הנהנת מעבודת הפועלים רוחצת בנקיון כפייה. עקב ה"יתרגילי" (שהוסבר לעיל) אינה משלמת לפועלים שכר עבור העבודה. והפועלים נותרים חסרי אונים מכאן ומכאן.

בימים אלו אנו מכינים בקשה לתקציב לקרן החדשה לישראל. בינתיים, הוצאותינו

מרובות ומכוסות על ידי הפעילים. כל תרומה לכיסוי הוצאות תהיה לעזר רב.

בנק לאומי סניף אחד העם מספר 11 8 חשבון 357770/38

אפשר לשלוח צ'קים לפי הכתובת הרשומה למעלה

לפקודת "קו לעובד"

(עם קרוס).

הגנה על זכויות עובדים

הו לעובר

ת.ד. 2319 ת"א 61022

טל' 03-663754

عنوان للعامل

דף מידע אפריל-מאי 1991

מדור התשלומים של שירות התעסוקה. כל עובד שצבר 10 שנות עבודה לפחות זכאי בהגיעו לגיל 65, לקבל קצבה חודשית.

שלא כאזרחים הישראליים, עובדי השטחים המובטלים אינם מקבלים דמי-אבטלה מהביטוח הלאומי, (על אף שהם משלמים אותם סכומים לביטוח הלאומי). לכן, כדי לקיים את עצמם ומשפחותיהם כשהם מובטלים מאונס, הם נאלצים לשבור את החיסכון בקרן, האמורה לשמש אותם לעת זקנה.

בעקבות הפיטורים החמוניים לאחר המלחמה פנו רבים לשכות התעסוקה במקומות מגוריהם וביקשו לקבל את כספם, שהצטבר בקרן הביטוח. פועלים רבים פנו ל"קו לעובד" וסיפרו על פקידי לשכות התעסוקה שסרבו לקבל את בקשותיהם לקבלת כספם. על התופעה מדווחים בעיקר פועלים מהגדה. ברצועת עזה דווח לנו על מקרים ספורים, וכיום השתפר המצב. העובדים הזקוקים לכסף למחייתם פונים לעורכי-דין. עורכי הדין (ערבים ויהודים כאחד), שולחים למדורי התשלומים בישראל מכתבי דרישה לכספי הקרן בצירוף ייפוי כוח. בעבור מכתב זה הם מנכים מהעובדים כ-10% מכספי החיסכון שלהם. זהו תשלום מיותר שהעובדים נאלצים לשלם, בשל נוהליה הלא נהירים של לשכת התעסוקה.

"קו לעובד" ניהל התכתבות ממושכת בעניין זה עם ראש מדור התשלומים, שהטיל את האחריות למצב על קמיט התעסוקה בגדה, דוד ברקי. בימים אלה נשלח מכתב לקמיט התעסוקה, ואנו שוקלים את האפשרות להגיש בג"ץ.

בידי "קו לעובד" עשרות תלונות של עובדים שלא קיבלו את כספי החיסכון. עבדול מחמוד רחמן, למשל, עבד במשטרת ישראל 20 שנה וזוטור אחרי המלחמה בשל מדיניות משרדי הממשלה לפטר את העובדים הפלסטינים. הוא קיבל מהמשטרה מכתב פיטורין, רחמן עבד בבנייה, ולענף הבניין קרן מיוחדת, הכולל גם את עובדי השטחים, שכל מעסיק מפריש אליה בקביעות סכום המיועד לתשלום פיצויים. לתושבי השטחים משולמים הפיצויים דרך לשכת התעסוקה באזור המגורים בשטחים. רחמן קיבל מהמשטרה מכתב פיטורין, ובו מצוין שעליו לפנות ללשכה לקבלת הפיצוי

תעסוקת עובדי השטחים - אחרי המלחמה

מה שנראה בתחילה כצעדים זמניים וכתגובה אד הוק למתיחות שנוצרה בזמן המלחמה, הולך ומתברר עתה כמגמה לטווח ארוך, שאף מצהירים עליה בגלוי. משמעותה העיקרית היא צמצום ניכר במספר הפלסטינאים שיוורשו לעבוד בישראל. אל ההשלכות הברורות של מגמה זו, דהיינו נישולם של פלסטינים רבים מהאפשרות להתפרנס למחייתם, מצטרפת הפגיעה הקשה בזכויות ובמשכורות העובדים, שהיא תוצאת הצעדים שנוי קטו בזמן המלחמה.

פיצויי פיטורין

אלפי פלסטינאים, שאיבדו את מקומות עבודתם בעקבות ההגבלות שהוטלו אחרי המלחמה על תעסוקתם בישראל, עלולים עתה להפסיד את פיצויי הפיטורין.

על פי חוק פיצויי פיטורין מקבל כל עובד שמוטר פיצויים בגובה משכורת חודשית אחת לכל שנת עבודה. עובדים רבים, שביקשו לחזור לעבודתם מיד לאחר שהוסר העוצר הממושך על השטחים, גילו כי עובדים אחרים תפסו את מקומם, במקרים רבים עולים חדשים. המעבידים מנסים עתה להתחמק מתשלום פיצויי פיטורין, בטענה כי לא הם האחראים להפסקת העבודה, שכן הממשלה היא שמנעה מהעובדים להגיע לעבודתם. תירוץ אחר שהמעבידים משתמשים בו הוא ניתוק יחסי עובד ומעביד. חלק גדול מהעובדים לא יכלו להיכנס לתחומי הקו הירוק במשך תקופה העולה על שלושה חודשים, בתחילה בגלל העוצר, ולאחר מכן משום שלא קיבלו אישורי כניסה לישראל. על פי החוק, פועל ראשי להעדר ממקום עבודתו מסיבה מוצדקת עד לשלושה חודשים, בלא שיאבד את זכותו לפיצויי פיטורין. העדרות מהעבודה מעבר לתקופה זו עלולה למנוע מהעובד את זכויותו לפיצויי פיטורין.

עיכוב בתשלומי ביטוח הסוציאלי

עובדי השטחים הרשומים בלשכת התעסוקה מבוטחים בקרן מיוחדת המי קבילה לקרנות הגמל בישראל (מבטחים, גדיש וכו'). הקרן מוחזקת על ידי

יים. בלשכת התעסוקה סירבו לתת לו את כספו, ורק לאחר ש'קו לעובד' עירב עיתונאית, שולם הסכום.

מס חיים

זה כשמונה חודשים נתקלים פעילי "קו לעובד", המבקרים בקביעות בעזה, בעובדים הטוענים כי קיבלו שומות מס-הכנסה שנתיות גבוהות, שזכו לכינוי "מס חיים". העובדים הראו טפסי שומות, המתבססות על סעיף 04 מתאריך דצמבר 90. בשומות אחרות נכתב אותו מספר סעיף מפברואר 91. השומה מתבססת על ההערכה כי העובדים שלא רשומים בלשכת התעסוקה חיו קבלנים עצמאיים וכי לא נוכו מהם מסים. אך על פי חוקי התעסוקה קה תושב פלסטיני אינו יכול להיות מעסיק עצמאי בישראל. אם הועסק כקבלן משנה, הקבלן הראשי חייב להוריד ממנו מס במקור.

סבע אחמד האמד מעזה קיבל שומה לשנת 1987 על סך 7,518 ש"ח. בדיקה עם העובד העלתה כי עבד והיה רשום בלשכת התעסוקה באותה שנה (הוא אף שמר את התלושים). עפ"י השומה שנקבעה לו, היה אמור לשלם כל חודש 626 ש"ח מס הכנסה. סכום כזה מנוכה ממשכורות המגיעות לכ-4000 ש"ח בחודש. על פי ידיעתנו וניסיונו, אין בנמצא עובדים מהשטחים שקיבו לו שכר חודשי בסכום כה גבוה. (השכר הממוצע הוא 1200 ש"ח לחודש). זאת ועוד. סבע אחמד היה רשום בלשכת התעסוקה ב-1987, וממשכורתו נוכה מס. אך ברשויות המס מעריכים כי לא דווח להם על מספר הימים המדויק שהוא עבד, אלא על פחות. אלא שאת ההצהרה על מספר ימי הע"בודה נותן המעסיק בלבד, הוא חותם עליה והיא נמצאת במדורי התשלום מים של לשכות התעסוקה. אם יש חשד לדיוות כוזב הרי שהאחראי לו הוא המעביד ולא העובד.

האפשרות לערער על שומות המס קשה והדבר כרוך בזמן המתנה ממושך ובתשלום לעורכי דין. ובניתיים, מכיוון שהשלטונות אינם נותנים אישורי עבודה בישראל למי שחייבים מס, מצטמצמו: עד מאוד הזדמנויות העבודה לאותם אנשים.

האיגוד המקצועי – הסתדרות

ממשכורתו של כל עובד פלסטיני, הרשום בלשכת התעסוקה, מנוכה סכום של כ-1% 'דמי ארגון', בעבור טיפול וייצוג. במשך השנים גבתה ההסתדרות מיליוני שקלים מעובדי השטחים בדרך זו. בדצמבר 1990 נתן הה"כ רן כהן את ההערכה שהמדובר בסכום של 30 מיליון דולר. תשלום דמי הארגון אומר, אם כך, שההסתדרות מתחייבת לטפל בכל פנייה של עובדים רשומים.

ל"קו לעובד" מגיעות מאות תלונות של עובדים רשומים. חלקם פנו להסתדרות אך לא זכו לקבל את הגנתה. במקרים אחדים שהגיעו ל"קו לעובד" התגלה כי נציגי מועצות הפועלים אף פעלו נגד העובדים מהשטחים. במפ"על ארגמן, למשל, פוטרו עובדים משום שצייתו להוראות הממשל לשוב לעזה כשהוטל עליה סגר במאי 1989. הוועד חתם על מכתבי פיטורין ללא תשלום דמי הבראה ופיצויי פיטורים. עובד אחד שעניינו הגיע לביה"ד, ב"אמצעות "קו לעובד" קיבל כסף.

במפעל מגם (גומי) כפר סבא, הסכימו נציגי מועצת הפועלים לפיטורים וה"פועלים טוענים כי קיבלו סכומים מופחתים מאלה שלהם היו זכאים על פי מספר שנות עבודתם.

אחד המקרים הקשים שהגיעו ל"קו לעובד" הוא של קבוצת עובדים מסביבות רמאללה, שעבדו שנים רבות במפעל לעיבוד עץ "ליר" ברמלה. חלקם עבדו במפעל מ-1968. לאחר 23 שנות עבודה, שבמהלכה הם חויבו לעבוד 12 שעות ביום, בשבתות ובחגים, הם הוצאו לחופשה ללא תשלום

זמן קצר לפני שהגיעו לגיל הפנסיה - 65. (בגיל זה כל עובד מקבל אוטומטית פיצויי פיטורין). זו היתה דרכו המתוחכמת של המפעל להימנע מתשלום פיצויי פיטורין, כי לאחר שהוצאו הפועלים לחופשה טוען עתה המפעל שהם לא שבו לעבודה, ומשום כך נחשבים כמתפטרים ולא כמפוטרים.

העובדים לא פנו להסתדרות, משום שלטענתם הם פנו בעבר, אבל נציגי מועצת הפועלים עמד לצד הנהלת המפעל. (בדיקת "קו לעובד" העלתה כי אכן נציגי מועצת הפועלים רמלה, מר חסונה, העיד בביה"ד לעבודה נגד העובדים).

עמותת "קו לעובד" מקיימת זה זמן מגעים עם יו"ר מחלקת עובדי השטחים בהסתדרות, מר דוד נגר, במגמה להגיע לשיתוף פעולה שיביא לשיפור השירות הניתן לפועלי השטחים. ב-9.5.91 הועברו לטיפול ההסתדרות 13 תביעות של עובדים שעבדו שנים ארוכות ופוטרו ללא פיצויי פיטורין. חלקם ממפעלים השייכים להסתדרות: חב' הבניה "סולל בונה" והחב' לאריות פרי הדר "יכין". אם והטיפול יוכיח את עצמו שיתוף הפעולה יימשך.

פעילות "קו לעובד" אחרי מלחמת המפרץ

בשל הקשחת האיסורים על עובדי השטחים להיכנס לתחומי ישראל מאז המלחמה, יוצאים פעילי "קו לעובד" בקביעות אל מעבר לקו הירוק ומקבלים שם את העובדים. המגע עם העובדים מסייע לאיתור התופעות התמורות של הפרת זכויות עובדים, הן מצד מעבידים פרטיים והן מגופים ציבוריים.

■ ב-11.5.91 נתקלו פעילי העמותה בביקורם בעזה בקבוצה של ששה פועלים, המועסקים במועצה המקומית שדרות ושלא קיבלו את שכרם במשך ששה חודשים.

■ עיריית ת"א מתחזקה עשרות המחאות של כספי פיצויי פיטורין לעובדים שפוטרו. לשאלת "קו לעובד" מדוע הצ'קים אינם מועברים ליעדם ניתנה התשובה כי העובדים לא באו לקחתם. כידוע, העובדים מנועים מלהיכנס לתחומי ישראל ללא אישור. לו רצתה העירייה, היא יכלה למצוא דרך לאתר את העובדים, לשלוח את המחאות או לפנות לצבא ולבקש שיינתנו לפועלים אישורי היציאה.

■ הביטוח הלאומי החזיק עשרות המחאות המיועדות לעובדים שמעבידיהם פטרו את הרגל (מהזכויות הספרות של עובדי השטחים שהביטוח הלאומי משלם). הסיבה שניתנה לעיכוב המסירה היתה: אי ידיעת הכתובת. רק לאחר ש"קו לעובד" פנה למינהל האזרחי בעזה וקיבל ממנו את הכתובות, עפ"י מספרי תעודות הזהות, נשלחו המחאות. פקידי הביטוח הלאומי יכלו, כמובן, לעשות אותו הדבר.

● כ-200 פועלים מאזור רמאללה, שעבדו שנים רבות בקואופרטיב "דן", פוטרו מיד אחרי המלחמה. נציג החברה הגיע לשטחים ונתן לפועלים המחאות, באמרו שזוהו תשלום ראשון על חשבון דמי הפיצויים. מאז לא נשלחו תשלומים נוספים.

● מוחמד חמדי ביטאר מעזה עבד שמונה שנים עם עוד שבעה פועלים בעוף-קור, ממפעל לעיבוד עופות להקפאה בשדרות. המעביד לא דאג להשיג בשבילו אישור עבודה. כשביקש לשוב ולעבוד, דחו אותו בלי להגיד לו במפורש שהוא מפוטר. כיום מסרבים לשלם לו פיצויים.

● מפראג'ה תייסיר, נאמר מפראגה אסד, נאפו מוחמד ומוחמד חסן עסי, כולם מאזור רמאללה, עבדו במפעל לעיבוד בשר בחולון. לפני המלחמה הורה להם המעביד לצאת לחופשה. מאז לא החזירם. הוא מסרב לשלם להם פיצויים בטענה כי עבדו אצלו כקבלנים ולא היו ביניהם יחסי עובד ומעביד.

כל המקרים שהגיעו לטיפול "קול לעובד":

העמותה החלה לפעול בינואר 1990, במטרה להגן על זכויות עובדים, בעיקר עובדים מהשטחים.

עד סוף מאי 91 התקבלו כ-400 תלונות מעובדים על: הלנות שכר; תשלום נמוך משכר המינימום; פיטורין על רקע לאומני; אי תשלום ימי מחלה כתוצאה מתאונות עבודה; אי-תשלום דמי חופשה; אי תשלום ימי מחלה כתוצאה מתאונות עבודה; עובדים שמעבידיהם פשטו את הרגל וזכאים לתשלום מהביטוח הלאומי; דיווח כוזב של מעבידים ללשכת התעסוקה על מספר ימי העבודה וסירובן של לשכות תעסוקה לשלם לפועלים את הכספים המגיעים להם על סמך זכויותיהם הסוציאליות.

* חלק מהתלונות הגיעו לפתרון לאחר בירור טלפוני, מכתבים או פגישה עם המעביד.

* 270 תלונות הוגשו לבית הדין לעבודה כתביעות נגד מעסיקים.

* 48 תביעות נסגרו לפני שהגיעו לדיון משפטי כי המעבידים הסכימו לשלם.

* 133 תביעות הגיעו לדיון משפטי והיה פסק דין לטובת העובדים.

* 4 תביעות נדחו ע"י ביה"ד כבלתי מוצדקות. בתביעה אחת חוייב העובד לשלם לנתבע סכום של 1000 שקל כהוצאות משפט. (עובד ממפעל "ארגמן טקסטיל", שלא יוצג ע"י עו"ד "קול עובד" בשל תקלה מצערת.

הוצ' המשפט שולמו ע"י "קול עובד".

* 22 עובדים שיזכו בפסק הדין קיבלו את הכסף בפועל.

* 111 פסקי דין שהמעבידים לא כיבדו הועברו להוצאה לפועל (מתוכם 97 הם של עובדים שעבדו אצל שני קבלנים, אחד קבלן ניקיון והשני קבלן בניין).

* 39 תביעות לא הגיעו עדיין לדיון בביה"ד לעבודה

* 50 תביעות נמחקו משתי סיבות עיקריות: המעבידים לא אותרו; העובדים לא הגיעו לשיבה בביה"ד אם משום שלא יכלו לחצות את הקו הירוק (עוצר, סגר, אי-מתן אישור), או משום ש"קול לעובד" לא יידעה אותם בזמן על מועד המשפט. במקרה של אי-הופעת העובדים אפשר להגיש מחדש את התביעות, והדבר נעשה

10 עובדים שטופלו הם ערבים ישראלים

4 עובדים שטופלו הם עולים חדשים.

יש לציין שבתחילת הפעילות היו רוב התביעות של עובדים לא רשומים בלשכת התעסוקה (בלתי חוקיים), על הלנת שכר בעיקר ופיצויי פיטורין. באמצע 1990, עם גבור גלי העלייה, השתנה סוג המתלוננים. מספרם היחסי של העובדים הרשומים בלשכת התעסוקה עלה וגדל גם מספר התביעות לפיצויי פיטורין.

"הם לא עבדים, פשוט אין לנו כסף"

שמונה עובדי תברואה הערבים של שדרות אינם מקבלים משכורת זה שישה חודשים

בעל חק של 17 שנה.
 מה שבדיסימון לא סיפר באותה שיחה טלפונית היא שלא מדובר במקרה אחד או שניים אלא במדיניות כלפי כל העובדים הפלסטינאים המועסקים במחלקה.
 בדיסימון סירב לשוחח עם כתב "דבר" על המקרה אך מוכיח מועצת שדרות, אפרים סערון, אישר שאכן מדובר באייתשלוש שכר במשך תקופה ארוכה לשמונה פועלים ערבים. בתשובה לשאלת כתב "דבר" האם מדובר ב"מקרה של עברות ראשון מסוגו במדינת ישראל", ענה בדיסימון: "כמוכן שהם לא עבדים. אנחנו לא משלמים את שכרם של הפועלים הערבים כי הקופה ריקה".

כתב "דבר" שאל את סערון אם היה מסכים לעבוד במקום עבודה כלשהו במשך תקופה של חצי שנה בלי שכר. סערון השיב: "השאלה לא רלוונטית". הוא גם סירב להגיב על השאלה האם גם משכורותיהם של העובדים הישראלים במועצה מתעכבות זה שישה חודשים. לבסוף שאלנו אותו "מה יהיה הסוף? מתי פועלים אלה יקבלו את המגיע להם".
 סערון השיב: "אנו מקווים שבימים הקרובים נשלם להם".

מאת אפרים רייז, כתב "דבר" לענייני עבודה
 שמונה עובדי תברואה ערבים במועצת שדרות אינם מקבלים שכר זה שישה חודשים.
 הכל התחיל כשאחד מפעילי "קו לעובד" העמותה להגנת זכויות עובדי השטחים, קיבל קהל במשרד האיגודים המקצועיים בעזה. האיש רגיל לקבל תלונות על הלנת שכר, יחס משפיל מצד מעסיקים, אייזבלת פיצויים ופיטורים ללא סיבה.
 אך לאיש שפנה אליו בשבת האחרונה היה סיפור מקורי: "מאז אוקטובר 1990 אני לא מקבל שכר, למרות שאני נוסע מדי יום לשדרות לעבודה". איש "קו לעובד" חשב שמדובר באיזהכנה או שתשלומים מתעכבים בשירות התעסוקה בעזה בגלל בעיות בירוקרטיות או שמא טעות אנוש כאן.
 אך בירור טלפוני אצל מנהל מחלקת התברואה בשדרות, פנחס בדיסימון, העלה שהרבר נכון. העובד שהתלונן, ומועסק זה 17 שנה בתפקידו, אכן אינו מקבל שכר מאז אוקטובר 1990. יתר על כן, בדיסימון מסר כי גם עובד נוסף לא קיבל שכר ודוצה לפנות לבית המשפט. יצוין שהאיש שהתלונן הוא עובד שהצטיין בעבודתו. בבקשתו של בדיסימון לרשויות הצבאיות למתן אישור כניסה לעובד הוא ציין כי "הפועל הנ"ל נחנץ לעבודה והוא

172
 19.5.91

קו לעובד

רח' אלובי, ת.ד. 2318 ת"א 61022
טלפון חדש 03-5105082

عنوان للعامل

דף מידע יוני'אוגוסט 1991

מספר הפלסטינים שעובדים כיום בישראל שנוי במחלוקת. המינהל האזרחי חי מוסר, דרך העיתונות, שבסביבות 80 אלף איש מהשטחים עובדים עתה בישראל, ושיותר ממחציתם מהרצועה. אנשי האיגודים המקצועיים בעזה, שאתם נמצאת עמותת "קו לעובד" בקשר, טוענים שמספרים אלה מנופחים. יצוין, עם זאת, שאישור עקוף לטענת האיגודים על מספר נמוך של היוצאים לעברד בישראל, 30,000 ניתן בידיעה ב"הארץ" (15.8). מסתבר שכסום הגבייה ממסים היה נמוך מהמצופה והמינהל, הסביר את התופעה במספר העובדים הנמוך. מתלונות הפועלים המגיעות אלינו מתברר שמגמת הפי-טורני-של עובדים אלה שהסתמנה בסוף השנה שעברה צוברת תאוצה. מה שמסייע למגמה זו הוא הסבסוד הממשלתי בשליש המשכורת, הניתן מסוף יולי למפעלים המוסיפים כוח אדם חדש, עולים חדשים ומשורחרי צבא, וכן גם, תקנה חדשה של משרד העבודה, לפיה מעביד ישראלי הרוצה להעסיק עובד מהשטחים חייב קודם לנסות למשך שבועיים עולה חדש. זהו צעד גם עבודת משמרות של עובדים מהשטחים נאסרה מסוף יולי. פרשו של דבר, שמקומות העבודה בענפי השירותים (מסעדות, בתי מלון ובתי חולים) שרובם היו מאוישים ע"י עובדים אלה הולכים ומצטמצמים.

בחודשים יולי-אוגוסט חשנה נפתחו ב"קו לעובד" 230 תיקים חדשים. רוב התביעות הן על פיצוי פיטורין. בין מליני הפיצויים, עיריית גבעתיים; שפוטרה אחרי המלחמה עובדים שעבדו יותר מעשר שנים, מלון כפר המכביה שבמשך שנים העסיק עובדים מהשטחים, מפעל הטקסטיל ויטלגו, תעשיית שיש בוקובזה המסרבת לשלם פיצויים לעובד שעבד 20 שנה, חברת ש.ד.ר בטחון ועוד. מפעל ארגון טקסטיל פיטר בסוף יולי עובד שעבד 13 שנים ללא פיצויי פיטורין והתראה מוקדמת וכמו בפעמים קודמות עליהן דיווחנו - בהסכמת ועד העובדים, העילה, חשד לגניבה. תלונה למשטרה לא הוגשה.

"שיגינו בהליקופטרים"

במשמר הגבול מצפים ככל הנראה מפועלי השטחים להגיע למקומות עב-

דתם בהליקופטרים או בתחבורה אווירית חליפית, אחרת לא ברור מדוע פועלים הממתינים למעסיקהם במקומות ריכוז קבועים של העובדים מה-שטחים, נלקחים למעצר ומקבלים קנסות. בסך-מאות שקלים כשהעילה היא "שהיה בלתי חוקית בישראל". תושבי עזה נקנסים ב-500 שקלים ותושבי הגדה ב-350 ש"ח ("לקו לעובד" לא הובהר פשר התשלום המדורג). נעים בריגע המתין ב-22.7.91 בשעה 06.45 בבוקר בצומת פרדס כץ לקבלן ג'ורג' טבת. אחד עמו המתין עוד עשרות פועלים שהגיעו באוטובוסים מחברון ומעזה. חיילי מג"ב שהגיעו למקום אספו מהעובדים, תעודות זהות והשיונות עבודה: בריגע הודיע לשוטרים כי המעסיק, טבת, אמור לאסוף אותו אך השוטרים לקחו אותו ועוד עשרות עובדים. (עפי' עדותו ארבעה אוטובוסים) למשטרת רמת גן, שם שהו עד השעה 10.30 בבוקר למחרת. לטענת בריגע, סירבו השוטרים במשטרת רמת גן לאפשר לו להתקשר עם המעסיק.

המעצרים לובשים באחרונה מימדים המוניים. עפי דיווח המשטרה לכתב עיתון "העיר", נעצרו בחודש אוגוסט רק בתחום גוש דן כ-1300 עובדים. במכתב שנשלח למטה המשטרה במחוז תל אביב טען היועץ המשפטי של העמותה, ערד מורגנטרן כי מעצרים אלה אינם חוקיים, באשר הפועלים לא עברו כל עבירה בתחומי מדינת ישראל.

על התנאים בבית המעצר סיפר מ.ג. משכם:

אספו אותנו בתחנות אוטובוסים אה"צ בדרכנו מהעבודה הביתה. הראיתי לשוטרים את רשיון העבודה שלי. הם לקחו את תעודת הזהות ואמרו לי לעלות על הניידת. דחסו אותנו, 200 אנשים בארבעה חדרים שהיו מיועדים ל-12 איש כל אחד. לא היו מסיפק מי-טות ומזרונים. בכל מיטה ישנו שני אנשים. המזון היה מועט. כשהתלוננו בפני השוטרים על התנאים אמרו: אתם לצד סדאם ח'י-טיין לא מגיע לכם יותר". רוב האנשים היו בני 40 ומעלה, בעלי מש-פחות שלא היה להם כל עבר בטחוני או פלילי. הם היו מודאגים כי המשפחות לא ידעו איפה הם.

הורשינו לצאת מהחדרים הצפופים רק פעמיים ביום לארוחות.

בג"ץ מגדלי הפרחים

אירגון מגדלי הפרחים הגיש בג"ץ כנגד שירות התעסוקה על חיוב המגדלים לשלם ביטוח לאומי לעובדים הפלסטינים באותו שיעור אותו הם משלמים לעובדים הישראלים. לטענתם אחוז ניכר מהסכום המשולם, אינו מועבר לביטוח הלאומי והעובדים אינם נהנים מכספים אלה. לפיכך דרשו ממשד התעסוקה שיפטור אותם מתשלום אותם סכומים.

ביהמ"ש נתן ביניים צו על תנאי לאי גביית הסכומים עד שיודון הנושא. מעובדי השטחים גובים 16 אחוז לביטוח לאומי כמו מעובדים ישראלים אלא שהם לא מקבלים אותם זכויות: דמי אבטלה, פנסיה בסיסית, הבטחת הכנסה ומענק לידה. הזכויות היחידות אותן הם מקבלים הן: בייטוח במקרה תאונת עבודה וביטוח במקרה פשיטת רגל של המעביד.

"קו לעובד" עומד להגיש בימים אלה עתירה כבעל עניין בשם עובדים מהשטחים בדרישה לא לא לפטור את מגדלי הפרחים מהתשלום, אלא להשוות את זכויות הביטוח לתושבי ישראל.

"מס חיים"

אל "קו לעובד" ואל האיגודים בעזה מתרבות וחולכות הפניות הקשורות למה שקרוי ברצועה "מס חיים". מתברר שזהו מס שנקבע בהעדר דו"ח על הכנסה, "לפי מיטב השפיטה". חובת הדו"ח מוטלת, כמובן, על עצמאים, ומי תברר שאותם פועלים מופיעים בדרך כלל כקבלני משנה ברישומי מס הכנסה. רישום שכזה נעשה לאחר שמעסיק כלשהו דיווח על פועל לקבלן משנה, כדי שיחוסך מעצמו תשלומים סוציאליים למיניהם ועוד כספים הכרוכים בהעסקת שכיר. ברוב המקרים אין לפועל כל מושג כיצד מדווח עליו המעסיק, ולאחר שנתיים שלוש מתברר לו שהוא חייב סכום עתק. הוא אפילו אינו יכול לדעת איזה מעסיק דיווח עליו כקבלן משנה.

פועלים בעזה, הרוצים לחדש את הכרטיס המגנטי שלהם (המאפשר יציאה לישראל), חייבים לשלם את כל חובותיהם (כמו לחוכיה את עברם הביטחוני הנקי, או לחילופין, את "חזרתם למוטב"). דהיינו, היציאה לעבודה מורנית, בין השאר, בתשלום מס הכנסה, דבר שלא נדרש מאזרחי ישראל.

מס בהעדר דו"ח הוא לעתים קרובות מס הרתעת, שנועד מלכתחילה לרדת בתהליך של משא ומתן. כך, מסתבר, פועלים רבים מקבלים סכומי גבייה עצומים של 60 אלף שקל לשנת 1987, (כאילו הרוויחו 120,000 לשנה!) למשל, ובסופו של דבר מוכן הפקיד "להתפשר" ולקבל מהם "רק" 1,600. הקריטריונים להתמקחות זו אינם ברורים, ונתקלנו במקרים שמי שסכום הגבייה שלו הוא 50,000 נדרש לשלם 3,000, ואילו זה שסכום הגבייה שלו גבוה יותר - 1,600 ש"ח בלבד.

הבעיה פה אינה רק שאין לרוב התושבים בעזה 1,600 ש"ח לתשלום מידי הבעיה היא שמלכתחילה, כל מי שמכיר את המצב ברצועה ומצב התעסוקה של הפועלים בארבע השנים האחרונות, יודע שזהו, ברובם המכריע של המקרים, מס בלתי הגיוני, שמקורו בדיווח שקרי של מעסיק, ומוטל על אנשים המשתכרים 40 שקל ליום לערך. במקום לחפש אחר המעסיק, צדים את הפועל.

דיווח כוזב של מעבידים

כל משכורות עובדי השטחים עוברות דרך מדור התשלומים של משרד הרווחה. בודה ע"י דיווחי המעבידים. תופעה לה אנו עדים מזה זמן רב היא דיווח כוזב של מעבידים על ימי העבודה שעבדו העובדים. ניתן לראות תלושי בהם דוח על 5 ימים ועשרה בחודש. העובדים מקבלים את יתרת הכסף המגיע להם במזומן. כתוצאה מכך הם מפסידים את הביטוח הסוציאלי שלם הם זכאים וכשהם מפוטרים, נעשה הישוב פיצויי הפיטורין לפי הימים שהם דווחים בלבד. בנוסף לכך דורשים מהם ברשויות המס (בעזה) לשלם מה הכנסה נוסף בהנחה שבימים הלא מדווחים עבדו כעצמאים.

אחרון בראשי ראש מדור התשלומים אליו פנינו בעניין זה, מודע לתופעה אך טוען כי למשרד אין את המשאבים לפקח על הדיווח.

פסק דין

עו"ד מאיר מורגנשטרן, מטעם "קו לעובד", ייצג ב-25.7.91 את פארס נביל עבד, שעבד כסבת ברשת רימיני בישראל במשך 22 חודשים. נביל פוטקעב איחור של חצי שעה לעבודה וסירוב להכין מנה שלא הופיעה בתפריט לטענת האחראית על המלצריות היווה העובד גורם בעייתי. במשפ נשאלה השאלה, האם היה בנסיבות אלו כדי לשלול ממנו את זכאו הפיצויי פיטורין כמקובל במקרים של הפרת משמעת חמורה כגון גניבו מעילה וגרימת נזק בזדון. השופטת אורלי סלע השיבה בשלילה לשאלה וחייבה את רשת רימיני לשלם את מלוא הפיצויים הקבועים בחוק בתוספת הצמדה ורביית.

תאונות עבודה - המעסיקים לא חותמים

עיוות שאנו עדיין מתקשים לפתור קשור לתאונות עבודה. ב"קו לעובד" נו שמר עשרות פניות של פועלים שנפגעו בזמן עבודתם. לכולם מולאו בבית החולים או בקופת החולים טופסי הדו"ח על פגיעה בעבודה ותביעה לתשלום דמי פגיעה של הביטוח הלאומי, אך המעסיקים לא חתמו על הטפסי העובדים. שאינם בקיאים בנוהלי הביטוח הלאומי, לא דרשו מהמעסיקי לחתום על הטופס ולשלוח כמתחייב עפ"י החוק. אל משרדי הביטוח הלאומי. כך הם איבדו את זכויותיהם, מאחר והמוסד לביטוח לאומי רשאי לדחות תביעה שהוגשה באיחור (לאחר 12 חודשים פג תקופה שתביעה). בין המעסיקים שאינם טורחים לחתום על הטפסים חיל נמצא גם החברה ההסתדרותית "יכין חקל".

הזכותן, דף מדוע בנושא זכויות עובדים תורגם לאחרונה לאמאריית עיתון "הפטיש". ניתן להשיג את הזכותן בשפות עברית וערבית במשרד "קו לעובד" ברח' אלנבי 78 ת"א.

תרומה לכיסוי ההוצאות:

בנק לאומי, סניף אחד העם מס' 811, חשבון 357770/38. אפשר גם לשלוח ציקים לפי הכתובת הרשומה בראש דף המידע לפקודת "קו לעובד" (עם "קרוס").

דף המידע הופק בסיוע מענק הקרן החרשה לישראל לפעילות "קו לעובד".

מ ע ק ב

● **מפעל ארגמן טכסטיל.** בדף המידע האחרון דווח על פועלים שפוטר מהמפעל. ועד העובדים המאורגן בהסתדרות ומורכב מיהודים, אישר את הפיטורין ואף אישר שלילת תשלום פיצויי פיטורין ודמי התראה מוקדמת. מעשה זה הוא חסר תקדים שכך תפקידו של ועד עובדים להגן על העובדים ולא לסייע למעביד לשלול את זכויותיהם.

ב' 26.12.90 נדונו תביעות של שניים מהעובדים שפוטרו כנגד המעביד. עפ"י העדויות שעלו במשפט, התברר כי העובדים פוטרו משום שחזרו לעזה ב' 15.3.89, בהתאם להוראת המימשל הצבאי בכלי התקשורת. הנהלת המפעל ביקשה מהעובדים לא להישמע - להוראה זו ולהישאר בעבודה. אותם עובדים שהתעקשו לציית להוראה וחזרו לעזה, פוטרו.

אחד העובדים קיבל בפסק-דין של פשרה חלק מהסכום שתבע (1000 ש"ח), למרות שחתם למעביד על ויתור על כל זכויותיו על מנת לקבל את יתרת שכרו (ראה צילום דיווח בעיתונות על המשפט המצ"ב). העובד השני לא זכה משום שלטענת השופטת "אחרי הפיטורים נעצר במעצר מינהלי ולא הודיע למעביד על אי יכולתו לשוב לעבודה". הוא גם נתבע ע"י ביה"ד לשלם הוצאות משפט בסך 750 ש"ח.

לצערנו לא יוצגו עובדים אלה ע"י עו"ד. בשל טעות של "ק" לעובד שנבעה מאילוצים כספיים. עפ"י חוות דעת משפטית, אילו היו מיוצגים ייתכן והיו זוכים ליותר. ועד העמותה שוקל לפצות את אותם עובדים.

משפטם של 3 עובדים נוספים נגד ארגמן טקסטיל שהוגשו ע"י קו לעובד לביה"ד, טרם התקיים. בעקבות פניית קו לעובד לאגודה לזכויות האזרח, נשקלת באגודה תביעה כנגד ההסתדרות שועד העובדים המאורגן בה, מעל בתפקידו להגן על העובדים.

● **קו"אופ.** בדפי מידע קודמים דווח על עובדים שעבדו בקו"אופ, בצורה לא חוקית, באמצעות קבלן ולא קיבלו את שכרם. משפטו על עלי יוסף, התקיים ב' 14.1.91. הוא הועסק באמצעות קבלן המשנה חנוך חדד. הקבלן לא שילם לו שכר 20 יום שעבד בחודש יוני 90, כ'עונש' על שעזב את עבודתו. העניבה היתה ביום הרצח בראש"צ, שבעקבותיו ברחו העובדים מהשטחים לבתיהם כבטווי של פחד ומחאה. בפני השופטת הוצג כרטיס עבודה המעיד כי העובד עבד 15 שעות ביממה. בהסכם פשרה (ככדי למונע סחבת ארוכה במשפט עדיף לעתים לקבל הצעת פשרה) זכה העובד בחלק גדול מסכום תביעתו.

● **עובדיה אשואל,** קבלן שיפוצים, היה חייב לעבד עובד-ל קאדו 1000 ש"ח. למרות בקשות חוזרות ונשנות של העובד הכסף לא שולם. לאחר התערבות פעילי "קו לעובד" ואיום בהגשת תביעה משפטית, שילם את הכסף.

■ **"ל"קו פתוח"** (עמותה בירושלים לפניות הצבור בנושאים שונים) הגיעו תלונות על 60 פועלים ממזרח ירושלים שעבדו באמצעות חברת "משמר" בחברות השייכות להסתדרות (המשביר). העובדים הוחלפו בעולים חדשים. בין העובדים כאלה שעבדו יותר משנה ומגיעים להם פיצויי פיטורין. החברה נימקה את הפיטורין בהעדרויות ומסרבת לשלם פיצויין.

■ 3 עולים חדשים מרוסיה שהועסקו ע"י קבלן שיפוצים, אריה בלומנפלד מחיפה, לא קיבלו שכר 3 ימי עבודה. בעבודות אלה נהגו להעסיק עובדים מהשטחים. בתקופה האחרונה נמוע מהם להגיע ולכן החלו להעסיק עולים חדשים. במקרה זה הונה הקבלן את העולים החדשים בשיטות דומות לאלו הנהוגות כלפי העובדים מהשטחים. כנגד הקבלן תוגש תביעה משפטית.

■ 3 עובדים, ערבים ישראלים, שהועסקו באוני' ת"א בעבודות נקיין ע"י חברת א.ח. מור שירותי נקיין, התלוננו כי לא קיבלו שכר עבור שעות נוספות רבות שעבדו ואף לא קיבלו את שכרם כפי שסוכם. עובדים אלה החליפו את עובדי השטחים שנמוע מהם להיכנס לישראל.

נשלחה תלונה לאחראי על מכרזים לעבודות נקיין באוני' ת"א ולקבלן. באם לא ישולם הכסף תוגש תביעה לביה"ד לעבודה.

■ **עבד עבדל רחים** נפגע בתאונה בעבודה ב' 8.1.90, בעת שעבד ביכין שימורים בע"מ. בביה"ח קיבל אישור חופשה בתשלום ל-6 ימים. לאחר שבוע חזר לעבודה ולא קיבל את דמי חופשת המחלה. בדצמבר 90 פגש העובד את פעילי "קו לעובד" ב"שוק העבדים" וסיפר על אותה תאונה. מנהל כ"א במפעל ענה למכתב שנשלח אליו מטעם "קו לעובד" בתחילת פברואר 91, כי העובד לא הביא את האישורים המתאימים לכן לא קיבל את הכסף. עם זאת צירף את "האישורים המתאימים" שהיו ברשותו. תביעה פריטית מטעם העובד הוגשה ע"י "קו לעובד" לביטוח לאומי לתשלום עבור שישה ימי העבודה.

הגנה על זכויות עובדים

קו לעובד

רח' אלנבי, ת.ד. 2319 ת"א 61022

טל' 03*663754

عنوان للعامل

פניות למסד בעניין השפעת העוצר על העובדים

● ב-24.1.91 נשלח מטעם "קו לעובד" מכתב ליו"ר ועדת העבודה והרווחה בכנסת, ח"כ אורה נמיר בו התבקשה הועדה להורות על החלת ההסכמים בעניין תשלום לעובדים/ות שנעדרו בשל המלחמה, גם על העובדים מהשטחים.

כן נתבקשה הועדה לדון בנושא שלילת זכויות העובדים ששילמו כל השנים דמי בטוח לאומי ועתה הזכות לקבל דמי אבטלה ו/הבטחת הכנסה כמו תושבי ישראל, נשללת מהם.

ח"כ נתבקשה לפעול להתרת יציאה מהשטחים לפועלים הנמצאים בהתדיינות משפטיות עם מעבידים למיזוי זכויותיהם. עד כה לא נתקבלה תשובה מח"כ.

● ב-2.7.91 התקיימה פגישה בהשתתפות שלוש סיעות בהסתדרות, מפ"ם, ר"צ, הרשימה המשותפת ("הפורום") ועמותת "קו לעובד", היוזמת. מפגישה זו יצא גילוי דעת שדרש מהממשלה להסיר את העוצר בשטחים ולאפשר לתושבים לחזור לחיים סדירים. שירות התעסוקה המהווה בד"כ צינור רשמי להעברת משכורות עובדי השטחים, נדרש להעביר לאלתר לעובדים שהיו רשומים לפני המלחמה את משכורותיהם. גילוי הדעת פנה גם לראשי ההסתדרות בדרישה לסייע לעובדים מהשטחים בשל התחייבותה לסייע להם, בהסכמים ואמנות בינלאומיות ובשל הסכומים שנוכו ממשכורותיהם והועברו לקופת ההסתדרות.

מוקד תלונות

בשל העוצר הכללי התמעט מספר התלונות שהגיעו למוקד.

■ ב-24.1.91 פוטר מאזן עבדיאת ערבי ישראלי המתגורר במזרח ירושלים מעבודתו באוניברסיטה העברית בירושלים. לטענת מנהלו, נעדר מהעבודה 7 ימים. מאזן אכן נעדר כמו כל העובדים בישראל עם פרוץ המלחמה, ארבעה ימים. בשלושת הימים אחרי ההשבתה הכללית שהיתה בישראל, לא יכל להגיע לעבודה בשל חוסר באמצעי תחבורה ממקום מגוריו. מאזן עבד במקום 3 שנים ויש לו המלצות טובות על מסירותו ואחריותו ממנהל הישיר. מ"קו לעובד" נשלח מברק דחוף למעבידו בדרישה לבטל את הפיטורין. עובדים במקום מעידים כי הפיטורים היו כדי לקלוט במקומו עולה חדש. אותם עובדים לחצו לקבלתו למקום אחר באוניברסיטה ואכן היום עובד באוניברסיטה. עבור התקופה שעבד ופוטר יקבל פיצויי פיטורין.

דף מידע ינואר-פברואר 1991

השבתת עובדי השטחים בשל העוצר

ב-15.1.91, יום לפני פרוץ המלחמה במפרץ, הוטל עוצר על תושבי השטחים. רבים מהעובדים הפסידו את מקומות עבודתם עוד לפני המלחמה ונותרו ללא אמצעי מחיה. עם הטלת העוצר נסתמו מקורות המחיה לרבים מאלה שעוד עבדו.

ב-14.2.91 הוסר העוצר לראשונה בגדה וברצועה לשעות היום, למעט מספר מחנות פליטים. מספר זעום של עובדים הורשו לצאת לעבודה באיזור הצפון והדרום בלבד ולענפים מסויימים, חקלאות ובנין. בגוש דן בו עבדו אלפים, הכניסה לעובדים מהשטחים מנועה.

בטיפול "קו לעובד" עשרות תיקים של עובדים שהגישו תביעות לביה"ד לעבודה עוד לפני המלחמה, בעקבות גל הפיטורים שהיה. העמותה פנתה למשרד היועץ המשפטי בעזה בבקשה להתיר את צאתם לדינוים. נמסר כי הנושא נישקל בחיוב.

פיטורים

אלפי עובדים פוטרו בשל העוצר המתמשך. המעבידים מסרבים לשלם להם פיצויי פיטורין. יו"ר ארגון הקבלנים הודיע בכלי התקשורת כי חברי הארגון לא ישלמו פיצויי פיטורין לעובדים שיאבדו את מקומות עבודתם בשל האיסור להיכנס לגוש דן.

קצבת מחיה

העובדים שפוטרו ונותרו ללא אמצעי מחיה אינם מקבלים שום קצבה מהממשל. יצויין כי מעובדי השטחים נגבו במשך שנות הכיבוש מסים ודמי בטוח לאומי באותו שיעור שנגבו מאזרחי ישראל (16%). אזרחי ישראל כשאינן להם תעסוקה מקבלים מהבטוח הלאומי מענק אבטלה למשך שישה חודשים, והבטחת הכנסה אחרי שישה חודשים. הסכומים שנוכו מעובדי השטחים במשך השנים, הועברו ל'קרן שטחים' שהכנסותיה מיועדות לרווחת התושבים, הנמצאת בשליטת המינהל האזרחי.

כיום, לאחר שנותרו ללא תעסוקה וללא הכנסה הם אינם מקבלים מהממשלה ו/או מההסתדרות שום סיוע.

עובדים שעבדו לפני המלחמה ומגיעה להם משכורת עבור חודש ינואר מתקשים לקבל את כספם בשל העוצר.

קו לעובד

"עنوان للعامل"
للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78 ת"א, 61022
ת.ד. 2319, טל' 03-5105082

פיטוריי

התלחמה

דף מידע - פברואר 1992

במהלך מלחמת המפרץ, הוטל עוצר בגדה המערבית וברצועת עזה. העוצר נמשך גם אחרי המלחמה, עד סוף פברואר. העובדים הפלסטינים שחיכו בקוצר רוח להסרת העוצר כדי לחזור למקומות עבודתם, גילו כי תקנות חדשות של הצבא ושירות התעסוקה הפכו את חזרתם לעבודה לכמעט בלתי אפשרית.

אישורי עבודה ניתנו לעובדים לפי הקריטריונים הבאים:

- ☐ מעמד אישי - רק אדם נשוי מעל גיל 30 + ילדים שלא נעצר בעבר.
- ☐ אזורי תעסוקה - הוגבלו לדרום והצפון (גוש דן (המרכז) נסגר בפני העובדים מהשטחים).
- ☐ ענפי תעסוקה - הוגבלו לבניה, הקלאות ותעשייה (ענף השרותים מסעדות סיעוד, עבדו עובדים רבים נסגר בפניהם).

גם כלפי המעבידים נקבעו קריטריונים קשוחים:

- * אחריות להסיע את העובדים מהשטחים למקומות העבודה ובחזרה. ניתנו רישיונות רק למעבידים שהעסיקו לא פחות מ-10 עובדים.
- * הותר להעסיק עובדים רק מ-6.00 בבוקר עד 17.00.

במקביל לתקנות המגבילות, ניהל משרד העבודה מסע תעמולה, להחלפת העובדים הפלסטינים בעולים חדשים. ביוני 1991 הקלו השלטונות בהגבלות. איזורי התעסוקה נפתחו, הגבלת גיל העובד ומעמדו המשפחתי הוסרה והקלו במקצה במתן רישיונות עבודה בענף השירותים. בינתיים, עברו כחמישה חודשים. עם הזמן שחלף נקלטו עובדים חדשים במקום העובדים הפלסטינים. אלה, לא די בזאת שאיבדו את מקום עבודתם, המעבידים גם סרבו לשלם להם פיצויי פיטורין.

רוב העיריות פיטרו את העובדים הפלסטינים שעבדו עד המלחמה והחליפו אותם בעולים חדשים. "קו לעובד" הגיעו תלונות של עובדים שעבדו בעיריית ת"א, עיריית כפר סבא, עיריית קריית אונו ועיריית הרצליה. * "קו אופ" רשת הצרכניות של ההסתדרות הפסיקה את עבודתם של העובדים הפלסטינים מהשטחים שעבדו באמצעות קבלני משנה וקיבלה במקומם עולים חדשים.

לאחמד חמדאן אחמד חדאד מעזה, שעבד באופנת טנגו בתל אביב, ציפתה הפתעה בלתי נעימה בתום ימי העוצר. זה היה בסוף אפריל 1991, כאשר הממשל התנה את כניסתו של כל עובד פלסטיני לישראל בהתחייבות המעביד, שיהא אחראי להבאתו לעבודה ולהחזרתו למקום מגוריו. לשווא ציפה חמדאן שהמעביד שלו ידאג לקבלת אישור עבודה עבורו. אולי סבר כי מדובר באי הבנה כלשהי, ובתמימותו כי רבת, ניגש למקום עבודתו ועבד-שם ארבעה ימים. אך כשנוכח כי מצד מעבידו אין כל נכונות לדאוג לשהותו החוקית בישראל, נואש וחזר אל ביתו.

על רקע זה הגיעו ל"קו לעובד" תלונות רבות. על פי חוק פיצויי פיטורין, עובד שמוטר זכאי לפיצויי אם עבד לפחות שנה. עובדים שלא יכלו להמשיך בעבודתם, וביקשו את פיצויי הפיטורין מהמעבידים, נענו, כי הם לא פוטרו על ידם ועל כן הם אינם זכאים לפיצויי פיטורין. ההגבלות החמורות שכפו השלטונות גם הקלו על המעבידים להימנע מתשלום פיצויי פיטורין שכן העדרות מהעבודה לתקופה העולה על שלושה חודשים מנתקת אוטומטית יחסי עובד-מעביד ללא הזכות לפיצויי פיטורין.

להלן מספר דוגמאות למתואר לעיל, ביניהן עובדים שעבדו עשר שנים ואף עשרים שנה באותו מקום עבודה:
בכל המקרים הוגשה תביעה לבית הדין לעבודה לפיצויי פיטורין באמצעות "קו לעובד".

100 עובדים שעבדו בחברת דן, קואופ"פ לתחבורה ציבורית, למדו על פיטוריהם כאשר נציג החברה הגיע לאזור מגוריהם בגדה עם צ'קים. נאמר להם שהסכומים שקיבלו הם ע"ח המגיע להם כפיצויי פיטורין. מאז לא שמעו דבר. אחרי ש"קו לעובד" התערב, קיבלו העובדים צ'ק על סכום נוסף אך עדיין לא היה זה מלוא הסכום שהיו זכאים לו. לביה"ד הוגשו תביעות לקבלת יתרת הסכום.

באופן דומה "פוטר" מוחמד עטא ג'דע עטאונה מיר.א.ה. בע"מ שבאזור. זה היה אחרי ארבע שנות עבודה, רק שבמקרה זה אמר לו המעביד במפורש, כי הוא אינו זקוק לו עוד. על תשלום פיצויים הוא לא דיבר וגם לא חשב (סמוך למועד הדיון בביה"ד הסכים המעביד לקבל חזרה את העובד תוך שמירת זכויות הוותק שלו).

שש עשרה שנים תמימות ועוד שמונה חודשים עבד מוסא איסמעיל איברהים עסמי מטול כרם אצל פנחס זונאבנד בבני ברק. מיד עם תום המלחמה מיהר עסדי לשוב למקום עבודתו, אך מעבידו טען כי אין עוד באפשרותו להעסיקו. כשהעובד המאוכזב הפציר בו, לאחר כל השנים האלו, שלא יזרוק אותו, שהרי לא נשאר בביתו, הסדיר לו זונאבנד לבסוף מקום עבודה אחר. אך לא הלפו יותר מחודשיים, וביוני פנה פתאום מר זונאבנד אל עסדי שיחזור לעבוד אצלו. הוא התנה תנאי קטן בלבד: עליו לחתום שאין מגיעים לו פיצויים על השנים שעבד אצלו. עסדי סירב וכך הגיע עניינו למשפט.

שנים לא מעטות, חמש עשרה במספר, עבד גם נעמאן שחאדה מוחמד עאשור בדורעם בע"מ באור יהודה. ערב המלחמה, חזר אל ביתו שבחאן יונס ונשאף שם בגין העוצר שהוטל. גם הוא ביקש לשוב לעבודתו מהר ככל האפשר ואף נאמר לו שם כי ידאגו להסדיר זאת. אך בפועל לא עשו דבר. במקרה זה הצליח עאשור, במאמצים מרובים, להשיג במינהל האזרחי אישור עבודה בכוחות עצמו ושמח וטוב לב חזר אל מקום עבודתו. אלא ששם התברר לו שכלל אין רוצים בו.

דיסקל בע"מ, חברה לחלפי רכב היא חברה מסודרת. ב-20.6.91 שלחה מכתב לעובד צבאח אבו סתה בזו הלשון:

"עקב העדרותך ממקום העבודה מתאריך 14.1.91 לתקופה של למעלה מ-5 חודשים ללא כל הודעה מציידך, דאית אותך כמחפטר מעבודתך. במהלך התקופה תייל אישנו את תפקיך בעבד אחר ולפיכך אין באפשרותנו להחזירך לעבודה."

משמעות הדברים היא מכתב פיטורים ללא פיצויי פיטורין. בכתב הגנה שהגישה לביה"ד לאחר שהוגשה תביעה בשם העובד טענה החברה:

"החובע הפסיק עבודתו בחודש ינואר 1991 תנעד מעבודתו במשך כ-6 חודשים עד יום 4.6.91, תנעד בו פנה סלפנית למנהל התבע בחולון וביקשו להתקבל חזרה לעבודה. בו במקום הוא נענה כי לא יתקבל חזרה לעבודה לאור אופן ומשך עדיבות את העבודה. בניסיונות העניין, התנהגות החובע והעדרותו הכמותית מהעבודה יש לראותם כהתפטרות מהעבודה ולחילופין כהתנתקות אשר גרמה נזק לתבעת ומצדיקה פיטורין ללא פיצויים."

ארזי נא, תב' ליצור ואריזות מזון בע"מ מבני ברק העסיקה במשך שנים עשרות עובדים מעזה. אחרי המלחמה סרבה לקבל חזרה את רובם. מוחמד רזק יוסף צאפי ממחנה בורייג' עבד כ-6 שנים. מייד אחרי המלחמה ביקש לחזור לעבודה. הובטח לו כי יסדירו לו אישור אולם כשיזר לא הוסדר, פנה ללשכת התעסוקה בעזה, שם ניסו לסייע לו, נתנו לו אישור יציאה זמני ואף שלחו מכתב בקשה לארזי לקבלו חזרה לעבודה.

תשובתה של תב' ארזי נא לא אחרה לבוא:
לכבוד קמ"ט תעסוקה, עזה

1. ה"ל לא הפיע לעבודה במשך 4 חודשים ולכן קיבלנו עובד אחר במקומו.
2. אי לזאת, אין באפשרותנו לקבלו בעת לעבודה.
3. אבקש לא להציג רשימת עבודה על שמנו ללא בקשה מפורשת מאיתנו.

בבחד רב,

המקרה של חליל אברהים אבו נאדי מעזה הוא מהמקרים הקשים שהגיעו ל"קו לעובד". חליל עבד עשרים שנה אצל חברת תעשיות שיש בוקובזה בע"מ מאיזור התעשייה בראשון לציון. עם סיום העוצר פנה למנהלי החברה בבקשה שיסדירו את כניסתו לישראל וחזרתו לעבודה, הוא פנה גם באמצעות לשכת העבודה בעזה ושלח מכתבים ופניות להסתדרות. כל אלה לא הואילו. החברה סרבה לקבלו לעבודה ומאידך סירבו לשלם לו פיצויי פיטורין בגין תקופת עבודתו הארוכה אצלה.

כתב ההגנה ששלחה החברה לביה"ד ממחיש את הניצול שעשו מעבידים מהמצב שנכפה ע"י השלטונות:

"(4) בסוף חודש מרץ 1991 פנה החובע, סלפנית, לתבעת וביקש כי יסדירו לו אישור אשר נדרש על ידי השלטונות לצורך כניסה לעבודה בישראל. התבעת פנתה לשירות התעסוקה וביקשה הסבר ופירוט לתנאים ולדרישות השלטונות להעסקת העובדים מעזה בישראל. התברר, כי השלטונות דרשו, באותו זמן, כי המעביד יעסיק לפחות עשרה עובדים מתושבי השטחים, ובנוסף לכך כי המעביד יתחייב להסיע את כל העובדים כולם, באמצעי הוצא, מחחסום ארז שבנחה, למקום העבודה וממקום העבודה למחסום ארז בחזרה עם סיום יום העבודה, וזאת מידי יום.

באותו זמן, ואף לפני ינואר 1991, העסיקה התבעת בשירותה רק 4 עובדים מתושבי השטחים ולכן לא הייתה לתבעת כל אפשרות אובייקטיבית (אפילו הייתה עליה חובה לעשות כן), לעמוד בתנאי השלטונות על מנת לאפשר החשך העסקת החובע."

קיימת גם כן מחלוקת. המעבידים טוענים כי לא הם אחראים להפסקת עבודת העובדים, שהרי עקב התקנות וההגבלות, לא יכלו להחזיר את העובדים לעבודה ועל כן יש לראות בהפסקת העבודה התפטרות שאינה מזכה בפיצויי פיטורין. לעומתם טוענים עוה"ד המייצגים את העובדים מטעם "קו לעובד" כי העובדים אמנם לא חזרו לעבודתם, אך לא משום שלא רצו, אלא, לא יכלו לשוב לעבודתם ולפיכך סוכלה ההתקשרות עימם ומאחר והסיכול לא יזום על ידי העובדים, על המעביד לשלם להם פיצויי פיטורין.

ביה"ד טרם אמר את דברו. כמה תביעות שהגיעו לביה"ד נסתיומו בפשרה (טרם החלטת השופטים) והתובעים קיבלו כמהצית מסכום הפיצויים.

מהנתונים שנאספו ב"קו לעובד" ניתן להעריך כי בשל ההגבלות שהוטלו ע"י השלטונות אחרי המלחמה, פוטרו עשרות אלפי עובדים מסודרים שעבדו שנה ויותר. חלקם הגדול לא קיבלו את פיצויי הפיטורין להם הם זכאים.

דף המידע הופק בסיוע מענק "הקרן החדשה לישראל" לפעילות "קו לעובד". תרומות לפעילות "קו לעובד" ניתן להעביר לבנק לאומי, סניף אחד העם מס' 811, חשבון 357770/38. אפשר גם בצ'קים לפי הכתובת הרשומה בראש הדף.

ההסתדרות ועובדי השטחים

"קו לעובד" הוקם לפני שלוש שנים כדי למלא חלל ריק ביחסי העבודה בישראל. להגיש מידע וייעוץ על זכויות עובדים ולספק הגנה משפטית לאותם פועלים פלסטינים שאינם רשומים בשירות התעסוקה. ואינם משלמים מיסים. עד סתיו 1990 היה שיעורם של פועלים אלה ("שחורים") כ-30% מכלל הפלסטינים שעבדו בישראל (120,000-150,000). עובדים אלה היו חשופים לפגיעות חמורות בזכויותיהם, בלי שיהיה גוף כלשהו שאליו יוכלו לפנות. האיגודים המקצועיים הפלסטיניים לא פעלו בישראל ובבתי הדין שלה. בייצוג פועלים מול מעסיקים ישראלים. מצד שני, לא יכלו אותם פועלים לצפות להגנה מצד ההסתדרות, משום שלא נוכח ממשכורתם להסתדרות "מס הארגון" החודשי, ומשום שההסתדרות אינה מכירה בעובדים בלתי רשומים "שחורים". מתנדבי "קו לעובד" נהגו להגיע ל"שוקי העבדים" בתקופה שקדמה למלחמת המפרץ, ולרשום תלונותיהם של עשרות פועלים על מעסיקים שלא עמדו בהתחייבויותיהם. במהרה התברר, שבין הפונים היו גם פועלים הרשומים בשירות התעסוקה ולפיכך זכאים להגנתה של ההסתדרות. התברר עד כמה גם עובדים "חוקיים" סובלים מפגיעות שיטתיות בזכויותיהם כעובדים.

עם תחילת פעילותו של "קו לעובד" בינואר '90, נפגשו פעילים עם האחראי על עובדי השטחים במועצת פועלי פ"ת, מר עבד אבו חג'לה. אבו חג'לה התלונן באותה פגישה, שאין לו הכלים לטפל במקרים הרבים של עושה העובדים ועל כן בירך על פעילות "קו לעובד". גם נציגים אחרים ברכו על הפעילות. לעומתם, נסיונות להיפגש עם מר יוסף קרא, ראש ועדת עובדי השטחים לא עלו עד היום. עם מר דוד נגר, ראש הוועדה הקודם, היה שיתוף פעולה כלשהו.

אל "קו לעובד" לא מגיעים כמובן, אותם פועלים שקיבלו את הגנת ההסתדרות. מדי פעם מגיעים לידיעתנו מקרים שטופלו ע"י ההסתדרות, לשביעות רצונם של העובדים. אך מעבודתנו בשלוש השנים האחרונות, נתקלנו בכמה וכמה תופעות שיכולות להבהיר מדוע פועלים רשומים רבים, שהצענו להם לפנות להסתדרות, הגיבו בחוסר רצון ובספקנות.

★ ב-25.8.88 פוטרו 30 פועלים מעזה שעבדו במפעל "ארגמן טקסטיל" שביבנה. כולם פוטרו ללא פיצויי פיטורין. בהתאם לנוהלים במפעל, התקיימה בורות בהשתתפות נציג ההנהלה ונציג ועד העובדים. פה אחד התקבלה החלטה לפטר לאלתר את העובדים ללא תשלום דמי התראה מראש וללא תשלום פיצויי פיטורין (צלום הפרוטוקול נמצא ב"קו לעובד"). חלק מהעובדים, עבדו שנים רבות במפעל. הועד שאמור לדאוג שיקבלו פיצויים מוגדלים במקרה פיטורין, נתן הסכמתו לפטורין ללא פיצויים וללא התראה מראש.

למרות ה"פיסיקה" של ועד העובדים והנהלת המפעל, "קו לעובד" תבע עבור העובדים בבית הדין לעבודה פיצויי פיטורין. במהלך המשפטים התברר כי העובדים פוטרו משום שעזבו את המפעל על פי הוראת השלטונות שהושמעה ברדיו לכל העובדים מהשטחים שנמצאו בישראל.

במקרה אחר, באותו מפעל, פוטר פואד מוחמד מעזה שעבד 15 שנה, על שלא הגיע לעבודה. זאת לאחר שהביא אישור רפואי רשמי כי היה חולה. גם כאן נתן יורד הועד, מר מנדלוביץ, את הסכמתו לפיטורין ללא פיצויים ודמי התראה מוקדמת. למעט אחת זכו כל תביעות פועלי "ארגמן טקסטיל" שהוגשו ע"י קו לעובד לביה"ד בפיצויי פיטורין.

חובת ההסתדרות להגן על העובדים הפלסטינים מעוגנת בהחלטת הממשלה מאוקטובר 1970 שדנה בתעסוקת עובדי השטחים, ושעיקריה הם:

- א. "שכר ברוטו ונסו השווה לשכרו של כל עובד אחר בישראל בעל נתונים אישיים ומקצועיים שווים".
- ב. עובד מן השטחים זכאי לתנאים הסוציאליים להם זכאי בהתאם לחוק ולהסכמים הקיבוציים כל עובד אחר בישראל".
- ג. מדור התשלומים של שירות התעסוקה יהיה צינור להעברת הכספים מהמעביד לעובד.
- ד. מדור התשלומים יעביר כאופן שוטף את הניכויים הבאים:
 1. למס הכנסה
 2. למוסד לביטוח לאומי בעד ביטוח תאונות עבודה
 3. להסתדרות הכללית, דמי טיפול ארגוני מקצועי.
- ה. הסכומים השווים לסכומים המנוכים מעובדים בישראל לקרן השוואה והג'א יעברו לקרן של השטחים שתייעד אותם לביטוח סוציאלי".

החלטה זו קבעה כי תמורת הטיפול הארגוני והמקצועי בעובדים הפלסטינים, תקבל ההסתדרות באמצעות מדור התשלומים 0.8% שינוכו ממשכורת העובדים.

יצוין, כי בישראל שכירים שאינם חברים בהסתדרות מנוכה ממשכורתם אותו סכום עבור השתתפות ההסתדרות כארגון העובדים היציג, בדיונים על תוספות היוקר והסכמי השכר. עם זאת, החלטת הממשלה להעביר להסתדרות כספים מהעובדים הפלסטינים היתה עבור "טיפול ארגוני מקצועי". כלומר, הגנה מקצועית בנוסף להגנה הארגונית. יש לציין שהעובדים הפלסטינים מהשטחים אינם יכולים להיות חברים בהסתדרות.

ועדי העובדים במפעלים המאורגנים בהסתדרות, כפופים לחוקת האיגוד המקצועי המחייבת אותם להגן על העובדים במקרה של פיטורין, ולשמור על זכויותיהם מכוח ההסכמים הקיבוציים והענפיים. במועצות הפועלים המקומיות, ישנם פקידים שתפקידם לטפל בפועלים מהשטחים. בבית הועד הפועל של ההסתדרות ממוקמת ועדה מיוחדת שנושא פעילותה הוא תעסוקת עובדי השטחים בישראל. בספטמבר '91 מינתה ועדה זו שני עורכי דין לטיפול בעובדי השטחים.

★ מפעל "ליר" ללבידי עץ ברמלה. הוציא באוגוסט '89 לחופשה ללא תשלום קבוצת פועלים שעבדו שנים ארוכות במפעל. העובדים ראו את עצמם כמפוטרים כי לא קיבלו הוראה לחזור לעבודה. המפעל טען כי שלח מכתב בקשה לחזרה לעבודה באמצעות אחד העובדים.

אחד העדים המרכזיים במשפט, מצד המפעל, היה איש מועצת הפועלים ברמלה מר ו'סונה. השופט בפסק הדין שדחה את התביעה לפיצויי הפיטורין ציין כי הוא נסמך מאוד על עדותו של איש מועצת הפועלים. ועוד מוסיף העד בחקירה חוזרת: חלק מהעובדים חזרו אלי וביקשו שאטפל בקבלת פיצויים כי הם לא רצו לחזור בגלל החופשות. אנחנו רצינו שהם יעבדו וימשיכו לעבוד ולכן לא נתנו להם גיבוי לתביעה לפיצויי פיטורים. יוצא מעדות זו שמזכיר מועצת הפועלים לא רק שלא נתן גיבוי לפועלים שזוהי מהות תפקידו, אלא, גם השתמש באמונם של העובדים בו כדי להעיד נגדם בביה"ד לעבודה ולהגן בכך על המעביד.

מפעל "ליר" ממשיך לפטר עובדים בשיטת ה"הוצאה לחופשה" וביניהם עובדים המתקרבים לגיל הפנסיה, המזכה אוטומטית בפיצויי פיטורין (תביעה של קבוצה נוספת הוגשה לביה"ד). כך מוצאים עצמם עובדים פלסטינים, בני חמישים ושישים, לאחר 15 ו-20 שנות עבודה ללא פיצויי פיטורין. ובשל האפליה ה"חוקית" בזכויות ביטוח לאומי גם ללא דמי אבטלה וללא פנסיית זקנה.

★ מאפיית "האופים" בקריית-גת פיטרה בסוף '88 תשעה עובדים. בבירור טלפוני עם "קו לעובד" הודה מנהל העבודה, כי העובדים היו מאוד חרוצים וטובים אלא שממועצת הפועלים לחצו עליהם לפטר אותם ולקבל במקומם עובדים יהודים. אישור לחץ מסוג זה מצאנו בידיעה קטנה בעיתון מקומי ("כאן דרום") מיולי '89: "אלברט ארז, מזכיר מועצת הפועלים, בקרית גת, פנה בימים אלה למפעלים בקרית גת בעניין שילובם של בני העיר בעבודה שתפונה מפורטוגזים וערביי שטחים". "...אם המפעלים לא יעזרו לבקשתי אאלץ לנקוט באמצעים חמורים".

לאחר שהוגשה תביעה משפטית לביה"ד לעבודה, הוחזרו הפועלים לעבודה ואף שולם להם שכר החודשים שלא עבדו.

בעת מלחמת המפרץ מנע העוצר הממושך מאלפי עובדים פלסטינים להגיע למקומות עבודתם. ולאחר מכן, נאסרה כניסתם לישראל. אלפי עובדים פוטרו ממפעלים גדולים ומוסדות ציבוריים כמו עיריות, בתי חולים, ואף מחברות של ההסתדרות עצמה כמו "קו אופ". ועדי העובדים לא מחו על הפיטורים ההמוניים ואף לא עמדו על זכותם לפיצויי פיטורין הוגנים.

תופעה המונית זו של פיטורי המלחמה והפיצויים שלא שולמו, אינה נושא לטיפול יחידני בלבד, במסגרת יחסי עובד יחיד מול מעסיק. היא תובעת התייחסות במישור העקרוני, והבאתה בפני החלטה ממשלתית או ערכאה משפטית גבוהה. ההסתדרות לא מצאה לנכון עוד בזמן העוצר, להגיע להסכם עם ארגון המעסיקים או להחלטה ממשלתית על שמירת מקומות העבודה ותשלום ימי ההעדרות, כפי שעשתה בנוגע לעובדים הישראליים. בהעדר תגובת ההסתדרות, הוציא "קו לעובד" גילוי דעת ובו קרא לועדת העבודה והרווחה של הכנסת וההסתדרות לשמור על זכויות העובדים שנעדרו שלא מרצונם ("דבר" 27.1.91).

במקביל, הוגשו ע"י "קו לעובד" מאות תביעות לפיצויים בשיטת הפיטורין של אחרי מלחמת המפרץ. גם בימים אלה כשעל עזאז הוטל סגר ואחרי כן שוב מגבלות על העובדים ושוב יאבדו העובדים את משרותיהם וזכויותיהם, אין ההסתדרות מפעילה את כוחה כדי לשמור על זכויותיהם.

קולה של ההסתדרות לא נשמע עד כה והתערבותה לא הורגשה גם במקרים הבאים של פגיעת הרשויות בזכויות העובדים הפלסטינים:

ביטוח לאומי. ההפרה הבוטה ביותר של זכויות עובדים המעוגנת באותה התלטה ממשלה מ-1970. על פי החלטה "א" מנכים ממשכורות עובדי השטחים אותו השיעור לביטוח הלאומי כמו מהעובדים הישראליים, אולם נותנים להם רק חלק זעיר מהזכויות הסוציאליות. ביטוח במקרה של תאונות עבודה וביטוח במקרה פשיטות רגל. הם אינם מקבלים דמי אבטלה פנסיית זקנה, אבטחת הכנסה, בטוח נכות, סיעוד ואמהות כפי שמקבלים העובדים הישראליים.

כדי להמחיש את הדברים, כ-15% במוצע נזכר משכר העובדים הפלסטינים במשך 22 השנים האחרונות כדמי ביטוח לאומי. רק 2.7% הועברו בפועל לביטוח לאומי לזכויות שאותם העובדים מקבלים. כל היתר הועבר לאוצר המדינה (בתלוש המשכורת אותם מנפיק מדור התשלומים כתוב כי הניכוי מועבר במלואו לביטוח לאומי). יצוין כי מהעובדים הזרים שאינם ישראליים ואינם פלסטינים מנכים 2.7% בלבד לביטוח הלאומי.

מעצרים לא חוקיים. מאז מלחמת המפרץ, נוהגת המשטרה לעצור אלפי פועלים מדי חודש בחשד לשהיה בלתל חוקית בישראל. בדיקות של "קו לעובד" וה'אגודה לזכויות האזרח" העלו שבאחוז ניכר מהמקרים אלו הם מעצרי שווא שכך בידי העובדים היו האישורים המתאימים. לא זו בלבד שהעובדים נעצרים ל-48 שעות, הם נקנסים במאות שקלים (350 תושבי הגדה ר-500 כערבות, תושבי הרצועה). רשיונות העבודה נלקחים מהם והם מאבדים ימי עבודה עד שהם מקבלים חזרה את הרשיונות. עד היום נעצרו כ-30,000 פלסטינים. הנושא פורסם בעיתונות ונמצא בטיפול משפטי. גם בתופעה קשה זו, הנוגעת לאלפי עובדים, לא נשמע קולה של ההסתדרות.

ההסכמים הקיבוציים. על פי החלטה הנ"ל, העובדים הפלסטינים זכאים לאותן זכויות ישראלים מתוקף ההסכמים הקיבוציים והענפיים. בדרך כלל העובדים הפלסטינים אינם נהנים מהסכמים אלה, אף עובדים שעובדים במקומות ציבוריים ובמפעלים גדולים. למשל, פלסטינים שעבדו בעיריות בפני ביה"ד לעבודה עומדת בימים אלה תביעה של עובדים פלסטינים נגד מועצה מקומית קרית אונו. אלה פוטרו אחרי המלחמה. עתה הם דורשים בנוסף לפיצויי הפיטורין, דמי הלנת שכר על זכויות שונות שנמנעו מהם במשך שנות עבודתם, בהשוואה לעובדים היהודים. ההסתדרות לא פעלה מספיק כדי למנוע אפליה זו.

ביטוח סוציאלי. ביטוח המקביל לקופות הגמל בישראל ומוחזק ע"י מדור התשלומים. באין להם דמי אבטלה, נוהגים העובדים הפלסטינים לשבור את הביטוח הסוציאלי ולהוציא את הכספים שצברו. התברר כי לשכות העבודה בשטחים שתפקידן להסדיר את התשלום, נוקטות סחבת בתאונות שונות. כתוצאה מכך התפתחה שיטה בה נאלצו העובדים לפית את כוחם של עורכי דין שידרשו את כספיהם. דרכם הכספיים הגיעו

"קו לעובד" עמותה להגנה על זכויות עובדים
רח' אלנבי 78 ת"א, 61022 ת.ד. 2319
טל' 03-5102266, 03-5105082 פקס' 03-5173081

8 ביוני 1992

לכבוד
ארגון העבודה הבינ"ל

מערכת הביטחון הישראלית הטילה השבוע הגבלות נוספות על העסקת עובדים מעזה בישראל:

1. רשאים לצאת לעבודה בני 28 ומעלה.
2. רשאים לעבוד במקומות עבודה שמעסיקים 10 פלסטנינים ויותר.
3. המעביד מחוייב להסיע לעבודה ולהחזירם.
4. אסור על תושבי מחנה נוסיראת לצאת לעבודה.

השלכות ההגבלות

1. הפחתה מיידית של מספר העובדים מעזה - מספר שבמילא קטן דרסטית מאז מלחמת המפרץ.
 2. פיטורים בלא פיצולים: נסיון מלחמת המפרץ מוכיח שמעסיקים מטרבים לשלם פיצולי פיטורי לעובדיהם, שעבודתם נמנעה בשל צווי ממשל.
 3. אבטלה בלא זכות לדמי אבטלה. על אף שעובדי השטחים משלמים כישראליים לביטוח הלאומי, הם אינם זכאים לקבל דמי אבטלה.
 4. צמצום עד מינימום של מספר העובדים מעזה, על אף שאין להם כלל מקומות עבודה חילופיים ברצועה.
- אנו קוראים לארגון העבודה הבינ"ל להתערב בדחיפות ולדרוש מיד ממשלת ישראל לבטל את הצווים.

(.)

עוחקים: מ. הביטחון; האגודה לזכויות האזרח.
האיגודים המקצועיים בשטחים; ההסתדרות

אי התייחסותה של ההסתדרות של הובלטה במיוחד בשנה האחרונה. כשהתברר שמעסיקים מתחמקים מתשלום שכר המינימום לעובדיהם העולים החדשים. או אז יצאו נציגי ההסתדרות במחאות ציבוריות.

יותר מהר אך העובדים נאלצו להפריש להם בכי-20%. "קו לעובד" ניהל מערכה קשה נגד לשכות התעסוקה בשטחים, במגמה למנוע את הסחבת ורק באחרונה הפסיקו להגיע תלונות בנושא זה. ההסתדרות לא עשתה מאומה.

בתשובה לשאלת "קו לעובד", מי חייב לדאוג לתשלום תוספת יוקר לעובדי השטחים, ומדוע שכרם נשאר גם אחרי שנות עבודה רבות שכר המינימום, כתב ב-28.8.91 מנהל מדור התשלומים, של שירות התעסוקה מר אהרון ברזאני: "הגיע הזמן שההסתדרות אשר אחראית על הנושא הנ"ל תפעל ביתר שאת ובמעורבות גדולה יותר שהעובדים מישע יקבלו את שכרם ותנאיהם הסוציאליים עפ"י חוק. ההסתדרות עפ"י החלטת הממשלה חייבת לתת הגנה משפטית ומקצועית למימוש זכויותיהם הסוציאליות ההסתדרות מקבלת סכומים נכבדים בגבייה בשעור של 0.8% משכרו של העובד".

עבודה בהתנחלויות. העובדים הפלסטינים המועסקים בהתנחלויות אינם זכאים לזכויות מכוח חוקי העבודה בישראל, למרות שמעסיקיהם ישראלים. זוהי בעיה קשה שמורידת בהרבה את שכר העובדים הפלסטינים שגם כך הוא נמוך ביותר. גם בתופעה זו אין ההסתדרות מטפלת.

שכר המינימום. עובדים-פלסטינים לא רק שאינם זוכים להעלאות במשכורותיהם, אלא גם מקבלים פעמים רבות פחות משכר המינימום, אם ע"י דיווח כוזב של מעבידים למדור התשלומים על מספר ימי העבודה הריאליים. או העסקת העובדים ע"י קבלני משנה והטלת חובת האחריות עליהם. כך נהגו עיריות ואף רשתות ה"קו אופ" של ההסתדרות שם קיבלו העובדים חצי משכר המינימום.

תלוש לעובד חשב לעמל

מס' דא"ר	מס' שכר	מס' המעסיק	שם המעסיק	מס' זכות	מס' זכות	שם פרטי	שם המשפחה	אם האם
5116								
מדור דא"ר	מס' המחאה	מס' במפעל	מס' בנק העמל	מס' זכות	שנה	חודש	ימי עבודה	אם האם
ח.י.פ.ח	12825909	8008		4271	02	92	10	0
מס' שכר	שעות	שכר שעות	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון
42710	0	100	00217680	100	260390	100	00	00
מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון	מס' חשבון
00	13988	2228	2349	73600	100	99765	160625	

שירות התעסוקה
מס' זכות 951397678
מס' שכר 0292
מס' המעסיק 51
מס' דא"ר 16

שירות בריאות	מס' זכות	מס' שכר	מס' המעסיק
7600	951397678	0292	51

- בטוח לאומי - רק 2.7 מהסכום הרשום הועברו לבטוח הלאומי היתר לקופת האוצר.
- מס ארנון - 0.8% להסתדרות.
- בטוח סוציאלי - מקביל לקופת גמל
- מס הכנסה - בנוסף למה שהועבר מההפרשה ל"בטוח לאומי".

תרומו לפעילות "קו לעובד" ניתן להעביר לבנק לאומי, סעיף אחד העם מס' 811, חשבון 357770/38. אפשר גם בצ'קים לפי הכתובת הרשומה בראש הדף לפקודת "קו לעובד".
דף מידע זה הופק בסיוע מענק הקרן החדשה לישראל לפעילות "קו לעובד"

קו לעובד

"עنوان للعامل"
للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלובי 78, ת.ד. 2319 ת"א 61022
טל' 03-5105082 פקס' 03-5103081

דף מידע - ספטמבר '92

בסביבות 60,000 פלסטינים מועסקים כיום בישראל. כך עולה מדיווחים שונים בעיתונות הישראלית, כפי הנראה על סמך נתוני המינהל האזרחי. זאת לעומת 120,000-150,000 איש מהשטחים שעבדו בישראל לפני מלחמת המפרץ.

נתון זה תואם נתון אחר שהגיע לידיעתנו והמתבסס על מעקב שיטתי אחר מספר היוצאים מעזה. לפיו כ-25,000-30,000 עוזרים יוצאים לעבוד בישראל מדי יום (לעומת כ-75,000 לפני מלחמת המפרץ). מחוץ לתלונות השוטפות שמגיעות אלינו נגד מעבידים פרטיים, פניותיהם של הפועלים הפלסטינים שבות ומעלות את הבעיות הכלליות הבאות, הכרוכות בעבודתם בישראל, והקשורות למדיניות מוצהרת או נגזרת של הרשויות:

משטרת ישראל ממשיכה לעצור פועלים פלסטינים בעוון "שהייה בלתי חוקית בישראל". במקרים רבים הממשיכים להגיע לידיעתנו, העצורים החזיקו רשיונות עבודה תקפים. במקרים אחרים, במיוחד מהגדרה, העצורים אכן יצאו לישראל ללא רשיון עבודה, ומשתי סיבות: מתוך מטרה למצוא מקום עבודה (משום שאין להם דרכים מוסדרות בגדה לברר על מקומות עבודה בישראל) ומשום שישנם מעבידים שאינם מוכנים עוד לדווח ללשכת התעסוקה על הפועלים הפלסטינים, ואז הברירה שעומדת בפני הפועל היא להיות מחוסר עבודה או להסתכן במעצר ובקנס.

מעסיקים שמאז מלחמת המפרץ מחויבים לדווח על כל פועל פלסטיני ללשכת התעסוקה אינם מוסרים ללשכה ולמדור התשלומים (האחראי לתשלום המשכורת) את הפרטים המלאים והנכונים על גובה השכר וימי העבודה. כך נוצר סער ניכר בין המשולם בפועל לבין הרשום בלשכה. הדבר פוגע בזכויות הציבאליות המצטברות של העובדים.

המינהל האזרחי בעזה ממשיך להתנות הענקת כרטיס מגנטי (שבלעדיו אין לצאת מהרצועה וממילא אי אפשר לעבוד בישראל) בסילוק חובות למס הכנסה. סוג אחד של מיסוי הוא זה המוטל בישראל בעיקר על עצמאים והנקרא "שומה בהעדר דו"ח לפי מיטב שמיטה", דהיינו, במקרה שהנישום לא דיווח לרשויות המס על מקורות הכנסתו. בעזה פוגעת שומה זו במיוחד בפועלים שכירים שלפני מלחמת המפרץ לא היו רשומים בלשכת התעסוקה ושמעסיקיהם לא דיווחו עליהם בחוק לרשויות המס, ועל פועלים שמעסיקיהם מדווחים כיום דיווח כוזב על ימי העסקתם. שומה זו מכונה בעזה "מס חיים".

מעצרי עובדים

עובדים מהגדה אמנם מקבלים עם שחרורם טופסי בקשה להישפט, אבל בשום שלב לא מיידיעים אותם היכן יתנהל המשפט. רשיונות העבודה מוחרמים ורובם המכריע של העובדים נאלצים משום כך לשלם את הקנס כדי לקבל את רשיון העבודה מיד ולחזור לעבודה. אלא שתשלום הקנס כמוהו כחודאה באשמה, ואז אין צורך במשפט. מכאן ש"ברירת המשפט" לא קיימת בפועל.

בעזה, לעומת זאת, מתקיימים משפטים. העובדים אמנם מתקשים להוכיח שהיו בידיהם רשיונות עבודה משום שאלה הוחרמו, אבל במקרים רבים השופטים משתכנעים בגרסתם בסופו של דבר, ומורים להחזיר להם חלק מדמי הערבות. ששילמו ולעתים את מלוא הסכום. אבל גם במקרים האלה נגרם נזק לעובדים, בגלל פרק הזמן הארוך החולף עד שמתקיים המשפט ועד שכספם מוחזר להם. באחרונה דיווחו עובדים, שעברה שנה מאז שקיבלו את הזימון למשפט, והוא טרם התקיים.

נמצא שהעובדים הנעצרים נענשים כמה פעמים:

1. הם נעצרים ל-24 עד 48 שעות.
2. הם משלמים קנס או ערבות.
3. הם מפסידים ימי עבודה ולעתים גם את מקום העבודה.

לאחר מלחמת המפרץ בוטל היתר הכניסה הכללי לישראל. פלסטינים המעוניינים לחצות את הקו הירוק חייבים לבקש מהמינהל האזרחי אישור כניסה חד פעמי או לתקופה מוגבלת, והעובדים בישראל חייבים להצטייד ברשיון עבודה. (זאת בנוסף לכרטיס המגנטי ברצועת עזה).

פלסטינים העובדים בישראל מנועים מלהשתמש בתחבורה ציבורית כדי להגיע למקום העבודה, ועל פי תקנות הצבא החדשות הם רשאים לשהות בישראל אך ורק במקום העבודה ולצרכי העבודה. לפי נתוני דוברת המשטרה שצוטטו בעיתונות, נעצרו בישראל 30,000 עובדים מאז מלחמת המפרץ, באשמת שהייה בלתי-חוקית.

רוב המעצרים נעשים בדרך לעבודה או ממנה ובהרבה מאוד מקרים נעצרים עובדים שיש בידיהם רשיונות תקפים והם עומדים בתנאי שהייה בישראל. אלא שהזכות להגיב נשללת מהעובדים. הם מועברים מיידית לבית מעצר, בדרך-כלל ל-48 שעות, ומשם נשלחים לבניין המינהל האזרחי ברמאללה או לכלא הצבאי "אנצאר 2" בעזה לרישום האשמה נגדם. רשיונות העבודה שלהם מוחרמים והם מקבלים עם שחרורם שוברי תשלום: 500 שקל בעזה, דמי ערבות עד למשפט; 350 שקל בגדה - קנס מינהלי. הקנסות ודמי הערבות הנגבים מועברים לקופת המינהל האזרחי.

דיווח כוזב

ב-20 ביולי השנה שלח "קו לעובד" מכתב למתאם הפעולות בשטחים, האלוף דני רוטשילד, וזו לשונו:

"נראה לנו שהממצאים בשטח מחייבים לימוד ושקילה חוזרת של תנאי השחייה בישראל לעובדים המרעסקים בישראל ושל אופן הפעלת המעצרים, הנחיות השוטרים ושיטת הטלת הקנסות. אנו פונים אליך בתקווה שתפעל להסדרת הנושא, באופן שיימנעו מעצרי שווא, וכתוצאה מכך גם ייחסכו הליכים מיותרים בבתי משפט וחיוב בקנסות שמוחזרים לאחר מכן... ושתפעל למנוע העיכוב המיותר בהחזרת רשיונות העבודה לעובדים, כאשר מתברר בדיעבד כי הם ניוקוים ללא עוול בכפם".

מפכ"ל המשטרה, שאליו הועברה הפנייה, הכחיש במכתב ל"קו לעובד" שמדובר במעצרים שיטתיים. עם זאת כתב המפכ"ל כי השוטרים בשטח מתודרכים היום יותר לגבי תנאי השחייה בישראל.

תצהיר

1. ביום שני, ה-13.7.92, עצד אותי שומר במקום העבודה (בניין ברחוב סמוך לרחוב המסגר בתי"א), בתוכחות בעל הבית, הגבלן מאיר מ"זפת השרון", ופועלים אחרים. המעצד נעשה תוך כדי העבודה.
 2. כל הרשיונות הנחוצים (רשיון מגנטי ורשיון לעבודה בכל תחומי הקו הירוק) היו בידי, וכולם היו בתוקף (המגנטי - עד מרץ '93, רשיון העבודה עד אוגוסט '92).
 3. השומר הבטיח לבעל הבית שיחזיר אותי לבניין אחר חקידה קצרה, תוך רבע שעה. במקום זאת החזיק אותי במעצר באבו כביר כ-24 שעות ולקח ממני את כל הרשיונות.
 4. שחררו אותי רק אחרי שחתמתי על סופס לתשלום ערבות. שילמתי את הערבות ע"ש 500 ש"ח ב-15.7.92.
- י.אבר סעדני, ת.ז. 987810421, נזה.

מלשכת מתאם הפעולות בשטחים נמסר לנו טלפונית ב-23.9.92 כי נסיבות מעצרו של מוסר התצהיר נבדקו במשטרה ומהם עולה כי אכן היו לו רשיונות תקפים אך הוא נתפס אצל מעביד אחר ולא זה שהרשיון היה על שמו. מידע זה טרם אומת אצל מר סעדני.

"קו לעובד" הפנה לצוות "אור אדום" באגודה לזכויות האזרח תלונות של פועלים מהגדה שנעצרו לשווא. בחלק מהמקרים הקנסות ששולמו אכן הוחזרו לפועלים.

בראשית אוגוסט הגיעו ל"קו לעובד" תלונות של ארבעה עובדים על נוהל חדש שהופעל בעזה: המינהל החרים מהם למשך חצי שנה את הכרטיס המגנטי שלהם. בירור במינהל העלה שהנוהל הל על כל העובדים שנשפטו בשנה האחרונה על שהיה בלתי חוקית בישראל. נוהל זה מצטרף לשורת ההגבלות שהוטלו על תושבי הרצועה אחרי רצח הנערה הלנה ראפ בבתיים בידי תושב נוסיראת, במארס '92. אלא שבהבדל מההגבלות האחרות, הוא לא פורסם רשמית.

הנוהל החדש היה למעשה ענישה נוספת: מניעת תעסוקה מהעובד למשך ששה חודשים, סיכוי סביר שיפסיד את מקום העבודה, ובמקרה שעבד שם כמה שנים - אובדן פיצויי הפיטורין (זאת משום שעל פי החוק, הפסקת עבודה של יותר משלושה חודשים מנתקת יחסי עובד-מעביד ופוטרת את המעביד מכל חובותיו כלפי העובד).

"צוות עזה" ביקש הבהרות מהיועץ המשפטי בעזה לגבי עובד שכרטיסו המגנטי הוחרם.

תשובת ראש לשכת היועץ צוות עזה (2.9.92):

1. תלונתו של מר זוהיר דסוקי נבדקה ונמצאה צודקת ואכן בוטלה מניעתו.
2. הדבר נבע מתקלה במערכת המחשב.
3. פועל שנשפט על שהיה בלתי חוקית מרצה את העונש שהטיל עליו השופט (באם הורשע) ולא מוטלת עליו כל סנקציה נוספת.
4. כיום, לאחר בדיקה נוספת, ניתן לומר בוודאות כי התקלה תוקנה.

ב-1.9 השנה הגיש "קו לעובד" לבית-הדין האזורי בתל-אביב, בשם שלושה עובדים מעזה שהועסקו במפעל "מטבחי נוי", תביעה לפסק-דין הצהרתי. בית המשפט מתבקש להכיר בימי עבודתם בפועל, כפי שהם רשומים בכרטיסי הנוכחות של הפועלים אך שאינם מופיעים בדיווחי המעביד למדור התשלומים.

תביעה זו מלמדת על תופעה נפוצה ביותר של מעבידים המדווחים דיווח כוזב למדור התשלומים של שירות התעסוקה - הצינור להעברת המשכורות של העובדים מהשטחים. כך, באופן שיטתי, מדווחים המעסיקים על מספר ימי עבודה ועל שכר עבודה יומי נמוכים מאלה שבפועל, כדי להפחית בהתאמה את הוצאות המעביד שלהם. כתוצאה מהדיווח הכוזב נפגעות הזכויות הסוציאליות של העובדים, כמו דמי פגיעה בעבודה, תשלום במקרה של פשיטות רגל, גימלת הביטוח הסוציאלי (קופת גמל), פיצויי פיטורין ועוד. בידי "קו לעובד" עשרות תלונות של עובדים שמעבידיהם מסרו למדור התשלומים דיווח כוזב על ימי עבודתם. בשירות התעסוקה מודים בקיום התופעה, אך, כדברי מנהל מדור התשלומים, אהרון ברזאני: "אין לנו את הכלים להילחם בה". עם זאת ניתנה הוראה שלא לקבל דיווח המציין פחות מ-15 ימי עבודה. ההוראה החדשה אמנם הפחיתה במידת מה את מספר הימים הלא מדווחים, אבל מספרם נשאר גבוה.

ישנם פועלים המהססים להתלונן רשמית על מעבידיהם שמדווחים דיווחים כוזבים, משום שהם חוששים לאבד בשל כך את מקום העבודה. לדברי פועלים שפנו ל"קו לעובד" קובלים המעסיקים שהדיווח ללשכת התעסוקה "כרוך בתשלומים גבוהים" ולכן "כבר לא כדאי ומשתלם להעסיק תושבים מהשטחים".

במקביל להגשת התביעה המוזכרת לעיל נשלח מכתב מטעם "קו לעובד" ליור' ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, בבקשה שהוועדה תדון בתופעה ובדרכים לבלימתה.

מס חיים

"מס חיים" הוא הכינוי שנתנו תושבי עזה למס, שרבים מהם נאלצים לשלם כדי לקבל את הכרטיס המגנטי, המאפשר להם לצאת לעבוד בישראל. זכאות לכרטיס מגנטי תלויה גם בהמצאת אישור ממס הכנסה על תשלום מלא של המסים השונים. מסיבות שיפורטו להלן רוב העובדים אינם מסוגלים להמציא אישור כזה, ואז הם נדרשים לשלם אלפי שקלים במסגרת "שומה בהיעדר ד"ח לפי מיטב שפיטה (סעיף 62 ו' לתקנות המס)". בישראל מוטלת שומה זו בעיקר על עצמאים וכן על מדגם מצומצם של שכירים. "קו לעובד" קיבל את התלונות הראשונות על "מס חיים" בסוף '90. כמה פניות בכתב שנשלחו בעקבות התלונות הראשונות לקמיט המסים נענו בחיוב והתיקום נסגרו.

דוגמה לפנייה שנענתה: תיק מס' 911990257 במס הכנסה, נג'אר אסמעיל ח'אלד אחמד מג'באליה. הוא נדרש לשלם 2,616 שקל. אחמד, נשוי עם חמישה ילדים, היה עובד מזדמן שמצא לעתים עבודה דרך "שוקי העובדים", ולא היו בידיו תלושי משכורת. "קו לעובד" פנה, באמצעות עו"ד רמי יובל, לקבל הבהרות על השומה. בתשובתו מיום 11.11.91 כותב דוד יחיאל: "לאור מכתבך ומעיון בתיק, הוריתי על סגירת התיק. זאת, על אף שאין שום הוכחה שלמרשך לא היו הכנסות החייבות במס. מרשך יוכל אנוא לקבל האישור לכרטיס מגנטי לאלתר".

בעקבות ההיענות החיובית נשלחו עוד עשרות תלונות אולם אלה לא נענו. תחילה נטען כי בלי ייפוי-כוח אי אפשר לענות. וכשנשלחו מכתבים בצירוף תצהירים בפני עו"ד וייפוי כוח, גם אז נאמר לפונים כי הנישום צריך לגשת ישירות למשרדי מס המסה. כשמופיע הנישום לבדו מול חוקר המס הוא חסר כלים להתמודד עמו. ברוב המקרים אין לו הכסף לשכור לעצמו רו"ח שייצג אותו, וכך, כשהוא מודע לסכנה שהכרטיס המגנטי יישלל ממנו או לא יחודש, ושהוא עלול לאבד את מקום עבודתו או סיכוי למצוא עבודה, הוא "מסכים" לשלם.

ביטוח סוציאלי

זה מכבר מתריע "קו לעובד" על תופעה מזיקה של סחבת בלשכות התעסוקה בשטחים בתשלום דמי הצבירה לפועלים הפלסטינים (ביטוח פנסיה המקביל לקופות הגמל בישראל, שהעובדים פוּדִים בהיעדר דמי אבטלה).

רבים מהעובדים שביקשו לפדות את כספי הצבירה שלהם בלשכת התעסוקה באזור מגוריהם נדחו בהלוך ושוב. גם אם התקבלו פניותיהם, משך הזמן עד קבלת הכספים היה ארוך מאוד ולא קבוע. כדי לעקוב אחר פרק הזמן שעובר בין הגשת הבקשה עד פדיון הכסף ניהל "קו לעובד" התכתבות ממושכת עם לשכות התעסוקה. רק לאחר עירוב חברי כנסת קיבל "קו לעובד" הבטחה שהעובדים יקבלו העתק של בקשת התשלום. עובדי לשכות התעסוקה, אגב, טענו כי הם העבירו את הבקשות לתשלום אך אלה עוכבו במדורי התשלומים. כך או אחרת, העובדים שזקוקים לכסף, נאלצים לפנות לעורכי דין, שדרכם הכסף מגיע מהר יותר. העמלה שדורשים עורכי הדין נעה בסביבות 15 עד 20 אחוז. על שיתוף הפעולה בין מדורי התשלומים ועורכי הדין תעיד העובדה שלאחד, עו"ד יוסף דר מנתניה, הידוע בהצלחתו לפדות מהר את דמי הצבירה, המציאו טופס מיוחד, כדי להקל עליו את הגשת הבקשה.

האפשרות להרוויח כסף קל יצרה מערכת מסועפת של מתווכים, המקשרים בין עורכי הדין והעובדים, גם הם תמורת אחוזים מכספי הצבירה. מסתבר שמכאן ועד הונאה לשמה וזיוף ייפוי כוח ותצהירים, המרחק לא רב. כפי שתעיד תלונתו ב"קו לעובד" של מחמד דאהר, שלפיה הוא פנה ללשכה כדי לקבל את כספי הצבירה שלו ושם נאמר לו כי הם כבר נלקחו. בבירור שנעשה עם מדור התשלומים עלה כי עו"ד מעזה גבה את הכסף עם תצהיר ויפוי כוח, שעפ"י גרסת מחמד דאהר אינם תלומים על ידו. אחרון ברזאני מנהל מדור התשלומים כתב ל"קו לעובד" שלמשרדו הגיעו תביעות דומות.

לאור זאת תבע "קו לעובד" שתיערך בדיקה של הנושא מטעם גוף חיצוני למדור התשלומים ושירות התעסוקה. מדור התשלומים התבקש גם להעביר את כספי הצבירה לתובעים באופן אישי בלבד. ואמנם, באחרונה הוציא המדור הוראות חדשות, המחייבות את דורש כספי הצבירה להתייצב אישית בלשכות התעסוקה ולקבל את הכסף שם.

הצעות לשינוי חוק

1 • מרכז ביטוח פגיעה בעבודה ב"קו לעובד", אהוד עין גיל, מצא כי סעיפים מסויימים בחוק ביטוח לאומי פוגעים בזכויות עובדים שנפגעו בעבודה.

סעיף 54, קובע את אופן החישוב לשכר העבודה היומי לפי חלוקת ההכנסה בשלושת החודשים האחרונים לפני הפגיעה ב-90 יום. עובדים יומיים אינם עובדים אלא 26 ימי עבודה בחודש ובשלושה - 78 חלוקת הכנסתם ב-90 ימים גורמת לשיעור נמוך יותר של השכר היומי. סעיף 49 ב' קובע כי עובדים יקבלו דמי פגיעה רק מהיום השלישי אם לא היו מסוגלים לעבוד פחות מ-12 יום. בשל קביעה זו מפסידים עובדים אלה תשלום של יומיים.

עובדים שנפגעו בעבודה מקבלים רק 75% משיעור השכר היומי שנקבע. הסעיפים הנ"ל פוגעים בעיקר, בעובדים הזמניים והיומיים שכן הקבועים והחודשיים מקבלים בדרך כלל את מלוא החזר ימי העבודה מהמעבידים. הצעה לתיקון סעיפי החוק הועברה ליועץ המשפטי בביטוח הלאומי וליו"ר ועדת העבודה והרווחה.

2 • האגודה לזכויות האזרח נאותה לבקשת "קו לעובד" להכין הצעה לשינוי חוק ביטוח לאומי. מדובר בהשוואת הזכויות בין העובדים הפלסטינים מהשטחים המועסקים בישראל, לבין העובדים תושבי ישראל. כיום משלמים העובדים הפלסטינים אותו שיעור, ומקבלים זכויות בודדות. זכויות אחרות כמו, דמי אבטלה, קצבת זקנה, מענק אבטלה ונכות הם אינם מקבלים.

סכומי השומות שנדרשים העובדים לשלם נעים בין 7,000 ל-130,000 שקל בשנה, וקשה למצוא קריטריונים אחידים לקביעתם. בפועל אחרי משא ומתן עם פקידי רשות המס, משלמים העובדים 2,000-10,000 שקל, ובממוצע - 3,500 שקל בשנה, כ-300 שקל בחודש.

מס חודשי של 300 שקל מנוכה ממשכורת של כ-2,800 שקל. אבל המשכורת הממוצעת של עובד מעזה היא רק 1,500 שקל לחודש עבודה מלא, משום שרוב המעבידים משלמים לפועלי השטחים לא יותר משכר המינימום, גם אם הם פועלים ותיקים. עם זאת, רוב העובדים אינם עובדים חודש מלא בגלל שבתות וימי עוצר. רצפת המס לעובד בישראל היא בסביבות 1,500 שקל וחדבר תקף גם לגבי פלסטינים המועסקים בישראל, כך שבמילא הם בד"כ פטורים מתשלום מס. מכאן שגם אילו היו העובדים מעזה רשומים, לא היה עליהם לשלם מס.

על סמך התלונות שהגיעו ל"קו לעובד" ניתן לחלק את הנישומים לקבוצות הבאות:

1. מופיעים ברישומי מס הכנסה כ"קבלני משנה" שנוכה מהם מס במקור

לרשויות המס מגיעים שמות של עובדים שמעבידים פרטיים וחברות ניכו מהם מס במקור. אלה מוגדרים "קבלני משנה". מתוך תלונות רבות שהגיעו ל"קו לעובד" מתברר כי רוב המוגדרים כקבלני משנה הם שכירים לכל דבר, שהמעבידים מעדיפים לרשום כקבלני משנה כדי להימנע מתשלום הזכויות הסוציאליות (ביטוח לאומי, דמי חופשה, הבראה, פיצויי פיטורין).

כאמור, אילו היו אותם עובדים רשומים כשכירים, הם לא היו חייבים במס. אבל השלטונות מעדיפים לצאת מנקודת ההנחה שאלה קבלנים עצמאיים, החייבים להגיש ד"חות מס, מאשר לבדוק את אמיתות הדיווח של המעביד.

כזה הוא למשל המקרה של עלי אבו עמרו עבד, שעבד בחברת "אשד עמיקם ואהוד" - תכנון תאום ובינוי בע"מ: המעביד הגדיר אותו כקבלן משנה, וניכה לו מס במקור - 4,500 שקל בשנת '90, 9,000 שקל בשנת '91. רשויות המס תבעו ממנו עוד 64,961 שקל. עבד טוען שהיה למעשה עובד שכיר בחברה, אלא שהמעביד הסכים להעסיק אותו רק בתנאי שיירשם כקבלן משנה.

2. אינם מדווחים בשירות התעסוקה

עד מלחמת המפרץ רבים מהמעבידים כלל לא דיווחו לשירות התעסוקה על הפלסטינים שעובדים אצלם. החוק אמנם דרש מהם לעשות זאת, אך עד אז לא ננקטו בדרך כלל כל אמצעים לאכיפתו. כמו כן היתה נפוצה התופעה של מתן עבודות מזדמנות לפלסטינים לתקופות קצרות. משכורותיהם של פועלים אלה היו הנמוכות ביותר.

דוגמה לסוג זה של עובדים הוא מחמוד פרא, עובד מזדמן שמצא מדי פעם עבודה ב"שוקי העבדים". רשויות המס תבעו ממנו 5,000 שקל לשנת '90. הוא פנה לרואה חשבון, שהצליח להוריד את הסכום ל-1,590 שקל בשלושה תשלומים, וגם לקח ממנו 500 שקל דמי טרחה.

3. מדווחים חלקית (דיווח כוזב)

כיום נפגעים מ"מס החיים" אותם פועלים שמעסיקיהם מדווחים דיווח כוזב ללשכת התעסוקה על שכרם ומספר ימי העסקתם מדי חודש. לדוגמה, ג'ואד שלה, שעבד אצל ש.י. ישראל, קבלני בניין מרחובות, נדרש לשלם 2,000 שקל מס. בתלושי השכר שלו דווח רק על שלושה ימי עבודה בחודש, אבל גם אילו עבד חודש מלא בתעריף היומי - 48 שקל - היה שכרו מגיע רק ל-1,200 שקל.

4. מדווחים מלא.

גם עובדים מסודרים, המדווחים דיווח מלא, אינם פטורים מדרישת המס. למשל, אחמד סלימן, שנדרש לשלם 2,000 שקל בעבור שנת '91. סלימן השיג בסופו של דבר דוח משרות התעסוקה, המעיד שמאז שנת '86 הוא עבד באופן מסודר רק חודשיים מלאים.

מלבד הקבוצה הראשונה, המוגדרת כקבלני משנה, מוגדרים העובדים - גם במינהל האזרחי - כשכירים או פועלים יומיים. במינהל ערים ודאי גם לעובדי ששכרם אינו מגיע כלל לרצפת המס. את זאת יודעים גם העובדים, ולמרות זאת הם משלמים.

ככל הידוע לנו, לא ננקטות סנקציות אחרות נגד העובדים מלבד מניעת הכרטיס המגנטי. אבל די בסנקציה זו כדי להשאיר חלק מהעובדים שאינם מסוגלים לעמוד בתשלום בביטוח, מובטלים.

גם במוסדות ציבוריים ...

עבד חסן האמד (55), מהכפר ג'ת שבגדה, עבד כעובד ניקיון במחלקת התברואה בעיריית כפר סבא 12 שנה. לאחר מלחמת המפרץ פוטר וקיבל פיצויים רק על שמונה שנים. האמד פנה לעירייה וביקש לקבל את הכסף בעבור כל שנות עבודתו, אבל סורב. גם פנייה של "קו לעובד" נענתה בסירוב. רק אחרי שהוגשה תביעה לביה"ד לעבודה שילמה העירייה את הפרש הסכום. "קו לעובד" יתבע פיצויי הלנה בעבור הסכום שעוכב.

מחמוד אלקטש מרמאללה עבד במע"צ מחוז ירושלים מ-83 עד '86. ב-14.9.86 הפסיק להופיע בעבודה בעקבות מחלה קשה. הוא קיבל אישור מחלה מרופא שירותי הבריאות במינהל האזרחי, למשך ארבעה חדשים. מע"צ לא התחשבה באישור ובניגוד לחוק, האוסר לפטר בזמן מחלה, פיטרה את העובד (ללא התערבות הוועד). לעובדי השטחים בענף הבניין יש ביטוח סוציאלי המקביל לקופת גמל. הם מקבלים את הפיצויים באמצעות מדור התשלומים במקרה פיטורים. המעביד אמור לשלם ישירות לעובד חלק מסוים מהסכום. אלקטש, למרות פניותיו החוזרות ונשנות למע"צ, לא קיבל השלמה זו. ב-5.11.92 (שש שנים לאחר הפיטורים), נשלח מכתב מטעם "קו לעובד" למע"צ. בתשובתם הובטח כי הדבר יוסדר, אבל העובד לא קיבל את המגיע לו גם אחרי המכתב השני שנשלח ב-10.2.92. לבסוף הוגשה תביעה לביה"ד לעבודה. תאריך הדיון נקבע ל-20.7.92. ב-17.6.92 הגיע למשרד "קו לעובד" הצ'ק לפקודת העובד ע"ס 998 ש"ח.

אחרי מלחמת המפרץ פנה עובד מעזה, רג'ב עליאן לפעילי "קו לעובד" והתלונן כי פוטר מעיריית רחובות ביולי '90 ולא קיבל פיצויי פיטורין. לפניית "קו לעובד" השיבו בעירייה כי מונחים אצלם צ'קים של כמה עובדים שפוטרם ולא באו לקחת את כספם. כדי להגיע לעיריית רחובות צריך אישור כניסה לישראל. לכן נלקח ייפוי כוח מאחד העובדים ונשלח לעירייה. אך גם ייפוי הכוח לא זירז את העברת הצ'ק ובשיחה טלפונית אמרה לנו גב' ג'אנה מהגזברות כי "לעירייה אין כסף". במקביל להתראה בנקיטת הליכים משפטיים, פנה "קו לעובד" ליו"ר ועד העובדים בבקשה לסייע בקבלת הכסף. ב-30.9.92 הגיעו ל"קו לעובד" שני צ'קים לפקודת עליאן, אחד עבור פיצויי פיטורין ע"ס 6,761 ש"ח והשני עבור ריבית והצמדה מיום הפיטורין ע"ס 4,870 ש"ח. נסיונות לקבל את הצ'קים עבור העובדים האחרים לא עלו עד כה.

מר אסמעיל סמיר ומר סעיד עבדאללה עבדו כמה שנים בבית הדסה בתל אביב. בינואר '92 התחילו לאחד את ביה"ח עם בי"ח איכילוב בת"א. ועד העובדים חתם על הסכם עם הנהלת ביה"ח. עפ"י שיחה טלפונית עם גב' מרים רוני, יו"ר ועד העובדים דאז, סוכם בין היתר כי מי שיתפטר או יפוטר יקבל 150% פיצויי פיטורין ומשכורות לשישה חודשים. סמיר וסעיד פוטרם וקיבלו פיצויים בגובה של 100% בלבד וללא שישה חודשים משכורת. נכון לעכשיו, בעקבות פנייה של "קו לעובד", אמר יו"ר ועד העובדים של עיריית ת"א כי ידאג שהעובדים יקבלו את המגיע להם על פי מה שסוכם.

הרומוח לפעילות "קו לעובד" ניתן להעביר לבנק. לאומי, סעיף אחד העם מס' 811, חשבון 357770/38. אפשר גם בצ'קים לפי הכתובת הרשומה בראש הדף לפקודת "קו לעובד"

דף מידע זה הופק בסיוע מענק הקרן החרושה לישראל לפעילות "קו לעובד"

קול לעובד

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5173081, פקס 03/5102266

עنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

גל פיטורים נוסף פוקד את עובדי השטחים בעקבות הסגר והעוצר שהוטלו בדצמבר על השטחים ובמיוחד על רצועת עזה. החלטת הממשלה על גירוש אנשי החמאס ללבנון, עודדה זאת בעקיפין, בכך שנתנה לגיטימציה לתגובות נקמניות של ענישה קולקטיבית. "קו לעובד" הגיעו עשרות תלונות של עובדים שפוטרו לאחר התרת העוצר. כזכור, עובדים אלה אינם מקבלים דמי אבטלה ו/או הבטחת הכנסה, ובאין מקורות הכנסה חליפיים בשטחים הם נשארים ללא אמצעי מחיה.

מענתה: "היטל השוואה" - הצעת חוק בנושא הביטוח הלאומי

ועדת השרים לחקיקה אישרה בימים אלה את הצעת חוק "היטל השוואה" התשנ"ג-1992, שמטרתו לעגן את הניכויים ממשכורות עובדי השטחים לביטוח לאומי. כיום מנכים מעובדי השטחים את שיעור הניכוי לביטוח הלאומי כמו מעובדים ישראלים (12.7% עובד+מעביד). בפועל, רק שיעור זעיר מהניכוי אכן מועבר לביטוח לאומי (0.89%), עבור ביטוח במקרה של פשיטת רגל המעביד, ותאוות עבודה (אלה הן הזכויות היחידות שנשמרו לעובד מהשטחים). היתרה - 11.8% מהשכר, אמורה להיות מועברת למשרד האוצר.

על שיעורי הניכוי החליטה הממשלה בשנת 1970 בנימוק שיש להשוות את העלות (מבחינת המעסיק) של עובדים פלסטינים ושל עובדים ישראלים, כדי להגן על האחרונים. באותה החלטה, אגב, נקבע גם כי ההסתדרות תגבה כאחוז מהשכר, דמי טיפול אירגוני מקצועי. התוצאה היתה שוויון בחובות אך לא בזכויות עובדי השטחים אינם מקבלים פנסיה בסיסית, דמי אבטלה, הבטחת הכנסה, נכות כללית ועוד.

ב-31.7.91 הגיש ארגון מגדלי הפרחים עתירה לבג"ץ נגד שירות התעסוקה. בעתירה נתען כי דמי הביטוח הלאומי שהמגדלים חייבים לשלם עבור עובדי השטחים, מועברים ברובם למשרד האוצר, כלומר, מהווים מס נוסף בלתי חוקי, מאחר שאינם מגיעים לביטוח הלאומי (למרות שבתלושי השכר שמנפק מדור התשלומים של משרד התעסוקה מודפס "ביטוח לאומי" על סכומים אלה). ביה"מ התבקש לפטור את המגדלים משיעור הניכוי המועבר למשרד האוצר.

ביה"מ החליט ב-26.9.91 כי ועדה ממשלתית מיוחדת שהוקמה כדי לדון בעתירה, בראשותו של היועץ המשפטי של משרד העבודה, עו"ד יצחק ברק, תגיש את מסקנותיה. עמותת "קו לעובד" הביאה את עמדתה במכתב שנשלח ב-24.11.91 ליו"ר הוועדה. עיקר הטענות היה כי אין לבטל את הניכויים אלא לשנות את ייעודם ולהשוות את זכויות הביטוח הלאומי של העובדים מהשטחים עם אלה של התושבים הישראלים.

הצעת החוק בנוסח שהגיע ל"קו לעובד" היא, כנראה, פרי מסקנות הוועדה הנ"ל. ניתן לקבוע, כי מלבד החלפה של כותרת, זוהי בדיוק אותה הגברת, ולא חל שום שינוי משמעותי במצב הקיים. "קו לעובד" שלח מכתב לשרת העבודה ובו השגות על הצעת החוק:

א. זכויות אישיות - הכספים מטוּכּים משכרם של העובדים המועסקים בישראל וע"כ העובדים שמהם נטו זכאים לזכויותיהם באופן אישי. החוק אינו מתייחס כלל להיבט זה, וממשיך להקצות את הכספים למטרות קולקטיביות בלבד.

ב. כספים שנגבו עד היום - עפ"י אומדן שנערך בעזרת נתונים ממדור התשלומים של לשכת תעסוקה, נגבו בשמונה השנים האחרונות כ-800,000,000 ש"ח. מכאן ניתן להעריך כי מאז החלטת הממשלה ב-1970, שהסדירה את שיעורי הניכויים, נגבו כמיליארד וחצי ש"ח.

החוק מתעלם לגמרי מהכספים שנגבו בעבר, ומן השמוש שנעשה בהם.

ג. ניכויים - החוק קובע כי מן הסכומים שייגבו יטוּכּוּ כספים לקופת חולים, עבור שירותי בריאות תעסוקתית, ולמדור התשלומים עבור הוצאותיו.

1) עד היום ההוצאות במקרים הבודדים של הזדקקות עובדים מהשטחים לשירותי בריאות תעסוקתית (ועדות רפואיות לקביעת אובדן כשר עבודה), כוסו ע"י מדור התשלומים. נראה כי מטרת ה"ניכוי" הזה, ששיעורו לא מצויין, היא לסייע לקופת החולים של ההסתדרות, שמצבה הכספי מעורער כידוע.

2) מדור התשלומים מהווה צינור להעברת המשכורות מהמעבידים לעובדים ומבצע את הניכויים השונים. כמו כן, הוא מנהל קרן קופת גמל מיוחדת לעובדים מהשטחים. מתוך כך נשארים בקופתו סכומים ניכרים, שאינם מגיעים לעובדים ויש בהם די והותר לכיסוי הוצאות מדור התשלומים. כך למשל, בענף הבנייה נגבים ומעולם לא מוחזרים לעובדים 0.3% להשתלמויות, 2% לקידום ענף הבניין ועוד.

ד. יעוד - מה שיותר לאחר הניכויים, יועבר למינהל האזרחי למימון עבודות תשתית ופעולות שוטפות בתחומי הבריאות והרפואה ו"למימון עבודות תשתית ופעולות שוטפות בתחומי התעסוקה והרווחה". סעיף זה מנוגד להעיקרון החשוב, שכסף שנלקח אישית מהעובדים צריך לחזור אליהם בזכויות אישיות, כפי שנהוג בישראל ובעולם כולו. למטרות של מימון עבודות תשתית וכ"י נגבים סכומים רבים כמס הכנסה, מס ערך מוסף ועוד מסים, אגרות וקנסות למיניהם.

עד כה לא התקבלה תשובה לפנייתנו לשרת העבודה. בעמוד הבא טבלה המפרטת את אומדן הסכומים שנטו כיבטוח לאומי והיו אמורים להיות מועברים לאוצר המדינה (נתוני מספרי העובדים נמסרו ע"י מדור התשלומים בלשכת התעסוקה). ■

מניעת כניסת תושבי עזה מתחת לגיל 20 לישראל

עתירה לבג"ץ 3040/92

ב-16.6.92 הוגשה עתירה לבג"ץ מטעם עמותת "קו לעובד" ומספר עובדים שגילם למטה מגיל 20, באמצעות עו"ד שלמה לייקר. העתירה דרשה לבטל את ההגבלה שהוטלה על תושבי עזה (בעקבות הרצח של הלנה ראפ מבת ים על ידי תושב עזה).

ב-23.7.92 הוגשה בקשה לתיקון העתירה, שכן מאז הוגשה ביום 16.6.92 נותרה בתוקף רק ההגבלה היציאה לעבודה בישראל של עובדים בני 20 שנה ומטה. בנימוקים כתב עוה"ד: "עולה ברור כי לעותרים ולאלפי עובדים נגרמו נזקים כבדים, חלקם בלתי הפיכים כתוצאה מהאיסור שהוטל על יציאתם לעבודה בישראל."

אמון הסכומים שנוכו כביטוח לאומי*

שנה	מס' עובדים ממוצע בחודש	שכר חודשי כולל* (ש"ח)	שיעור הניכוי לביטוח לאומי (%)	הועבר בפועל לביטוח לאומי (%)	הפרש הסכום שנוכה (%)	סכום הניכוי השנתי לאוצר (ש"ח)
1984	41,000	41,000,000	18.6	1.25	17.35	85,362,000
1985	39,000	39,000,000	19.6	1.25	18.3	85,644,000
1986	42,000	42,000,000	20.7	1.85	18.85	95,004,000
1987	45,000	45,000,000	16.2	1.5	14.7	79,380,000
1988	42,000	42,000,000	16.2	1.3	14.9	75,096,000
1989	35,000	35,000,000	16.2	1.3	14.9	62,580,000
1990	93,000	93,000,000	14.7	1.12	13.5	150,660,000
1991	60,000	60,000,000	12.7	0.89	11.8	67,260,000**
1992	70,000	70,000,000	12.7	0.89	11.8	99,120,000
סה"כ גביה לאוצר מאז 1984						800,106,000

* השכר הממוצע החודשי מוערך ב-1,000 ש"ח והחישובים לשנים קודמות נעשו לפי הערך כיום.
** בשנת 91 חושבו רק 9.5 חודשים בשל העוצר, אחרי מלחמת המפרץ.

סיפורים מהחיים על מיצוי הזכויות הבודדות בביטוח הלאומי

דמי פגיעה בעבודה

כמעט שלוש שנים מיום שנפגע בתאונת עבודה, ויותר משנה לאחר שתביעתו הוגשה לביטוח הלאומי, קיבל נידאל צוואלחה המחאה על סך 322 ש"ח. נידאל, תושב הכפר ראעי שליד ג'נין, עבד במפעל שימורי נון בעתלית, השייך לקונצרן כור. ב-1.89.61 נפגע ממלגזה שעלתה על כף רגלו הימנית. הוא הועבר לבי"ח וקיבל אישור לאחד עשר ימי מנוחה.

צוואלחה היה מבוטח בביטוח הלאומי למקרה של פגיעה בעבודה. במקומות עבודה מאורגנים היטב משלמת ההנהלה לעובד את שכר הימים שבהם נעדר ומתחשבת אחר כך עם המוסד לביטוח לאומי. במקרה של צוואלחה, הנהלת שימורי נון לא עשתה זאת. במקומות עבודה מאורגנים קצת פחות, דואגת ההנהלה למלא את טופס התביעה לקבלת דמי הפגיעה, מחתימה את העובד ומעבירה את הטופס לביטוח הלאומי. הנהלת שימורי נון לא עשתה גם זאת; ועד העובדים לא התערב וצוואלחה, שלא ידע על זכותו לקבלת דמי פגיעה, לא ביקש טופס וממילא לא הגיש אותו לביטוח הלאומי.

כמעט שנה לאחר שפוטרו, פגש צוואלחה נציג של "קו לעובד" במרכז איגוד מקצועי ברמאללה ונתן לו את המסמכים הרפואיים הנוגעים לתאונת העבודה.

הביטוח הלאומי מקבל בקשות לדמי פגיעה בעבודה עד שנה לאחר התאונה. בטופס התביעה ישנו סעיף למילוי ולחתימה על ידי המעסיק. "מיקו לעובד" נשלח הטופס להנהלת שימורי נון, בצירוף הערה כי שיתוף פעולה מצידם יקל על העובד לקבל את דמי הפגיעה. משימורי נון לא הגיעה כל תשובה. רק אז, בספטמבר 1991, נשלח הטופס של צוואלחה לביטוח הלאומי, בצירוף הבהרה שהמעסיק אינו מוכן לשתף פעולה. חודשיים עברו ולא היתה כל תגובה. נשלחה תזכורת נוספת. עברו חודשים ורק לאחר שסיפור התביעה, עם עוד אחרות, התפרסם בעיתונות, החלו העניינים לזוז גם בביטוח הלאומי. במאי 1992, הגיעה תשובת הביטוח הלאומי, בה נתבקשו מסמכים נוספים ופרטים על השכר. בניגוד למפעל ההסתדרותי, בית החולים ושירות התעסוקה שלחו את המסמכים והפרטים החסרים. בנובמבר 1992 הגיעה מהביטוח הלאומי ל"קו לעובד" המחאה על שמו של נידאל צוואלחה על סך 322 ש"ח. קרוב לשלוש שנים עברו מיום הפגיעה, ויותר מ-14 חודש מאז נשלחה לביטוח הלאומי. האם אפשר להגיד שזה סיפור עם סוף טוב? ■

...אופי ההגבלות ופרקי הזמן שהיו בתוקף הושפעו משיקולים שאינם שיקולי בטחון גרידא. מנגד, נגרמו למשפחות עובדי הרצועה נזקים כלכליים בהיקף עצום כתוצאה מהוראות נשוא העתירה. מסיבה זו נראה כי יש מקום לקיים דיון בשאלה העקרונית של חוקיות ואו סבירות ההגבלות שהטיל המשיב על יציאת עובדים מרצועת עזה למקומות עבודתם בישראל.

זו הפעם הראשונה שהוגשה עתירה לבג"ץ על הגבלות היציאה של עובדים מהשטחים למקומות עבודתם בישראל. במקביל עתרה גם "האגודה לזכויות האזרח" בשיתוף עם המרכז לזכויות וחוק בעזה. סמוך למועד שנקבע לדיון, 30.11.91, הצטרפו האיגודים המקצועיים בעזה לעתירה יחד עם "קו לעובד". אחרי משא ומתן בין עוה"ד ובא כוח המדינה הוסכם על דעת כל הצדדים, על פשרה לפיה תותר הכניסה לישראל לעובדים מגיל 18 עד 20 העומדים בקריטריונים הבאים:

- א. נשואים או אבות לילדים שהינם מפרנסים יחידים;
- ב. בנים לאבות נכים או לאבות שנפטרו, שהינם מפרנסים את משפחותיהם.

מאז החלטת הוטלו סגר ועוצרים על עזה כך שלא ניתן היה לעקוב אחר יישום תוצאת הבג"ץ. ■

"טיפול ארגוני מקצועי" - ההסתדרות ועובדי השטחים

"עובדי השטחים הם שצריכים לעזוב ראשוניים", כך צוטט מזכיר ההסתדרות פועלי הבניין, מר שלמה דהן, בהודעה לעיתונות שפורסמה ב-11.2.92 בעתון "הארץ". דבריו אלה טאמרו בהקשר של הקשיים העוברים כיום על ענף הבניה. לא די בזאת שהמזכיר אינו מן באופן עקרוני על הזכות הבסיסית לעבודה, אלא שהוא גם מתנדב לעודד מיזמותו את העובדים מהשטחים שיעזבו (מרצונם) תחילה.

באותה ידיעה דווח גם על דרישת קרן עובדי הבניין מהממונה על משרד העבודה, מר פואד בן אליעזר, שיעביר את כספי הגמולים של עובדי הבניין הפלסטיניים לקרן ההסתדרות עובדי הבניין בשל הקשיים הכספיים בהם נתונה הקרן. קרן הגמולים שבה מדובר מנוהלת ע"י מדור התשלומים של לשכת התעסוקה ונקראת ביטוח סוציאלי. ערכי הפדיון שווים לאלה הנהוגים בקרנות הגמל של עובדים ישראלים. דרישת ההסתדרות פועלי הבניין היא לקבל את כספי התגמולים של ענף הבניין בלבד. ■

פשי"ד - פשיטת רגל של המעביד

מפעל טכסטיל "אדרת שומרון" נסגר ב-1987. שנה לפני כן עבר המפעל לשטחים אך נסגר לחלוטין ב-1987. ב-1990 פורק באופן רשמי. במפעל עבדו כ-50 עובדים מהשטחים. במקרה של פשיטת רגל מעבידים את שמות העובדים ונתוני עבודתם למפרק התברר. המפרק מאשר את תביעות החוב של העובדים לפי נתונים שמוסרים לו מהוועד ומועצת הפועלים, מעביר אותן לביטוח לאומי, ומשם נשלח לעובדים הכסף המגיע להם. ב-1991 הגיעו כמה מפועלי אדרת לנציגי "קו לעובד", שביקרו באיזור קלקיליה, וביקשו לקבל את כספם כי שמעו שהפועלים היהודים כבר קיבלו. בדיקה העלתה כי ועד העובדים ומועצת הפועלים לא העבירו למפרק את תביעות החוב של העובדים מהשטחים. המפרק, לאחר שאותר, נאות לקבל לאישור תביעות נוספות של פועלי "אדרת" מהשטחים. נעשה מאמץ לאתר את כל העובדים ולשם כך יצאה ער"ד עם נציגי "קו לעובד" כדי להחתימים על תצהירים לתביעת חוב.

כשהתברר למפרק, ער"ד שמואל טננבאום, שמספר העובדים גבוה, העלה את הנימוק שעבר הזמן להגשת הוכחות החוב והודיע שהוא מסרב לקבל את התביעות.

מכתב לכוונס הנכסים עם הסבר על הסיבות לאי העברת השמות בזמן, הניב לחץ של הכונס על המפרק. המפרק מצידו התנה את קבלת התביעות בהסכמת הביטוח הלאומי, אך לא לפני שטרם להודיע להם בכתב שבקופה אין כסף. מתוך התחשבות במצב העובדים נתן הביטוח הלאומי את הסכמתו וכך פולסה הדרך לתביעות החוב של עובדי "אדרת" ארבע שנים אחר סגירת המפעל. ■

3.11.92

יוסף חרארה: עבד בחברת קל-גויס לממתקים בנס ציונה מספר שנים עד שנסגרה השנה. כל העובדים - יהודים וערבים - פוטרו מהמפעל. הדיון בענייני נדחה למועד אחר מאחר וההמצאה לא היתה כדין. נראה שבהמשך תוגש לפירוק החברה.

סוהיר אבו דלאל: התובע, תושב עזה, עבד בקונדיטוריה אנגלי בתל אביב ב-1989. כניסת העובד לישראל התעכבה בשל אי קבלת כרטיס מגנטי (הסדר שהוחל באותה תקופה). כשחזר לעבודתו אחרי כשבוע פוטר ע"י הנתבעת. בפשי"ד הגיעו הצדדים לפשרה (סך של 775 ש"ח - מחצית מסכום הקרן שתבע העובד).

ולי ברבק: עבד במסעדת "המגף" ברמת גן כשנתיים עד מלחמת המפרץ. הוא נעדר מעבודתו במשך כחודשיים בשל העוצר ברצועה. כשחזר, סירב המעביד להחזיר אותו לעבודתו ולבקש עבורו אישור חדש. ביה"ד דחה את תביעתו תוך הסתמכות על עדותה של הנתבעת אשר טענה: (א) החובה לחדש את הרשיון היתה של העובד ולא של המעסיק. (ב) העובד לא הופיע אחרי חודשיים אלא רק אחרי 6 חודשים.

4.11.92

זראבי צלאח: תושב עזה, עבד אצל עידן רפי, קבלן בניין מאור יהודה (לא אותר). ביה"ד ביקש תצהיר מאחר וגם התובע לא התייצב לדיון. נמצא בטפול צוות עזה לגביית תצהיר. נדחה למועד אחר.

5.11.92

מאגיד אחמד דראמילי: העובד, תושב העיר עזה, בן 20. ב-3/90 החל את עבודתו אצל מוסך הכח שם עבד עד 6/92, עת הוכרז סגר על רצועת עזה (ארועי בתי"ם). בסוף הסגר לא יכול היה להיכנס לישראל, שכן התקנות החדשות של הממשלה אסרו על כניסת עובדים בני 20 ומטה. לביה"ד הוגשה תביעה של פיצויי פיטורין עם אזכור העובדות. ביה"ד פסק לפשרה אם תוך חודשיים יוסרו ההגבלות ותבטח החזרת התובע לעבודתו.

עומר אבראהים עטל: תושב עזה, עבד בנגריית עזרא מילנו ביפו החל מ-1986. עם פרוץ מלחמת המפרץ לא יכול היה להיכנס לישראל במשך 3 חודשים. לאחר מכן, ולמרות פניותיו החוזרות ונשנות סירב המעסיק להסדיר את כניסתו לישראל כמתחייב מהתקנות החדשות אחרי המלחמה. העובד הועסק אצל הנתבע משך כל אותה תקופה ב"שחור" וקיבל סך של 65 ש"ח ליום. התביעה נדחתה למועד אחר.

עודה אחמד בשמאת: תושב חווארה ליד שכם, עבד אצל גוזי אברהם קבלן לעבודות בניין. במהלך הדיון הראשון התברר כי הפרטים בתביעה לא היו נכונים לגבי מועדי העבודה ונסיבות הסיים. מאחר ובי"כ התובע מצא כי עדיין יש עילה לתביעה, ביקש לדחות את הדיון להגשת כתב תביעה מתוקן. הבקשה התקבלה ונקבע דיון נוסף ב-17.1.93.

מחמוד אבו לבדה אלכרים: תושב מחנה הפליטים אלבוריג. עבד אצל חברת "צבים" להנדסה ופיתוח. בכתב התביעה וכן בטופס התלונה, נמסר שהתובע עבד משנת 76 (בלי רישומים) - לא היתה מסירה לנתבעת ובי"כ התובע ביקש לצרף נתבע נוסף. ביה"ד נתן אורכה של 30 יום על מנת שבי"כ התובע יגיש את בקשותיו ואת הכתובת העדכנית.

8.11.92

עמראן אסמאעיל ואח': עבדו בחברת בר נון. הנתבע קבלן בניין, טוען כי החברה פורקה. השופט נתבקש לחייב את הקבלן אישית. פסק הדין טרם ניתן.

9.11.92

אבו עבד פרחאן: תושב העיר עזה. עבד ב"אגודת השומרים" כשומר משנת 1977 עד 1989 עת שפוטר. התלונה הוגשה בשלהי שנת 1990. לאחר מספר דיונים בענייני הוגשה רשימת מוסכמות ופלוגותאות. מכתב ההגנה של הנתבעת ניתן להסיק כי היה דיווח כוזב שכן על פי שירות התעסוקה, התובע לא היה רשום בכל השנים בהם עבד אצל הנתבעת. לאחר הגשת הרשימה הועבר התיק להוכחות. יש צורך לתקן

יומן משפטי - נובמבר 92

מצאנו לנכון הפעם לצרף יומן משפטי של חודש נובמבר. למרות שהבחירה בחודש זה מקרית, התוצאה משקפת את המצב בקשר לטיפול המשפטי הישיר בתביעות העובדים.

כפי שניתן לראות, אין דרכן של תביעות אלה קלה. מלבד העובדה כי המערכת המשפטית מטבעה פועלת לאט, הרי שלגבי תושבי השטחים מתווספים מימדים אחרים, המעכבים את מימושן המהיר של זכויותיהם. כך למשל, תביעות נדחות למועד אחר, לרוב בשל העובדה שהעובד תובע לא הצליח להתייצב למשפט. הנסיעה משכם או עזה לתל-אביב בתנאים השוררים היום, מהווה לעתים קרובות "מבצע" בפני עצמו. לא זו בלבד שהתקשורת עם העובדים קשה (אין טלפון, דאר לאי-יעיל), אלא שמרבית העובדים צריכים להצטייד בהיתרי יציאה מיוחדים לישראל - דבר הכרוך לעתים בבזבזי ימי עבודה. ישנם אף מקרים של עובדים שלא הצליחו לקבל את היתר היציאה, ובשל כך לא הופיעו לדיון ותביעתם נמחקה, ואף חוייבו בהוצאות משפט.

מלבד בעיות "טכניות" אלה, ניתן להצביע על המגמה המפורשת של בית-הדין לעבודה להגיע לפשרה בין הצדדים מבלי להיכנס אל עובי הקורה המשפטית. כך במקרים רבים מעדיף העובד "לגמור בפשרה", שכן המשך ההליך המשפטי כרוך בהוצאות כספיות.

1.11.92

אחמד בני פדל: תושב שכם, עבד במינימרקט בבני ברק עד ל-10/1990 (ארועי הר הבית). ביקש לחזור לעבודתו אך הנתבעת, אגודת "בשערייך ירושלים", סרבה להחזירו. בדיון היום הוגשה רשימת פלוגותאות ומוסכמות והתיק הועבר להוכחות.

2.11.92

לודמילה שרייבמן: התובעת, מהגרת מרוסיה, עבדה בחנות הבגדים פרח ראובן בתי"א. כעובדת נקיין. לאחר שעזבה מרצונה את העבודה, סרבה המעסיקה לשלם לה את יתרת השכר (9 ימים). בתביעה שהיגשנו לביה"ד, הוספנו את ההפרש בין שכר המינימום החוקי לבין השכר שהתקבל בפועל. בהעדר הנתבעת שזומנה לדיון, פסק ביה"ד לטובת התובעת. מאחר יותר הגישה הנתבעת, בקשה לביטול פס"ד. הבקשה התקבלה ודיון מחודש נערך בביה"ד שפסק לפשרה של 600 ש"ח לטובת העובדת.

את התביעה, ולבקש את "זכויות היסוד/פנסייה" של העובד עבור השנים בהם לא דווח לשירות.

11.11.92

תייסיר מנצור: תביעה על הלנת שכר. התביעה הוגשה בבאר שבע. התובע וגם הנתבע לא הופיעו. התביעה נמחקה.

12.11.92

ג'יהאד אלעמאוי: תביעה לפיצויי פיטורים. התובע, תושב מחנה פליטים אלבוריג, עבד בחברת "ארויטא ליצור ואריזת מוצרי מזון" בתקופה שבין 4/84 ועד ל-14/91. הנתבעת טוענת כי העובד עזב מרצונו שכן לא הגיע לעבודה ועל כן הוא אינו זכאי לפיצויי פיטורים (תיק אופייני לאחר מלחמת המפרץ). התיק נדחה ל-7/1/93 לפחות במקרה אחד ידוע כי הנתבעת שלחה אחרי המלחמה מכתב אל קמ"ט תעסוקה ובקשה שלא לתת לעובד רישיון כניסה לישראל מהטעם שהיג'ל נעדר מעבודתו 4 חודשים וכעת יש במקומו עובד אחר.

15.11.92

אבו סתה צאבר: עבד בחברת דיסקל משך שנה וחצי עד מלחמת המפרץ. קיבל מכתב פיטורים מהחברה בגלל העדרות של 4.5 חודשים. העובד פנה בו זמנית לעו"ד אחר ועל כן הוחלט לאחר שנודע לנו, למשוך את ידינו מהתביעה.

16.11.92

נדאל מוחמד תובה: תושב כפר גמאל ליד שכס. עבד בחברת מכבי ציוד ובניין משך שנה (1/8/90 עד 1/8/91) עד שפוטר ע"י המעסיק. זה טען כי הוא אינו נחוץ לו עוד. לא קיבל פיצויי פיטורין או הודעה מוקדמת.

18.11.92

כרוז איאד ועאייד חסן: תושבי עזה, עבדו אצל הנתבע, זטלאוי מאיר מבר שבע בעבודות שיפוצים ובניין בין דצמבר 1991 לפברואר 1992. הנ"ל לא שילם להם את מלוא השכר המוסכם. ביה"ד, בהעדר הנתבע שזומן כדן אך לא הופיע, פסק לטובת העובדים (1800 + פיצויי הלנה לראשון, 3500 ש"ח פלוס פיצויי הלנה לשני). התביעות הועברו להוצאה לפועל.

ג'זמעה בלה ואח': 10 תובעים מרצועת עזה, עבדו בחברה קבלנית, נאות אורנים, החברה נותרה חייבת לכל אחד מהתובעים סכומי כסף שונים בגין שכר עבודה. היום טען מנהל החברה בביה"ד כי החברה נמצאת בהליכי פרוק. ביה"ד נתן אורכה של 30 יום לנתבעת על מנת שתוכיח כי אכן החברה נמצאת בהליכי פירוק.

22.11.92

מוחמד חסונה תרות: תושב אלרמאל עזה, עבד בפז חן שוקן. המעביד לא שילם לעובד את יתרת השכר לה היה זכאי בסך של 2,200 ש"ח. הוגשה תביעה להלנת שכר.

סלימאן וואגד: תושב הכפר בלעא ליד טול-כרם, עבד אצל סירי שלמה בחקלאות (מושב גאולים). הגיש תביעה לפיצויי פיטורים והלן שכר. היום, למרות שזומן ע"י העמותה לא הופיע העובד לדיון. ביה"ד רצה לחייב את התובע בהוצאות משפט אך ב"כ התובע הגיע לפשרה לפיה רק אם תוגש תביעה מחדש יחוייב התובע בהוצאות המשפט.

23.11.92

נדיר צנובר: התובע, תושב הכפר יתמא ליד שכס, עבד אצל נחום דוד מנבעתיים בעבודות בניין. לא קיבל שכר עבור 23 ימי עבודה בפברואר-מרס 1992. ביה"ד, בהעדר הנתבע שלא הופיע לדיון למרות שזומן לדיון, פסק לטובת העובד סך של 1,610 ש"ח + הצמדה. התיק הועבר להוצל"פ.

חאלד יוסף מטור: תושב מחנה הפליטים עסקר ליד שכס. עבד במאפיית עאדל בדווי בצורת פוטר ללא הודעה מוקדמת ופיצויי פיטורים. התיק הועבר לנצרת אך התובע לא הופיע לדיון מספר פעמים והתיק נדחה ל-17/12/92.

פחר אלדין חמדאן: תושב כפר סאלם ליד שכס. עבד בחברת סאלון לכנייה בע"מ. המעסיק לא שילם לעובד את שכרו עבור החודש האחרון לעבודתו (12/1991). בביה"ד הגיעו הצדדים להסכם פשרה לפיו שולמו 1,150 ש"ח, בעוד שהתביעה המקורית הוגשה ע"ס 1,200 ש"ח קרן.

טלאל הנדאוי: תושב עזה, עבד אצל מוריסי יצחק באזור גוש דן בעבודות שיפוצים עשרה ימים. הנ"ל לא שילם לו את שכרו. התובע הודיע אתמול כי אינו יכול להתייצב לדיון כי לא הספיק להוציא אישור כניסה לישראל. על מנת שלא לחייב את התובע בהוצאות משפט (שהיו גבוהים מסכום תביעתו), פנה בא-כוחו לביה"ד בבקשה למחוק את התביעה בלי צו להוצאות. ביה"ד נעתר לבקשה.

26.11.92

חאלד מוחמד מוקדאד: תושב עזה, עבד אצל שאול קילזי, קבלן לעבודות בניין ברמתגן. פנה לקבלת סיוע העמותה לאחר שהגיש את תביעתו לפיצויי פיטורים בעצמו לביה"ד וביקש להגיש תביעה נוספת על הלנת שכר. הדיון בעניינו נדחה מספר פעמים (היה צורך להביא תצהירים). היום הגיעו הצדדים להסכם פשרה של 2000 ש"ח שישולם ב-4 תשלומים.

29.11.92

מוחמד אלגראבילי: עבד במועצה המקומית נס ציונה כ-20 שנה. כאשר פוטר עלה חשש כי המועצה לא דיווחה על העסקת העובד בין השנים 74-1970, כתוצאה מכך, לא הופרשו כספים לזכויות סוציאליות (מקביל למבטחים) משך אותן שנים. "כרטיס העבודה" של התובע לא הראה שום אינדיקציה על העסקת העובד בשנים הללו. המועצה הכחישה בכלל שיש יחסיו עובד-מעביד. הדיון נדחה מספר פעמים (לפי בקשת הנתבעת), לבסוף הגיעו הצדדים להסכם פשרה לפיו תשלם הנתבעת לתובע סך של 2,700 ש"ח לסילוק כל תביעותיו.

מופס אעמייר: תושב בלעא ליד טול-כרם. עבד בחקלאות אצל אהוד בשרי (מושב גאולים) החל מה-3/1990 עד ל-11/1991 עת שפוטר מעבודתו. הוגשה תביעה לפיצויי פיטורים על סך 1968.75 ש"ח בצרוף פיצויי הלנת שכר. התובע לא הגיש כתב הגנה ואף לא התייצב לדיון. ביה"ד חייב את הנתבע לשלם את סכום התביעה בצרוף פיצויי הלנה מיום הפיטורים. הועבר לטיפול הוצל"פ.

30.11.92

ולייד עודה רשיד: העובד, תושב קלקיליה, עבד בחקלאות בקבוצת 'מגדלי ירק'. בתלונה המקורית שעל פיה הוגש כתב התביעה נאמר כי הנ"ל עבד בתקופה שבין ה' 12/1986 עד 12/1988 בשכר של כ-30 ש"ח ליום. במעמד צד אחד התבקש ביה"ד ע"י התובע, בישיבה שהוזמנו אליה שני הצדדים, לתקן את התביעה שכן התובע קבל את שכרו ב"שחור" ואילו הרישום בשירות התעסוקה היה רישום כוזב. השופטת, נעתרה לבקשה. מאוחר יותר הגישה הנתבעת בקשה לביטול פס"ד וביה"ד נעתר בכפוף להוצאות. ב"כ התובע, לאחר תחקיר נוסף, החליט להגיש כתב תביעה נוסף על זכויות לדמי חופשה ודמי הבראה. לאחר שתי דחיות נקבעו שני התיקים ל-30/11 (לאחר הסכמת הצדדים) אך התובע לא התייצב לדיון. ■

חודת קו לעובד ותנוה לקרנות הבאות שנודיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:
הקרן החדשה לישראל • SIVMO, הולנד • NALGO, בריטניה
European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורדבגיה
Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • ICJ, נשוויה • AICLC, ארה"ב

ותן לעולמו תרומות לחשבון מס' 357770/38 בנק לאומי. סניף 811 רח' אחר הנס. תל-אביב
או לתיק לעובד. רח' אלנבי 78. תל-אביב 61022

קובץ לעובד

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

דרך לידע - מארס '93

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

מדור התשלומים של שירות התעסוקה

זהו אי שוויון הנובע ממדיניות ממשלתית, הכופה למעשה על מדור התשלומים שלא לדייק ברישומיו.

2. הסכמים קיבוציים

בתלושי השכר שמנפיק המדור לעובדים הפלסטינים הם מוגדרים עובדים יומיים. אך רבים מהם עבדו ועובדים במקומות שההסכמים הענפיים, לו הוחלו לגביהם, היו מגדירים אותם כעובדים חודשיים ומבטיחים להם זכויות כמו קרן השתלמות, הודעה חודש מראש על פיטורים, חובת הודעה לועד העובדים במקרה של רצון המעסיק לפטר ועוד. הגדרתם כיומיים פוגעת אפוא בשכרם החודשי ובזכויות הנובעות מהצטרפות שנות ותק. הרישום האוטומטי של כל פועל כיומי עומד בסתירה להחלטת ועדת השרים מ-1970, הקובעת שהשכר ברוטו והתשלום מים הסוציאליים שמעביר המעסיק למדור יהיו שווים לאלה הניתנים לעובד ישראלי בעל נתונים זהים, בהתאם לחוק ולהסכמים הקיבוציים. (הדגשה שלט). מסתירה זו נובעת אי בהירות בקשר לתחולת ההסכמים הענפיים על עובדי השטחים, והשארת הנושא לט בערפל פוגעת באכיזותיהם. רק לאחר פנייה לערסאות משפטיות נדרש לעתים המעביד להציע תשלום כספי כפשרה.

3. דיווח כוזב

מתלושי השכר של העובדים שפנו ל"קו לעובד" עולה כי מעבידים רבים מוסרים למדור התשלומים דיווח כוזב על מספר הימים שהפועל עבד וגובה שכרו היומי, וזאת כדי להוריד מעלויות שכרו. את ההפרש מקבלים העובדים ישירות מהמעביד. תופעת הדיווח הכוזב היתה כפי הנראה כה נפוצה לאחר מלחמת המפרץ, משהוגברה אכיפת הרישום בשירות התעסוקה על המעבידים, עד שהמדור הוציא תקנה לפיה לא יתקבל דיווח על פחות מחמישה עשר ימי עבודה בחודש. פס"ד בבג"ץ מס' 5511/91 בעתירה שהגישה "כהן נתיבים תעופה בע"מ" נגד שר העבודה/מדור התשלומים קבע כי על מדור התשלומים לתת תלושי שכר גם בעבור דיווח של יום אחד בלבד.

בשל הדיווח הכוזב מפסידים העובדים את זכויותיהם לפנסיית יסוד, שמשולמת בהתאם לשכר המדווח, וכן חלק משיעור החוזר במקרה של מחלה ופגיעה בעבודה שמשולם בהתאם לשכר ומספר ימי העבודה המדווחים. גם פיצויי הפיטורין - בין אם המעביד משלם אותם ישירות בלי ניסיון להתחמק ובין אם בית משפט מחייבו לעשות כן - מחושבים ברוב המקרים על פי הרישום בתלושי השכר, וקשה לעובד להוכיח ששכרו בפועל היה גבוה יותר.

באחרונה נתקלנו גם בעובדים שמעסיקם דיווח דיווח שקרי למדור התשלומים כאילו הוא שילם לעובדו מקדמה (המשולמת ישירות ולא דרך המדור). זוהי דרכו של המעסיק לכפות על העובד הפלסטיני השתתפות בעלויות העסקתו.

אנשי מדור התשלומים ערים לתופעת הדיווחים הכוזבים ולפגיעה הנגרמת בשל כך בזכויות העובדים, ובשיחה עם "קו לעובד" הובטח לנו שייבדקו האפשרויות להבטיח דיווח אמת ועמידה בתשלומים.

כל הפלסטינים העובדים בישראל והרשומים בשירות התעסוקה מקבלים את משכורת הנטו שלהם ואת זכויותיהם הסוציאליות דרך מדור התשלומים של השירות. המדור משמש אפוא כזינור בין המעסיק, שמעביר אליו את משכורת הברוטו ואת התשלומים הסוציאליים, לבין העובד ולבין המוסדות שאליהם מגיעים הניכויים: מס הכנסה, האוצר, ההסתדרות וביטוח לאומי. מעמד זה אינו מעוגן בחקיקה, אלא נקבע בהחלטת ועדת שרים לענייני ביטוח מאוקטובר 1970, שעניינה תנאי השכר של פלסטינים העובדים בישראל והשוואתם לתנאי השכר של עובדים ישראליים. מאז מלחמת המפרץ ירד אמנם מספר הפלסטינים המועסקים בישראל, אך מספרם של הרשומים בשירות התעסוקה הוכפל, משום שבניגוד לעבר חובת הרישום נאכפת ביתר תומרה על המעסיקים ובמיוחד על הפועלים (באמצעות רשויות הצבא, המינהל האזרחי והמשטרה). לפני המלחמה היו רשומים בשירות 30 אלף פועלים מהשטחים אצל כ-6,000 מעסיקים; ב-1992 היו רשומים 70,000 פועלים ו-14,600 מעסיקים.¹ מכאן, שסכומי הכסף העוברים עתה דרך מדור התשלומים והסכומים המנוכים מדי חודש לאוצר המדינה משכר הפועלים הפלסטינים גבוהים מאי פעם. ב-1991, סה"כ התקבולים ששולמו בעבור עבודת פלסטינים בישראל היה 862,012,680 שקל וב-1,088,213,807 שקל.² מסכומים אלה מנוכים 35% למוסדות השונים, לרבות מס הכנסה והאוצר.

כל ישראלי המעסיק עובדים פלסטינים חותם על כתב התחייבות לשירות התעסוקה. כתב ההתחייבות עולה בקנה אחד עם החלטת ועדת השרים מ-1970, להשוות את עלות שכרו של העובד מהשטחים עם זו של העובד הישראלי, ולהעביר את משכורתו דרך מוסד ממשלתי. מטרתה של החלטה זו היתה כפולה: (א) למנוע העדפה שיתנית של עובדים "זולים" מהשטחים על פני עובדים ישראליים; (ב) להבטיח שהמעסיק לא יתחמק מתשלום מלוא שכרו וזכויותיו של העובד מהשטחים ואכן, המדור מקפיד לגבות מהמעבידים ומהעובדים את שיעורי התשלומים שנקבעו והחופפים לשיעורי הניכויים ממשכורתיהם של הפועלים הישראליים. אך ככל שמדובר בתשלום הזכויות הסוציאליות לעובדים הפלסטינים, התמונה שונה. התשלומים בגין אותן זכויות סוציאליות, המגיעים בפועל לפועלים הפלסטינים, הם קטנים מאלה הניתנים לישראלים. אי השוויון בתשלום הזכויות הסוציאליות לעובדים פלסטינים המועסקים בישראל נוצר בכמה אופנים:

1. ביטוח לאומי

בתלושי השכר של העובדים הפלסטינים, תחת הסעיף "ביטוח לאומי", רשומים הסכומים המנוכים לביטוח הלאומי בשיעור זהה לזה המנוכה מהישראלים. בפועל, החלק הארי של אותם כספים מועבר לאוצר ולא למוסד לביטוח לאומי, ועובדי השטחים אינם מקבלים אותן זכויות המתחייבות מהתשלום הקבוע הזה והניתנות לישראלים: דמי אבטלה, גמלת זקנה, נכות, קצבת ילדים ועוד. ב-1991 הועברו 85,825,636 שקל מהמדור לאוצר, מתוך הסכום הכולל שנגבה "לביטוח הלאומי". למוסד לביטוח הלאומי עצמו הועברו 6,648,355 שקל. ב-1992 היו הסכומים המקבילים 104,578,267 לאוצר ו-7,881,538 למוסד לביטוח לאומי.³

על אף שהחלטת ועדת השרים קובעת שעל המעסיקים להעביר למדור את השכר ברוטו ואת כל התשלומים הסוציאליים, משום מה איפשר המדור למעסיקים שלא להעביר דרכו חלק מסוים מההפרשות לתנאים הסוציאליים שלהם זכאים הפועלים. ניסיונו מלמד שרבים הם הפועלים שאינם מקבלים ממעסיקים את מלוא התשלומים, שמדור התשלומים פטר אותם מלהעביר דרכו. בין אותן זכויות: השלמת פדיון חופשה ודמי הבראה לפי ותקן, נסיעות, ביגוד ועוד...

דמי הבראה ודמי חופשה

מנובמבר 1990 נוספו לרשימה זו התשלום בגין דמי חופשה ודמי הבראה, דבר המהווה פגיעה נוספת בזכויותיהם של עובדי השטחים. בעבר גבה המדור מהמעסיקים תשלומים בעבור המינימום הנדרש על פי החוק וצווי הרחבה לחופשה והבראה, והעובדים זכו בהתאם ל-12 ימי חופשה בתשלום וחמישה ימי הבראה בשנה בלבד. על פי החוק וצווי ההרחבה זכאי עובד להגדלת מספר ימי החופשה שלו וימי הבראה עם צבירת ותק בעבודה. את ההפרש בין המינימום על פי חוק וצווי ההרחבה לבין ימי החופשה וההבראה המגיעים לעובדים הוותיקים היה אמור המעביד לשלם במישרין.

בלחץ המעסיקים⁴ חדל המדור לגבות בעבור דמי חופשה והבראה בענף הבניין והחקלאות, ואילו בתעשייה ובשירותים הוא ממשיך לגבות רק בעבור דמי חופשה ל-12 ימים. מטפולטו בפניות של פועלים נוכחתי לדעת כי מעבידים מעטים השלימו בעבר את הפרש הימים שלהם זכאים עובדיהם הוותיקים. כיום, כשהמדור פטר לחלוטין את רוב המעסיקים מתשלום דמי החופשה וההבראה דרכו, מתרבות התלונות שמגיעות אלינו גם על אי קבלת תשלומי מינימום אלה. עובדים שמחליטים לבקש את סיוע בית הדין לעבודה למיציא זכויותיהם, חייבים לשלם סכומי כסף נכבדים כאגרות בית משפט, כפי שהדבר נדרש בתביעות לפדיון חופשה ודמי הבראה. זאת ועוד: על תביעות לפדיון דמי חופשה חלה התיישנות של ארבע שנים ועל דמי הבראה - שתיים. עובד המחליט לתבוע את מעבידו הנוכחי מסתכן בפיטורים. אם יתבע את מעבידו לאחר הפסקת העבודה, הוא עלול להפסיד את זכותו לפדיון חופשה, אם עבד יותר מארבע שנים, ואת זכותו לפדיון הבראה, אם עבד יותר משנתיים.

על פי נתוני מדור התשלומים, ב-1992 קיבלו לא יותר מ-2,886 עובדים החזר ימי מחלה, בסך כולל של 895,000 שקל. באותה שנה נגבו עבור כל העובדים עבור דמי מחלה כ-20,000,000 ש"ח. ההפרש בין הסכומים הנגבים והמשולמים מועבר לאוצר המדינה כ"גבייה עודפת".⁵

5. אי מימוש זכויות העובדים

מדי חודש נגבים מהמעסיקים בכל הענפים 2.5% משכר היסוד של עובדיהם הפלסטינים בעבור דמי מחלה. בענף הבניין נגבים עוד סכומים עבור זכויות אחרות שאינן ממומשות, על כך נרחיב בהמשך. "קו לעובד" נתקל בעובדים ספורים בלבד שקיבלו מהמדור החזר דמי מחלה. ניסיונו מלמד שהדבר נובע, בעיקר בשל העדר מידע על זכויותיהם והדרך למצות אותן, ובשל הקשיים שבהם הם נתקלים בבואם לשכוח התעסוקה (תור ארוך הגוזל ימי עבודה ויחס משפיל מצד הפקידים והחיללים). המדור גם גובה עמלה מהחזר ימי המחלה 5.5% (בניגוד להסכם הקיבוצי).

המדור אמור לשלם מענק "ביטוח הדדי" במקרה פטירת בן משפחה שעבד בישראל. גם כאן, אין כמעט מודעות לזכות זו.

עד 1993 שולם באמצעות מדור התשלומים שכר לכ-600 אלף עובדים. רק 985 מקבלים פנסייה חודשית מכות קופת הגמל - נתוני מדור התשלומים

מדור התשלומים מחייב את כל המועבידים והעובדים להפריש בעבור פנסיית היסוד של העובד כספים הנצברים בקופת גמל שמנהל המדור, והנקראת "ביטוח סוציאלי" (בלא קשר לביטוח לאומי). הקופה אמורה להתנהל בדומה לתקנות קופות הגמל האחרות. בקשת "קו לעובד" לראות את הדיווחים הכספיים של הקופה לא נענתה עד היום.

במחצית 1991 שינה המדור את מועדי תחילת הזכאות לגמלה מארבע פעמים בשנה לפעמיים. שינוי זה פגע בגמלאים רבים, אשר תאריך הלידה שלהם נופל לאחר היום הקבוע, ומשום כך הם נאלצו לחכות חצי שנה עד למועד הבא, המתנה ללא הכנסה שיכולה "לעודד" את העובד להוציא את כספי הצבירה ולשבור את חסמונותיהם בקרן הפנסיה. בהתערבות "קו לעובד" השינוי בוטל. על אף שמומלץ לאנשים שלא לשבור את חסמונותיהם בקופת הגמל, רבים מעדיפים לפדות את כספי הצבירה שלהם מיד לאחר שעבודתם בישראל הופסקה בשל העדר דמי אבטלה והבטחת הכנסה.

לשם כך עליהם לפנות לשכנת התעסוקה באזור מגוריהם ולהגיש בקשה. בעבר כבר כתבנו בהרחבה על הפגמים שנתגלו פה, ונחזור על כך בקצרה: מסיבות תמוהות נתקלו עובדים רבים בתופעות של סחבת, כשביקשו לפדות את כספי הצבירה שלהם. הפקידים בלשכות התעסוקה המקומיות עיכבו או סירבו לקבל את בקשות העובדים בנימוקים שונים ומשונים. למשל, כש"קו לעובד" ניסה לברר ב-23.5.91 מדוע פועלים מסוימים לא קיבלו את כספי חסמונותיהם, ענה קמיט התעסוקה בגדה, דוד ברקי, שהעובדים אינם רשומים דרך הלשכה, על אף שהם היו רשומים במדור התשלומים. רק אחרי התערבות של סגן שר העבודה והרווחה דאז, מנחם פרוש, דוד ברקי חזר בו. עובדים רבים התלוננו בפני "קו לעובד" שפקידי הלשכות סירבו לקבל מהם בקשות לפדיון בלא כל סיבה, ואחרים הגישו בקשה לפדיון כספי הצבירה ולא קיבלו עליה כל תשובה. משום כך נאלצו עובדים רבים לפנות לעורכי דין, כדי לפדות באמצעותם את כספיהם. וראו זה פלא. הפעם הכספים הגיעו מהר יותר, אך בניכוי אחוזה ניכרים לטובת עורכי הדין. ב"קו לעובד" נמצא מכתבו של מר אהרון בראזני, מנהל מדור התשלומים, המציין במפורש שבהסכמת היועץ המשפטי של המדור הותר לעו"ד יוסף דר להשתמש בתצהיר מיוחד החוסך לקיחת יפוי כוח מכל עובד ועובד.

באחרונה הוציא המדור תקנה שאת כספי הצבירה יש לתת באופן אישי בלבד לפועל. עם זאת, פועלים רבים ממשיכים לצערנו לבקש את שירותיהם של עורכי דין בפדיון כספי הצבירה, אם משום שהם לא מודעים לשינוי ולריכוך בתופעת הסחבת, ואם משום שהם אינם מאמינים שאכן יכבדו את זכותם הבסיסית לפדות בלי בעיות את הכספים שחסכו בעבודתם.

7. פיצוי פיטורין

למעט מבענף הבניין, מדור התשלומים אינו גובה מהמעבידים כספים כדי להבטיח את תשלום פיצויי הפיטורין. תלונות רבות המגיעות לטיפול ב"קו לעובד" עניינן אי תשלום פיצויי פיטורין, וברוב המקרים העובדים נאלצים לפנות לערסות כדי למצות זכות זו. מאבק משפטי מטבעו הוא ארוך ומייגע, ולכן נאלצים העובדים להתפשר על סכומים נמוכים מהמגיע להם.

במשך השנים רווחה הדעה בקרב העובדים והמעבידים כי את הפיצויים הם מקבלים באמצעות מדור התשלומים דרך לשכות התעסוקה בשטחים. לדעה זו היה בסיס, שכן כך משתמע מהחלטת השרים לענייני ביטחון מ-1970. תרם לטעות הרווחת הנוהג של מדור התשלומים להדפיס בתלושי השכר, בסעיף המיועד לכספי הצבירה של הביטוח הסוציאלי, את המלה "פיצויים". מעבידים שפיתרו את עובדיהם הפנו אותם לשכנת התעסוקה כדי שיקבלו שם את "הפיצויים" המגיעים להם. העובדים אכן קיבלו את סכום הכסף הרשום בתלושי השכר, בהנחה שאלו הם פיצוייהם, ובלי שיהיה באפשרותם לדעת שאלה הם כספי הצבירה שהיו בפנסיית היסוד שלהם.

סיכום

זה 23 שנה, בכוח החלטה סודית של הממשלה (במעמדה כוועדת שרים לענייני ביטחון), ובלי שהדבר יקבל אחיזה בחוק, מעביר מדור התשלומים של שירות התעסוקה סכומי כסף נכבדים לאוצר מדינת ישראל הנובעים מעבודת פועלים פלסטינים בישראל.

אפשר להסיק מאותה החלטה שכבר ב-1970, על אף שרבים ראו באחזקת השטחים ובתעסוקת הפלסטינים בישראל דבר זמני בלבד, הבינה הממשלה את פונטציאל הניצול לרעה של מצב הפועלים הפלסטינים, ומשום כך, וכדי להקדים רפואה למכה, חייבה את המעסיקים להעביר את שכר הברוטו והתשלומים לזכויות סוציאליות דרך מוסד ממלכתי כמדור התשלומים. אבל בה במידה אפשר להסיק שיותר משעמד לנגד עיני העיקרון של מתן שכר שווה וזכויות שוות לעובד, היא שאפה להשוות את עלויות העסקתו, בהתאם למטרה השנייה שעמדה אז לנגד עיניה, שלא לעודד העסקת לא-ישראלים ולא-יהודים.

כבר ב-1970 מצאה הממשלה דרכים להבטיח שהכספים המנוכים יגיעו לאו דווקא ליעדם, לעובד, אלא לקופת האוצר, כפי שהדבר בא לידי ביטוי במיוחד בתשלומי "הביטוח הלאומי". כיום מונחת על שולחן הכנסת הצעת חוק ממשלתית, "חוק היטל השוואה", המעגנת, גם בדיעבד, את העברת הכספים לאוצר של ההפרש בין השיעור המנוכה כביטוח לאומי לשיעור המועבר לביטוח הלאומי בפועל. בהצעה אין כל התייחסות לחובת השוואת הזכויות לעובדים.

מדור התשלומים של שירות התעסוקה משמש כלי למימוש מדיניות זו, על כל סתירותיה. הוא מאפשר גם את הפגיעה השיטתית ביותר בעקרון של שכר שווה וזכויות שוות לעובד, כשהוא גובה "מוסד לביטוח לאומי" כספים שברובם הם בבחינת מס נוסף המוטל על הפועל הפלסטיני והעובר לאוצר מדינת ישראל.

מצד אחד מעוניינים במדור התשלומים באמת ובתמים להפסיק את תופעות הדיווח הכוזב שמוסרים המעבידים - ושהוא לרעת הפועלים. מצד שני המדור נתן ונותן ידו זה 23 שנה לדיווח כוזב "מלמעלה". ישנם מעסיקים שבעבורם זהו איתות שגם להם מותר להתחמק מתשלום מלוא שכרו של הפועל.

הפועלים הפלסטינים בישראל הפסידו ומפסידים סכומי עתק משום שהן המדינה ומוסדותיה והן מעסיקים פרטיים אינם מכבדים את החובה וההבטחה לתת שכר שווה וזכויות שוות בעבור עבודה שווה. השלכותיה של הפרה מצטברת זו של זכויותיהם חמורות במיוחד בימים אלה, כשהמדיניות המוצהרת של הממשלה היא לצמצם את מספר הפלסטינים העובדים בישראל. (מדיניות שמגדילה את מספר הפלסטינים המובטלים ושכשלעצמה היא הפרה בוטה של חובת המדינה להבטיח תעסוקה והכנסה לאוכלוסייה שבשליטתה).

פלסטיני שמפוטר ממקום עבודתו בישראל אינו זכאי לדמי אבטלה, לאבטחת הכנסה או לקצבת זקנה, גם אם שילם במשך כל שנות עבודתו ל"מוסד לביטוח לאומי", כפי שיוכיחו התלושים שהנפיק מדור התשלומים של שירות התעסוקה.

הערות:

1. שירות התעסוקה, הצעת תקציב ל-1992, עמ' 7; הצעת תקציב ל-1993, עמ' 63.
2. שם, עמ' 63.
3. הצעת התקציב ל-1993, עמ' 63.
4. כפי שהודה בשיחה עם "קו לעובד" היועץ המשפטי של מדור התשלומים עו"ד א. רוזובסקי ב-4.3.93.
5. לדברי אהרן ברזאני, מנהל מדור התשלומים, בשיחה עם "קו לעובד" ב-4.3.93.

כך הם הפסידו את כספי הפיצויים שלהם וגם שברו את חסכון הפנסיה שלהם. ידוע שתקנות קרנות הפנסיה אינן מעודדות שבירה של החיסכון לקצבה, ובמקרה של פדיון מוקדם העובד מפסיד. לפיכך, אם דין התשלום למדור התשלומים כדין תשלום לקופת פנסיה, היה מקום לייעץ לעובדים אלה להימנע ממשכיה מסויבת של הכספים, לא כל שכן להטעותם.

ב-1990, כש"קו לעובד" נתקל לראשונה בתופעה, היתה פניה למר אהרן ברזאני מנהל מדור התשלומים והוא אכן תיקן את הרישום מ"פיצויים" ל"כספי צבירה". בזמן האחרון התגלו שוב תלושים מ-1992 שבהם הופיע הרישום הכוזב "פיצויים".

קרן פועלי הבניין

בענף הבניין זוכים העובדים לפנסיה מקיפה, מכוח הסכם קיבוצי. העובדים מקבלים לפיכך באמצעות המדור חלק מפיצויי הפיטורים שלהם, ואת היתרה המעבידים אמורים להשלים.

ענף זה העסיק במשך השנים את רוב העובדים הפלסטינים. רוב העובדים בענף זה גם היו רשומים בלשכת התעסוקה. בהתאם להסכם הקיבוצי בענף, גבה מדור התשלומים מהמעבידים סכומים גבוהים יותר משאר הענפים עבור זכויות סוציאליות שונות לעובדים שחלקן הגדול לא מומש.

עד 11/90 שיעור הגביה היה 37.33% מהשכר (יסוד). 2% נגבו עבור "הטבות ליציבים", למרות שהמדור אינו מכיר במעמד זה. לפיכך הצטברו בגין גביה זו בין 4 ל-7 מליון ש"ח מדי שנה. שני אחוזים נוספים נגבים ממהמעסיקים עבור "קרן הבנייה" למימון הכשרה לעולים חדשים וישראלים יוצאי צבא. ובנוסף, 0.40 אג' ליום עבור קרן להכשרה מקצועית (כ-1,500,000 ש"ח לשנה).

ב-11/90 שונה ההסכם הקיבוצי. שיעור הגביה הוקטן ועובדי הבניין הועברו למעמד של חודשיים/ייצור. בניגוד להסכם לא הכיר מדור התשלומים במעמד חודשי/ייצור לעובדים מהשטחים, המקנה זכויות נוספות. המדור גם חדל לגבות מהמעסיקים עבור ביטוח חופשה והבראה למרות שנקבע בהסכם שעבור עובדים יומיים ימשיכו המעבידים לשלם לפדיון חופשה ודמי הבראה.

בספר הצעת התקציב לשנת '92 לשירות התעסוקה (נוב' '91), מופיעה הערכה כי המדור יגבה ממעסיקי העובדים מהשטחים כמיליארד ש"ח בשנת '92. בשיחה עם "קו לעובד" ב-4.3.93, אמר מר ברזאני, מנהל המדור כי נגבו ב-'92 מיליארד ומאתיים מליון ש"ח. אומדן הסכומים להלן מתבסס על נתון זה.

אומדן התכלות השכר (יסוד) לני ענפים:

ענף	מס' עובדים		שכר חודשי	
	ממוצע חודשי	ש"ח	ממוצע חודשי	ש"ח
בניה	39,000	1,250	500,000,000	
חקלאות	9,000	950	85,000,000	
תעשייה ושירותים	22,000	1,050	215,000,000	
			800,000,000	

אומדן הסכומים שנוצרו ע"י התכלות השכר מזכויות בלתי-ממומשות

כל הענפים בניה	סכומים		אחוז	סה"כ ש"ח בשנה
	השכר	התשלום		
דמי מחלה	2.5%	20,000,000		
סמורים והשתלמויות ומלגות ללימוד זיכון	0.3%	1,500,000		
השתלמות שיקום והתשלמת תאונות	2.0%	1,700,000		
		23,200,000		

24.1.93

למר דוד לפלר - מנכ"ל לשכת התעסוקה

"הנדון: הוצאת כרטיסים אישיים לעובדים

במהלך פעילותנו אנו נזקקים לעתים קרובות לכרטיסים אישיים של עובדים כראיות בטיפולנו למיצוי זכויותיהם השונות. מדור התשלומים נענה לבקשותינו ומספק לנו את הכרטיסים אולם הדבר אורך זמן רב. לשאלתנו מדור זה כך, הוטבר כי יש צורך בשימוש במיקרופישים ואין מספיק כוח אדם לכך. נראה לנו כי מאחר ולא את כל הזכויות עבורם גובה מדור התשלומים כספים, העובדים מקבלים, לפחות ניתן היה להעמיד כוח אדם מספיק בכדי שהעובדים יוכלו לקבל את הכרטיסים המבוקשים על מנת שיוכלו למצות את זכויותיהם. כאן ברצוננו להדגיש כי אין הכוונה לספק רק את בקשותינו, אלא את כל עורכי הדין הפונים למדור שגם הם נזקקים לכרטיסים לאותה מטרה."

(נקו לעובד)

31.1.93

מתוך תשובת מר ברזאני אהרון - מנהל המדור

"...מדור חדרה מבצע את הצילומים במסגרת הפעילות השוטפת. ישנה מכונת צילום אחת למיקרופיש אשר מספקת את כל הצילומים לכל המדורים ולכל הלקוחות האחרים. בסה"כ הפיגור הוא לא גדול. נעשה מאמץ לספק את הצילומים בתוך שבועיים מקסימום."

1.2.93

למר ברזאני אהרון - מנהל מדור התשלומים

"...2. רצ"ב תלושים שהגיעו לידינו של עובדים שקיבלו סכומים ממדור התשלומים (ת"א). שוב מופיעה ההגדרה "פיצויים" כחסבר לתשלום. על נושא זה כבר דע, שזוהי הטעיה הן של המעביד והן של העובדים שכן העובדים שלא עובדים בענף הבניין אינם מקבלים ממדור התשלומים פיצויים ובמקרה זה העובד עבד בקונדיטוריה." (נקו לעובד)

9.2.93

מתוך תשובת מר ברזאני אהרון - מנהל המדור

"...2. תלושי תשלומים סוציאליים: ההגדרה "פיצויים" אינה מופיעה בתלוש התשלומים הסוציאליים. הדבר תוקן בעקבות פנייתכם בעבר. לצערי הצילום ישן מ-11.2.92. כיום ההגדרה היא "כספי צבירה" שמתייחסת לתשלומי קופות הגמל. מצ"ב צילום תלוש מ-24.1.93"

16.2.93

למר ברזאני אהרון - מנהל מדור התשלומים

"...2. במכתבך כתבת כי בעקבות פנייתי בעבר שונה הרישום לכספי צבירה וכי צילמתי תלוש ישן מ-92. פנייתי "בעבר" היתה בשנת '90 ואכן ראיתי אחרי כן ששונה הרישום (רצ"ב תלוש משנת '90) לכן הופתעתי לגלות ששוב חזרו לרישום המוטעה בשנת '92. לעיקרו של ענייני. הרישום "פיצויים" הוא חמור שכן הוא מיעה את העובדים והמעבידים כאחד. העובדים חושבים שהם מקבלים את פיצויי הפיטורים בעוד שלמעשה שברו את קרן הפנסיה שלהם ואת הפיצויים לא קיבלו."

(נקו לעובד)

23.5.91

למר דוד ברקי - קמ"ס תעסוקה

"...באחרונה הופנו לטיפול העמותה מאות תלונות של עובדי תושבי השטחים הזכאים לתשלומי זכויות סוציאליות ואשר חשבו ריגם מספר פעמים, ע"י פקידי לשכות התעסוקה בשטחים".... "מצב דברים בלתי נסבל זה גורם לכך, שהעובדים, כנגד רצונם ובניגוד לזכויותיהם, נאלצים לפנות למתווכים, "מאכרים", עורכי דין, אשר, למרבה הפלא, בפניה קצרה, למדור התשלומים, מסדירים את העניין, תוך גביית שכר נאה לעצמם, מתוך התגמול העומ לו זוכה העובד, ותוך ריקון תפקיד לשכות התעסוקה מתוכן, עניין זה חמור במיוחד ונושא עימו בכפיו אבק שחיתות."

(נקו לעובד)

7.10.91

למר דוד ברקי - קמ"ס תעסוקה

הנדון: משיכת כספי הביטוח הסוציאלי

שמחנו לשמוע כי ניתנו הוראות חדשות לפיהן כל מי שמשכורתו הועברה באמצעות מדור התשלומים של לשכת התעסוקה, יכול למשוך את כספי הביטוח הסוציאלי במשרדי לשכות התעסוקה בשטחים.

עם זאת אנו מקבלים דיווחים מעובדים שהגישו את הבקשות ויש סחבת בהגעת הכספים. דיווחים על כך קיבלנו גם מפקיד אחת מהלשכות שאמר כי הסיבה נעוצה בעיכוב במדורי התשלומים המסים לשחזר יותר מהר כספים כנגד זרישת עו"ד. בשיחה עם מנהל מדור התשלומים אמר זה כי נתן הוראה לתת עדיפות לדרישות מהלשכות. על מנת שאפשר יהיה לבדוק עניין זה מן הראוי שהעובדים הממלאים מופסי בקשה יקבלו עותק אחד כאסמכתא, הן לגבי עצם הבקשה והן לגבי תאריך הגשתה.

(נקו לעובד)

10.12.91

לידוד ברקי - קמ"ס תעסוקה

"טרם קיבלנו תשובה על מכתבנו מ-27.10.91.

מאחר ונושא מתן אסמכתא בכתב לדורשי כספי התגמולים נראה לנו חשוב אנו מבקשים לקבל תשובה בנושא זה. אם לא נזכה לתשובה מספקת, נשקול עתירת בג"ץ על מנת להסדיר את הנושא."

(נקו לעובד)

10.2.92

"בתשובה למכתבך מיום 13.1.92 בעניין נוהל בקשה לכספי

הצבירה של הביטוח הסוציאלי, אני שמח להודיעך כי הנושא טופל בתחילת חודש זה וניתנו הוראות מתאימות לכל לשכות העבודה הנוגעות בדבר לתת לפונה העותק מבקשתו לכספי פיצויים ו/או תגמולים."

מנחם פרוש, סגן העור

25.11.92

לח"כ נעמי חזן

הנדון: תשלומי נימלאות לערביי השטחים

"...באשר למועדי הפרישה אכן היתה אי הבנה בשימי המהל. ואולם לאחור שהדברים הובאו לידיעתנו ביצענו תיקון ומועדי הפרישה הם ארבע פעמים בשנה מלבד ענף הבניין פעמיים בשנה. (מדור התשלומים)

תודות קו לעובד נתונה לקרנות הבאות שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החרושה לישראל • SIVMO, הולנד • NALGO, ברימניה

European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורבניה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • ICJ, שוודיה • AICLC ארה"ב

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 35770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

פעילות "קו לעובד" בעקבות הסגר שהוטל על השטחים

הארך שהוטל אז על השטחים, למדנו שתופעת הפיטורים ההמוניים המלווה כל סגר ועוצר מחייבת היערכות במישור עקרוני וציבורי גם כן.

לאחר מלחמת המפרץ הגיעו אלינו מאות תלונות של עובדים שמעבידיהם סירבו לקבל אותם בחזרה לעבודה, או לחילופין לשלם את פיצויי הפיטורין שלהם, בטענה שלא הם פיטרו את העובדים. באמצעות "קו לעובד" הוגשו לבית הדין לעבודה תביעות לפיצויי פיטורין, אך בשל המחלוקת המשפטית על האחריות להפסקת העבודה נאלצו העובדים להסתפק, במסגרת הסכמי פשרה, בסכומים נמוכים מהמגיע להם.

על כן, עוד לפני שהסגר נודע כמדיניות של קבע, נקטנו את הצעדים העקרוניים הבאים:

• ב-4.4.93 (פחות משבוע לאחר הטלת הסגר) פירסמנו הודעה לעיתונות ובה קריאה להחזיר את העובדים למקומות העבודה ולהבטיח את מלוא זכויותיהם. באותו יום גם קיימנו מסיבת עיתונאים בירושלים, שבה העלינו את הדרישות הבאות:

1. להבטיח את תשלום משכורות חודש מרץ
2. לפצות את העובדים על ימי השבתתם מעבודתם
3. לחדול מעידוד המעסיקים לפטר את העובדים הפלסטינים
4. להבטיח פיצויי פיטורין למפוטרים מעבודתם
5. להבטיח לעובדים את הזכויות הסוציאליות שבעבורן ניכו משכרם למוסד לביטוח לאומי, ובעיקר דמי אבטלה וקצבת זקנה.

במסיבת העיתונאים הוצגו נתונים בנוגע לניכויים לביטוח הלאומי וקופות הגמל שנוכו ממשכורות העובדים הפלסטינים ושהצטברו באוצר כגבייה עודפת (ר' דף מידע מרץ 1993).

• בימים הראשונים לאחר הטלת הסגר פנה "קו לעובד" למדור התשלומים של שירות התעסוקה בדרישה להעביר את משכורות מרץ לעובדים במקומות מגוריהם ולא דרך המעבידים, זאת מתוך החשש (המבוסס על ניסיון העבר)

הסגר על הגדה המערבית ורצועת עזה מגיע לסוף חודשו הרביעי. מה שנראה בתחילה לרוב הפועלים הפלסטינים, שאיתם נמצא "קו לעובד" בקשר מתמיד, כצעד זמני וחולף, מתבסס עתה כמדיניות שמשנה לחלוטין את מציאות חייהם.

ביטוי לכך אנו מוצאים בשוני בתלונות שמגיעות אלינו היום: בתחילת הסגר רבים מהפונים עבדו זמן קצר יחסית במקום העבודה בישראל והתלוננו אצלנו על הלנת שכר של חודש מרץ או אף החודש-חודשיים שקדמו לו. במלים אחרות: הבעיה היתה קצרת טווח, יחסית קלה להוכחה ולפתרון, והצביעה על המצוקה המיידית מאובדן ההכנסה. כיום גדל והולך מספרם של פונים שצברו שנות ותק רבות במקום עבודה אחד בישראל, אשר בנוסף לאובדן הכנסתם החודשית הם עלולים לאבד את זכותם לפיצויי פיטורין. פועלים אלה כבר אינם מקוים, כפי הנראה, לשוב לעבודתם, ולכן הם נאלצים להתעמת עם מעסיקיהם.

אנו ממשיכים להציע את עזרתנו בהשבת השכר המולך ובניסיון להשיג פיצויי פיטורין. אך ככל שמדובר בתחושת האי-ודאות שמלווה את דברי הפונים אלינו, הכאב על אובדן העבודה, הפרנסה ושנים של מיומנות מקצועית, העלבון שבאבטלה פתאומית או בהיזדקקות לעבודות דחק ששכרן ירוד, הידיעה שאין בשטחים תשתית כלכלית נאותה שנותנת תקווה לעבודה מספקת תוך זמן סביר - מול כל אלה אנו נותרים ללא מענה.

פעולות "קו לעובד" בתקופת הסגר

"קו לעובד" נערך למצב החדש שיצר הסגר סביב שני צירים: המשכנו ואנו ממשיכים לטפל באופן אישי ופרטני בפניותיהם של מאות עובדים פלסטינים מהגדה ומהרצועה, להתקשר עם המעסיקים השונים בתקווה לשכנע אותם לשלם ישירות לעובדיהם את המגיע להם, להגיש תביעות בבית הדין לעבודה ולברר עניינים במוסד לביטוח הלאומי. אך מתקופת מלחמת המפרץ והעוצר

שמעבידים רבים לא יטריחו עצמם להגיע אל הפועלים או לשלוח אליהם את המחאות חודש מרץ.

● יחד עם עמותת הרופאים הישראלים-פלסטינים, העלינו (במכתב מ-5.5) בפני לשכת מתאם הפעולות בשטחים את בעיית הביטוח הרפואי לתושבי השטחים שעבדו בישראל; הפסקת העבודה בישראל כרוכה בהפסקת התשלום כבול בריאות דרך המשכורת, ומותרת עשרות אלפי משפחות כלא ביטוח רפואי.

● ב-6.5 קיימה העמותה דיון פומבי במזרח ירושלים, בהשתתפות מומחים לחוקי עבודה ולזכויות עובדים על הזכויות הסוציאליות של עובדי השטחים ושאלת התשלומים לביטוח לאומי (ר' חוברת מצורפת). מטרת הדיון היתה להסב את תשומת הלב לעיוות שביטוח הניכויים ממשכורות עובדי השטחים, ולעבודה שאנשים ששילמו במשך שנים למוסד לביטוח לאומי ומפוטרים בשל מדיניות ממשלתית נותרים ללא כל דמי אבטלה והשלמת הכנסה אחרת.

● במכתב ליו"ר ועדת העבודה והרווחה, ח"כ עמיר פרץ, מ-23.5.93, ביקש ממנו "קו לעובד" לפעול באמצעות חקיקה כדי שתובטח זכותם של פועלים פלסטינים שעבודתם בישראל הופסקה מסיבות שאינן תלויות בהם לקבל למצער את פיצויי הפיטורין שלהם. בחוק פיצויי פיטורין התקף בישראל כלולים סעיפים המקנים זכות לפיצויי פיטורין למי שעברו לאזורי פיתוח, למי שהפסיקו עבודתם עקב מחלה או לאחר לידה ולמשפחות עובדים שמתו. תיקון החוק בתוספת סעיף מתאים ו/או הוראת שעה של שר העבודה היה יכול להקל במעט על העובדים הפלסטינים ולרכך במשהו את הפגיעה בזכויות העובד שלהם.

● בימים אלה נערכת העמותה לטיפול במאות תביעות לפיצויי פיטורין. על סמך ניסיון העבר, הצענו לעובדים (דרך מודעות בעיתונות הערבית) לשלוח למעבידים מכתבים רשומים ובהם הם מודיעים על כוונתם לשוב לעבודה ברגע שהדבר יתאפשר ואף מבקשים מהמעביד לפעול להחזרתם לעבודה. על אף שמכתבים אלה אינם ערובה להצלחת תביעות לפיצויי פיטורין בעתיד, אנו מקווים שהם יסייעו בכל זאת.

תוצאות ותגובות

● בעקבות מסיבת העיתונאים של "קו לעובד", ובנוסף לסיקור רחב של פעילותנו בעיתונות הכתובה, הוזמנו לראיונות ביומן השבועי של גל"צ ובתוכנית "בוקר טוב ישראל" בטלוויזיה. ביומן החדשות בקול ישראל נמסרו בתחילת מאי נתונים שאסף "קו לעובד" בנוגע לניכויים משכרם של עובדי השטחים, ומנהל מדור התשלומים התבקש לנמק את התופעה שכספים שנגבים אינם מקנים לעובדי השטחים את זכויותיהם.

ביומן חדשות אחר בקול ישראל בתחילת מאי נשאלה גם אורה נמיר, שרת העבודה והרווחה בעניין זה, והיא

הודתה שאכן רוב כספי הניכויים מועברים לאוצר המדינה וכי רק סכום זעום הועבר למינהל האזרחי לרווחת התושבים. עוד הוסיפה כי אין רישום ברור על העברת הכספים לאוצר וממנו אפשר להסיק שהיא אכן ערה לעיוותים שנוצרו במשך השנים ובגלל מדיניות הסגר, ומשום כך היא דרשה מהאוצר בימים אלה להגדיל את ההשקעות בתשתית כלכלית בשטחים ומציעה לתת היתרי עבודה בישראל ל-80 אלף פועלים פלסטינים (מספר גבוה מזה שמוכנים לו גורמים אחרים במערכת הביטחונית והפוליטית).

● האפשרות להבטיח בחקיקה מתן פיצויי פיטורין והדרישה לשלם לעובדים הנמצאים בסגר דמי אבטלה הועלתה בישיבת הממשלה ב-27.4 ע"י השרים יוסי שריד ואמנון רובינשטיין. שני הנושאים נדחו באותה ישיבה. בסוף חודש מאי פורסם ב"על המשמר" כי ראש הממשלה נתן את הסכמתו לפיצוי העובדים שעבודתם הופסקה עקב הסגר. העובדים שעבדו בבניין יקבלו את הפיצויים באמצעות קופת הפנסיה של מדור התשלומים. שכן בהתאם להסכם הקיבוצי בענף הם מבוטחים בפנסיה מקיפה הכוללת חלק מפיצויי פיטורין. האחרים, שלהם אין פנסיה מקיפה, יקבלו את פיצויי הפיטורין באמצעות הביטוח הלאומי. ברור שעשינו על מנת לממש את ההחלטה העלה כי הנושא "תקוע" אצל היועצת המשפטית של משרד האוצר.

● העברת משכורות מרץ: דרישתנו ממדור התשלומים להעברה ישירה של ההמחאות לפועלים התקבלה, והמדור החליט לעשות זאת דרך לשכות התעסוקה שבשטחים. אך בינתיים עלתה בעיה נוספת: התברר כי מעבידים רבים אף לא העבירו את משכורות מרץ למדור התשלומים, ולכן הוא לא יכול לשלם לפועלים. החוק מחייב תשלום משכורת כל חודש לא יאוחר מה-9 לחודש הבא; התברר כי המדור, האחראי לגביית הכספים מהמעבידים והעברתם לפועלים, נהג לגבות את המשכורות גם מאוחר יותר, עד ה-20 לחודש הבא. שרת העבודה, שהנושא הובא לידיעתה, הודיעה כי יעוכבו רשיונות למעבידים שלא העבירו למדור את משכורות מרץ.

לפי נתוני מדור התשלומים, עד מחצית מאי הועברו דרך הלשכות משכורות מרץ רק ל-11,323 עובדים מתוך 90 אלף ("דבר" 13.5). עפ"י מידע המגיע ל"קו לעובד" מהעובדים נראה כי עלה מספר מקבלי המשכורות אך עדיין נשארו עובדים שלא קיבלו את שכר מרץ.

● הביטוח הרפואי: בסוף מאי נמסר לנו מלשכת מתאם הפעולות בשטחים ש"כל העובדים בישראל שעבודתם הופסקה עקב הטלת הסגר אשר היו מבוטחים בביטוח בריאות, יהיו זכאים להמשיך ולהנות משירותי הבריאות לתקופה של שלושה חודשים מיום הטלת הסגר", דהיינו עד סוף יוני. יש מקום להניח שמשפחות שמפרנסיהן

לשלום והעובדים הערבים ידרשו מאיתנו בדין את מילוי התנאים על פיהם נוכו משכרם הניכויים השונים? האם נוכל להתכחש לתביעות צודקות אלה?

ביקור בלשכות התעסוקה בגדה

בתחילת מאי ביקרו פעילי "קו לעובד" במשרדי לשכות התעסוקה ברמאללה, חלמיש, סלפית ושכם. מטרת הביקור היתה לבדוק את טיב השירות, לוודא שהעובדים אכן מקבלים את משכורת חודש מרץ דרך הלשכות ולבדוק אם ההנחיות החדשות של מדור התשלומים בנוגע למשיכת כספי צבירה ישירות בידי העובדים אכן מיושמות. בדרך כלל מצאנו שהשירות שניתן לעובדים הוא סביר.

פגשנו עשרות עובדים שטרם קיבלו את משכורת מרץ, ושלא היתה להם כל דרך להגיע אל המעבידים. "קו לעובד" פנה בדרישה לקמ"ט התעסוקה בגדה לטפל בבעיה זו דרך עובדי לשכות התעסוקה.

כמו כן מצאנו כי ההנחיות החדשות של מדור התשלומים, האוסרות למסור את כספי הצבירה של פועלים לעורכי דין או כל אדם אחר לבד מהפועל עצמו, אינן מיושמות כראוי. כזכור, התרענו פעמים רבות על הנהגה הפסולה והמיותרת לדחוף את העובדים הפלסטינים להיעזר בשירותי עורכי דין כדי שיפדו את כספי החסכוניות שלהם בלשכות התעסוקה. העובדים לא רק נאלצו לשלם דמי עמלה מיותרים, אלא מדי פעם דווח לנו על זיופים ומסירת כספים לעורכי דין ללא יפוי כוח מהעובד. ההנחיות החדשות באו לתקן מצב זה. אך בביקורנו גילינו שהן מיושמות אך ורק לגבי עורכי-דין פלסטינים מהשטחים, בעוד עורכי הדין הישראלים ממשיכים לקבל בקופות הלשכות את כספי הצבירה של לקוחותיהם, תמורת שכר טרחה גבוה. זאת ועוד. בלשכת התעסוקה הצמודה להתנחלות חלמיש העידו העובדים כי השירות אדיב ומנומס, אך מסרו שמשום מה הם לא יכולים למשוך את כספי הצבירה שלהם בעצמם (דהיינו לשבור את קרן הפנסיה שלהם, בשל המחסור החמור במזומנים), ומשום כך הם נאלצים להיעזר בעורכי דין תמורת אחוזים ניכרים מכספי זכויותיהם.

הופתענו לגלות כי דפי ההסברה המפרטים את זכויות העובדים אינם נמצאים בלשכות בצורה בולטת לעין כדי שהעובדים יוכלו לקחת אותם ולעיין בהם. עובדים גם התלוננו שהם אינם מקבלים מידע על סכום הכסף שנצבר לזכותם בקרן הביטוח הסוציאלי, ושהם אינם מקבלים הודעות תקופתיות, כפי שנהוג בקרנות דומות בישראל.

כמה עובדים התלוננו כי מעבידיהם מדווחים ללשכת התעסוקה על מקדמות שכר שכביכול שולמו, אם כי בפועל הם לא קיבלו אותן. אין כל פיקוח על נכונות דיווח זה, וכך, דרך הדיווח הכוזב, יכולים המעסיקים לעקוף את חוק שכר המינימום.

איבדו את מקום העבודה בישראל לא יוכלו עתה לממן את המשך הביטוח הרפואי. ב-13.5.93, בסמוך לסיום הארכת הביטוח הרפואי, הופנה מכתב נוסף מטעם שתי העמותות בבקשה להארכת הביטוח הרפואי לעובדים שלא הוחזרו לעבודתם.

* דיון בוועדת העבודה והרווחה על הניכוי לביטוח הלאומי ממשכורות עובדי השטחים:

ב-12.5.93 קיימה ועדת העבודה והרווחה דיון על כספי הניכויים משכר העובדים מהשטחים בהקשר להצעת החוק הממשלתית "חוק היטל השוואה" שהונחה על שולחן הכנסת. לפני הוועדה הופיעו נציגי משרד האוצר, העבודה, ביטוח לאומי, המינהל האזרחי, ההסתדרות ו"קו לעובד".

מהנתונים שמסר משרד העבודה עולה כי הסכומים שהצטברו באוצר המדינה כתוצאה מהגבייה לזכויות הסוציאליות של עובדי השטחים גבוהים בהרבה מהערכות מוקדמות של "קו לעובד". כך למשל, מתוך 140 מיליון שקל ששולמו ב-1992 בעבור כספי התגמולים של העובדים, מומשו רק 50 מיליון שקל. 90 מיליון שקל הועברו לאוצר כגבייה עודפת. נתון זה מאשש את הטענה כי מסיבות שונות העובדים אינם מממשים את מלוא זכויותיהם, ומשום כך מן הראוי לשנות את נהלי הקרן. עוד נמסר בישיבה כי סכום הניכויים לביטוח לאומי שהועברו ישירות לאוצר היה 112.5 מיליון שקל, ו-32 מיליון שקל נגבו כמס הכנסה. בסה"כ הועברו לאוצר ב-1992 רבע מיליארד שקל. ההסתדרות קיבלה 7.5 מיליון שקל בעבור "דמי ארגון". לארגון הקבלנים הועברו 2.6 מיליון שקל ולקופת חולים הכללית - 600,000 שקל. המינהל האזרחי קיבל 56 מיליון שקל עבור ביטוח רפואי לעובדים ומשפחותיהם.

נציגי "קו לעובד" הציגו את עמדת העמותה כי כספים שנגבו ונגבים ישירות מהעובדים בעבור זכויות סוציאליות יש להחזיר בצורת זכויות אישיות, בניגוד לחוק המוצע הקובע כי הכספים שנוכו ישירות מהעובדים יועברו למינהל לצרכי רווחה ובריאות לכלל האוכלוסייה. חברי הוועדה מכל הסיעות הביעו את עמדתם כי המצב הקיים אינו חוקי ואינו מוסרי ואף הודיעו כי לא יתמכו בהצעת חוק שאינה מתקנת מצב זה. ובכל זאת, הצעת החוק על כל עיוותיה עברה כבר במליאת הכנסת קריאה ראשונה, ב-24 במאי, בנוכחות 15 ח"כים. חברת הכנסת היחידה שהצביעה נגדה היתה ענת מאור ממרצ. בדבריה בדיון במליאה אמרה: "זה חוק שלא היה צריך להיות מונח לפנינו, כי בעצם הוא מנציח את המצב הקיים, הוא מלבין מציאות של 26 שנים, שאסור היה לנהוג בה כפי שנהגנו". ח"כ כנסת יוסי כ"ץ (מערך) הביא ציטוטים מספרו של שר העבודה דאז, יוסף אלמוגי: "אין לנו שום זכות מוסרית להשתמש בכספו של עובד בלי רשותו. מה יהיה אם ביום מן הימים נגיע

כשהזכות לעבוד הופכת להיתר לעבוד

כל התופעות השליליות שאיפיינו תמיד את העסקת תושבי השטחים בישראל מתחדדות בתקופה זו של הסגר: בעיתונות מזווח על כ-40 אלף היתרי עבודה בישראל שניתנו לתושבי השטחים. גם אם כל ההיתרים מנוצלים, משמעות מספר זה היא שרק שליש מסך כל הפלסטינים שתלויים למחיתם בעבודה בישראל מובטחת כיום פרנסה סבירה. רשיונות העבודה ניתנים רק לענפים בהם השכר הוא כה נמוך עד שישראלים אינם מוכנים לעבוד בהם. למרבה הצער רמת השכר במקומות עבודה פלסטיניים בשטחים (ובאלו של המינהל האזרחי) היא כה נמוכה, והמתסור במקומות עבודה כה חמור, עד שמשכורות המינימום המשולמות בישראל הן במקרים רבים עדיפות בשבילם.

לצד מעסיקים שלא שילמו ושמצלים את הסגר כדי לפטר את העובדים בלי לכבד את זכויות הוותק שלהם, ראוי לציין שאנו שומעים גם על מעסיקים מסוג אחר, שדאגו להעביר מקדמות לעובדיהם או תשלום לימי החג, על אף שהם לא שבו עדיין לעבודה.

באחרונה הגיעו אלינו תלונות של פועלים מהגדה שמעסיקיהם הקודמים כבר השיגו בעבורם אישור עבודה משירות התעסוקה, אך המינהל האזרחי מסרב לתת את אישורו. במקרים רבים מדובר בפועלים שעבדו בין 10 ל-20 שנה באותו מקום עבודה, ויצרו קשרים הדוקים וחמים עם המעסיקים. אחד ההסברים המוצהרים והלא-מוצהרים הוא שלמישהו מקרובי אותם פועלים "רקע של פעילות ביטחונית עוינת".

ולצד מעסיקים שדורשים את החזרת עובדיהם הפלסטינים המיומנים, מתברר שישנן גם יוזמות ישראליות למנוע את העסקתם: פועל בניין מעזה שפנה אלינו, קיבל אישור עבודה בזמן הסגר אבל בסופו של דבר פוטר מחברת הבנייה שביקשה את העסקתו. מסתבר כי ראש עיריית תל אביב הוציא תקנה האוסרת על חברות בנייה וקבלנים להעסיק פועלים מהשטחים בתחומי העירייה. החברות והקבלנים נאלצו לפטר את עובדיהן

מהשטחים. בין המפטרים: גיל סבו, רן הפנר, חברת מיתר, חב' אלון מהנדסים, חב' מגדלי ישי ואילן מזרחי. לפי דיווחים שמגיעים אלינו, רוב עובדי ההתנחלויות שבו לעבודתם. בהתנחלויות רבות יכולים המעסיקים לעקוף את ההוראה להעסיק עובדים דרך שירות התעסוקה; בהתנחלויות ובמפעליהן רמת השכר לעובדים הפלסטינים נמוכה בהרבה מזו שבישראל, והמעסיקים אינם נדרשים לשלם תשלומים סוציאליים שונים, כולל ביטוח לאומי, ובנוסף הם מתחמקים במקרים רבים מכיבוד חוק שכר מינימום.

מדיניות הסגר ומתן היתרי העבודה במשורה ולפי דרישות השוק הישראלי פוגעת בזכויות האדם והעובד של הפלסטינים ומהווה הפרה בוטה של חובת ישראל לדאוג לרווחת התושבים ולכבד את זכותם להתפרנס בכבוד. העוול המצטבר זה שנים, של גביית כספים בלי מתן זכויות סוציאליות כמו דמי אבטלה והשלמת הכנסה, רק מודגש ביתר שאת בתקופה זו. כשהמדיניות הרשמית אינה מכבדת את הפועלים וזכויות האדם שלהם, אין תימה שהמעסיקים הפרטיים מרגישים שהם יכולים להפר בנוסף את חוקי העבודה של ישראל.

רכז תלונות עולים

במרץ השנה החל לעבוד "קו לעובד" רכז לתלונות עולים, דובר רוסית. מאז החל בעבודתו טיפל הרכז בעשרות תלונות של עולים. רובן נוגעות לשכר עבודה הנמוך משכר המינימום, הלנת שכר ואי תשלום בעבור חגים, דמי הבראה ונסיעות. כן מתבררת תופעה נפוצה של העסקת עולים בלא תשלום כלל: לפעמים בתואנה שהם "משתלמים" או נמצאים ב"תקופת ניסיון" ללא שכר, ובמקרים אחרים הם מפוטרים לאחר שבוע שבועיים, והמעביד מסרב לשלם את שכרם בעבור תקופה זו. במאי, בעקבות התערבותנו, שילם מעביד לעולה חדשה שעבדה אצלו ופוטר 500 שקל.

תודות קו לעובד נתונה לקרנות הבאות שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החרדית לישראל • NALGO, בריטניה • Christian Aid, בריטניה

European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורדבגיה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

ICJ, נשוודיה • AICLC, ארה"ב • Funding Exchange, ארה"ב

AGIR – Together for Human Rights

ניתן לשלוח תרומות לקשבון מס' 35770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

קו לעובד

דף ידע - אוקטובר '93

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

عنوان للعامل

עם חתימת הסכם הכוונות בין ישראל ואש"ף ישנה תקווה שהסכם שלום מחכה מעבר לפינה. אנו בקו לעובד מאמינים שאחת מאבני היסוד לשלום היא טיפוח אמון הדדי בין שני העמים. להשגת אמון זה נדרש תיקון העוולות שנעשו כנגד פועלים פלסטיניים מהשטחים, הן על-ידי מעסיקים יחידים והן על-ידי רשויות ומוסדות ישראלים. לא ידוע עדיין מה יהיה אופיים של ההסדרים הכלכליים הסופיים: האם יהיו גבולות פתוחים ומעבר חופשי של עובדים וסחורות, או האם תהיינה שתי כלכלות נפרדות, סגורות פחות או יותר. אנו בקו לעובד ממשיכים לפעול במלוא המרץ, בטוחים בכך שככל שנשיג יותר בהבטחת זכויותיהם הצודקות של הפועלים הפלסטיניים, כך תהיה תרומתנו ליחסים הטובים בין עמינו גדולה יותר.

חלקו הראשון של עלון זה עוסק בבעיות העיקריות ובהתפתחויות האחרונות הנוגעות לטיפול בהן. החלק השני מוקדש לסקירה כללית של תלויות והתדיינויות, שבהן עסק קו לעובד במרוצת השנה האחרונה.

הבטחת זכויות העובדים שעבודתם הופסקה בשל הסגר

עובדים רבים שעבודתם הופסקה בשל הסגר נאלצים היום לפנות לבתי-המשפט על מנת לתבוע פיצויי פיטורין בנין הפסקת עבודתם. מצב זה גורם לסחבת והכבדה הן על העובדים והן על בתי הדין לעבודה, העמוסים ממילא.

קו לעובד פנה לשרת העבודה בבקשה להפעיל את סמכותה ולתקן תקנה, שתקפיא את זכויות העובדים עד שיוכלו לשוב לעבודתם. תקנה או חקיקה בנושא זה תבטיח לעובדים את הזכויות שצברו בשנות עבודתם.

בסוף חודש מאי פורסם ב"על המשמר", כי ראש הממשלה נתן את הסכמתו לפיצוי העובדים שעבודתם הופסקה, באמצעות קופת הפנסיה של מדור התשלומים (בהתאם להסכם הקיבוצי מבוטח חלק מהם בפנסיה מקיפה, הכוללת חלק מפיצויי הפיטורין). האחרים, שלהם אין פנסיה מקיפה, היו אמורים לקבל את פיצויי הפיטורין באמצעות הביטוח הלאומי. במסיבת עיתונאים שנערכה ב-17/10/93 נשאלה שרת העבודה, גב' אורה נמיר, מה בדעתה לעשות בענין. תשובתה היתה כי על-פי חוות דעת משפטית שקיבלה "האנשים הללו לא פוטרו בהליך פיטורים רגיל אלא הפסקת עבודתם היתה תוצאה של החלטה בטחונית, ולכן אין סיבה לשלם להם פיצויי פיטורין".

העסקה בהתנחלויות

עובדים פלסטיניים רבים מועסקים על-ידי מעבידים ישראליים בהתנחלויות. פה ושם מעניקים להם המעבידים את הזכויות המקובלות בישראל, אך ברוב מקומות העבודה משלמים להם המעסיקים על-פי חוק העבודה הירדני (חוק מס' 2 לשנת 1965). חוק זה, הגרוע מהחוק הישראלי כמעט בכל תחום, עודכן בירדן עצמה, אך בשטחים נותר בעינו מאז 1967. אין הוא מקנה לעובד "זכויות נילוות" (כמו

הוצאות נסיעה, דמי הבראה או ביגוד), והסכומים שהוא מבטיח במקרים של פיטורים, מחלה או תאונת-עבודה, קטנים מאלה שנקבעו בחוק הישראלי.

המינהל האזרחי הוציא צו (מס' 967), המחייב את המעבידים בישובים ישראלים בשטחים לשלם לעובדיהם שכר מינימום כמקובל בישראל, וכן לבטח אותם מפני תאונות-עבודה במסגרת "חבות מעבידים". צו זה, שהוכנס לצד החוק הירדני אך לא במקומו, נשמר על-ידי חלק מן המעבידים אך לא כולם מקיימים אותו. אפילו רשות ציבורית, כמו המועצה המקומית "גבעת זאב", הירשתה לעצמה להתעלם ממנו: רק לאחר התערבות נמרצת של קו לעובד, באמצעות עמירה הס שקיבלה את תלויות העובדים, החלה המועצה ב-1992 לשלם שכר מינימום לעובדים הפלסטיניים.

גם כאשר זרישות הצו של המינהל האזרחי מתמלאות, עדיין קיימים הבדלים ניכרים בין פלסטיניים וישראלים המועסקים באותם מקומות עבודה בשטחים. לדעתנו, לא תיתכן אפליה כזו בין עובדים המבצעים עבודה זהה, ועל כך צריך לחול העיקרון כי במקום שבו קיימים חוקים שונים, יונהג החוק המקנה לעובדים את מירב הזכויות.

מדור התשלומים

מדור התשלומים מונה ב-1970 על-ידי הממשלה כדי להבטיח את זכויות העובדים הפלסטיניים. למרות החלטת הממשלה, שהסדירה את החלת ההסכמים הקיבוציים על עובדי השטחים, קבע המדור באופן שרירותי את מעמדם של כל עובדי השטחים כ"עובדים יומיים", ובכך גרם לקיצוץ משמעותי בזכויותיהם. עובדים יומיים, ובכללם כאלה שעבדו שנים רבות כקבועים לכל דבר, קיבלו פיצויי פיטורין בשווי של שבועיים לשנה במקום חודש לשנה - כלומר, 50% מן הסכום שהגיע להם בזכות. מצב זה השתנה רק ב-1983, כאשר בוטלה ההבחנה בין עובדים יומיים וקבועים לצורך קביעת דמי פיטורין.

אפלייה ניספת, הנמשכת עד היום, מתבטאת בכך שעובדים מן השטחים מקבלים דמי הודעה מוקדמת על פיטורים רק שבועיים מראש, ולא חודש מראש, כפי שמקבל עובד קבוע ישראלי.

קרנות הפנסיה של עובדי השטחים, המנהלות על-ידי מדור התשלומים, גם הן אמורות להיות כפופות להסכמים הקיבוציים. עם זאת, ביטח המדור בפנסיה מקיפה רק את עובדי הבניין, ולא כלל את עובדי בתי-המלון, שגם להם מבטיח ההסכם הקיבוצי פנסיה מקיפה.

המדור מילא את חובתו טאמנה בכל הנוגע לגביית מלוא הכספים מהמעבידים והעובדים, אך לא במתן מלוא הזכויות לעובדים. עד שנת 1990, שבה חלו שינויים בהסכם הקיבוצי, גבה המדור מעובדי הבניין אחוזים ניכרים ממשכורתם תמורת הטבות של "עובדים יציבים", השלמת פיצויי פיטורין וכן השתלמויות וסיוע במימון חינוך תיכוני לילדי העובדים. עובדי השטחים לא קיבלו אף אחת מן ההטבות הללו, והכספים - שלא שולמו לעובדים - לא הוחזרו למעבידים. מכאן שהצטברו במדור התשלומים כספים של עודפי גבייה, שאינם מנוצלים לטובת העובדים גם במקרים שבהם המדור עצמו הוא האחראי לקיפוחם. כך, למשל, נגזלה מעובדים לא מעטים משכורתם מחדש מרץ 1993 (המשכורת האחרונה לפני התחלת הסגר), רק משום שמדור התשלומים לא גבה את המשכורת בזמן מן המעבידים.

מכל האמור לעיל מתבקשת המסקנה, כי המדור הוא גוף, שאינו מגן על זכויות העובדים למרות שברשותו כוח-אדם גדול, הממומן מכספי העובדים. בחוברת הצעת התקציב של שירות התעסוקה לשנת 1993, אף נכתב כי "תקציב המדור בנוי כך שכל הוצאה בגין תפעול המדור תתקצב מתוך ההכנסות בגין גביית מסים ועמלות" (עמ' 4). מן הראוי לבטל את קיומו ולאפשר לעובדי השטחים לקבל את משכורתם ישירות מן המעבידים, תוך הבטחת זכויות זהות לאלה של העובד הישראלי והגנה מקצועית נאותה.

השוואת הזכויות בביטוח הלאומי

האפלייה בזכויות הביטוח הלאומי היא העיוות הבוטה ביותר, והיא מעוגנת בהחלטת הממשלה מ-1970, שהסדירה את נוהלי העסקתם של עובדי השטחים. אף כי מנכים משכרם של עובדי השטחים אותם שיעורים המיועדים לביטוח לאומי כמו מן העובדים הישראליים, הרי שלמעשה הם מבוטחים רק במקרים של תאונת עבודה ופשיטת-רגל של המעביד. נשותיהם זכאיות למענק-לידה בתנאי שהן יולדות בבית-חולים ישראלי. כך נמנעות מהם זכויות חיוניות כמו קיצבת זיקנה, ביטוח נכות כללית, דמי אבטלה, הבטחת הכנסה, קיצבת ילדים, סיעוד ועוד.

ביוזמת קו לעובד הוגשה על-ידי ח"כ תמר גוז'נסקי (חדי"ש) הצעה לשינוי סעיף 92 בחוק ביטוח אימהות (המקנה

את הזכות למענק-לידה לאשת עובד, שעבד בישראל 6 חודשים בתכוף למועד הלידה, ובלבד שהלידה אירעה בישראל). הצעת החוק מבקשת להסיר את התנאי של לידה בישראל, ולהעניק מענק-לידה ואישפוז גם לאשת עובד שילדה מחוץ לישראל, כלומר בשטחים. התיקון הנ"ל הוא תיקון מזערי אמנם אך חיובי, שהוצע עוד טרם חתימתו של הסכם הכוונות. ההצעה עברה בכנסת בקריאה טרומית ב-14.7.93.

בעבר דרשנו, ובמצב שנוצר כיום בוודאי יש לדרוש, שוויין מלא של הזכויות בביטוח הלאומי. פירוש הדבר בפועל הוא שכל עובד מהשטחים, שעבד בישראל במשך שנים ועבר את גיל 65, יקבל קיצבת זיקנה; מובטלים שעבדו בישראל וצברו "תקופת אכשה" של מספר חודשים יקבלו דמי אבטלה כמו העובדים הישראליים; וכך הלאה.

ב-8.9.93 פורסמו בעיתון "ידיעות אחרונות" דברי היועץ המשפטי של משרד העבודה, עו"ד יצחק ברק: "ענתה עובדים על הצעת חוק השוואת תנאים, כך שכללי הביטוח הלאומי לא יהיו תלויים במקום מגוריו של העובד, אלא במקום עבודתו". יש לברך על דברים אלה, ולקוות כי יגברו על הקולות שנשמעו ימים מספר אחר כך, קולות המבקשים להגדיר את עובדי השטחים כ"עובדים זרים".

בארצות אירופה מוקנות לעובדים הזרים - העובדים ברשיון - אותן הזכויות הסוציאליות הניתנות לאזרחי אותה מדינה. הם גם מתקבלים כחברים שווי זכויות באיגודים המקצועיים. עובדים החוזרים לארצם אחרי שיצאו לגימלאות מקבלים מדי חודש את דמי הפנסיה, שצברו במדינה בה עבדו. (באחרונה אף נחתם סעיף בהסכם האיחוד האירופי, המבטיח את רציפות הזכויות של עובדים העוברים מארץ לארץ).

בישראל, לעומת זאת, נהנים העובדים הזרים רק מאותן זכויות מעטות מטעם הביטוח הלאומי, שאותן מקבלים גם עובדי השטחים (כלומר, ביטוח תאונות עבודה ופשיטות-רגל ומענק-לידה). ההבדל בין העובדים הזרים ועובדי השטחים הוא בכך, שאין מנכים משכרם עבור הזכויות שאין הם מקבלים. מצד שני, אין חובה להעניק להם כל הטבה מתוקף הסכמים קיבוציים, ואין למעבידיהם חובה להבטיח להם ביטוח פנסיוני - זכויות המוענקות לעובדי השטחים להלכה, אם לא למעשה (ראה לעיל, בסעיף הדן במדור התשלומים). היעדר זכויות אלה מפחית את עלויות המעבידים, מקפח את העובדים הזרים, ויוצר תחרות בלתי הוגנת של עבודה זולה. אם ייקבע מעמדם של עובדי השטחים כמעמד של "עובדים זרים" יאבדו הללו גם את המעט, שהוקנה להם בהחלטת הממשלה מ-1970 הכוללת אותם בין הזכאים ליהנות מן ההסכמים הקיבוציים. צעד כזה יהיה הוגן רק אם ירחיבו במקביל את זכויות העובדים הזרים, בהתאם למקובל במדינות המפותחות.

הודעה לקוראים

המידע, האם ברצונכם לקבל את דף המידע בשפה אחרת, או ביותר משפה אחת.

קו לעובד מקבל בברכה הערות, שאלות, תגובות והצעות מציבור הקוראים/ות.

הפקת דף המידע בשפה העברית מתאפשרת תודות למענק מקרן פודד, ארה"ב.

החל מגיליון יוני '93 מתפרסם דף המידע של קו לעובד באופן קבוע גם בעברית, בנוסף לעברית ואנגלית. כמו כן אנו מזדששים כעת את רשימת המנויים ועורכים מסע מנויים שנתי (ר' טופס נפרד).

כדי לסייע לנו לשפר את תפוצת דף המידע, אנא הודיעו לנו על שינוי כתובת, על כפילות בקבלת דף

דו"ח שיפול בחלונות: ינואר-ספטמבר 1993

סה"כ הכספים שהועברו לעובדים:	285,000 ש"ח
מתוכם כספים שהושגו בטיפול ישיר:	250,000 ש"ח
כספים שהושגו בטיפול עקיף:	35,000 ש"ח
סכום הכסף המובטח לעובדים	
עד סוף השנה מפשיטות-רגל:	285,000 ש"ח
סכום כספי משוער עד סוף השנה	
מתלונות רגילות:	70,000 ש"ח

ג. פירוט בנושאי הפיפול בחלונות:

1. תביעות סגר"

בעקבות הסגר הגיעו לעמותה 120 תביעות של עובדים, שעבודתם הופסקה עם הכרזת הסגר. עד עתה עיכבנו את התביעות במשרד, וזאת משתי סיבות. ראשית, בשל הדעתנו של ראש-הממשלה כי העובדים יקבלו את פיצויי הפיטורין באמצעות הביטוח הלאומי - הבטחה שדבר לא נעשה בעניינה עד כה; ושנית, בשל אי-הודאות בשאלה האם יכירו בתי-הדין בהפסקת עבודה עקב הסגר כמקרה של פיטורין. לאחרונה נודע על פסק-דין תקדימי, שהושג בנושא דומה: בית-הדין הכיר בזכות לפיצויי פיטורין של עובד, שקיבל אישור-עבודה מלישכת התעסוקה אך נמנעה ממנו הכניסה לישראל בגלל התערבות השב"כ. בעקבות תקדים זה התחלנו להגיש את תביעות הסגר לבתי-המשפט.

2. שיפורים בשיפול בחביעות

בתחילת השנה התברר לנו כי חלק מן התביעות שהגשנו לבית-המשפט לא היו די מוצקות, בגלל חוסר ראיות ו/או סתירות בין מה שנכתב בתביעות לבין מה שאמרו העובדים בזמן הדיון בבית-המשפט. מצב זה הביא לכך שהתביעות נמחקו, או שהעובד נאלץ להסכים לסכומי פשרה נמוכים. כדי להתמודד עם בעיות מסוג זה הכנסנו את השיפורים הבאים:

- שכרנו שני רכאי-שטחים, האחד בעזה והשני בגדה, שתפקידם לאסוף תלונות ולשפר את התקשורת בין התובעים ובין עורכי-הדין (להעביר תצהירים, מסמכים וכו').
- הכנסנו שיכלולים בטופסי התלונות הנלקחות בשטח, כדי שהחומר המגיע למשרד יהיה ברור ומפורט יותר, ויכלול את כל האינפורמציה החיונית להכנת התביעות.
- התחלנו להגיש תביעות מודפסות במקום להסתפק במילוי הטפסים הסטנדרטיים של בית-המשפט.
- הקפדנו יותר על היצמדות לראיות הקיימות, אפילו במחיר של הפחתת סכומי התביעה, כדי שהתביעות תהיינה מבוססות יותר.

מערכת שיפורים זו הניבה תוצאות חיוביות תוך כמה חודשים. יותר משפטים הניבו יותר כספים, וגדל גם מספר המעבידים ששילמו לעובדים לפני משפט. עם זאת, סתרו בעינין בעיות שעדיין אין ביכולתנו לפתור. מרבית התלונות מגיעות ללא כל מסמכים או סיוע של עדים. כמו כן, קשה

בקו לעובד התקבלו במשך תקופה זו 543 תלונות, שנפתח להן תיק משפטי. כן התקבלו עוד כ-200 תלונות, שהטיפול בהן התמצה בבירורים ומעקב, מבלי שנפתחו הליכים משפטיים. מבין התלונות שהגיעו לטיפול משפטי, 44 תביעות הוגשו בשם עובדים אזרחי ישראל (בהם 31 עולים רוסיים, ושני עולים אתיופיים). כל השאר הן תלונות של עובדים מן השטחים.

א. תלונות שקיבלו שיפול משפטי:

1. חלוקת התלונות על-פי אורך הגשתן לקו לעובד:

ינואר:	30	אפריל:	25	יולי:	99
פברואר:	52	מאי:	50	אוגוסט:	106
מרץ:	40	יוני:	75	ספטמבר:	56

הזינוק במספר התלונות, שהתקבלו בחודשים יוני-אוגוסט, נבע הן מתוצאותיו של הסגר והן מהעסקתם של רכאי-תלונות פלסטיניים, האוספים תלונות בתוך השטחים.

2. תיקים נטילים

130: במשרד, בטיפול מקדמי ובהכנת תביעות;

80: בבתי הדין לעבודה;

60: "תביעות סגר" בעייתיות במיוחד, שהועברו לטיפול עו"ד מומחה מתוך למשרד;

- סה"כ 270. בנוסף התבצעו 5 פירוקי-חברות ע"י קו לעובד (כדי לאפשר לעובדים לקבל כספים מן הביטוח הלאומי).

3. תיקים שנסגרו

30: חסר עילה

20: חסר "מעש" (ניתוק קשר עם העובד)

30: אי איתור המעביד

30: פסק-דין בהיעדר הנתבע (המעביד לא נכח במשפט)

13: נמחקו בשל אי הופעתו של התובע

10: בטיפול עו"ד אחר (נלקחו אליו על-ידי העובד,

או שהיו בטיפולו מלכתחילה)

5: פסק-דין נגד התובע

20: הוחזרו לעבודה

- סה"כ 158.

ב. כספים שהגיעו לידי העובדים:

135 עובדים קיבלו כספים, מהם 45 בעקבות זכייה במשפט, ו-95 בעקבות הסדר לפני הליכה למשפט (חלק מהעובדים הגישו את תלונותיהם בשנים קודמות).

50 עובדים נוספים קיבלו כספים בעקבות "טיפול עקיף", שאינו מצריך פנייה לבית-משפט: 15 במקרים של תאונות עבודה, ו-35 במקרים של פשיטת-רגל. ה"טיפול העקיף" מתבטא בסיוע מקיף למימוש הזכויות, המגיעות לעובדים מטעם הביטוח הלאומי.

פלסטיניים, שעבדו בחברה זו, עדיין מחכים לכספם למרות שהעובדים הישראליים באותה חברה קיבלו את כספם כבר לפני שנה.

הטיפול העקיף באמצעות מעקב אחרי עורכי-דין שמחוץ למשרדנו נעשה בעקבות פנייה של עובדים בנושא השהיות בעניינם. קו לעובד מציע לעורכי-הדין סיוע כדי לזרז את טיפולם בתביעות.

יש לציין כי למעלה מ-50% מן העובדים הפונים אלינו מקבלים את כספם אחרי בירור ופנייה של צוות העמותה, מבלי שנדרשת הגשת תביעה לבית-המשפט. בכך נחסך מן העובדים תשלום שכר טירחה לעורכי-דין.

תחום נוסף שבו הרחבנו את פעילותנו הוא זה של תביעות בנושאי "זכויות נילוות": החזר הוצאות נסיעה, פדיון דמי חופשה ודמי הבראה. תביעות אלה גם הן כרוכות בתשלום אגרות בית-משפט. כיום, כשיש בידינו אמצעים לשלם את האגרות הללו, אנו מנסים לתבוע את "הזכויות הנילוות" בכל מקרה המגיע אלינו.

תביעות לפיצויי פיטורין בעקבות מלחמת המפרץ עדיין נמצאות בטיפולנו. עד עתה נמנענו מלהגיע לשלב הסופי, מתוך חשש שפסק-הדין יהיה שלילי וייצור תקדים מסוכן. עתה יש בידינו תביעה מוצקה במיוחד, הנמצאת בתהליכים, ובכוונתנו למצות אותה בכל דרך אפשרית.

השנה הגשנו גם שני ערעורים לבית-הדין הארצי, בעקבות פסקי-דין שדחו תביעות. הערעורים טרם נידונו.

בעייה שלא הצלחנו להתמודד איתה היא זו של צ'קים חוזרים. עובדים רבים מקבלים ממעבידיהם המחאות ללא כיסוי. רוב המחאות הן על-שם חברות בע"מ, שהפסיקו לפעול. במקרים אלה, הדרך היחידה לגבות את הכסף היא בפירוק החברה - תהליך ממושך ויקר. מתוך 16 צ'קים, שהועברו השנה באמצעותנו לעורך-דין המתמחה בהליכי גבייה, ניגבו שניים בלבד. המדובר בעייה עקרונית, הדורשת שינוי בחוק פקודת החברות. יש להגביל את זכותו של אדם לפתוח חברה חדשה בטרם כיסה את החובות של חברה קודמת בבעלותו, ויש להרחיב את אחריותם האישית של מנהלי החברות. מקו לעובד הועבר החומר שנצבר בנושא לח"כ פיני בדש מ"צומת", שהגיש השנה הצעת חוק ברוח זו.

לעובדים לעמוד מול חקירה צולבת של עורכי-דין מקצועיים, המייצגים את הצד השני. משום כך עדיין קיימים מקרים, שבהם אנו נאלצים להמליץ לעובד לקבל הסכם פשרה. מספר התביעות שנידחו על-ידי בית-המשפט הגיע השנה לחמש (לעומת שתיים בלבד בשנה שעברה). שינוי זה מושפע, כנראה, מן העלייה במספר המשפטים שבהם מיוצגים המעבידים על-ידי עורכי-דין.

3. סוגי הטיפול בתביעות

השנה הגדלנו את ה"טיפול העקיף" בתאונות עבודה, פשיטות-רגל ומעקב אחרי עורכי-דין שמחוץ למשרדנו.

הטיפול בתאונות עבודה (ותשלום ימי היעדרות בעטיין) הוא טיפול פרוצדורלי בריכוז המסמכים הרפואיים ותלושי השכר. עיקרו במילוי טפסים ושליחתם לביטוח הלאומי - הליך שצריך היה להיעשות על-ידי המעבידים, אך כאשר הנפגעים הם עובדים מהשטחים, רבים אינם טורחים לעשותו. אהוד עיר-גיל, המרכז את הנושא מטעמנו, זוכה לשיתוף-פעולה מלא של מחלקת "פגיעות עבודה" בביטוח הלאומי. באחרונה פנו אלינו ממשרד מבקרת המדינה וביקשו חומר לצורך הכנת דו"ח בנושא טיפול הביטוח הלאומי בפגיעה בעבודה.

השנה השקענו יותר משאבים בטיפול בפשיטות רגל ראשית, מתוך הכרה שכך ניתן לסייע לקבוצות גדולות של עובדים לממש את זכויותיהם ולקבל סכומים ניכרים מן הביטוח הלאומי (השנה יגיעו הסכמים ל-240,000 ש"ח). ושנית, בזכות האפשרות לשלם את אגרות בית-המשפט הגבוהות, הכרוכות בנושא זה, אשר בעבר לא היה ביכולתנו לממן.

אי לכך פירקנו השנה 4 חברות, וכן טיפלנו בפניות של עובדים, שזכויותיהם מתעכבות בשל סחבת מצד עורכי-דין הממונים על פירוק חברות שפשטו רגל. משך הזמן מהגשת בקשה לצו פירוק ועד קבלת הכסף אורך בדרך-כלל בין שנה לשלוש שנים. בכמה מקרים של סחבת נאלצנו לבקש את התערבותו של כונס-הנכסים, והיא שסייעה לקדם את העניין.

כך, לדוגמה, נמשך פירוק חברת "מרכז הארגונים", שעליו ממונה עוה"ד ליאורה סבירסקי, כבר חמש שנים. 33 עובדים

תודות קו לעובד נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החרושה לישראל • UNISON, בריטניה • Christian Aid, בריטניה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורבגיה

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד • Solifonds, נשוויץ • Buntstift e.V., גרמניה • ICJ, נשוודיה • Ford Foundation, ארה"ב

Funding Exchange, ארה"ב • AGIR - Together for Human Rights, צרפת

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אוזד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

הגנה על זכויות עובדים

קו לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
פכ"י 03/5102266, פקס 03/5173081

פברואר 1994

דף מידע

דף-מידע זה נוגע בכמה מן הגילויים הברטים של ניצול הפועל מהשטחים, המותקף מכל החזיתות: זכויותיו בעסקות על-ידי המדינה, על-ידי רשויות הצבא ועל-ידי מעבידים. הפועל הפלסטיני תורם לכלכלה הישראלית בעבודתו, במסים שהוא משלם, ובביניים לביטוח הלאומי הנגבים ממשכורתו, בעוד שהוא עצמו ומשפחתו נשארים במצב קבוע של עוני. אין פועל פלסטיני שלא נפגע כלכלית ונפשית מהתנכלויות, ניצול והשפלות.

ברור כי שנים תעבורנה עד שמצב התעסוקה בתוך השטחים עצמם יאפשר לפלסטינים לוותר על עבודה בישראל, עם כל המצוקות הכרוכות בה. בשלב זה קשה לדעת האם הסדרי השלום והאוטונומיה ישפרו או ירעו את מצב הפועל, שיבחר להמשיך ולעבוד בישראל. בינתיים ימשיך "קו לעובד" לעשות כמיטב יכולתו כדי לאפשר לפועלים לקבל את הזכויות המגיעות להם בדף.

נזכיר כי בשנות השיא של העסקת פועלים מן השטחים בישראל היה מספר רשיונות-העבודה גדול ב-50,000 לעומת המצב כיום (50,000 עבדו עם רשיונות ר-40,000 בלי רשיונות). עם חתימת הסכם העקרונות התפרסמו בעיתונות ידיעות על התחייבות של ממשלת ישראל להגדיל את מספר רשיונות-העבודה ל-100,000, אך מאז אמצע דצמבר הולך המספר ויורד. הגבלה דראסטית זו אינה מלווה בפתרונות תעסוקה בשטחים עצמם, והיא פוגעת קשות בתנאי המחיה של תושבי השטחים.

תמונת מצב של העסקת פועלים מהשטחים בישראל

פועלי השטחים, להוציא תעשיות הקשורות אף הן בענף הבניין. התפלגות העובדים על-פי אזורים מגוריהם, גם זאת על סמך נתוני שירות התעסוקה, היא: 60% - תושבי הגדה, ר-40% - תושבי רצועת עזה. באמצע חודש דצמבר 1993 נשללו כ-8000 רשיונות-עבודה, ובכך ירד מספר המועסקים בישראל מ-49,186 בתחילת דצמבר ל-42,000 במדור התשלומים של לישכת התעסוקה אישרו בפנינו כי אכן נעשה קיצוץ מקיף כזה, וזאת על פי הוראה של רשויות הצבא. מתלוות רבות שהגיעו למשרדנו מתברר,

מאז הטלת הסגר על השטחים במרץ 1993, עלה בהדרגה מספר פועלי השטחים המועסקים בישראל. בתחילת חודש דצמבר 1993 הגיע מספרם ל-49,186. על-פי נתוני לישכת התעסוקה, זוהי התפלגות העובדים לפי ענפים: בניין: 30,000; חקלאות: 10,286; תעשייה ושרותים: 8900. מן ההתפלגות עולה כי המגמה היא לנתב את הפועלים לענפי הבניין והחקלאות, שבהם לא נקלטו עובדים חדשים שיחליפו את מקומם. ענף התעשייה נחסם כיום ברובו בפני

בגליון זה:

תמונת מצב של העסקת פועלים מהשטחים בישראל 1.

תביעה משפטית למימוש הזכויות הסוציאליות של פועלי השטחים 2.

תביעות מייצגות במיפול "קו לעובד" 3.

ניצול פועלים פלסטינים ורוסים בידי מעבידים 4.

כתוצאה מסירוב משרד העבודה להגדיל את מיכסת הרשיונות, בצד דרישה גדולה של המעבידים לכוועלים מהשטחים, עלה מספר הפועלים העובדים בישראל ללא רשיון-עבודה. על-פי נתונים של שירות התעסוקה מגיע מספרם של אלה ל-20,000. פועלים אלה צפויים להתנכלויות של המשטרה ו/או הצבא, וחשופים להפרת זכויותיהם מצד המעבידים.

כי רבים מבין העובדים שרשיונותיהם נשכלו עבדו במשך שנים בישראל אצל אותם מעבידים. השליכה לא נעשתה בעקבות מעורבותם של הפועלים ב"אירועים בטחוניים" כלשהם, ולא ברור מה היו שיקולי השב"כ בשלילת הרשיונות על היקף התופעה, במיוחד ברצועה, תעיד העובדה כי בין ה-18.1.94 ל-25.1.94, על-פי דיווחים של שירות התעסוקה, נלקחו רשיונות עבודה מכ-1500 תושבי עזה.

תביעה משפטית לתיאוש הזכויות הסוציאליות של פועלי השטחים

את הסכומים לגורם שלישי. בתצהיר, שהוגש בתמיכה לתביעה, מודיעים התובעים כי אינם מסכימים שמדינת ישראל תגיע להסדר עם גורם אחר ותעביר אליו את הכספים. בקשה זו הועלתה בעקבות הידיעות כי בשיחות בין ישראל ואש"ף נדונה לאחרונה האפשרות שכספי הזכויות הסוציאליות יועברו לידי המימשל העצמי ברצועת עזה. כזכור, הועלתה בכנסת בשנה שעברה הצעה להעביר את הכספים הללו למינהל האזרחי בתוקף "חוק היטל השוואה". כעת מסתמנת האפשרות כי המימשל העצמי יחליף את המינהל האזרחי ויקבל את הכספים לידי, במקום שהללו יגיעו ישירות לידי העובדים. "קו לעובד" ממשיך להתנגד בתוקף לכל שימוש קולקטיבי בכספים אלה.

עמדת העמותה נשארה בעינה: הזכויות הסוציאליות הן חלק בלתי נפרד משכרו של העובד, ואין לכל גורם שהוא זכות למנוע אותן ממנו. התשלום עבור הזכויות הללו נלקח אישית ממשכורתו של כל עובד ועובד, ורק הוא זכאי ליהנות ממנו. יוסף אלמוגי ז"ל, שר העבודה בשנות ה-70, ניסח את הדברים בצורה ממצה: "אין לנו שום זכות מוסרית להשתמש בכספו של עובד בלי רשותו. מה יהיה אם ביום מן הימים נגיע לשלום, והעובדים הערבים ידרשו מאיתנו בדין את מילוי התנאים, שעל פיהם נטו משכרם הניכויים השונים? האם נוכל להתכחש לתביעות צודקות אלה?"

ב-1.2.94 הגיעה לדיון מקדמי תביעה של עובדי השטחים, שהוגשה ביוזמת "קו לעובד", לקבל את הזכויות הסוציאליות המגיעות להם מן הביטוח הלאומי, באמצעות עו"ד פרופ' פראנסס רדאי עם עו"ד יונתן משיקר (ממשרד עו"ד וויין, משיקר את ארנסטוף). התביעה הוגשה לבית המשפט המחוזי בירושלים ב-12.1.94, בשם שלשה עובדים מן השטחים, נגד מדינת ישראל ומדור התשלומים של שירות התעסוקה. העותרים מבקשים מבית המשפט להצהיר (ב"פסק דין הצהרתי") כי על המדינה לשלם להם את כל תשלומי סל הזכויות הסוציאליות של הביטוח הלאומי - תשלומים השווים לאלה הניתנים לאזרחי ישראל. במלים אחרות, התובעים מבקשים מבית המשפט להצהיר, שעל המדינה לשלם לכל הפועלים שעבדו בארץ מאז תחילת הכיבוש (600,000 על פי נתונים רשמיים) תמורה מלאה לדמי הביטוח הלאומי, שנוכו ממשכורתם במשך השנים. מאז 1970 ניגבו מפועלי השטחים בין 20% ל-12.7% ממשכורתם כנגד הטבות סוציאליות. בתלוש המשכורת של פועלי השטחים מוגדר כל הניכוי כמיועד לביטוח הלאומי, אך בפועל הועבר אחוז אחד בלבד (!) לביטוח הלאומי. כתוצאה מכך לא קיבלו עובדי השטחים עד היום את הזכויות, שמקבלים עובדים ישראלים תמורת ניכויים זהים: קיצבת זיקנה, דמי אבטלה, קיצבת נכות כללית, השלמת הכנסה, קיצבאות ילדים וביטוח סיעוד. בתביעה נטען שאי הענקת הזכויות הללו היא הפרת חוזה בין המדינה לבין תושבי השטחים ומעבידיהם. כמו כן, נטען כי מניעת הזכויות היא פעולה שנעשתה באופן בלתי חוקי, בחוסר תום-לב ומשיקולים זרים. התביעה לתשלום הזכויות היא רטרואקטיבית. מאז 1970, השנה שבה ניתנה החלטת הממשלה בנשוא "שכר ותנאים סוציאליים לעובדי השטחים", נוכח והועברו לאוצר כשלושה מיליארד ש"ח. חישוב זה נעשה על-פי נתונים רשמיים, שנמסרו לבני שנים בודדות - ב-1992, למשל, הועברו לאוצר 112 מיליון שקלים, שנוכו משכר העובדים. בנוסף לכך הוגשה לבית-המשפט בקשה ל"סעד הצהרתי זמני" (צו על תנאי), שימנע מן הממשלה להעביר

"קו לעובד" מעסיק כיום בשכר 3 רכזי-תלונות פלסטיניים מן השטחים (אחד בעזה ושניים בגדה). הרכזים, שקיבלו הדרכה מקצועית במשרדנו, אוספים תלונות של פועלים תוך שיתוף-פעולה עם איגודים מקצועיים בשטחים. עבודתם מקלה על העובדים את הקשר עם "קו לעובד", ומאפשרת לעמותה להיענות למספר ההולך וגדל של עובדים המבקשים את סיועה. עבודת הרכזים נעשית בנוסף לאיסוף התלונות בידי מתנדבים של העמותה.

תביעות גייצאות בטיפול "קו לעובד"

א. תביעות סגד 1993

ל"קו לעובד" הגיעו 160 תלונות של עובדים, שפוטרו בעקבות הסגר וביקשו את פיצויי הפיטורים שלהם. ברור מעבר לכל ספק כי הממשלה אחראית לנזקים שנגרמו לעובדים, שאיבדו הן את מקורות הכנסתם והן את זכותם לפיצויי פיטורים. מן הראוי היה לתבוע את הממשלה על הנזקים הנ"ל, אך תוך התייעצות עם משפטינים התבבשה הדעה, כי לתביעה כזו אין סיכוי. הממשלה עשויה לטעון שהסגר נעשה בשל "סיבות בטחוניות" ועל כן אין היא נושאת באחריות נזיקית. עם זאת, אופציה זו עדיין נותרה פתוחה. "קו לעובד" החליט לכוון את המאמצים לפנייה אל המעבידים עצמם, כדי שישלמו פיצויי פיטורים לעובדים, שהפסקת העבודה נכפתה עליהם שלא ברצונם. 60 תלונות נשלחו על ידינו לעורך־דין מומחה ביחסי עבודה, מתוך הנחה כי משקלו המקצועי ישכנע את המעבידים לשלם גם מבלי שתוגש נגדם תביעה משפטית. עורך־הדין שלח מכתבים לכל המעבידים, אך בתום חודשיים קיבלו רק שני עובדים פיצויי פיטורים בעקבות מכתביו.

בשלב זה הוחלט לטפל מתוך "קו לעובד" בתלונות שנשארו במשרד. בניגוד למצופה, שיעור ההצלחה היה גבוה במידה ניכרת מזה של עורך־הדין. 40 עובדים קיבלו כספי פיצויים, במלואם או בחלקם. שלושים מתוכם קיבלו את כספם לאחר משלוח מכתב למעביד, ועשרה לאחר שהוגשה תביעה לבית־הדין לעבודה (עד כה הוגשו שלושים תביעות). אף תביעה עדיין לא נידונה לגופה בבית הדין, מאחר שהמעבידים נאותו לשלם לפני מועד קיום המשפטים.

יש להבהיר כי חובת המעביד לשלם פיצויים במקרים אלה אינה ברורה באופן חד־משמעי, וכי המעבידים ששילמו בעקבות הגשת תביעה הגיעו עם העובדים להסדרי פשרה. לעומת זאת, המעבידים ששילמו מייד בעקבות משלוח המכתבים, נתנו לעובדים את מלוא סכום הפיצויים, מתוך הגינות ולא מתוך כפייה. תשלומי המעבידים נעו בין 1,500 ש"ח ל-42,000 ש"ח לעובד, וסך הכל קיבלו 40 העובדים סכום של כ-200,000 ש"ח. להלן שמות החברות והמעבידים ששילמו פיצויים מלאים בעקבות קבלת המכתב ממשרד "קו לעובד":

- היתי מתכת "שושנה" בפתח־תקוה שילמו 12,000 ש"ח לארבעה עובדים;
- בית־חולים "איכילוב" שילם סכום לא־ידוע לעובד, שהועסק במשך 20 שנה;
- "מטילי אברהם" שילמו 2000 ש"ח לעובד שהועסק אצלם במשך שנתיים;

- "שופר־סל" בע"מ, ירושלים, שילמו 42,000 ש"ח לפועל שעבד 16 שנים, בהתאם לתנאים המוסכמים לגבי כלל העובדים ב"שופר סל";
- שאול דגנור, קבלן בניין, שילם 3000 ש"ח כהשלמת פיצויי פיטורים וזכויות אחרות לארבעה עובדים;
- "שראלי" אופנת נשים בע"מ, שילמו 12,000 ש"ח לפועל שעבד 12 שנים במפעל;
- עיריית רמלה עומדת לשלם בימים אלה לכמה פועלים מהשטחים, שעבדו עד הסגר;
- עיריית בני־ברק החליטה לשלם לתשעה את פיצויי הפיטורים.
- יכין חק"ל בע"מ, שילמו לשלושה עובדים כ-50,000 ש"ח; שבעה מבין העובדים ביקשו לסגור את התיק: נראה כי בעקבות פנייתנו עשו המעבידים מאמץ להשיג רשיון עבודה לפועלים אלה והחזירו אותם לעבודה.
- יש לציין כי מפי הפועלים ידוע לנו, שישנם מעבידים ששילמו להם פיצויי פיטורים מרצונם הם, ללא התערבות של גורם שלישי, מתוך הכרה בעול שנעשה להם. התלונות שהועברו לעורך־הדין הוחזרו ל"קו לעובד" לשם המשך טיפול. בידינו נמצאות כרגע כ-140 תלונות.

ב. תחולת חוקת העבודה של עובדי ההסתדרות על תושבי שפחים

בחד"י דצמבר הגיעה לסיומה, במסגרת פשרה, תביעה של קסיסי חוסיין נגד "תנובה". התובע עבד ב"תנובה" במשך 15 שנים ברציפות, ועל־פי חוקת העבודה של עובדי ההסתדרות היה זכאי לקבל 15,633 ש"ח פיצויי פיטורים. במקום זאת קיבל בעת פיטוריו סכום של 9585 ש"ח בלבד על־פי תחשיב של עובד יומי.

עו"ד עידן סיידל, שייצג את העובד מטעם "קו לעובד", תבע עבורו את הפרש הסכום, וכן טען כי על־פי חוקת העבודה של עובדי ההסתדרות היה התובע אמור לקבל הודעה מוקדמת של שלושה חודשים על פיטוריו. בתשובתה טענה "תנובה" כי חוקת העבודה הנ"ל היא "הסדר קיבוצי", שאינו חל על "תנובה" ו/או על התובע. מאחר ש"תנובה" היא מוסד הסתדרותי, תמוהה הטענה שלא חלה עליה חוקת העבודה של עובדי ההסתדרות, וברור כי אי החלתה על התובע היה בה משום אפליה. התביעה הגיעה לסיומה בהסכם פשרה, בהמלצת בית־הדין ובעקבות העדפתו של התובע לקבל מיידית סכום נוסף במקום להמשיך בהתדיינות בבית־הדין הארצי לעבודה. "תנובה" התחייבה לשלם לו 6000 ש"ח בנוסף ל-9585 ש"ח שכבר שולמו לו בעת פיטוריו.

ג. פירוקים של חברות

בדצמבר 1993 התבררנו על ידי הביטוח הלאומי, כי העובד מוחמד הינדי יקבל את הכספים, שתבע בתביעת חוב בגין פירוק חברת "שימורי בן נון". סכום התשלום מהביטוח הלאומי, לאחר הצמדה וריבית, הגיע לסך 25,000 ש"ח.

זהו הפירוק הראשון שנעשה ביוזמת "קו לעובד". למרות שבדרך-כלל הנטייה היא לזום פירוק רק כשמדובר בקבוצות של עובדים (בשל העלויות הגבוהות והזמן הממושך שגוזל התהליך), הוחלט במקרה זה לתבוע פירוק בשל גובה הסכום שהגיע לפועל (תמורת שלושה חודשים שבהם לא קיבל משכורת וכן דמי פיטורים). העובד עצמו שילם מתצית מדמי אגרת בית-המשפט (900 ש"ח) ו"קו לעובד" השלים את הסכום כהלוואה לעובד.

בתחילת דצמבר 1993 קיבל עובד נוסף, עבד לטיף לובד מעזה, 11,689 ש"ח מן הביטוח הלאומי בעקבות התערבות של "קו לעובד". העובד פנה אלינו ב-4.7.92 והתלונן על כך שעבד מ-1985 עד 1987 בחברת "הפלט". כאשר נסגרה החברה, קיבלו העובדים היהודים שאיתם עבד את הכספים שהגיעו להם, ואילו הוא לא קיבל תשלום כלשהו.

בדיקה אצל כונס-הנכסים של החברה העלתה, כי הוצא נגדה צר-פירוק. עורכת הדין של "קו לעובד", תגריד ג'השאן, הכינה תביעת חוב מן הביטוח הלאומי באישור המפרקת, שמונתה על-ידי כונס-הנכסים. אלמלא התערבותנו, ספק גדול אם היה העובד מקבל אי פעם את כספו.

ניצול פועלים פלסטינים ורוסים בידי מעבידים

קיימות כיום שתי קבוצות גדולות של פועלים הסובלים מקיפוח וניצול לרעה: עובדי השטחים ועולים חדשים. על סמך תלונות שהגיעו ל"קו לעובד", אי תשלום שכר מינימום פוגע בעולים החדשים באופן חמור יותר מאשר בפועלי השטחים. במיוחד נכון הדבר לגבי עולים העובדים בחברות שמירה ומנוצלים באופן מחפיר. דוגמה מייצגת היא זו של עולה בשם אריה אכסלרוד, שעבד בחברת "כוח מאגרי אנטש" בע"מ במשמרות של 24 שעות רצופות וקיבל 3 ש"ח לשעה. אכסלרוד עבד 90 שעות בשבוע, וכשביקש העלאה בשכרו פוטר מן העבודה. "קו לעובד" נעזר במקרים אלה ביחידה לאכיפת זכויות עובדים של משרד העבודה. חוקרי היחידה רשאים להטיל קנסות על מעבידים המפרים את חוק שכר המינימום. שכר זה עומד כיום על 6.98 ש"ח לשעה, 55.90 ש"ח ליום, ו-1397 ש"ח לחודש.

חוקרי היחידה לאכיפת זכויות עובדים של משרד העבודה אינם אוכפים חוקים אחרים (כמו תשלום שעות נוספות או זכויות סוציאליות), אך עצם התערבותם משפיעה על המעבידים ועשויה למנוע ניצול עובדים גם בנושאים אחרים. "קו לעובד" מעביר ליחידה שמות של

מעבידים, שנגדם הוגשו תלונות מסוג זה, ואנו מצפים לראות את תוצאות פעולתה. מצבם הפגיע במיוחד של פועלי השטחים מאפשר למעבידים להפעיל נגדם אמצעי שחיטה, המנצלים את ההגבלות המוטלות עליהם ואת תלותם במעבידים. חברת "סופר דרינק" בע"מ, למשל, העסיקה את אשרף מחמוד סאפי במשמרות לילה של 12.5 שעות מבלי לשלם לו את הסכום המגיע לו על-פי תעריפי עבודת לילה ושעות נוספות. בעקבות מכתב של "קו לעובד" זימן אותו מנהל החברה כדי לשלם לו, כביכול, ואז איים עליו שיקרא למשטרה מכיוון שידוע לו כי העובד נכנס לישראל בלי רשיון. העובד הצליח להימלט, ו"קו לעובד" מגיש עתה תביעה לבית-המשפט בשמו. דוגמה אחרת היא זו של יאסר לבאד מעזה, שמעבידו (ניסים חרבי) הלך את שכרו. "קו לעובד" הגיש תביעה לבית-הדין לעבודה בבאר-שבע, וביום הדין (18.10.93) טען המעביד כי הפחית משכרו של הפועל כדי לכסות את עלותו של רשיון-העבודה שהוציא בשבילו. עם זאת הסכים המעביד, בהיעדר התובע, לשלם חלק מחובו לפועל (פחות ממחצית) בהתאם לפסיקת רשם בית-הדין.

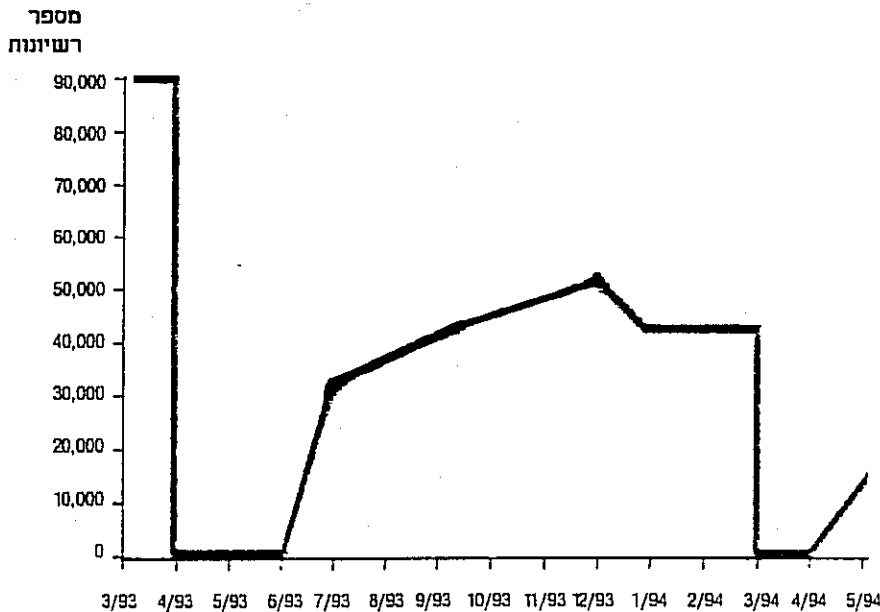
תודת קו לעובד ותווה לקרנות הבאות, שווייבוחן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקן החדשה לישראל • UNISON, בריסניה • Christian Aid, בריסניה
European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורבגיה
Nederlandsche Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד
Solifonds, שווייץ • Buntstift e.V., גרמניה • ICJ, שוודיה • Ford Foundation, ארה"ב
Funding Exchange, ארה"ב • AGIR - Together for Human Rights, צרפת

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אתר העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלבי 78, תל-אביב 61022

העסקת פועלים מהשטחים בישראל

בגליון זה:

העסקת פועלים מהשטחים בישראל

הסכם עוה"ד ירחון: סעיף יחסי עבודה והשלכותיו

דו"ח מבקרת המדינה: ליקויים במדור התשלומים

העסקת פלסטינים בהתנחלויות: חקיקה ואכיפה

תביעות נגד המינהל האזרחי

שכר מינימום והמחלקה לאכיפתו

חברות כוח-אדם במינור הציבורי

העקומה מראה בבירור את מגמת המדיניות הישראלית לגבי העסקת פועלים מהשטחים ב-15 החודשים האחרונים. במרץ 1993 הוטל סגר מלא, בטענה שהדבר בא לסכל פיגועים בישראל. הסגר הוסר בהדרגה, אך מספר העובדים לא הגיע בשום שלב ל-90,000 העובדים שהיו רשומים בלשכות-התעסוקה עד לאותו סגר. בפברואר השנה הוטל סגר מלא נוסף, בעקבות הטבח בחברון, ורק בסוף אפריל החלה זרימה קלושה של רשיונות-עבודה לפועלי השטחים. כיום עובדים בישראל 5,000 פועלים מרצועת עזה (ש-40% מהכנסותיה תלויים בעבודה בישראל), ו-10,000 פועלים מן הגדה. במקביל למדיניות קשוחה זו אישרה הממשלה "יבוא" של 30,000 פועלים זרים לישראל. בתחילה דובר אמנם על חוזר-עבודה מוגבלים לשישה חודשים, אך כיום נראה כי מתבססת הנטייה למצוא בהם תחליף קבוע לפועלים מן השטחים. במכתב תשובה ל"קו לעובד" (מן ה-8.5) כתבה שרת העבודה, אורה נמיר: "אין לי כל מחלוקת עמכם שיש לנו מחויבות רבה יותר להעסיק עובדים מהשטחים מאשר להעסיק עובדים מעבר לים. ההסכם הכלכלי שנחתם בין ישראל לישות הפלשתינאית אף מעיד במידה רבה מחויבות זו. אין לי אלא לקוות שהסכם השלום שנחתם בקהיר יביא לאיזור שקט שיאפשר חידוש העסקת העובדים הפלשתינאים בישראל ושגשוג כלכלי משני צידי הקו הירוק."

כי לא ייתכן שענפי הבניין או החקלאות יהיו תלויים בעבודה פלסטינית, וכי יש למנוע מלשכות התעסוקה לספק רשיונות-עבודה לפלסטינים כל עוד ישנם מובטלים ישראלים המסוגלים לבצע אותה עבודה. מדאגה עוד יותר היתה עמדתו של הדובר המרכזי בכנס, פרופ' צבי זוסמן (ראש הצוות המייעץ לשר האוצר בנושא התעסוקה לאחר האוטונומיה), שהירצה על "עובדים מהאוטונומיה בישראל: מדיניות ודרכי אכיפה". ביולי 1993 עדיין המליץ פרופ' זוסמן על מדיניות של תנועת עובדים חופשית מן השטחים לישראל, וראה את ישראל כאחראית לרווחת תושבי השטחים. כיום הוא קורא להערכה מחודשת של המדיניות הישראלית. לדברי פרופ' זוסמן, פעולות הטרור הפלסטיני בשנה האחרונה, והטלות הסגר התכופות, יצרו מצב כלכלי חדש ובלתי-הפיך של הפחתת התלות בעבודה פלסטינית ועלייה בכמות הפועלים הזרים. הוא קרא להקציב לתושבי השטחים מיכסה קפדנית של לא יותר מ-13,000 עד 15,000 רשיונות-עבודה בישראל. פרופ' זוסמן גם הביע סיפוק מכך שהסעיף הדין ביחסי עבודה, בניגוד לסעיפי האחרים של ההסכם הכלכלי, נוסח רק באופן כללי ומעורפל.

להלן פירוט של הנאמר בסעיף הנדון.

עיון בהסכם הכלכלי אינו מאשר, למרבה הצער, את הטענה האופטימית כי הוא "מעגן במידה רבה מחוייבות זו". הפיסקה הראשונה בסעיף יחסי עבודה של ההסכם הכלכלי מצהירה כי שני הצדדים "ינסו לקיים תנועת עובדים סדירה בנייהם, בכפיפות לזכותו של כל צד לקבוע... את ההיקף והתנאים של תנועת עובדים לתחומו". לכל צד ניתנת גם הזכות להשעות זמנית את תנועת העובדים ולהודיע זאת לצד השני (יומרה זו לסימטריה בין הצד הישראלי לצד הפלסטיני מזכירה את אימרתו של אנטול פראנס: "לעשיר ולעני ישנה זכות שווה לרעוב ולישון מתחת לגשרים").

הניסוח של "תנועת עובדים סדירה" - בניגוד ל"תנועת עובדים חופשית" - הוא שמסגיר את היעדר המחוייבות הישראלית בנושא זה. בכנס השנתי של האגודה הישראלית לחקר יחסי עבודה, שהתקיים בטכניון ב-30 למאי, הבהיר עו"ד נחמן אורי (הממונה על יחסי עבודה במשרד העבודה) את העמדה הישראלית. לדבריו, נציגי הצד הפלסטיני במשא-ומתן רצו שיופיע בהסכם ביטוי של מחוייבות ישראלית ברורה להבטחת תנועה חופשית של עובדים מהשטחים, אך ישראל סירבה. תנועת העובדים, כך אמר בכנס, תיקבע לפי הצרכים של ישראל, וישראל שומרת על הזכות להגביל אותה כרצונה. הוא הוסיף ואמר,

הסכם עזה-יריחו: סעיף יחסי עבודה והשלכותיו

הנספח הרביעי בהסכם עזה-יריחו, העוסק בהסדרים הכלכליים, מקדיש שני עמודים לנושא יחסי העבודה העתידיים בין ישראל ובין המינהל הפלסטיני בשטחים. בפתחת סעיף 7 ("עבודה") מצהירים הצדדים כי ינסו לקיים תנועת עובדים סדירה מן השטחים לישראל ולהיפך. כל צד יהיה רשאי להפסיק זמנית את כניסת העובדים לתחומו ולהודיע זאת תוך זמן קצר לצד השני, שיוכל לדרוש את התכנסות הועדה הכלכלית המשותפת. (בהתחשב בכך שישראל מנעה במשך שנים מתושבי השטחים ליצור מקומות פרנסה הולמים בשטחים עצמם, אין ספק שמוטלות עליה האחריות והחובה לדאוג לתעסוקה ולפרנסה של התושבים גם בתקופת המעבר. לדעת "קו לעובד", כל עוד אין לפלסטינים מדינה עצמאית, הן מבחינה פוליטית והן מבחינה כלכלית, מוטלת על ישראל החובה להכיר בזכותם הבסיסית לעבוד ולהתפרנס ולתרום למימושה).

נקבע כי ישראל תמשיך לנכות משכר העובדים את דמי הביטוח הלאומי. (למקרים של פגיעה בעבודה ופשיטת רגל של מעבידים) וכן את "היטל ההשוואה" (כלומר, ניכויים המקבילים לסכומים הניגבים מכל עובד בישראל עבור זכויות סוציאליות). גבייה זו מיועדת להשוות את עלות העסקתו של העובד מן השטחים עם זו של עובד ישראלי. כמו כן, תמשיך ישראל לנכות משכר העובדים מהשטחים את התשלום לקופות-גמל, שיועברו

למוסד ביטוח פנסיה פלסטיני, לאחר שיוקם. מן הכספים הללו, שייגבו על ידי מדור התשלומים של לשכת התעסוקה, תנכה ישראל "שני שלישים מן העלות האדמיניסטרטיבית בפועל של הטיפול בניכויים אלה על ידי שירות התעסוקה". ההסכם אינו נוקב בהערכה של גובה העלות האדמיניסטרטיבית, כשם שאינו מציין את גובהו של ניכוי נוסף, המיועד לקופת-החולים הכללית ומוגדר בהסכם כ"תשלומים עבור שירותי בריאות במקומות עבודה". לאחר ניכוי התשלומים והעלויות, יועברו מידי חודש שאר הכספים שניגבו משכר העובדים ("היטל ההשוואה"), לידי המינהל הפלסטיני (במקום לידי האוצר או המינהל האזרחי, כפי שהיה נהוג עד עתה). "הסכומים שיועברו בדרך זו ישמשו לצורכי זכויות סוציאליות ושירותי בריאות, כפי שיוחלט בידי המינהל הפלסטיני, למען פלסטינים המועסקים בישראל ובני משפחותיהם". במלים אחרות, שוב לא יגיעו כספי הזכויות הסוציאליות לידי העובד, כזכויות אישיות, ושוב לא יהיו לעובד כל השפעה או פיקוח על הדרך שבה מנוצל כסף שנלקח משכרו. בעקבות העברת הניכויים, נאמר בהסכם, המינהל הפלסטיני ומוסדותיו הסוציאליים יטלו אחריות מלאה לזכויות העובדים מהשטחים. ישראל ומוסדותיה וכן המעסיקים הישראליים יהיו פטורים מכל אחריות והתחייבות לגבי תביעות וזכויות אישיות הנובעות מן הניכויים שהועברו". אחריות זו מועברת לידי מינהל עצמי

חסר מקורות מימון שוטף וחסר תשתית של מוסדות ביטוח סוציאלי.

הסייג היחיד להעברת כספי הזכויות נקבע בפיסקה 7 של הסעיף: "ישראל עשויה לשנות את ההסדרים לעיל בנוגע להיטל-ההשוואה ו/או ניכוי הפנסיה אם בית-משפט מוסמך בישראל יקבע שהניכויים, או חלק מהם, חייבים להגיע באופן אישי לידי העובדים, או לשמש לצורך זכויות אישיות או ביטוח סוציאלי בישראל, או שהניכויים לא חוקיים". סייג זה הוא תוצאה של תביעה מטעם עובדי השטחים, שהוגשה ביוזמת "קו לעובד" לבית-המשפט המחוזי בירושלים בינואר השנה (ראה דף-מידע מחודש פברואר).

דו"ח מבקרת המדינה: ליקויים במדור התשלומים

בתצהיר, שהוגש בתמיכה לתביעה, הודיעו הפועלים כי אינם מסכימים שמדינת ישראל תגיע להסדר עם גורם אחר ותעביר אליו את הכספים המיועדים לזכויות ביטוחיות אישיות. בתגובה לכך התחייבה מדינת ישראל בפני בית-המשפט "לכבד כל פסק-דין סופי של בית-המשפט, יהיה תוכנו אשר יהיה". בסיום הסעיף לענייני עבודה נאמר עוד, כי בנושאים הקשורים לסכסוכי עובד-מעביד (כמו הלנת שכר או אי-תשלום פיצויי פיטורים) יהיו העובדים הפלסטינים זכאים לפנות לבית-הדין לעבודה בישראל. "קו לעובד" ימשיך, כמובן, לסייע לעובדים בתביעות מסוג זה גם בעתיד.

סוף-סוף לאחר 23 שנות קיומו של מדור התשלומים. כדאי להזכיר כי לפי ההסכם הכלכלי החדש, העובדים הפלסטיניים הם אלה הנושאים בנטל של 2/3 מן העלויות האדמיניסטרטיביות של מדור התשלומים.

2. העברת השכר לידי העובדים:

המעבידים הישראליים מעבירים למדור את התשלומים עבור שכרם וזכויותיהם הסוציאליות של הפועלים מן השטחים. המדור, בתורו, שולח בחזרה למעבידים המחאות-דואר לפקודת העובדים. בבדיקה של מידגם תקופתי, בין מאי 1990 ועד מאי 1993, התגלה כי המחאות-דואר בסך של למעלה מ-100,000 ש"ח נפרעו, אך לא הגיעו לידי העובדים. לדעת משרד מבקרת המדינה "מן הראוי שיערך בנידון בירור עובדתי מעמיק שיביא לפתרון הבעייה" (עמ' 572). כמו כן ממליץ המשרד על הפתרון שמכתיב השכל הישר - העברת המשכורות באופן ישיר לחשבונות-בנק של העובדים.

3. הסדר לקוי בין המדור לבנק:

הדו"ח מגלה כי מדור-התשלומים מקיים הסדר לקוי עם הבנק המסחרי שעימו הוא עובד (שם הבנק אינו מופיע בדו"ח). במקום לשלם לבנק דמי-עמלה, "מפצה" המדור את הבנק - על חשבון העובדים - בתשואה של ימי ערך, שבהם שהה הכסף בבנק.

מכאן, שהן למדור התשלומים והן לבנק ישנו אינטרס לעכב את תשלום המשכורות לעובדים, כדי שיגדל מספרם של "ימי הערך". החוק מחייב, אמנם, לשלם משכורות עד ה-9 בחודש, אך מדור-התשלומים לא הקפיד על כך.

בניגוד לשנים קודמות מייחד הפעם הדו"ח מקום רב יחסית לביקורת הנוגעת להעסקתם של עובדי השטחים. הביקורת מתמקדת במדור התשלומים, השייך לשירות התעסוקה ונמצא בפיקוחו של משרד העבודה. הדו"ח מציין כי מדור התשלומים "הופקד על יישומה של החלטת הממשלה מ-1970", החלטה הכוללת הבטחה של "זנאים סוציאליים בהתאם לחוק ולהסכמים הקיבוציים" (עמ' 567). ידוע לכל כי המדור אינו דואג למילוי הבטחה זו, שעל שמירתה הופקד (וראה דף-מידע מחודש מרץ, 1993, המוקדש כולו לנושא זה), ואולם המבקרת עוברת על כך בשתיקה מעוררת תמיהות. יחד עם זאת, מצביעה המבקרת על ליקויים בכמה תחומים:

1. דיווח כוזב

הדו"ח מצא כי מעבידים רבים מוסרים למדור-התשלומים דיווח כוזב על ימי העבודה של פועלים מהשטחים. לדעת המבקרת מוטל על שירות התעסוקה, בשיתוף עם שלטונות המס, לקיים בקרה מתמדת על מידת האמת בדיווחי המעסיקים (עמ' 569).

"קו לעובד" התריע רבות על תופעה זו הגורמת לכך שהעובדים מקבלים את זכויותיהם בהתאם לסכומים המופחתים בדיווחים הכוזבים.

באופן כללי מציין הדו"ח כי "היקפה ויחודה של המערכת שהשירות מנהל, והליקויים שהועלו, מחייבים בקרה חשבונאית שוטפת בידי רואה חשבון. מן הראוי לקבוע ולעגן בנוהל מחייב כללים ברורים לעניין זה - סדרי דיווח ורישום נאותים, עריכת דו"חות כספיים מבוקרים והתאמת בנקים מדי שנה" (עמ' 573). ניחן רק לקוות כי נוהלים בסיסיים ותיוניים אלה אמנם יונהגו

העסקת פלסטינים בהתנחלויות: חקיקה ואכיפה

מאחר ועל המעסיק הישראלי חל החוק הישראלי. השופט קבע כי "במקרה של מעשה נזיקין שנעשה באיזור, אין דבר חקיקה הקובע את כללי ברירת הדין", והחליט להעדיף דווקא את הדין הירדני.

כתימוכין להחלטתו הביא השופט טיעונים אחדים. ראשית, אילו היה הנפגע ישראלי "ציפיותיו הסבירות היו שיוחל הדין הישראלי. אין הדבר כך לגבי עובד מהאיזור שציפיותיו שונות". אך אם אמנם היו ציפיותיו של העובד הפלסטיני כה שונות, מדוע פנה לבית-משפט ישראלי ובאמצעות עורך-דין ישראלי? הרי יכול היה לפנות גם לבית-משפט מקומי.

שנית, טען השופט: "כאן, לו הייתי קובע שיש להחיל את הדין הישראלי, הייתי גורם בדרך 'חקיקה שיפוטית' לאפליה הפוכה, שלפיה עובד תושב האיזור, המועסק אצל מעביד ישראלי, זכה, ויהנה מכל היתרונות שבחוקי המגן שבחקיקה הישראלית ואחר, שמועסק אצל מעביד מהאיזור יצא וידיו על ראשו".

השופט הנכבד חרד לאפליה בין עובדים פלסטיניים, ויפה הדבר, אך אין הוא מוצא פסול באפליה בין עובד פלסטיני ובין עובד ישראלי המועסק באותו מקום ועל ידי אותו המעביד. מהחלטתו משתמע כי בריאותו או נכותו של מוחמד אינן שוות-ערך לאלה של משה, העובד יחד איתו במיפעל.

את העירפול החקיקתי ניתן היה לפתור בעזרת צווים, המשווים את זכויות העובדים הפלסטיניים בהתנחלויות עם אלה של העובדים הישראליים. השארת המצב כפי שהוא תורמת, בנוסף להנצחת האפליה, גם תמריץ כלכלי למעסיקים בהתנחלויות, הנהנים מעלויות שכר-עבודה נמוכות.

במינהל למעלה מעשרים שנה, והם תובעים פסק-דין הצהרתי, שיקבע כי הם "זכאים לאותם תנאי עבודה לרבות שכר, זכויות, תוספות, הטבות וכיו"ב של עובדי מדינה או של עמיתיהם העובדים היהודיים".

2. אי-תשלום עבור שעות נוספות

מוחמד עלי מנסור מדיר אלעסון עבד במינהל האזרחי משנת 1967 ועד לפיטוריו בשנת 1992. מוחמד עבד בכל תקופת עבודתו 60 שעות שבועיות בלי לקבל תשלום עבור שעות נוספות. ב-30.5.94 הגישה עו"ד תגריד ג'השאן מ"קו לעובד" תביעה בעניין זה נגד המינהל האזרחי.

כיום מועסקים עשרות אלפי פלסטינים בהתנחלויות, הן בתעשייה והן החקלאות. באזורי התעשייה שהוקמו בשטחים (ברקן, יקיר, מישור אדומים), בעקבות מדיניות של עידוד השקעות בהתנחלויות, מעסיקים את הפלסטינים בשכר ובתנאים גרועים מאלה המקובלים בישראל. עירפול בסיסי בחוק מקל על המתנחלים לנצל את פועליהם וליהנות מתמריץ כלכלי סמוי.

בגדה נמצא עדיין בתוקף החוק הירדני המיושן, שנחקק בשנת 1965 (ומאז עודכן ושופר בירדן, אך לא בגדה). צווים שהוציא המינהל האזרחי מחייבים את המעסיקים לעמוד בתשלום שכר המינימום הנהוג בישראל, לשלם לעובדיהם תוספת יוקר ולבטח אותם נגד תאונות-עבודה.

למרבה הצער לא מתלווים אמצעי-אכיפה לצווים אלה, והמינהל אינו מקפיד על קיומם. גם המחלקה לאכיפת זכויות עובדים, מטעם משרד-העבודה, חדלה לאחרונה לטפל בתלונות נגד מעסיקים בהתנחלויות (וראה סעיף "שכר מינימום" בדף מידע זה).

מבחינה משפטית אין תשובה חד-משמעית לשאלה האם יש להחיל על העובדים הפלסטינים בהתנחלויות את החוק הירדני או הישראלי. השופט מ. רביד, סגן נשיא בית משפט השלום בירושלים, סיכם את חילוקי-הדעות בעניין זה בקביעה כי "קיימות שתי אסכולות המתרוצצות בפסיקה".

קביעה זו הובאה על-ידי השופט רביד בהחלטה, שנתן לאחרונה בתביעת נזיקין של עובד פלסטיני קטין, שנפגע בעבודתו במיפעל באזור התעשייה ברקן (פגיעה של 15% נכות). בא-כוחו של העובד, עו"ד פסח שטימלר, ביקש להחיל את הדין הישראלי - המקנה פיצוי גבוה יותר -

תביעות נגד המינהל האזרחי

1. אפליית פלסטינים מאזרח ירושלים במינהל האזרחי

המינהל האזרחי מעסיק, בין השאר, פלסטינים מירושלים המזרחית, הנושאים מאז הסיפוח תעודות-זהות ישראליות. עובדים אלה מופלים לרעה לעומת עובדים ישראליים יהודים המועסקים במינהל, ורובם אף אינם משתכרים שכר מינימום.

בתביעה שהגישו ב-16.3.94 תשעה פלסטינים תושבי מזרח ירושלים (באמצעות עו"ד נ. ארשיד ממשדך א. חורי בירושלים), התברר כי משכורותיהם הנוכחיות נעות בין ש"ח 760 ל-1130 ש"ח לחודש, בעוד ששכר המינימום כיום הוא 1566 ש"ח לחודש. רובם עובדים

שכר מינימום והמחלקה לאכיפתו

החוק קובע כי שכר המינימום יהיה בשיעור של 45% מן השכר הממוצע במשק, ופעמיים בשנה מתבצע עידכון בהתאם לעלייה בשכר הממוצע (נכון לחודש מאי שכר המינימום עומד על 1566 ש"ח לחודש). האחוזה שנקבע בחוק הוא נמוך בעליל, אך גם בשמירה על מינימום זה מתגלות בעיות חמורות, הן בשל פרצות בחוק והן בשל אכיפה סלקטיבית.

1. פרצות בחוק הקיים

הפירצה החמורה ביותר בחוק היא זו הנוגעת ל"פרמיות". כל מעביד רשאי לקבוע לעובדיו מיכסה - שאין עליה כל פיקוח חיצוני - ורק במידה שהעובד ממלא את הנדרש על-פי המיכסה, משלם לו המעביד את מלוא שכר המינימום. החוק מאפשר למעביד לכלול בשכר המינימום 30% כ"פרמיות", וכך נוצר מצב שבו יכולים עובדים להשתכר במשך שנים 70% משכר המינימום, מכיוון שאינם מצליחים לעמוד במיכסה הנדרשת.

בתחום המתפרות והטקסטיל, שבו עובדות בעיקר נשים, נפוצה התופעה של תשלום שכר הנמוך משכר המינימום - בחסות הפרמיות או בלעדית. המדובר לא רק במתפרות קטנות ונידחות, אלא גם במפעל יוקרתי כמו "ניבה". פועלת של "ניבה", לודמילה נפומנצ'י, הגיעה ל"קו לעובד" מפני שקיבלה שם שכר נמוך ב-20% משכר המינימום, וזאת לאחר שבשכרה נכללו כבר פרמיות (שהוגדרו כ"תוספת מאמץ" ו"פרמיה מדודה"). לאחר הגשת תביעה לבית הדין לעבודה שולם לה ההפרש. רכיב הפרמיות גורר איתו "הרעות נילוות". מכיוון שהוא נרשם בתלוש-המשכורת בנפרד מן השכר, יכול המעביד להתעלם ממנו בחישוב של פיצויי פיטורים או של תשלום לקופת פנסיה. מוחמד עבדל רחמן עבד 20 שנה ב"אמגט" בע"מ, וכאשר פוטר מעבודתו לא כלל המיפעל את רכיב הפרמיה בחישוב הפיצויים. השמטה זו התבטאה בהפרש של 6000 ש"ח בין הפיצויים שקיבל ובין הסכום המגיע לו בדין. גם בתשלומים לקרן הפנסיה ("מבטחים") הפרישה חברת "אמגט" כספים בלי להביא בחשבון את הפרמיה. תביעה לקבלת הפרשי הסכומים הוגשה מטעם "קו לעובד" לבית-הדין לעבודה.

פירצה נוספת בחוק שכר המינימום נוצרה כתוצאה מכך, שהחוק אינו מחייב את המעביד לנהל רישום של כרטיסי נוכחות (המהווים הוכחה למספר שעות העבודה). המעביד יכול לשלם לעובד פחות משכר המינימום, ולטעון כי על-פי חישוב שעות העבודה לא הפר את החוק. עובד שירצה לתבוע את מעבידו על כך, יצטרך להוכיח שעבד שעות רבות יותר בפועל מבלי שיהיו בידיו כלים לתמוך בטענתו. "קו לעובד" מטפל עתה בתלונה של עולה חדש, אילייב רפאל, שעבד בחברת "שירותי השומרים" ונתקל בבעיה זו.

הקיפוח בתשלום שכר המינימום גורר איתו עוד "הרעה נילוות" - בתשלום דמי-אבטלה לפי בסיס הנמוך משכר המינימום. הביטוח הלאומי מחשב את דמי-האבטלה, על-פי בסיס השכר המופיע בתלוש המשכורת, וכך קיפוח גורר קיפות. סאלם אבו-כיף, מהכפר רהט, הועסק בעבודות ניקיון על-ידי חברת "המשמר" בבאר שבע. בבדיקה שנערכה על-ידי המחלקה לאכיפת זכויות עובדים, התברר שהחברה שילמה לו פחות משכר המינימום וזו הווייבה בתשלום הפרשי השכר. ואולם דמי-האבטלה שמקבל היום סאלם אבו-כיף מחושבים על בסיס השכר הנמוך שקיבל בתקופת עבודתו.

2. אכיפת החוק

המחלקה לחקירות ואכיפה, שהוקמה על ידי משרד העבודה, מטפלת בין השאר גם באכיפת שכר המינימום. פקחי המחלקה בודקים תלונות על עקיפת החוק, וכן מנהלים בקרה בענפים, שיש למחלקה יסוד להניח שעקיפת החוק נפוצה בהם. כך, למשל, נסקרות היום מתפרות בישוים ערביים במשולש ובגליל, שבהן מועסקות נשים בשכר הנמוך משכר המינימום. המחלקה מטפלת במהירות וביעילות בתלונות נגד מעבידים המעסיקים עולים חדשים, ועד לזמן האחרון טיפלה בדרך זו גם בתלונות נגד מעסיקים של עובדים מן השטחים, הן בהתנחלויות והן בתחומי הארץ. באחרונה מסרבת המחלקה לטפל בתלונות פלסטינים המועסקים ע"י מעבידים ישראלים בהתנחלויות. ובנוסף, נתקלנו באי-בהירות לגבי נכונות המחלקה לטפל בתלונות המופנות אליה בשם עובדים מן השטחים. לבני פלסטינים המועסקים בישראל טוענת היום מחלקת האכיפה, כי מדור-התשלומים הוא האחראי עליהם. נכון שמדור-התשלומים אחראי על גביית התשלומים מן המעבידים, אך אין הוא אחראי על אכיפת החוק. מנהל מדור-התשלומים, מר אהרון ברזאני, שלח בעקבות פנייתנו את המכתב הבא:

"14.2.94 - אל: מר אורן קרני - מנהל מחלקת אכיפה:

הנדון: אי תשלום שכר מינימום - עובדי שטחים. מדורי התשלומים דואגים לגביית שכר המינימום ומשתדלים לחייב את המעסיקים לשלם עבור 15 ימי עבודה. כמובן שישנם מעסיקים, בעיקר בענפי החקלאות והבניין, אשר לא מדווחים דיווחים אמיתיים. מכתב "קו לעובד" מחייב בדיקת המקרים הספציפיים והערכות להמשך הטיפול להקטנת התופעה. מצ"ב המכתב לטיפולך."

באשר לפלסטינים המועסקים בהתנחלויות, לא ברור

עדיין האם ניתנה הנחייה חדשה להפסיק את הטיפול בתלונותיהם ומדוע. "קו לעובד" מצפה לתשובתה של שרת-העבודה למכתבנו ולשאלתה בעניין זה, שהגישה ח"כ נעמי חזן (ב-25.5.94).

חוק שכר המינימום חל גם על עובדים זרים, המחליפים חלקית את הפועלים מן השטחים ומנוצלים לרעה לא פחות מהם. למרות זאת, עפ"י הערכתנו, נקבעה למחלקת האכיפה מדיניות של אי-התערבות במקרים של עקיפת החוק מצד מעסיקים של עובדים זרים. בתשובה לשאלותינו בעניין הבדלי המדיניות לגבי אוכלוסיות שונות ענה מר אורן קרני, מנהל מחלקת האכיפה:

חברות כוח-אדם במיגוז הציבורי

בתקופה האחרונה הגיעו ל"קו לעובד" תלונות של עובדים, המועסקים בשירות המדינה ובשירות הציבורי מטעם חברות כוח-אדם זמני. עובדים אלה מתלוננים על העסקה ב"תנאי עבודה", כלשונם: הם עובדים במשך שנים תמורת שכר יומי, ללא קידום וללא זכויות סוציאליות (קרן פנסיה, למשל).

עיריית רעננה:

העירייה העסיקה באמצעות קבלני כוח-אדם עובדים מהשטחים, שבצעו עבודות נקיון תמורת שכר של כ-25 ש"ח ליום, ללא כל זכויות סוציאליות. בתשובה למכתב של "קו לעובד" ענתה מטעם העירייה עוה"ד דפנה קינן, כי "כרשות ציבורית, העירייה דאגה לכלול בחוזים עם הקבלן הוראה המחייבת את הקבלן לשלם לעובדיו את כל התשלומים המגיעים להם על פי דין". על השאלה מדוע אין העירייה אוכפת את הסעיף הכלול בחוזים, ענתה עוה"ד כי "אין באפשרות העירייה לבדוק בכל מקרה ומקרה כי ההוראה הנ"ל נאכפת". כלומר, העירייה יצאה ידי חובתה בהכללת הסעיף ה"סוציאלי" בחוזה עם הקבלן, ואילו העובדים המשיכו לנקות את רחובותיה בתנאי העסקה לא אנושיים.

"במחלקת אכיפה, ענף שכר מינימום, קיימת מדיניות אחידה לגבי כל המגזרים. יחד עם זאת, מסיבות אובייקטיביות לחלוטין, אי אפשר לאכוף את החוק בעת ובעונה אחת על כל האוכלוסיות. אכיפת החוק על עובדי שטחים המועסקים אצל מעסיקים ישראליים מעבר לתחומי הקו הירוק - אינה בסמכותנו. כאמור, לכל שאר האוכלוסיות, האכיפה קיימת ומותנית בהתאם לצרכים, מועד הגעת התלונה, מידע שנצבר, זמן, כח-אדם וכו'".

רשות בתי המשפט:

הרשות מעסיקה קלדניות, פקידות ומזכירות-שופטים באמצעות קבלני כוח-אדם. העובדות, שחלקן מועסקות בבתי-המשפט מזה שנים, אינן זכאיות לתנאים המקובלים בשירות המדינה, ואינן נהנות מכל הגנה מקצועית. לאחרונה החליפה הרשות את הקבלן המתחרה, שהציע הצעת מחיר נמוכה יותר, אף כי ברור היה שהצעה כזו פירושה תנאים גרועים עוד יותר לעובדי הרשות. העובדות נאלצו להשלים עם הרעת השכר ותנאי-העבודה מצד הקבלן החדש, או לאבד את מקום עבודתן.

רשות הדואר:

הרשות מעסיקה באמצעות חברת כוח-אדם ("קריירה") עובדים למיון דואר במשמרות לילה. העובדים אינם מקבלים תוספת לעבודה בשעות הלילה, ורובם עובדים בקבלנות לפי מיכסה של מגשי דואר. תנאי העבודה גרועים, והעובדים נתונים למשטר של עונשים קולקטיביים: במקרים של טעויות במיון, מורידים משכרם של כל עובדי המחלקה.

תודת קו לעובד נתונה לקרנות הבאות. ענדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקדן החדשה לישראל - UNISON, בריסניה - Christian Aid, בריסניה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד - European Human Rights Foundation, בלגיה - Human Rights Fund, נורבגיה

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד - Solifonds, שווייץ - Bunstift e.V., גרמניה - ICJ, שוודיה - Ford Foundation, ארה"ב

Funding Exchange, ארה"ב - AGIR - Together for Human Rights, צרפת

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38. בנק לאומי. סניף 811. רח' אחד העם. תל-אביב

או ל"קו לעובד". רח' אלנבי 78. תל-אביב 61022

קו לעובד

עنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, חל' אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

ספטמבר 1994

דף סידע

תמונת מצב של העסקת פועלים מהשטחים בישראל

מטעמים חסויים! כמה מן העובדים הללו טוענים, כי התבקשו על-ידי השב"כ לשתף פעולה, וכאשר סירבו נשלל מהם רשיון העבודה.

במקביל לאי-מיצוי מיכסת הרשיונות, נמשכת התופעה של העסקת פועלים מהשטחים ללא רשיון. מעסיקים ישראלים מנצלים אפשרות זו כדי להימנע מתשלום שכר מינימום וכיבוד זכויות אחרות (וראה סעיף הדין בעובדי חקלאות במושב, להלן). הערכה שנמסרה בעיתונות בסוף אוגוסט, מפי מקורות רשמיים, קובעת שבשטחים מועסקים ללא היתר כ-20,000 עובדים מהשטחים. בפשיטות שערכה המשטרה בתקופה האחרונה נמצאו רק כמה מאות פועלים ללא רשיון, אך אין בכך כדי ללמד על היקף התופעה.

להלן התפלגות רשיונות-העבודה שהונפקו באוגוסט על-פי ענפי תעסוקה: בנייה - 40,525; חקלאות - 12,398; תעשייה ושירותים - 5,593; תירות - 575; מוסכים - 532. לדברי מר אהרון בראוני, מנהל מדור התשלומים, אושרה גם מיכסה נוספת לרשיונות-עבודה בבנייה (1,775), בתעשייה (905), בחקלאות (600), בבתי-חולים (300) ובמוסכים (118).

המגמה להתיר לפלסטינים לעבוד בארץ, שקיבלה ביטוי מאז סוף מאי, נמשכת בינתיים. על-פי נתוני שירות התעסוקה, הונפקו בחודש אוגוסט 59,683 רשיונות עבודה - כמות-שיא מאז הסגר של 1993. לא כל רשיונות-העבודה הללו מנוצלים. על-פי דיווחיהם של התאחדות הקבלנים בישראל ושל האיגודים המקצועיים בשטחים, מגיעים לעבודה בישראל רק 20,000 פועלים מרצועת עזה: 5500 פחות ממספר הרשיונות שהונפקו לרצועה.

הסיבות לכך שמיכסת הרשיונות אינה מנוצלת במלואה קשורות הן במעבידים והן ברשויות הממשלתיות. המעבידים, במיוחד בענף הבנייה, מעדיפים להעסיק עובדים אים, המומים כיום למעלה מ-35,000 פועלים רשומים כחוק ועוד כ-10,000 בלתי-רשומים. מקור ההעדיפה הוא בכך, שהפועלים הזרים זולים וקלים לניצול אף יותר מן הפועלים הפלסטיניים (וראה סעיף המוקדש לנושא זה בהמשך דף-המידע).

בנוסף לכך, לא כל עובד מהשטחים שקיבל רשיון עבודה זוכה לאישור מטעם המינהל האזרחי. הגיעו אליו תלונות של מעסיקים ישראלים, על כך שפועלים ותיקים העובדים אצלם במשך שנים מאבדים לפתע את רשיונם

בגליון זה:

תמונת מצב של העסקת פועלים מהשטחים

הצעת החוק הסממשלתית ליישום הסכמי עזה-יריחו בנושא זכויות עובדים

ניצול עובדי-חקלאות פלסטיניים במושבים בארץ

עושה עובדים זרים בידי מעסיקים

איך עובד "קו לעובד": סדרים ונוהלים

47 עובדים מאזור קלקיליה וטול-כרם קיבלו בחודש יולי סכום כולל של 600,000 ש"ח מהמחלקה לפשיטות רגל שבמוסד לביטוח הלאומי. מפעל "אדרת טקסטיל", שבו עבדו, נסגר בתחילת 1989. בעוד שהפועלים היהודיים קיבלו את כספם בסוף 1992 (בסיוע מועצת הפועלים), לא נעשה דבר בעניינם של פועלי השטחים. כאשר הגיש "קו לעובד" בשםם תביעות חוב, טען המפרק, עו"ד שמואל טננבאום, כי פג המועד שניתן להגישן. רק בזכות עזרתם של כונסי-הנכסים ושל המחלקה לפשיטות רגל, הצליחו הפועלים לממש את זכותם (אחת הזכויות הבודדות שניתנת מטעם הביטוח הלאומי גם לעובדים מהשטחים).

הצעת החוק המגשלתית ליישום הסכמי עזה-יריחו

להחלטת השופט בבקשה מקדמית של הממשלה, הטוענת להתיישנות בעניין זה.

בנשוא העברת כספי תגמולים קיימת בהצעת החוק החדשה התעלמות נוספת מן הזכויות האישיות המוקנות של העובדים. המדובר בהעברת כספי הפנסיות, הניגבים על-ידי מדור-התשלומים, לידי גוף שיוקם מטעם הרשות הפלסטינית האוטונומית. הצעת החוק אינה מתנה את העברת הכספים בתשלום של מלוא הפנסיה לעובדים. כמו כן, היא מתירה למדור-התשלומים לנכות לעצמו דמי-ניהול מן הכספים הללו. מכאן נובע כי סכום הפנסיה שיגיע לעובד בפועל עלול להיות קטן בהרבה מזה המגיע לו לפי החוק.

ולבסוף, הצעת החוק מחמירה את נוהלי מעצרים של עובדים מהשטחים, שייתפסו בישראל ללא אישור-עבודה. כל קצין-משטרה יוכל לעצור עובד שאין בידיו אישור, או שאינו עומד בתנאי ההיתר (הימצאות בשעות העבודה או במקום העבודה שנקבעו באישור). החלטת הקצין תשמש אסמכתא להחזקת העובד במעצר עד לשבעה ימים מבלי להביאו בפני שופט - סמכות חריגה וקיצונית. בנוסף לכך, די יהיה בהחלטתו של אותו קצין יחיד כדי להפקיע אוטומטית, ולתקופה של תרדשים, את היתר הכניסה של העובד לישראל (היתר שבו הוא תלוי לפתסתו).

בעבר הגיעו אלינו מאות תלונות של עובדים, שנעצרו על-ידי המשטרה למרות שהיו בידם כל הרשיונות הנחוצים. השוטרים החרימו את רשיונותיהם, והעבירו את העובדים לבתי-מעצר ומשם למינהל האזרחי, שבהם הם קנסות של מאות שקלים. בעקבות התערבותם של צוות "אור אדום" באגודה לזכויות האזרח ושל "קו לעובד", הוחזרו לעשרות עובדים כספי הקנסות שהוטלו עליהם, אך פיצוי על מעצר השווא לא ניתן להם. יש חשש כי תופעה זו תחזור על עצמה, והפעם יוכל המעצר להימשך שבעה ימים ולא רק 48 שעות כמקודם.

הצעת החוק ייישום ההסכם בדבר רצועת עזה ואזור יריחו עומדת לעלות להצבעה בכנסת (בתאריך שעדיין לא פורסם). כפי שהראה ניתוח ההסכם בדף-המידע האחרון, מונחים בו עיוותים חמורים של תקופת הכיבוש, והצעת החוק אף מוסיפה עליהם. שלושה נושאים בהצעת החוק פוגעים בזכויות העובדים משטחי האוטונומיה: ניכוי הביטוח הלאומי, העברת כספי תגמולים, ומעצר עובדים שנפסו ללא אישור-עבודה.

הצעת החוק נותנת הכשר לשיטת הניכויים, שהיתה נהוגה עד עכשיו. היא קובעת כי "כל סכום היטל השוואה, ששירות התעסוקה נהג לכבותו, אף אם כונה בשם אחר [קרי, "ניכוי ביטוח לאומי"] יראוהו כתשלומים ששלמו ונתקבלו כדין". מטרתה הברורה של קביעה זו היא למנוע מן העובדים הפלסטיניים את הזכות לתבוע בבית-משפט כספים שנוכו משכרם במשך שנים ונחת השם "ביטוח לאומי". הקביעה מנוגדת לסעיף הדין בנושא זה בהסכם עזה-יריחו, שעל בסיסו הוכנה הצעת החוק. בהסכם עזה-יריחו נכתב: "ההסדרים האמורים לעיל בדבר ניכוי השוואה ו/או ניכויים פנסיוניים יוכלו שייבחנו מחדש וישונו בידי ישראל אם בית משפט מוסמך בישראל יקבע כי את הניכויים או כל חלק מהם יש לשלם ליחידים, או כי יש להשתמש בהם להטבות או לביטוח סוציאלי בישראל, או שהם בלתי חוקיים באופן אחר".

הקביעה סותרת לא רק את הטאמר בהסכם עזה-יריחו, אלא גם סעיף בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו: "אין פוגעים בקניינו של אדם" (סעיף 3). הזכויות הסוציאליות של העובדים הפלסטיניים הן זכויות מוקנות, ונסיון לבטלן מהווה פגיעה חמורה בקניינם. כזכור, הוגשה ביוזמת "קו לעובד" בינואר 1994 תביעה רטרואקטיבית של 3 עובדים מן השטחים, הדורשים לקבל תמורה מלאה לדמי הביטוח הלאומי שנוכו משכרם במשך שנים (ורק אחוז אחד בלבד מהם הועבר בפועל לביטוח הלאומי). כרגע מחכים

ניצול עובדי-חקלאות פלסטיניים במושבים בארץ

בעניין זה למחלקה לאכיפת זכויות עובדים של משרד העבודה, ואולם רק לאחר שהתפרסמה ביוזמתנו כתבה של גדעון לוי בעיתון "הארץ" (ב-19.8), ובעקבות התערבותה המהירה של שרת העבודה, יצאו פקחי המחלקה לערוך ביקורת בשטח (ב-21.8). הפקחים הטילו על מספר מצומצם של מעבידים קנסות בגובה 2000 ש"ח בשל אירשתלום שכר המינימום, וטענו כי ידיהם קשורות ביחס לשאר, משום שאין הוכחות לגירסת העובדים. טענה זו תמוהה, מאחר שמדובר בעדות של מאות עובדים, הנוגעת לתופעות ידועות ונפוצות.

"קו לעובד" מגיש בימים אלה תביעות לבית-הדין לעבודה בשם כמה מן העובדים, וגם האיגודים המקצועיים בגדה ממשיכים לפעול בנושא.

האיגודים המקצועיים בגדה היפנו ל"קו לעובד" פועלים מאזור טול-כרם, המועסקים במושבים אחיטוב, אזמץ ויטב. מעסיקיהם במושבים אלה סירבו לרשום אותם כחוק בשירות-התעסוקה, שילמו להם פחות משכר-המינימום הנדרש בחוק, ולא ציידו בחליפות-מגן עובדים שעסקו בריסוס חומרי-הדברה מסוכנים, גם זאת בניגוד לחוק. במושב אחיטוב מועסקים מאות עובדים בחממות לגידול ירקות. העובדים קיבלו שכר יומי של 20-30 ש"ח, במקום 57 ש"ח כנדרש בחוק בהתאם לשעות העבודה בקיץ בענף החקלאות. מדי פעם חדלו המעסיקים לרשום אותם בשירות-התעסוקה, וגם כאשר היו רשומים מסרו המעבידים דיווחים כוזבים על 5-10 ימי עבודה בתודש ותו-לא. החל מן ה-3.2.94 פנה "קו לעובד" פעמים אחדות

שושק עובדים זרים בידי מעסיקים

תמורת זאת), מקבלים מזה חודשיים לפחות 100 ש"ח לשבוע בעוד שאר שכרם מתעכב.

• ואסיל יורדנוב מבולגריה הובא לישראל על-ידי חברת "אורטל", והועבר לעבודה בחברת "מי ערד". שכרו שולם לו באיחור של חודשיים (865 ש"ח נטו תמורת חודש עבודה מלא של 10 שעות ביום). כאשר פוטר מחברת "מי ערד", סירבה חברת "אורטל" להחזיר לו דמי "בטחונות" (287 ש"ח בחודש) שאותם ניתנה משכרו. גם נגדו הוצא צ'רג'רש, הכתוב בעברית ומיועד לביצוע שלושה ימים לאחר מסירתו לעובד.

אין ספק כי מקרים כגון אלה טיפוסיים להפקרות בתחום העסקת העובדים הזרים. ישראל חתומה על האמנה הבינלאומית, המחייבת את המדינות החתומות עליה לקיים מנגנון פיקוח על העסקת העובדים הזרים. מנגנון זה אמור לבדוק את חוזה העבודה ואת יישומם, וכן לדאוג לכך שהעובדים יידעו את זכויותיהם. במשרד העבודה קיימת אמנם מחלקה לעובדים זרים, אך זו אינה אוכפת את המתחייב מן האמנה הבינלאומית. המחלקה מסתפקת בפיקוח על רשיונות העבודה, ואינה מקיימת פעולות ביקורת ומעקב אחר חברות כוח-האדם הפועלות ב"שוק עבדים" זה.

העובדים הזרים גם אינם מקבלים דפיהסבר בשפתם על זכויותיהם החוקיות, או כתובות שאליהן יוכלו לפנות אם יזדקקו לסיוע. לאחרונה החלה המחלקה לאכיפת חוק שכר המינימום לפקח גם על חברות המעסיקות עובדים זרים, אך בכך מסתכמת כיום ההגנה שמעניקה המדינה לעובדים אלה, שמספרם מגיע לעשרות אלפים.

תלונות של עובדים זרים, שהגיעו למשרדנו בחודשיים האחרונים, מצביעות על ניצול מכוער של פגיעותם ותלונתם בחברות כוח-האדם המביאות אותם לארץ. חברות אלה חותמות עם העובדים הוזה עוד בארץ מוצאם, ומחזיקות בידיהן את רשיון-העבודה של הפועל כערובה. בהגיעם לישראל מופנים העובדים לחברות-מישנה של חברת כוח-האדם, הלוקחת לעצמה כמחצית משכרם. "דנאל" חברה קבלנית בע"מ, למשל, חתמה עם עובדים מרומוניה על הסכם שעיקריו הם: שבוע עבודה בן 55 שעות תמורת שכר חודשי של 1500 דולר, שמתוכו לוקחת חברת "דנאל" 750 דולר לעצמה (בטוסף ל-40 דולר "דמי תיווך" מדי חודש).

הלנת-שכר למשך חודשים שכיחה מאוד, כנראה, ולעתים דואג המעסיק לגרש את העובדים מישראל לפני ששילם להם את שכרם: כאשר פג תוקפו של רשיון העבודה, הוא מפטר את העובדים ומודיע למשטרה שהם נמצאים בארץ ללא אישור. משרד הפנים והמשטרה מגרשים את העובדים מן הארץ, מבלי שיהיו להם שהות וכלים לפעול בהליכים חוקיים כדי לקבל את שכרם.

• אליאני קוואלו ולילאן פרהה לופז, שתיהן רקדניות מברזיל, הובאו לישראל על-ידי האמרגן שמואל טרבלוס. כשדרשו ממנו השתיים את שכרן, לאהר שלא שילם להן, במשך חודשים, הגיש טרבלוס תלונה במשטרה כנגד אחת מהן על גניבה. "קו לעובד" הגיש בשמן תביעות על הלנת שכר, ואחת הרקדניות מסתתרת עד למועד המשפט (באוקטובר) מחשש שיופעל נגדה צ'רג'רש.

• עובדים מרומוניה, שהובאו לארץ על-ידי חברת "דנאל" (והתחייבו, כאמור לעיל, לשלם לה 750 דולר לחודש

קמט מדו"ח ארגון העבודה הבינלאומי (ILO), 1994

בעתיד, היחסים בין עובדים פלסטיניים ומעבידים ישראליים צריכים להתבסס על צדק חברתי וכבוד הדדי, ובמיוחד על זכותם של העובדים לחופש התארגנות ולייצוג על-ידי איגודים מקצועיים על-פי בחירתם.

רק הגנה משפטית על הזכויות והאינטרסים הבסיסיים של עובדים אלה, ומימוש הזכויות ללא אפליה, יישמו בסיס מוצק לפיתוח יחסי עבודה מלאה.

"... למרות העובדה שמעסיקים ישראליים מסויימים דואגים לקיים יחסי-עבודה תקינים עם עובדיהם הפלסטיניים, חייבים להודות כי באופן כללי מצבם של העובדים הפלסטיניים הוא פגיע בוותר וחשוף לאפליות ללא כל הגנה משפטית או חברתית. יש רק לקוות שהמו"מ הטכני יענה על הצורך להבטיח לעובדים אלה את הזכויות הבסיסיות של כל עובד ועובד על בסיס עקרונית אירגון העבודה הבינלאומי המקובלים בעולם כולו.

(נספח, חלק 2, 'דו"ח על מצב העובדים מהשטחים הערביים הכבושים', עמ' 34-35).

איך עובד "קו לעובד": סדרים ונוהלים

1. איסוף התלונות:

רוב התלונות מתקבלות במשרד האיגודים המקצועיים בשטחים. מקבלים אותן רכזי-שטח פלסטיניים המועסקים על-ידי "קו לעובד", וכן מתנדבים ישראלים. עובדים ישראלים מגיעים למשרדנו ושם נלקחות תלונותיהם.

2. מיפול בתלונות:

עובד המגיש תלונה משלם 40 ש"ח עבור טיפול בתלונתו. לאחר הגשת התלונה נשלח מכתב דרישה למעביד, בצירוף הודעה כי אם לא יסדיר את התשלום תועבר התלונה לטיפולו של עורך-דין. חלק ניכר מן המעבידים נענה למכתב הדרישה, והכספים המגיעים לעובד מועברים אליו במלואם (באמצעות "קו לעובד", או ישירות מן המעביד).

3. הכנת תביעות:

תלונות שלא באו על פתרון לאחר המתנה של חודש, עוברות לשלב של הכנת תביעה משפטית. ההכנה נעשית על-ידי צוות "קו לעובד", הכולל סטודנטים למשפטים, עורך-דין פתמחה, ועורכת-דין המאשרת את התביעות לפני הגשתן לבית-הדין לעבודה. ברוב המקרים יש צורך לשלם אגרת בית-משפט, המכוסה על-ידי "קו לעובד", בתנאי שאינה עולה על 20 ש"ח. אגרה בסכום נכזה מאז נשלחת לעובד, ולאחר ששילם אותה מוגשת התביעה לבית-הדין.

4. הגשת תביעות לבית-הגטעיה:

כ-50% מן התביעות המוגשות לבית-הדין נפתרות עוד לפני הדין המשפטי: המעבידים, לאחר שקיבלו את התביעות, פונים בהצעת פשרה על צפת לסגור את התיק. כל הצעת פשרה מובאת לאישור העובד. הכספים המתקבלים מן המעביד מועברים במלואם לעובד גם במקרים אלה.

5. ייצוג בבית-המשפט על-ידי עורך-דין:

תביעות שהגיע מועד הדיון בהן בבית-המשפט מבלי שנפתרו בהצעת פשרה, מועברות לעורכי-דין מחוץ למשרדנו, המקיימים קשר קבוע עם "קו לעובד". עורכי-דין אלה מייצגים את העובדים בדיון בבית-המשפט. אם העובד זוכה במשפט, ורק אז, מנכים לעצמם עורכי-הדין 15% מהסכום המשולם לעובד. "קו לעובד" אינו מקבל אחוז כלשהו מכספים אלה.

6. גבייה מעבידים לאחר מתן פסק-הדין:

כאשר המעביד אינו משלם את המגיע לעובד על-פי פסק-הדין, יש לעתים צורך לפתוח בהליכי פירוק תברה והכרזתה כפושטת-רגל: רק אז אפשר להגיש תביעות-חוב ולקבל את הכסף מהביטוח הלאומי (זוהי אחת הזכויות הבודדות, שגם העובדים מהשטחים מקבלים מביטוח לאומי). הליכי הפירוק הם יקרים (2000 ש"ח לכל פירוק). "קו לעובד" משלם את הסכום, כהלוואה לעובד הניגבת ממנו רק עם תום ההליכים ובהגיע הסכום לידיו. הפירוק נעשה על-ידי עורך-דין מחוץ למשרדנו, ובהגיע התשלום הוא מצנח לעצמו 10% מן הסכום שקיבל העובד.

7. מיפול בתביעות נבגעי עבודה:

תביעות של נפגעי עבודה מוגשות לביטוח הלאומי. איסוף המסמכים, העברתם לביטוח הלאומי, והמעקב אחרי הטיפול בתביעה, נעשים בהתנדבות על-ידי חבר העמותה אהוד עין-גל. כאשר הביטוח הלאומי מאשר את תשלום דמי-הפגיעה, מעביר המוסד את הכסף ישירות לחשבון הבנק של העובד.

8. מיפול כללי:

במקרים של עבירה על החוק מצד המעביד, מדוח "קו לעובד" לגורמים הנוגעים בדבר: המחלקה לאכיפת שכר מינימום (במשרד העבודה), המוסד לבטיחות וגהות, מרכז השלטון המקומי, שרים, תבר-כנסת ועיתונות.

תודת קו לעובד נתונה לקרנות הבאות. שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • UNISON, בריסניה • Christian Aid, בריסניה
European Human Rights Foundation, בלציה • Human Rights Fund, נורבניה
Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד
ICCO, הולנד • Solifonds, שווייץ • Bunstift e.V., גרמניה • ICJ, שוודיה
Ford Foundation, ארה"ב • Funding Exchange, ארה"ב
AGIR - Together for Human Rights, צרפת • CAW, קנדה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38. בנק לאומי, סניף 811. רח' אחד העם, תל-אביב
או ל"קו לעובד". רח' אלנבי 78. תל-אביב 61022

דרישת דמי "ערובה" מחובנים פלסטיניים בבתי-הדין לעבודה

זכויותיו מכל עובד אחר, כתוצאה מהפעלת שיקול דעת בכלל ושיקול דעת למתן ערובה לכיסוי התצאות משפט בפרט" (דב"ע ל"ג/31-3).

ואולם, מאז חתימת הסכם קהיר החלו להיבקע סדקים בהגנה זו של השופטים על העובד הפלסטיני. השופט כליף, בבית-הדין לעבודה בירושלים, פסק ב-1.12.94 כי התובע מהמדד תאיזור מיריחו חייב להפקיד 1500 ש"ח להבטחת כיסוי התצאותיו של התובע (בניטקס מישור אדומים בע"מ), וזאת כתנאי להמשך קיום הדיון בתביעה. כנגד החלטת השופט כליף הגישה עוה"ד תגריד ג'השאן, היועצת המשפטית של "קו לעובד", בקשה לרשות ערעור. ערעור נוסף הוגש לאב בית-הדין האזורי בתל-אביב כנגד החלטה של רשמת לדרוש מארבעה עובדים דמי "ערובה" כתנאי להמשך הדיון בתביעתם נגד "אולמי בן-טון".

מאז חתימת הסכם קהיר, התרבו הבקשות של מעסיקים ישראליים - שנתבעו על-ידי עובדים פלסטיניים בבתי-הדין לעבודה - לחייב את התובעים משטחי האוטונומיה להפקיד ערובה, שתבטיח את החזר התצאותיו של המעסיק באם יזכה במשפט. המעסיקים מנמקים את דרישתם בטענה, כי הרשות הישראלית להוצאה-לפתע אינה יכולה לתפקד בתחומי האוטונומיה ולהבטיח גבייה של תשלום הוצאות-משפט המגיעות לזוכה. סכום דמי הערובה יכול להגיע עד 1500 ש"ח, סכום שהעובדים הפלסטיניים - השרויים כבר חודשים רבים בלי עבודה והכנסה - אינם יכולים לעמוד בו. עד לאחורונה, דחו השופטים בקשות מסוג זה מטעם מעבידים:

"אין זו דרכו של ביה"ד לעבודה לחייב תובע במתן "ערובה" ועל-ידי כך להכביד על מימטש זכויותיו. לא ייתכן שעובד ערבי מהשטחים יהיה במצב קשה יותר במימוש

עולים ומעבידיהם: תביעות ותביעות-נגד

28,000 ש"ח. תביעת-הנגד נדחתה. חברת "כוח מאגרי אנוש בע"מ" נימקה את תביעת הנגד העובד (בסך 20,000 ש"ח) בכך שהתנייב לעבודתו כשומר בהופעה מרושלת ואף איחד לעבודה. גם תביעת-נגד זו נדחתה על-ידי בית-הדין. האדריכל עודד קפלן מרחובות דורש מעובדת, ששילם לה במשך למעלה משנה וחצי פחות משכר המינימום, סך 35,478 ש"ח. תביעתו מנומקת היטב: הוא הקדיש מזמנו כדי לסייע לה באיתור דירה, הלך אותה ואת בנה במשרדו במשך חמש יממות, והיא אף ניהלה שיחות טלפון פרטיות על חשבונו. הדיון בתביעתו של האדריכל קפלן עדיין לא התקיים.

היחס המכוער והנצלני של מעסיקים לא מעטים כלפי עולים חדשים במצוקה מתגלה באופן בוטה במיוחד בתופעה, שנתקלנו בה לאחר הגשת תביעות מטעם עולים. המדובר בשלושה מקרים, שבהם עבדו העולים תקופות ארוכות מבלי לקבל שכר מינימום, גמול שעות נוספות או זכויות נילוות. כאשר הגישו העובדים תביעות נגד מעסיקהם, כדי לקבל את המגיע להם כחוק, הגיבו המעבידים בתביעות-נגד על סכומים של עשרות אלפי שקלים.

יואל קושמורו, בעל חנות יינות ברחובות, נימק את תביעת-הנגד שהגיש, בכך שהעובדת גרמה לו נזקים בסך

מעסיקים שנהפרו את חוק שכר המינימום

בחודשים האחרונים העברנו למחלקה לאכיפת שכר מינימום 13 תלונות, ופקחי המחלקה מצאו הוכחות להצדקת 10 מתוכן. הפקחים מחייבים את המעבידים לשלם רטרואקטיבית הפרשי שכר מינימום, אך רק עבור שלושה חודשים. "קו לעובד" מגיש בשם העובדים תביעות על שאר הכסף המגיע להם, באם עבדו למעלה משלושה חודשים. להלן שמות החברות והמעסיקים, שנמצאו אשמים באי-תשלום שכר מינימום:

- עוף הכפר בע"מ, קיבוץ כפר מנחם (עובדים פלסטיניים מהשטחים)
- קרנית בע"מ (עובד עולה חדש)
- שמיל חב' כ"א לכניין, ת"א (ארבעה עובדים זרים מרומניה; לאחר התערבות פקחי המחלקה לאכיפת שילמה החברה לעובדים 8600 ₪ לר)
- יואל קושמורו, מרכז היין, רחובות (עובדת עולה חדשה)
- נאות הבימה בע"מ (עובדת עולה חדשה)
- חב' משמר, ת"א (עובד בדואי, ישראלי)
- מכון "שול" שרות ודאגה לרובטיים, ת"א (עובדת ישראלית)
- עודד קפלן, ארכיטקט, רחובות (עובדת עולה חדשה)
- פנתס סויסה, מספרה, ת"א (עובדת ישראלית).

הצעת שינוי של חוק פיצויי פיתורין

אלא כזכות והטבה סוציאלית הניתנות לעובד. על כן, אין זה הוגן למנוע מעובד, שנאלץ להפסיק את עבודתו בשל עניין שאינו תלוי בו, את הזכות לפיצויי פיתורין. הצעה נוספת היא שהפסקת עבודה זמנית, שנכפתה על העובד מחמת מעשה שלטוני, לא תגרום לניתוק רציפות העבודה - רציפות המהווה תנאי ליצירת הזכות לפיצויי פיתורין.

ב-20.12.94 הונחה על שולחן הכנסת הצעה של ח"כ ענת מאור (ביוזמת "קו לעובד") לשינוי חוק פיצויי פיתורין. מטרת ההצעה היא לקבוע כי עובד, שאינו מסוגל להמשיך בעבודתו עקב מעשה שלטוני (כדוגמת סגר מתמשך המונע מתושבי השטחים להגיע לעבודתם בישראל), יהיה זכאי לפיצויי פיתורין. פיצויי הפיתורין אינם נתפסים כקנס או כעונש למעביד,

מעקב - נושאים בפיכול העמותה

- התביעה בנושא ניכוי הביטוח הלאומי מעובדי השטחים: עדיין מחכים להחלטת השופט בעניין ההתיישנות (כטענת המדינה) ובעניין הייצוגיות (כבקשת עורכי-הדין באי-כוחם של התובעים).
- הצעת החוק להשלום זמי אבטלה לפי תעריף שכר המינימום: ההצעה, שהוגשה על-ידי ח"כ תמר גוז'נסקי (ביוזמת "קו לעובד") עברה קריאה ראשונה בכנסת.
- מדור התשלומים וכספי הצבירה: "קו לעובד" נלחם כבר כמה שנים בתופעה של העברת כספי צבירה (תגמולים) באמצעות עורכי-דין, המנכים לעצמם עשרות אחוזים תמורת "שירות" זה. לפני למעלה משנתיים (ב-14.9.92) הוציא מדור התשלומים חוזר, המורה כי "כספי הצבירה יועברו ישירות לעובדים /או לחשבונותיהם האישיים" ("שינוי הוראות נוהל 1990", פרק 17.12, חלק 11, דף 39/17). למרות החוזר לא נפסק עד היום הנוהל הפסול של העברת כספי צבירה לחשבונות פיקדון של עורכי-דין. כאשר פנינו שוב בעניין זה לשירות התעסוקה, נכתב לנו כתשובה כי אכן "היה שלב מסוים בו עורכי-דין, המטפלים בתשלומים סוציאליים, הסתייגו מן הנוהל החדש וביקשו להעביר את הכספים לחשבון נאמנות שלהם. עורכי-הדין אף איימו בפנייה לבג"צ בטשא." ושוב הוצא חוזר, הקובע כי מתאריך 10.11.94 יש לשלם לעובדים את כספם ישירות לחשבונות הבנק שלהם."
- פשרה בתביעה נגד המינהל האזרחי: מוחמד עלי מנסור תבע את המינהל האזרחי (באמצעות עוה"ד תגרית ג'השאן מ"קו לעובד") על איתשלום שעות נוספות במשך כל שנות עבודתו במינהל. בכתב ההגנה נטען, כי התובע אכן עבד 60 שעות בשבוע, אך על פי תקנת החוק הירדני החל באיזור, אין כל הסדר ביחס לתשלום עבור שעות נוספות. למרות טענה זו הסכים המינהל האזרחי לפשרה, וישלם לתובע 8700 ש"ח (במקום 16,500 ש"ח המגיעים לו על-פי התביעה). נכונות המינהל האזרחי לשלם סכום נכבד זה פותחת פתח לתביעות נוספות של עובדים, שהועסקו במשך שנים באותם תנאים (וראה גם דף מידע מאי '94).

תודה קו לעובד נתונה לקרנות הבאות. שונדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • UNISON, בריסניה • Christian Aid, בריסניה
European Human Rights Foundation, בלניה • Human Rights Fund, נורבניה
Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד
ICCO, הולנד • Solifonds, שווייץ • Sunstift e.V., גרמניה • ICJ, שוודיה
Ford Foundation, ארה"ב • Funding Exchange, ארה"ב
AGIR - Together for Human Rights, צרפת • CAW, קנדה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב
או ליקו לעובד, רח' אלנו"ב 78, תל-אביב 61022

הגנה על זכויות עובדים

קול לעובד

עنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

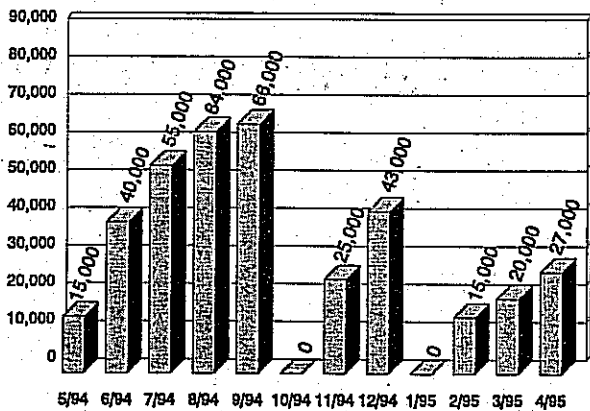
מאי 1995

דף מידע

באפריל עבדו בישראל 27,000 פועלים מהשטחים, כ-14,000 מתוכם מעזה. ברור כי כיום המגמה קצרת-הראות להחליף את פועלי השטחים בפועלים זרים (שמספרם מתקרב כבר ל-100,000!) מנצחת את ההגיון הפוליטי לטווח ארוך. קולות ישראליים שפויים, הקוראים לתמיכה בכלכלת השטחים, נותרים קולות הקוראים במדבר (כמו הצעות של שרים וחברי כנסת לפצות כספית את הפלסטינים על אובדן מקומות-העבודה בארץ). תושבי השטחים נחנקים בבידודם ממקורות-פרנסה ומקורות-מימון, העוני והאבטלה (המגיעה ל-60% ברצועת עזה) גואים ועמם היאוש מהסכסוך אוסלו ומתהליך השלום.

העסקת פועלים מהשטחים בישראל

מספר רשיונות

נמחקה תביעת פועלי השטחים למימוש הזכויות בביטוח הלאומי

בדפי המידע של מאי וספטמבר 1994 הצבענו על כך, שסעיף יחסי-העבודה ב"הסכם עזה-יריחו" מנציח את נישול עובדי השטחים מכספי הזכויות הסוציאליות המגיעים להם תמורת דמי הביטוח הלאומי, שנוכו ממשכורותיהם מאז תחילת הכיבוש.

שלא במפתיע, אכן ניצלה המדינה את "חוק יישום הסכם עזה-יריחו" כדי להתכחש רטרואקטיבית לאחריותה על גזילת כספים אלה מן העובדים (כספים המועברים עתה לידי הרשות הפלסטינית, במקום לידי האוצר או המינהל האזרחי כפי שנעשה עד חתימת ההסכם). כשבועיים לאחר העברת חוק "יישום ההסכם" בכנסת, שלחה פרקליטת המדינה (ב-19.1.95) לבית המשפט המחוזי בירושלים בקשה לדחיית התביעה מטעם עובדי השטחים (שהוגשה ביוזמת "קו לעובד" בינואר 1994), בטענה שהחוק החדש מבטל את הבסיס החוקי לתביעת העובדים.

בפסק הדין שניתן ב-16.5.95 קיבל השופט י. בזק, סגן נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, את טענות פרקליטת המדינה. השופט נענה עם זאת לבקשת באי כוח התובעים, פרופ' פראנסיס רדאי ועו"ד מיישיקור, למחיקה ולא לדחייה, בהסבירו: "לא דחיית את התביעה ורק מחקתיה, וזאת מפני שלא נשמעו ראיות וכדי לאפשר לתובעים לחדש את תביעתם, אם יהיו סבורים כי יש בידם לעשות זאת במתכונת אחרת".

המשך בעמוד הבא

בגליון זה:

1. תביעת פועלי השטחים למימוש זכויות בביטוח הלאומי
2. פסק דין תקדימי: הפסקת עבודה בגלל סגר מזכה בפיצויים
3. עובדים זרים ותאונות עבודה
4. חשיפת עובדים בחתנות-דלק לחומר מסרטן
5. הצעות חוק לצמצום הסחבת בתשלום לעובדים בעקבות פשיטות רגל
6. מעקב

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד":

עשתין סדרגור, ד"ר יעל רון, דנה וולך, ד"ר אורלי לובין, דיוה שרמן, ד"ר אנריקה ביציאצ'י, ד"ר מאיר אמיר.

בית-הדין קיבל את טענת המדינה, שהצדיקה את ניכוי הביטוח הלאומי מעובדי השטחים אך ורק על בסיס הצורך להשוות את עלות עבודתם לזו של עובדים ישראלים. בית-הדין הסכים עם הנימוק, שחוק הביטוח הלאומי מעניק זכויות סוציאליות רק לתושבי ישראל,

ומשום כך כספי הניכויים מן הפלסטינים לא נועדו אף פעם להבטחת זכויותיהם. המטרה של השוואת עלות השכר, קבע השופט, היא "ראוייה וסבירה שבית המשפט יכיר בה, כשם שמוכרת חוקיות הטלת מכס לשם הגנה על תוצרת הארץ".

פסק דין תקדימי: הפסקת עבודה בגלל סגר מזנה בפיצויים

ב-14.5.95 ניתן בבית-הדין האזורי לעבודה בתל-אביב פסק דין בתביעתו של חליל אברהים אבו נאדי, עובד מעזה. אבו נאדי עבד 20 שנה אצל מעסיקו, "תעשיות שיש בוקובה" בע"מ, עד למלחמת המפרץ. בכתב התביעה שהוגש על-ידי עו"ד תגריד ג'השאן (מטעם "קו לעובד") נטען, כי לאחר המלחמה ניסה העובד לחזור לעבודה, אולם מעסיקו לא מילא אחר התנאים שנדרשו על-ידי שירות התעסוקה כדי להעניק לעובד רשיון-עבודה. משום כך, טענה התביעה, על המעביד לשלם לעובד פיצויי פיטורים. המעביד, שיוצג על-ידי עו"ד ד"ר ישראל וינבוים, טען כי בעקבות הסגר שהוטל על השטחים בתקופת מלחמת המפרץ, הסתיימו יחסי העבודה בין הצדדים, ודי בנסיבות אלה כדי להוות "סיכול חוזה עבודה" - כלומר, הפסקת עבודה מסיבות שאינן תלויות במעביד, ופטרות אותו מן החובה לשלם לעובד פיצויי פיטורים. השופטת ח. בן-יוסף קבעה כי העובד זכאי לפיצויי פיטורים, מאחר שהוכיח כי מעבידו לא עשה די על מנת

להחזירו לעבודה בתום הסגר. השופטת הוסיפה כי לאחרונה (ב-30.4.95) התקבל בבית-הדין הארצי לעבודה פסק דין תקדימי, שלפיו משתמע כי במקרה של הפסקת עבודה בשל העדרות בימי עוצר או סגר, העובד זכאי לפיצויי פיטורים, שכן ההעדרות היתה שלא בשליטתו והמעביד שהעסיקו יכול היה לדעת מראש כי עלולות להיות הפסקות עבודה: "בנסיבות שבמציאות החיים במדינת ישראל ניתן לצפות את הארועים הקשים והקיצוניים ביותר" (דב"ע נה/10-3 פרחי עבד אל עזיז חסן נגד "הסלט ייצור סלטים" בע"מ; טרם פורסם). פסק דין זה פותח בפני אלפי עובדים פלסטיניים, שעבודתם הופסקה בשל ימי עוצר, שביתה או סגר, אפשרות לקבל את מלוא סכומי תביעותיהם לפיצויי פיטורים. עד כה, בשל המחלוקת בעניין הזכאות לפיצויי פיטורים בנסיבות האמורות, נהגו שופטי בית-הדין האזורי לעבודה ליועץ לצדדים להתפשר על שיעור שבין 40%-50% מסכומי התביעות.

עובדים זרים ותאונות-עבודה

בחודשים מרץ-אפריל השנה נהרגו חמישה פועלים זרים בתאונות-עבודה. ארבעה מהם (3 רומנים ורוסי) נהרגו תוך חודש אחד באותו אתר-בנייה ברחובות. הזנחה פושעת זו של נוהלי-בטיחות מצד הקבלנים מלווה בהזנחה מצד הרשויות לגבי אכיפת החוק. מספר התאונות המסתיימות בפציעה אינו ידוע, אך מספרן גבוה אם להסתמך על תלונות המגיעות למשרדנו.

פועל זר הנפצע בתאונת-עבודה זכאי על פי חוק הביטוח הלאומי לכיסוי מלא של אובדן ימי עבודה ושל טיפול רפואי. כדי שיהנה מזכויות אלה על מעבידו לדווח על התאונה לבית-חולים או למפקח עבודה, ולמלא טפסים עבור הביטוח הלאומי. מעבידים לא מעטים מעדיפים להיפטר מן העובד שנפצע ולשלוח אותו מהארץ בהזדמנות הראשונה, וכך לחסוך מעצמם את הטירחת הגדולה של דיווח ומילוי טפסים. כך, למשל, נהגו חברת כות-האדם וחברת-הבנייה, שהעסיקו את תיאודור וקיו מרומניה, כאשר נפצע קשה בגבו (ב-7.7.94). התאונה לא דווחה למשרד-העבודה, והפועל הופקר לגורלו ולבסוף חזר לרומניה מבלי לקבל דבר מזכויותיו בביטוח הלאומי. ישנם גם מעבידים אנושיים יותר, המעוניינים לדאוג לעובדיהם שנפצעו, אך אינם מודעים לזכויות המובטחות בחוק. נקודת אור בתמונה זו היא התגייסותם של ישראלים יוצאי רומניה, המסייעים בהתנדבות לפועלים רומניים ביעוץ, תרגום או בפנייה בשמם ל"קו לעובד". בחדש

עובדים זרים בישראל: נתונים

מספר רשיונות העבודה שהוצאו עד מאי 1995: 71,522

התפלגות לפי מיגזר כלכלי

51,000	בנייה
13,230	חקלאות
3,897	סיעוד
1,188	מלונות
1,154	תעשייה
1,053	שירותים

התפלגות לפי ארץ מוצא

24,600	רומניה
19,300	תאילנד
7,400	טורקיה
3,500	פיליפינים
2,400	בולגריה
800	סין
3,000	ארצות אחרות

הנתונים נמסרו משירות התעסוקה שבמשרד העבודה. על-פי הערכה זהירה נמצאים בארץ עוד כ-20,000 עובדים זרים לא-חוקיים.

פברואר הדפסנו "זכותון" של זכויות-עובדים בשפה הרומנית (בנוסף לזכותונים בעברית, ערבית, רוסית וספרדית), ומתנדבים אלה דואגים להפצתם בין הפועלים הזרים. גם המחלקה לאכיפת זכויות עובדים במשרד-העבודה משתתפת בהפצת זכותונים אלה. בינתיים חלה התקדמות בטיפול בהצעות, שגיבשו "קו לעובד" ו"האגודה לזכויות האזרח", לגבי עיגון בחוק של זכויות העובדים הזרים (ראה דף-מידע ינואר 1995). שלושה חברי-כנסת מסייעת חד"ש (תמר גוז'נסקי, האשם

חשיבת עובדים בתחנות-דלק לחומר מסרטן

בינואר השנה התחיל לפעול במסגרתנו צוות מתנדבים, הכולל רופא תעסוקתי, שמטרתו לאסוף מידע על סיכונים בריאותיים במקומות עבודה ועל אכיפת התקנות הנוגעות בדבר. הנושאים שבהם טיפל הצוות עד עתה הם חשיפה לבנזן (הנמהל בדלק למכוניות), לחומרי ריסוס רעילים (הפוגעים בעובדי חקלאות וגנות), ולעופרת. התופעה המדהימה ביותר שהתגלתה עד כה לאנשי הצוות היא כי בישראל קיימות אמנם (מאז 1983) תקנות להגנה על עובדים החשופים לבנזן (חומר רעיל ומסוכן, שכבר ב-1971 נתתמה אמנה בינלאומית להגנה מפניו) - אלא שתקנות אלה אינן חלות על עובדים בתחנות הדלק! בישראל עובדים כ-5000 אנשים בתחנות-דלק (רובם עולים חדשים, שהחליפו את הפלסטינים, ומקבלים משכורות-רעב). ריכוז הבנזן גבוה במיוחד דווקא בדלק נטול-העופרת, ה"ידידותי לסביבה", אך אין בארץ כל חובה חוקית לבדוק את ריכוזו באוויר של תחנות-הדלק,

מחמיד וסאלח סלים) הגישו ב-6.3.95 הצעת-חוק המבוססת על המלצותינו. ב-26.9.95 שלח לנו מר חנן סלע (הממונה מטעם משרד-העבודה על מתן היתרים להעסקת פועלים זרים) דיווח על דיון בהצעותינו במסגרת ועדה בין-משרדית. הוועדה תקים צוות, שיבדוק את היחסים בין חברות כוח-האדם (המייבאות את הפועלים לארץ) ובין הקבלנים המעסיקים את הפועלים הזרים. מר סלע הזמין את נציגי "קו לעובד" ו"האגודה לזכויות האזרח" להעיד בפני צוות זה.

או לערוך בדיקות רפואיות תקופתיות לעובדי התחנות. החשיפה לבנזן בריכוז גבוה מן התקן עלולה לגרום לתופעות קשות של בחילות, הקאות, כאבי-ראש, אובדן שיווי משקל ועוד. בטווח הארוך יכולה חשיפה כזאת להביא לפגיעות במערכת הדם ובתיפקודים של המוח (זכרון, ריכוז וכו'), ואף לסרטן. הקשר בין חשיפה לבנזן ובין מחלת הסרטן הוכח על-ידי רופאים, ולפני שנים אחדות הכיר בית-דין לעבודה בארץ בנהג מיכלית-דלק, שחלה בסרטן, כנפגע של תאונת-עבודה.

לדעת "קו לעובד" יש להתיל בדחיות את תקן ריכוזו של הבנזן באוויר על תחנות-הדלק, ולהעניק לעובדים זכות חוקית לפקח על אכיפת התקנות ועל מהימנות הבדיקות הנערכות במקום עבודתם. בנוסף יש לדאוג לכך, שהעובדים יקבלו מידע על הסכנות לבריאותם, ויעברו בדיקות רפואיות מקיפות.

הצעות חוק לצמצום הסחבת בתשלום לעובדים בעקבות פשיטות רגל

על-פי חוק פשיטות רגל (הכלול בחוק הביטוח הלאומי), עובדים שהפסידו שכר וזכויות (כמו פיצויי פיטורים) חייבים לעבור תהליך ממושך, העלול להיגרר שנים, עד שהם מקבלים את המגיע להם. עליהם להגיש תביעות-חוב למפרק החברה שבה עבדו, המפרק אמור לבדוק ולאשר את תביעות-החוב, ורק אז מועברות התביעות לביטוח הלאומי כדי שישלמן לעובדים.

כדוגמה לסחבת האפשרית, והשכיחה, ניתן להביא תביעה שהוגשה מטעם אנאר כורדי (באמצעות "קו לעובד") למפרקי חברת "עגיר ק. 90 בע"מ", שהפסיקה לפעול באפריל 1992. התביעה, שנשלחה בספטמבר 1993, עדיין לא נבדקה עד היום, ולדברי כונס-הנכסים, אין אפילו מועד להתחלת הבדיקה בשל מחסור בכוח-אדם. הצעה לשינוי חוק הביטוח הלאומי בעניין פשיטות רגל הוגשה לכנסת ב-27.6.94 על-ידי ח"כ חיים אורון (ביוזמת עו"ד אפרים זילוני, מ"מ יו"ר האיגוד המקצועי בהסתדרות). ההצעה תובעת להגביל ל-30 יום את המועד, שבו צריך המפרק לאשר את תביעת-החוב מרגע שהגיעה לידי. בתום המועד, רשאי העובד לעקוף את אישורו של המפרק ולהעביר את תביעת-החוב ישירות לביטוח הלאומי. בסעיף נוסף של ההצעה נקבע, כי אם לא התמנה

לחברה מפרק תוך 45 יום (מהגשת הבקשה לפירוק או פתיחת הליכי פשיטת רגל), ישלם הביטוח הלאומי לעובד מקדמה על חשבון השכר המגיע לו. מסיבות שלא הובהרו הוקפאה הצעה מבורכת זו, ועד היום לא הועלתה להצבעה בקריאה טרומית בכנסת. יש לקוות כי ההסתדרות, שיזמה את ההצעה, תפעל בתוקף להפסקת הסחבת בטיפול בסחבת.

הצעה שנייה, המתקיפה את הבעייה מזווית אחרת, היא ההצעה לתיקון חוק פקודת החברות, שהגיש ח"כ פני בדש. במצב המשפטי הקיים, יכולים מנהלי-חברות להתנער מכל אחריות אישית לחובות של החברה, ולהקים מייד חברה חדשה אחרי שהקודמת פשטה רגל (לעתים במקוון, כדי להתחמק מתשלום חובות לעובדים ולנושים אחרים). ח"כ בדש מציע, כי האחריות על פשיטת רגל ועל תרמויות תיפול לא רק על דירקטורים, כנהוג היום, אלא גם על המנהל הכללי ובעלי תפקידים אחרים בחברה. אלה יהיו פסולים, על-פי ההצעה, מלפעול במסגרת חברה חדשה במשך תקופה של שנה לפחות. הצעה זו עברה כבר קריאה טרומית, אושרה על-ידי הממשלה, וכעת היא נמצאת בטיפול של וועדת החוקה, כהכנה לקראת קריאה ראשונה.

התפתחויות משפטיות בדרישה ל"דמי ערובה"

בדף המידע האחרון (ינואר 1995) דיווחנו על דרישתם של מעבידים לחייב תובעים משטחי האוטונומיה להפקיד "דמי ערובה", שיבטירו את החזר הוצאותיו של המעסיק באם יזכה במשפט. ערה"ד תגריד ג'השאן, היועצת המשפטית של "קו לעובד", עירערה על פסק-דין שחייב עובד מיריחו להפקיד 1500 ש"ח כדמי ערובה. הדין בעירעור התקיים ב-27.2.95 בבית-הדין לעבודה בירושלים, ובמהלכו התברר כי היועץ המשפטי לממשלה התערב בסוגייה והביעה תמיכה בדרישת המעבידים. לדבריו, דין תושבי האוטונומיה כדין תושבים זרים (בניגוד לתושבי הגדה המערבית החיים עדיין תחת שלטון ישראלי).

ב-22.3.95 פסקו שופטי בית-הדין הארצי לעבודה פסיקה לא-עקרונית, שחייבה את העובד מיריחו (מחמוד חאיזור) להפקיד דמי ערובה, מבלי להתייחס לטעמים המהותיים של העירעור. פסיקתם התבססה על פגם משפטי-טכני בהגשת העירעור (היעדר כתובתו המלאה של העובד). באשר לטעמים העקרוניים, קבעו השופטים כי אם יידרשו בעתיד יתייחסו למהות העניין.

נשות עובדים מהשטחים לא יקבלו מענק לידה

במרץ 1994 הועבר בכנסת תיקון חוק (שהוגש ביוזמת "קו לעובד"), על-פיו זכאיות נשות עובדים מן השטחים למענק לידה גם אם הן יולדות בבית-חולים בשטחים. תיקון זה לא יושם מעולם, וכעת, בעקבות הסכם עזה-יריחו, בוטלה לחלוטין הזכות למענק לידה.

אחרי ארבע שנים שילמה "גן אורנים" פיצויי פיטורים

במאי הושגה סוף-סוף פשרה בהסכמה בתביעתם של שני עובדים מרצועת עזה, שפוטרו בדצמבר 1990 מ"גן אורנים בע"מ" מבלי לקבל פיצויים. אף כי המעבידים התכחשו לחובתם לפצות את העובדים (שיוצגו על-ידי עו"ד עידן סיידל מטעם "קו לעובד"), הרי בפועל הסכימו לשלם להם בפשרה 31,000 ש"ח עבור פיצויי פיטורים (כולל הפרשי הצמדה וריבית) והפרשי דמי-תופשה. הסכמתם נבעה מדברי השופט, שהבהיר (בדיון בלתי-פורמאלי בטרם משפט) כי העובדים זכאים, לדעתו, לכספים הללו.

פרמיה כתוספת שכר קבועה

רכיב הפרמיות בשכרם של עובדים פותח אפשרויות לניצול-לרעה מצד מעבידים, החל מהפרות של חוק שכר המינימום וכלה ב"הרעות נלוות": מכיוון שהפרמיה נרשמת בתלוש המשכורת בנפרד מן השכר, יכול המעביד להתעלם ממנה בחישוב של פיצויי פיטורים. כך בדיוק עשתה חברת "אמגט בע"מ" מרמת-גן, כשפיטרה את מוחמד עבדל רחמן חליל לאחר 20 שנות עבודה. השמטת רכיב הפרמיה בחישוב הפיצויים התבטאה בהפרש של 6,000 ש"ח בין המגיע לו בדין ובין הסכום שקיבל לידיו.

"קו לעובד" תבע את החברה בשם הפועל. מעדותו של נציג "אמגט" בבית הדין התברר, כי העובד "זכה במהלך עבודתו בפרמיה קבועה מראש, שלא היתה תלויה בתפוקתו האישית - אלא נקבעה בידי מועצת ייצור וכן מומחים חיצוניים". שופט בית-הדין לעבודה, יצחק לובוצקי, קבע כי הכספים ששילמה "אמגט" לעובד תחת הכותרת 'פרמיה' היו 'רכיב קבוע בשכרו, המהווה חלק משכר היסוד שלו לעניין פיצויי פיטורים'. השופט חייב את "אמגט" לשלם לחליל את הפרש פיצויי הפיטורים, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כחוק. החברה הגישה ערעור לביה"ד הארצי לעבודה.

עיכוב פיצויי פיטורים בחברת "יכין שימורים"

חברת "יכין שימורים בע"מ" עיכבה במשך 6 חודשים תשלום פיצויי פיטורים לעובד מהשטחים (שפוטר במאי 1994). את עיכוב התשלום נימקו בטענה, שעל העובד להחתים את רשויות מס-ההכנסה על טופס של פטור מניכוי מס על פיצויי הפיטורים. טענה זו, שאין לה בסיס משפטי, מנעה מהעובד (תושב סלפית ליד שכם, שנבצר ממנו להגיע למשרדי רשויות המס בארץ) לקבל את כספו.

בפברואר 1995 הגיש "קו לעובד" בשמו תביעה לבית-הדין לעבודה. חברת "יכין שימורים" הזדרזה לשלוח למשרדנו המחאה לפקודת העובד על סכום הקרן, אך התעלמה מן העיכוב של שישה חודשים בתשלום. בית-הדין יצטרך לקבוע האם מגיע לעובד פיצוי על הלנת פיצויי הפיטורים.

תודת קו לעובד נתונה לקרנות הבאות, שונדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • Christian Aid, בריטניה

European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורבגיה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

ICCO, הולנד • Solifonds, שווייץ • Buntstift Foundation, גרמניה • ICJ, שוודיה

Ford Foundation, ארה"ב • Funding Exchange, ארה"ב

AGIR - Together for Human Rights, צרפת • CAW, קנדה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלובי 78, תל-אביב 61022

הגנה על זכויות עובדים

קו לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' ארנבי 78, תל-אביב 61022

טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

דצמבר 1995

דף מידע

העסקת פועלים והשטחים בישראל

במחצית דצמבר, עם מינוי הממשלה החדשה, הועלתה מכסת העובדים מהגדה ומהרצועה ל-50,000. לפי דברי ראש מדור התשלומים, מר אהרן ברזאני, ישנה כוונה להעלות בעתיד את המספר ל-70,000. מספר העובדים בפועל עומד כיום על 45,000.

ב-14.8.95 הוחלפו כל הכרטיסים המגנטיים של הפועלים מן הרצועה בכרטיסים חדשים. בדיקת הכרטיסים החדשים במחשב נעשית לא רק בכל פעם שהעובד יוצא ממחסום ארז, אלא גם עם שובו לרצועה, כדי לוודא שלא נשאר ללון בישראל (עבירה המובילה למעצר ולשלילת רשיון-העבודה). כל בדיקה כזו כרוכה בתורים ממושכים ומייגעים מדי שחר ובתום יום עבודה

מעצרים של פועלים ללא רשיונות

האבטלה ההמונית בשטחים, והיעדר חלופות כלשהן לעבודה בארץ, דוחפים אלפי פלסטינים נואשים לעבוד בישראל ללא רשיון. ההכרח להאכיל את משפחותיהם העניות דן אותם לא רק לעבודת-פרך ולניצול כלכלי, אלא גם למעצרים, קנסות ושייבה בכלא.

לדברי ראש מחלקת הסיוור במשטרה, דב שכטר, ביוני 1995 נשלחו למאסר בפועל כ-80 פלסטינים בגלל פשעם זה (רובם לתקופות 3-6 חודשים). הוא סירב למסור לנו כמה פלסטינים נעצרו ונפטרו בקנס. אף כי לא הצלחנו להשיג נתונים מדוייקים, ברור מן המידע שבידינו כי המדובר באלפי מעצרים מדי חודש. המשטרה הגבירה לאחרונה את פעילותה בחיפוש אחר פועלים ללא רשיון, הנשפטים על עבירה פלילית ("שהייה בלתי חוקית בישראל"), שהעונש המירבי עליה הוא שנת מאסר. רוב בתי-המשפט בארץ נוהגים שלא לשלוח למאסר פועלים שנתפסו בלי רשיון בפעם הראשונה. ואולם בתי משפט השלום בבאר-שבע שלחו פועלים כאלה לכלא (למאסר של חודש עד שלושה חודשים) בתמיכת המשטרה

בגליון זה:

העסקת פועלים מהשטחים בישראל

מעצרים המוניים של פועלים ללא רשיונות

סמכות בתי-הדין לעבודה בתביעות פועלים פלסטיניים בהתנחלויות

חברה ממשלתית מפרה חוק שכר-מינימום

מדוע אין חוק פנסיה ממלכתית?

עובדים זרים: עידכונים

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד":
עשתין סדרון, ד"ר יעל רנן, דנה וולך, ד"ר אורלי לובין,
דינה שרמן, ד"ר אנריקה ביצ'אצ'י, ד"ר מאיר אמיר, יפעת
אילון.

מדינת ישראל נגד בני עודה ג'יהאד

בני עודה ג'יהאד הוא טבח מן הגדה, שעבד בארץ 8 שנים ופירנס בעבודתו את אשתו, ילדיו, ועשרת אחיו. בעדות אופי שנתן מעבידו, יעקב טולדו, נאמר: "קיבלתי אותו לעבודה בעיניים עצומות. אני מכיר אותו ואת אופיו. הוא עובד 24 שעות ביממה אם יש צורך כדי להתפרנס." בני עודה ג'יהאד נתפס עם תעודת זהות מזוייפת, והודה בעבירה: "לא היתה לי ברירה אחרת. לא ניתן לי אישור להיכנס לארץ. קיבלתי פעם אחת ליום אחד לפני כשישה חודשים. לא זייפתי למטרת גניבה או משהו אחר. עשיתי זאת כדי לעבוד ולפרנס את משפחתי. אני מבקש להתחשב בי." וכבוד השופט, א. גת מבית משפט השלום ברחובות, אכן התחשבה. בגזר-הדין הביאה בחשבון את העובדה ש"מניעיו של הנאשם היה מניעים כשרים", "וכן העובדה שהנאשם הודה וחסך מזמנו של בית המשפט". ב-1.12.94 גזרה עליו איפוא שישה חודשי מאסר בפועל ושישה חודשים על תנאי. לבני עודה ג'יהאד לא היו הרשעות קודמות. ערעורו בפני בית-המשפט המחוזי נדחה.

נוח לה, היא מתנערת מכל הקשר עם הדין הישראלי וטוענת שהיא 'פלסטינית'."

"באופן עקרוני", קבע הרשם, "סמכויות בית הדין לעבודה חובקות עולם", ואין עליהן כל הגבלה טריטוריאלית. "רואים את המעביד הישראלי כאילו הוא נושא בכיסו את הדין שלו גם מחוץ לגבולות המדינה ומחוייב על פיו."

טענתם היתה כי הוא הועסק במפעל מוגן, ולכן הוא אמור לקבל שכר כמו עובד מוגבל. קשה להניח כי דוגמה זו, שהגיעו לידיעתנו, היא יחידה במינה. התנהגותם של חברת מע"ש ושל המוקד לקליטת עליה מעידה, כי הרשויות משלימות עם ניצול של עולים, אשר מסיבות של גיל או מצב משפחתי נאלצים לעבוד תמורת שכר אפסי. השלמה זו מרוקנת את חוק שכר המינימום מתוכנו בדיוק במקום שבו הוא נחוץ יותר מכל - בחוליות החלשות של העובדים הפגיעים ביותר לניצול. תופעה זו לא תיפטר בעזרת טיפול פרטני בעובד זה או אחר, האזור כוח ומתלונן. ואם בחברה ממשלתית זהו הנוהג, קל לשער את המתרחש בחברות פרטיות.

ופרקליטות המדינה. "קו לעובד" יערער על עונשי מאסר שהוטלו על פועלים אך ורק בגלל היעדר רשיון עבודה, בתקווה להשיג תקדימים משפטיים שיסייעו לכלל העובדים. ובניתיים הכל מתרגלים לנורמה רכת-הלב, המסתפקת בהטלת קנסות של מאות שקלים על מובטלים מרוששים, שהעזו לחפש עבודה.

סמכות בתי-הדין לעבודה בתביעות פועלים פלסטיניים בהתנחלויות

ב-14.9.95 ניתנה בבית-הדין לעבודה בבאר-שבע החלטה הקובעת, כי הוא מוסמך לשפוט בתביעות הקשורות ליחסי עבודה, המתקיימים במפעלים ישראלים בשטחים ההחלטה ניתנה על-ידי רשם בית-הדין, יוסף ברד, לקראת הדיון בתביעתו של זיאד חוסיין אבו חריס נגד חברת "קטיף אוניברסל, חרושת מתכת" (חברה הרשומה בישראל ונמצאת בבעלותם של ישראלים). אבו חריס, תושב האן-יונס, עבד במפעל בגוש קטיף במשך חמש שנים, ואז פוטר ללא פיצויים. "קו לעובד" הגיש בשמו תביעה לפיצויי פיטורים (בסך 4,550 ש"ח) וזכויות סוציאליות (בסך 3,600 ש"ח).

בטענה מקדמית הציגה הנתבעת את עצמה כ"חברה עזתית", שדיני העבודה של ישראל אינם חלים עליה. הרשם דחה טענה זו מכל וכל, וציין בהחלטתו ש"יש בהתנהגות הנתבעת גם מידה של צביעות. כשנוח לה, היא נהנית מכל הזכויות המוענקות לאזרחים הישראלים... והדבר הוא בבחינת הקלה והטבה לעומת הפלסטינים תושבי האזור. לאחר שהנתבעת נהנית מכל אלה, לרבות מסיוע נכבד של מדינת ישראל, כפי שעולה משיעבודים שבמירשם רשם החברות, הרי כאשר לפתע הדבר אינו

חברה מעשלתית מצדה חוק שכר מינימום

חברת מע"ש, מפעל תעסוקתי מוגן וממשלתי, אמורה לספק מקומות עבודה לאנשים מוגבלים (שזכותם לשכר-מינימום איננה מוגנת בשום חוק!). המוקד לקליטת עליה בתל-אביב שלח לחברה עולים חדשים, שאינם סובלים מכל מגבלה גופנית, נפשית או שכלית, מבלי שאיש ידאג לכך שהעולים יקבלו שכר מינימום בהתאם לחוק. אחד העובדים, אנטולי מוגניאציאן, פנה ל"קו לעובד" בתלונה על אי תשלום שכר מינימום ודמי הבראה. רק לאחר שהוגשה כבר תביעה לבית-הדין, ניאותה החברה לשלם לו את המגיע - ואז פיטרה אותו לאלתר. עובד אחר, אמיל לוינסון, הגיש באמצעותנו תביעה דומה לאחר שעבודתו במע"ש נפסקה, והפעם סירבה החברה לשלם לו.

מדוע אין חוק פנסיה ממלכתית?

רוב העובדים הישראליים מקבוצות חלשות אינם מבוטחים בביטוח פנסיוני - נשים מכל המיגזרים, עולים חדשים, פלסטינים ישראלים ועובדי חברות כוח-אדם. הפירסומים האחרונים על הגידול במספרם של קשישים ושכירים בקרב הנמצאים מתחת ל"קו העוני", גם הם מצביעים על חשיבותו ודחיפותו של נושא הפנסיה הממלכתית. יש לציין כי ממשלתנו הנוכחית היא הראשונה שהסירה מקווי היסוד שלה את חקיקת חוק פנסיה ממלכתית.

בספטמבר התקיים דיון בנושא 'למה צריך פנסיה ממלכתית?' (ביוזמת "קו לעובד" ו"מרכז אדוה", עמותה

לקידום רעיון השוויון). את הדיון הינחה אפרים דוידי (מעיתון "דבר ראשון"), והשתתפו בו פרופ' אביה ספיבק, דיקן הפקולטה לחברה וכלכלה באוניברסיטת בר-גוריון; ד"ר לינדה עפרוני, משפטנית ויועצת כלכלית; ומר דן שפרינצק, יועץ פנסיה בחברת "תצפית".*

פרופ' ספיבק הביא נתונים ממחקר, שהוא עורך יחד עם מר

יעקב לביא ממחלקת המחקר של בנק ישראל. רק 50%

מהמועסקים במשק מכוסים בביטוח פנסיוני. 50% הנותרים כוללים, להערכתו, כ-300-250 אלף עובדים שאינם מכוסים כלל, ואילו היתר מכוסים בקופות-גמל או ב"פנסיה תקציבית" (ראה מסגרת).

פרופ' ספיבק חילק את האוכלוסיה לחמש רמות הכנסה. בחמישון העליון, המרבה בחסכוניות פרטיים ונהנה מקרנות פנסיה, משתפר מצבם הכלכלי של הקשישים בגיל 65+ והכנסתם החודשית עולה. בחמישון התחתון, כצפוי, ההכנסה יורדת והפער בינם לעשירים גדול מתמיד. אצל 4 החמישונים העליונים מהווה הפנסיה כ-35% מההכנסה, ואילו בחמישון התחתון היא מגיעה רק ל-15%. סקירה היסטורית הראתה, כי בשנת 1968 היו רק 18% מן העובדים מכוסים בביטוח פנסיוני. בשנת 1992 הגיע מספר המבוטחים ל-40% מכלל העובדים, אך העלייה התבטאה בעיקר בחמישונים העליונים.

לשאלת המנחה, מדוע אין חוק פנסיה ממלכתית? השיב פרופ' ספיבק: "חוק הביטוח הלאומי הקיים במדינת ישראל הוא, למעשה, פנסיה ממלכתית. הוא מקביל לחוק הפנסיה הממלכתית הקיים ברוב המדינות. ואם תרצו

*המעוניינים בתמליל המלא של הדיון יכולים להשיגו במשרדי "קו לעובד" ו"מרכז אדוה".

תשובות של כלכלה פוליטית: ראשית, אלה שאינם נהנים מפנסיה הם חסרי קול. שנית, מערכת הפנסיה הממלכתית היא מערכת, שמסובך מאוד להוציאה לפועל. ושלישית, הכלכלנים חוששים מיצירת גוף, שהפוליטיקאים יוכלו לשחק בו. ועירוב מוגזם של כלכלה ופוליטיקה אינו בריא להתפתחות המשק."

בתשובה לאותה שאלה, אמרה ד"ר לינדה עפרוני: "העניין הוא פשוט מאוד - פנסיה ממלכתית עולה כסף. שרת העבודה והרווחה הכינה תכנית מאוד יפה, אבל היא הגיעה למסקנה שאין לזה סיכוי לעבור בממשלה הזאת. המערכת דואגת לעצמה, והיא מסודרת בפנסיה הטובה

ביותר. אני צופה שאם לא יהיה מאבק

רציני מלמטה, נושא הפנסיה הממלכתית לא יתקדם." ד"ר עפרוני סיימה, עם זאת, בנימה אופטימית: "אם יהיו לחץ ודרישה מצד הציבור, בעיקר בתקופת בחירות, ואם הדברים ייעשו בצורה מסודרת, אזי יש סיכוי לפנסיה ממלכתית".

מר דן שפרינצק טען, כי "אילו המדינה היתה מחליטה ליצור חוק

פנסיה ממלכתית, הציבור היה נהנה מאוד והמדינה לא היתה משלמת פרוטה. זוהי פנסיה, שהאדם חוסך לקראתה משכרו. ניתן לממן את הפנסיה באופן אקונומי, התשואה תיקבע בתנאי שוק, ולא יידרש סיבסוד." לדעתו, פנסיה ממלכתית כפויה לא תתקבל בציבור בברכה: "המעסיק, שעליו נכפה תוכנית כזאת, יוריד את שכר העובדים עוד יותר", ובעלי ההכנסות הדלות ייאלצו לחסום מניהם.

מר שפרינצק הישווה בין התוכניות הפנסיוניות הקיימות, וחילק שבחים לתוכנית הפנסיה החדשה, שהממשלה הכריזה עליה במרץ 1995 ("פיסגה"). לדעתו, יש לה יתרונות בולטים בהשוואה לתוכניות שמציעים סוכני הביטוח, אף כי מי שישבור את הקרן יקבל פדיון נמוך. הוא ציין כי יש להעדיף כל תוכנית "פנסיה מקיפה" (ראה מסגרת) על פני ביטוח מנהלים ו/או קופות גמל, כי היא מבטיחה גימלה חודשית לאחר הפרישה. מביטוח מנהלים יקבל סוכן הביטוח פי שבעה יותר ממה שיקבל בתוכנית ממשלתית כמו "פיסגה".

מגוון הדעות בדיון מצביע על מורכבותו של הנושא, ו"קו לעובד" מתכוון להמשיך ולעסוק בו בעתיד.

פנסיה תקציבית: קרן פנסיה של הממשלה או של גופים ציבוריים. המעסיק משלם את כל הפרשות לפנסיה. השכר הקובע: השכר ממנו מחשבים את שיעור הגימלה. פנסיה מקיפה: כוללת (בנוסף לפנסיה) גם ביטוח למקרה תאונה וביטוח שארים במקרה מוות.

עובדים זרים: עידכונים

תלונות על גירוש מן הארץ של עובדים זרים, על-פי בקשת מעסיקים החייבים להם כספים, מגיעות ל"קו לעובד" בתדירות גבוהה. באוקטובר פנו אלינו ארבעה עובדים מרומניה, שהועסקו בחברת "גיאורבר" בע"מ. הם סיפרו כי החברה ניכתה משכרם 400 דולר כל חודש כ"דמי בטחון" (סכום האמור להגן על המעסיק מפני הפרת-חוזה, ויש להחזירו לעובד בתום תקופת החוזה. הסכום המקובל הוא 100 דולר). לקראת החגים הודיעו העובדים למעסיק, כי אם שוב ינכה משכרם סכום כה גדול לא יישאר בידם דבר ממשכורת אוקטובר (את דמי החגים, המגיעים להם על פי חוק, אין משלמים להם), והם יפסיקו לעבוד. בתגובה גורשו מייד מן הארץ שישה עובדים, ואילו ארבעת המתלוננים הצליחו לחמוק מן המעבידים, החייבים עדיין לכולם כספים. בעקבות התערבותנו קרא משרד העבודה את המעסיקים לשימוע.

כיום יכול כל מעביד בקלות רבה להביא לגירושו של פועל זר, ולהימנע בדרך זו מלשלם לו משכורות, החזר "דמי בטחון" וחובות אחרים. המעביד אינו נדרש לספק הוכחות לטענותיו נגד העובד, ולאחר הגירוש אין העובד יכול לקבל רשיון-כניסה לישראל ולו כדי לתבוע את זכויותיו. "קו לעובד" חותר לכך, שמשרד-העבודה ידאג להליך שיאפשר לעובד הזר להציג את טענותיו בפני גורם אובייקטיבי, לפני שיוצא נגדו צו-גירוש.

עובדים שעזבו את מעסיקיהם ונתפסו על-ידי פקחים של משרד-העבודה נשלחים לבתי-מעצר. המשטרה מאתרת את המעסיקים ומחייבת אותם בתשלום כרטיס הטיסה של העובד. קרו מקרים שבהם חיכו העובדים במשך חודשיים בבית-המעצר (על פי הודאת המשטרה עצמה), עד שאותרו מעבידיהם. מתחילת השנה נעצרו 868 זרים, ששהו בארץ שלא כחוק. ב-4.12 נמצאו בבתי-המעצר 59 עובדים זרים. שני עצירים רומניים, שהוחזקו בבית-המעצר "שרון" (בפתח-תקוה) במשך חודש, שבתו רעב בסוף ספטמבר. צוות "אור אדום" באגודה לזכויות האזרח פגש אותם בסיווריו התקופתיים בבתי-המעצר, וכן שלוש עצירות ממדינות חברה-העמים, המועמדות לגירוש ומחכות במעצר למעלה מחודש.

בינתיים חלה התקדמות בתחום החקיקה, כאשר הכנסת קיבלה חוק (ב-1.8.95) הגוזר שנת מאסר על מעביד המעכב דרכון, תעודת-מעבר או תעודת-זהות של עובד זר. יוזם החוק הוא ח"כ אברהם פורז (מר"צ). אכיפה נאותה של החוק תקל על עובדים זרים, שאינם מרוצים מתנאי עבודתם ומעוניינים לחזור לארצם.

בכתבת תחקיר, שהתפרסמה ב"דבר שני" (3.12.95), כותב אבנר הופשטיין על יחס המעסיקים לחוק: "החברות מצמצפות. עשרות עובדים העידו בפני, כי דרכוניהם נלקחו מהם כשהגיעו לארץ. גם באגודה לזכויות האזרח מציינים שזו תופעה רווחת ביותר. החזקת הדרכונים בידי המעסיק מהווה חולייה נוספת בדרך לשליטה מוחלטת בפעולותיו ובתנועתו של העובד". עובדים זרים, שניסו לממש את זכותם החוקית והתלוננו במשטרה על מעסיק שלקח את דרכונם, נתקלו ביחס אדיש ומזלזל מצד שוטרים, שלא ידעו אפילו על קיומו של החוק החדש.

מעסיקים אכזריים במיוחד, ואלה אינם מעטים, מביאים את העובדים ללוד באישון-לילה, מבטיחים להם שיקבלו את כספם אחרי בדיקת הדרכונים, ונעלמים בלי שלום. לתופעה זו ישנם עדים, בחלקם מזועזעים, מבין עובדי נמל-התעופה. טענות כאלה הועלו נגד מנכ"ל חברת "רימס", איתמר זלץ (שעבד קודם לכן ב"ארגמן", והיה אחראי לפיטורים של פלסטיניים ללא תשלום פיצויים). באמצע נובמבר השתתף איתמר זלץ ב"מבצע", שבו נלקחו בכוח מפועל רומני 1820 ש"ח וטבעת זהב. לדבריו, לא היתה זו גניבה אלא גביית שכר-דירה - העובד לן ללא רשות בדירה שכורה של החברה. איתמר זלץ לא מצא שום פסול בשיטה המקורית ולא הכחיש את טענות העובד.

שאננותו מוצדקת. העובד הרומני, בסיוע של אזרח ישראלי ובסיועו, פנה למשטרת ראשון-לציון, ורק בעמל רב הצליח לשכנע את הקצין התורן לקבל את תלונתו. אפילו הנהל הרגיל של אישור על הגשת התלונה לא פעל במקרה זה. הקצין טען כי רק עורך-דין יוכל לקבל את האישור. נדרש מסע הסברה מקיף בין השוטרים כדי שהחוק לא יישאר על הנייר בלבד.

תודת קו לעובד נתונה לקרנות הבאות, שנודיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • UNISON, בריטניה • Christian Aid, בריטניה

European Human Rights Foundation, בלגיה • Human Rights Fund, נורבגיה

Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד • Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

ICCO, הולנד • Solifonds, שווייץ • Bunstift e.V., גרמניה • ICJ, שוודיה

Ford Foundation, ארה"ב • Funding Exchange, ארה"ב

AGIR - Together for Human Rights, צרפת • CAW, קנדה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

הגנה על זכויות עובדים

קול לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' ארנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

מרץ 1996

דף מידע

העסקת פועלים פלסטיניים בישראל

שוב אנו עומדים בפני המחזוריות הנוראה של השנים האחרונות: אספקה זמנית של מקומות עבודה לפלסטינים, מתוך הכרה בחשיבות של שיפור מצבם הכלכלי כדי להבטיח את תהליך השלום, וחניקה מוחלטת של פרנסתם בסגרים דרקוניים לאחר התפרצות מחודשת של פיגועי טרור. ההבטחה חסרת-הכיסוי, שתהליך שלום יכול להתבצע ללא כל התנגדות של קיצונים אלימים, גוררת אחריה שוב ושוב ענישה קולקטיבית של עם שלם. מאז נובמבר 1995 העלה רוח"מ שמעון פרס את מיכסת העובדים מהשטחים בהדרגה - מ-34,750 ל-58,000 (בפברואר 1996). בישיבת הממשלה ב-1.1.96 העלה פרס הצעה מבורכת "להלבין" את עשרות אלפי הפועלים חסרי

הרשיון, ולנפק לפלסטינים 100,000 רשיונות-עבודה. אך בסוף פברואר, גל הפיגועים הנורא של אנשי התמאס הוליד לסגר חסר-תקדים בחריפותו. תושבי הגדה לא יכלו לנוע אף בתוכה (ולמרבה האירוניה, המתנחלים היו הראשונים שתבעו להחזירם לעבודה), ובמרץ הוטל סגר גם על מעבר סחורות ומצרכים מן השטחים ואליהם. צעדים אלה שיתקו את הכלכלה בתוך השטחים, וגרמו להפסדים אדירים (סחורות חקלאיות שנרקבו, מפעלים שהושבתו וכו'), בנוסף לפגיעה בהכנסות מעבודה בארץ. במקביל אישרה הממשלה עוד 16,500 רשיונות-עבודה לפועלים זרים, בהתאם למגמה הנמשכת והולכת - להחליף את הפלסטינים בכוח-עבודה זול אף מהם, כלכלית ופוליטית.

פסק-דין עקרוני בדרישה ל"דמי ערובה"

ב-5.2.96 ניתן בבית הדין הארצי לעבודה פסק-דין תקדימי ועקרוני, המחייב עובדים פלסטיניים להפקיד סכום (במזומן) כתנאי לדיון בתביעותיהם נגד מעסיקים ישראליים. פסק-הדין ניתן בדעת רוב של שלושה שופטים, ונתמך בעמדת היועץ המשפטי לממשלה.

עובדי השטחים נחשבים לעובדים זרים, כך קבע היועץ, החל מחתימת הסכם אוסלו. ואולם, בניגוד לעובדים זרים אחרים, אין הם מוגנים על-ידי אמנת האג (הפוטרת את הצדדים מתשלום דמי ערובה בתביעות משפטיות), מכיוון שפלסטיין איננה מדינה עצמאית ואין היא יכולה איפוא לחתום על האמנה.

התשלום הנדרש מן העובד בא להבטיח את תשלום ההוצאות למעסיק, במקרים שבהם יפסיד העובד במשפט. בית-הדין הארצי השאיר את קביעת גובה סכומי הערובה לשיקול דעתם של השופטים, ומאז מתן פסק-הדין העקרוני נעו הסכומים הללו בין 1000 ש"ח ל-4,000 ש"ח. העובדים הפלסטיניים, התובעים פיצויי פיטורים וזכויות אחרות, הם חסרי כל הכנסה קבועה מאז שעבודתם

בגליון זה:

העסקת פועלים פלסטיניים בישראל

פסק-דין עקרוני בדרישה ל"דמי ערובה"

גירוש ואלימות כתחליף לתשלום שכר

עיכוב דרכוני פועלים זרים

חברות כוח-אדם: החוק החדש ובעיותיו

"אפרטהייד" בעיריית רעננה

חברי הוועד המנהל של 'קול לעובד':
ששתין סדרגון, ד"ר יעל רון, דנה וולך, ד"ר אורלי לובין,
דינה שרמן, ד"ר אנריקה ביציאצ'י, ד"ר מאיר אמיר,
יפעת אילון.

הופסקה בשל סגר זה או אחר. סכומים כאלה הם מחוץ להישג־ידים, אך הגיונו של החוק מחייב את האביונים להבטיח את האדונים מפני הפסד אפשרי בעתיד. "קו לעובד" פנה בנושא זה לשרת העבודה, ל"הסתדרות" ולרשות הפלסטינית, וכן לחברי כנסת שונים. הצעתנו היא ששרת העבודה תוסיף תקנה לחוק בתי־הדין לעבודה, לפיה אין לגבות דמי ערובה מעובדים תושבי האוטונומיה.

גירוש ואלימות כתחליף לתשלום שכר

בשנתיים האחרונות מגיעות אלינו באופן מתמיד תלונות על שימוש באלימות כנגד פועלים זרים – אלימות "ממוסדת" של אנשי אבטחה, הנשלחים על־ידי חברות כוח־אדם וקבלנים כדי "ליישב חשבונות" עם עובדיהם. למרות הדיווחים למשטרה ולמשרד העבודה על מקרים שהגיעו אלינו, ולמרות פרסומים בעיתונות, חוקי הגיוגל ממשיכים לשלוט באין מפריע. מדוע לשלם לפועל על עבודתו, אם אפשר בקלות לגרש אותו מן הארץ? את צור הגירוש מקבל המעביד מבלי שיצטרך להוכיח את טענותיו נגד הפועל, ובלי שהפועל יהיה נוכח בכלל. ואילו הצד הפיזי של הגירוש מתבצע באופן מקצועי על־ידי אנשי אבטחה חמושים, המשכירים את שירותיהם הטובים למעביד.

חברת "א.ב. כלנית בע"מ" העסיקה 60 פועלים מרומניה. לא שילמה להם במשך חודשיים. ואז ניסתה להעבירם לקבלן אחר. הפועלים פתחו בשביתה. ווציניהם פנו אלינו. העברנו זאת למשרד העבודה. והקבלן – נד בן יעקב – התחייב בפניהם לשלם לעובדים. והנה, ביום שבו היה התשלום לעובדים אמור להתבצע, נודע לנו כי הם נעלמו. במשרד העבודה ידעו לומר, כי לדברי הקבלן ומצאים הפועלים בדרכם לקבלן באילת. שאצלו יעבדו בהסכמתם.

למודי־נסיון יצאו לחפש את הפועלים בשדה־התעופה. ואכן מצאו אותם. כשמונים אנשי אבטחה חמושים. השוטרים שהעקנו הואילו לקבל תלונה מוציני הקבוצה רק לאחר מאמצי שכנוע רבים וממושכים. בתלונתם מסרו הפועלים כי השכם בבוקר מצאו את עצמם מוקפים באנשים חמושי אקדחים, שהכריחו אותם באימים לחתום על מסמך בעברית ולעלות על מכונית. מי שנילה החונדות, הוכה.

בעקבות מידע זה הגיע לשדה־התעופה מנהל המחלקה לאכיפת זכויות עובדים. שזימן לשם את הקבלן. הקבלן שילם לפועלים חלק מן הסכום המגיע להם. ואת היתרה התחייב להעביר חוץ שבועיים למשרד־העבודה. שישלח את הכסף לרומניה.

תושב מחנה הפליטים ניבליה ברצועת עזה, זכי אחמד אבו קמר עבד בתחנת־דלק במשך 16 שנים רצופות. עד הסגר של מרץ 1993. לאחר הסגר לא הצליח לקבל אישור עבודה. ומעסיקו סירב לשלם לו פיצויי פיטורים. התביעה שהגיש באמצעות "קו לעובד" כללה גם דרישה לתשלום תוספת שבחות וחגים. שאותה לא קיבל כל אותן שנים. והגיעה לסך 40.440 ש"ח. השופטת אורלי סלע חייבה בחודש פברואר את זכי אבו קמר להפקיד 4.000 ש"ח בקופת בית־המשפט.

סיפור דומה עד לפרטיו נמסר ל"קו לעובד" בדיווח רשמי של חברת כוח־אדם ממשלתית מאיזור פוגין בסין. ב-29.2.96 גורשו מן הארץ 19 פועלי־בניין סינים, שעבדו בחברת "גלובאל מנפאור". לדבריהם, כל אחד מן הפועלים הללו שילם בסין 5000 דולר כדי לעבוד שנתיים בארץ – 2000 דולר למימון כרטיס־טיסה, ו-3000 דולר שהועברו ישירות למוטי אוריין, מנהל "גלובאל מנפאור". הם הגיעו לישראל, עבדו וחיכו לשכרם. בסוף פברואר היה מר אוריין חייב לכל אחד מהם 2-4 משכורות. ואז הקיפו אותם בשנתם 10 אנשי אבטחה, שנשלחו על־ידי מר אוריין, היכו אותם, מנעו מהם לקחת מטען אישי, שדדו מהם כסף שנמצא עליהם (מאות שקלים מכל אחד), והעלו אותם באיזמים על מטוס לסין. נציגי החברה הסינית הגיעו למשרדנו לאחר שניסו, לשווא, להגיע להסדר עם אוריין. בסוף פברואר הפנתה אלינו השגרירות הסינית גם את קיי יאנו צ'יאן. עובד שהוכה באופן ברומאלי בידי מנהל חברת כוח־אדם "ג.פ.א. סחר בע"מ". עודד כוהן. ועזרו מוריס. ליווינו את העובד ל"איכילוב". שם נקבע כי הוא סובל מדימומים בכל חלקי גופו. וכתוצאה ממכות בפניו ועברה שן ופגועה לחמית עינו. גם כאן קדמה למכות הלנת־שכר במשך חודשיים. העובד התלונן והחמין למשרד החברה. שם התעורר חשדו. שעומדים לנרש אותו בכוח מן הארץ. כפי שעשו כבר לעובדים אחרים מקבוצתו. הוא ברח לדירת חברים בלוד. ושם מצאו אותו עודד כוהן ועזרו. תקפו אותו ואת חבריו. ולסיכום נעלו את מר צ'יאן במרתף של בית בראשון־לציון. כאשר הכרתו חזרה אליו. הצליח צ'יאן לפרוץ את הדלת. והפעם הגיע לשגרירות סין ומשם אלינו. לאחר הבדיקות ב"איכילוב" ליווינו אותו למשטרת ראשון־לציון. שם הגיש תלונה (ב-25.2.96). לאחר 10 ימים הועברה התלונה למשטרת לוד. וחודש אחרי שהוגשה עדיין לא "אוותרו" מנהל החברה ועזרו לצורך חקירה.

עיכוב דרכוני פועלים זרים

ב-1.8.95 התקבל החוק הגוזר עד שנת מאסר על מעביד, המעכב דרכון של עובד זר, ואולם עד היום ממשיכים כ-80% מן המעסיקים להחזיק ברשותם את דרכוני הפועלים. הגשת תלונות למשטרה אינה מועילה הרבה, כפי שנוכחנו לדעת - מתוך 60 תלונות שסייענו בהגשתן לאחרונה, קיבלו שלושה עובדים בלבד את דרכונם בחזרה באמצעות המשטרה. המשטרה, משרד העבודה ומשרד הפנים ניטילים זה על זה את החובה לאכיפת החוק, והמעבידים ממשיכים לנצל זאת לטובתם.

המעבידים - קבלנים וחברות כוח-אדם - דורשים מן העובדים הזרים לשלם להם 500-1500 דולר תמורת הזכות לקבל את דרכונם בחזרה. הם מנמקים זאת בטענה, שהפועלים עזבו את מקום עבודתם לפני תום החוזה, ובכך הסבו להם נזקים. מבלי להיכנס לטיב הסיבות המסויימות, שגרמו לפועל לעזוב את מעסיקו (תנאי שכר ודיור קשים, הלנת שכר וכיו"ב), אין להשלים בשום מקרה עם עיכוב דרכונים כאמצעי לסחיטת

הפועלים. ואגב, כמעט כל המעבידים מבטיחים את עצמם גם בעזרת ניכוי לא חוקי של כ-1200 דולר משכרו של כל פועל, כערובה להמשך עבודתו עד תום החוזה. למעסיקי הפועלים הזרים ניתנת איפוא הרשות להפיק את החוק בגלוי וללא חשש, ואין עוצר בעדם.

אדריאן בצי"ו. פועל מרומניה שהובא לארץ באמצעות חברת כוח-אדם "נד פל". עבד חצי שנה בבנייה. לאחר שהתלונן על עיכוב בתשלום שכרו במשך חודשיים. חשש שיגרשו אותו מן הארץ ויבצדק. לאור תקדימים של "עושי-צרות" כמוהו. הוא עזב את החברה. אך כשביקש מהם את דרכונו נדרש לשלם 1000 דולר תמורתו.

בצי"ו הינע ליקו לעובד. ובניווד לעובדים אחרים המסתפקים בהחזרת דרכונם. ביקש לתבוע את מעבידו הן על הלנת שכר והן על עיכוב הדרכון. בית-הדין נעתר לבקשה מיוחדת להקדמת הדיון. שהתקיים תוך 10 ימים מהגשת התביעה. בבית-הדין נאותה חברת "נד פל" לשלם לעובד 3000 ש"ח ולהחזיר לו את דרכונו.

עשרת החברות המובילות בעיכוב דרכונים (מתוך 100 תלונות במיפול "קו לעובד")

נד"מל • קינטון • טכנומן • מאגרי-אנוש • נוז'נתיד • תנופה • גלובאל מנפאוור • יד החמישה • מונדי • דנאל

חברות כוח-אדם: החוק החדש ובעיותיו

בשני הסעיפים הקודמים תוארו תוצאות של חוסר המגבלות על חמדנותם ותוקפנותם של חלק מבין קבלני כוח-אדם. גם כאשר אין המדובר בפועלים זרים, שכיר המועסק באמצעות חברת כוח-אדם נפגע בזכויותיו, ומספר השכירים הללו הולך וגדל מדי שנה. הם מופלים לרעה לעומת עובדים בתפקידים זהים, המקבלים שכר ותנאים טובים יותר; לרובם אין ביטוח פנסיוני; הם מוגבלים באפשרות להתארגן באיגוד מקצועי, שיגן על זכויותיהם; אפשרויות הקידום העומדות בפניהם גם הן מוגבלות, ועוד.

חוק חדש, שעבר בכנסת בתחילת מרץ, משאיר את העובדים הללו תלויים בחסדי חברות כוח-האדם, בכך שהוא משחרר מאחריות את מעסיקם הישיר (השוכר את העובד מחברת כוח-האדם). אחריות ישירה היתה מגוננת על העובד ללא צורך בהתערבות ממשלתית, ובמנגנונים מלאכותיים ובלתי-יעילים של פיקוח, שאותם מציע החוק בשפע. מדוע איפוא הועדף הפתרון-לכאורה על פני הפתרון הענייני?

המעסיק הישיר הגדול ביותר במשק באמצעות חברות כוח-אדם הוא, ראה זה פלא, המגזר הממשלתי והציבורי.

וכך מקיים המנגנון את עצמו: הממשלה היא זו המחלקת את הרשיונות לחברות כוח-האדם (תמורת ערבויות כספיות נכבדות), היא זו השוכרת מהן את רוב העובדים, והיא זו האמורה גם לפקח עליהן. מטרתו המקורית של החוק (ביוזמת ח"כ אברהם יחזקאל ב-1993) - להגן על העובדים ולא על מעסיקיהם - נשחקה עד דק אחרי שנים של תיקונים ושינויים.

נותנו בחוק כמה מחוות ריקות של הגנה-לכאורה על העובדים. החוק מחייב, למשל, את חברות כוח-האדם להקנות לעובדיהן זכויות מכוח ההסכמים הקיבוציים בענפים שבהם שובצו. אבל חיוב זה חל רק לאחר שלוש שנות העסקה, ואין הוא מלווה בכל סייג, שימנע מחברות כוח-האדם לפטר את העובד או להעבירו לענף אחר בתום שלוש השנים. סעיף אחר בחוק אוסר על חברות כוח-האדם לשלוח עובדים למקום עבודה שיש בו שביתה. סעיף נאור-לכאורה זה אינו מחייב את החברה לספק לעובד, שמקום עבודתו מושבת, פיצוי כספי או עבודה חליפית. העובד המושבת מאונס, בשביתה שלא ייחנה מפירוטיה, הוא זה המשלם מכיסו את מחיר העקרון היפה, שהחוק מתיימר לשמור עליו.

"אפדטהייד" בעירית רעננה

החלטת הועדה לתכנון ובנייה של עירית רעננה
(6.2.96):

השכרה ו/או שימוש בדירה המיועדת למגורים לשימושם של עובדים זרים בצפיפות העולה על 2 נפשות לחדר תהווה שימוש חורג.

"קו לעובד" אל ראש עירית רעננה (22.2.96):

האחרים לצפיפות ולהזנחה הם, כמובן, קבלניהם של העובדים הזרים, החוסכים בעלויות גם בשכירת הדירות ואחזקתן, ולא זו בלבד, אלא שהחוק מכיר באחריותם זו, ומשרד העבודה קבע קריטריונים והיקפה פקחים לבקורת על מגורי עובדים זרים, כל מה שיש לעשות הוא להזמין את הפקחים, ולחייב את הקבלנים לשפר את תנאי המגורים.

נו"ד עירית נל, בשם הועדה המקומית לתכנון ובנייה רעננה (18.3.96):

החלטת הועדה המקומית ברעננה נתקבלה לאור אולת ידן של הרשויות למיניהן הידואנותי כביכול לזכויות העובדים אך בפועל לא עושות דבר. המצב בשטח הוא בלתי נסבל. עשרות פועלים זרים מובאים ארצה על ידי קבלני בנין, משוכנים בתנאים תת-אנושיים, לעתים בתוך שלד הבנין עצמו ללא תנאים סניטריים מינימליים, ולעתים נדחסים על ידי הקבלן 30 פועלים לדירת 60 מ"ר!!!

תמהני מדוע לא נזעקתם ולא נשמע קולכם בהקשר זה? ... נקישת הליכים על פי חוק כנגד הקבלן ובעל הדירה היא הדרך הראויה להלחם בתופעה המחפירה שכל הרשויות מעלימות עין ממנה. מן הראוי שגופים כגופכם יברכו על החלטה זו ולא יענו אותה.

בנוסף, אנשמח אם תודיעני באילו דרכים הונכם פועלים כנגד קבלנים שקיבלו היתר להבאת פועלים זרים מבלי שדואנים להם לתנאי מחיה אנושיים ומינימליים, והאם טרחתם לבדוק נושא כאוב זה לנופף

חנה זהר, בשם "קו לעובד", אל נו"ד עירית נל
(20.3.96):

מזה שנים מנסים ברשויות שונות להתמודד עם מצוקת הדיור של אזרחים ישראלים, ואיך לא חשבו על דרך כה פשוטה: עיריות תוצאנה צוים, שאינם מתירים מגורים של למעלה משני אנשים בחדר, והנה נפתרה הבעיה. בשכונתי גרו בעבר כמה משפחות עולים בדירה אחת. מהדירה עלה ריח לא נעים, ולא פעם היו גם מריבות קולניות. לא עלה על דעתו של איש בשכונתי לדרוש את הוצאתם או לנקוט בכל הליך אחר. נכון כי הרשויות מעלימות עין, אולם אין בכך כדי להצדיק את ההחלטה האומללה של עירית רעננה.

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • AGIR - Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת
Bread for the World, גרמניה • Buntstift Foundation, גרמניה
CAW Social Justice Fund, Canada, קנדה • CNV-Actie Kom Over, Holland, הולנד
Christian Aid, Britain, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה
The Ford Foundation, ארצות הברית • Funding Exchange, ארצות הברית
ICCO הולנד • ICJ, שוודיה • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד
Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד
Norwegian Human Rights Fund, נורבגיה
SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ • משרד הקליטה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב
או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

הגהה על זכויות עובדים

קו לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' ארנבי 78, תנ"אביב 61022

טל' 03/5102266, פקס 03/5173081

אוגוסט 1996

דף מידע

עובדים פלסטיניים: סקירת מצב

מספר ימי העבודה של הפועלים. כמו כן, הוחלט להמשיך את שיתוף הפעולה בין האיגודים ל"קו לעובד", וגבושו נוהלי-עבודה לעתיד.

לאחר ארבעה חודשים של סגר מוחלט הותר, לאחר הבחירות, למספר מצומצם של עובדים פלסטיניים לחזור לעבודתם בישראל. עד סוף אוגוסט הגיעה מיכסת האישורים מטעם לישכת התעסוקה ל-32,000: 17,000 עובדים מעזה ו-15,000 עובדים משטחי הגדה. הממשלה הצהירה על כוונתה להמשיך ולהקל בסגר, ולהעלות את המיכסה ל-60,000. ואולם, רבים מעובדים אלה מתקשים כבר עכשיו למצוא עבודה, מכיוון שמעסיקיהם החליפו אותם בעובדים זרים.

כנס בנושא עובדים זרים

ב-5 לנובמבר (מ-10:00 עד 16:00) יתקיים במכון ון-ליר בירושלים כנס בנושא עובדים זרים בישראל. הכנס מאורגן על-ידי "קו לעובד" ו"האגודה לזכויות האזרח", וישתתף בו ראש המחלקה לעובדים זרים באיגוד העבודה הבינלאומי, מר בונינג.

כ-3800 עובדים פלסטיניים קיבלו מאז פברואר השנה החזר כספים, שנוכו מהם עבור הביטוח הלאומי. לדברי מר בריזאני, מנהל מדור-התשלומים, קיבלו עובדים אלו קרוב ל-3 מיליון ש"ח (810 ש"ח בממוצע לכל עובד). כספים אלה נוכו ממשכורותיהם, למרות שלא ניתנו להם בתמורה לזכויות כמו קיצבת ילדים, דמי אבטלה, קיצבת זיקנה או קיצבת נכות. החזר הכספים בא בעקבות עתירת מגדלי הפרחים לבג"ץ בשנת 1991. בעקבות פשרה בין פרקליטות-המדינה לאיגוד מגדלי הפרחים, הוחלט להחזיר לעובדים הפלסטיניים את ניכויי הביטוח הלאומי (5%) מתאריך הגשת העתירה ועד לחתימת הסכם אוסלו ב-1994 (בו נקבע כי הכספים הללו ייקראו "היטל השוואה" ויועברו לרשות הפלסטינית). מגדלי הפרחים גם הם קיבלו החזר בסך 4 מיליון ש"ח. "קו לעובד" ממשיך במאבק המשפטי להכרה בזכותם של כל העובדים הפלסטיניים לקבל את החזר המלא של כספים, שניגבו מהם שלא כדין.

בגליון זה:

1. עובדים פלסטיניים: סקירת מצב

2. "דמי ערובה" בחביעות של פלסטינים

3. עובדים זרים: סקירת מצב

4. ביטוח בריאות לעובדים זרים

5. עובדים ישראליים בחברות כוח-אדם

הוועדה לטיפול בעובדים, שמונתה לאחרונה על-ידי הפדרציה הכללית של האיגודים המקצועיים הפלסטיניים, נפגשה בשכם עם נציגות "קו לעובד". בפגישה נידונו בעיות הנוגעות לעובדים המועסקים בישראל - זכויותיהם בעבודה בהתחליות, "דמי הערובה" (ראה סעיף 2 להלן), והשלכות הדיווח הכוזב של מעסיקים ישראליים לגבי

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד":

עשתין סדרגון, ד"ר יעל רון, דנה וולך, ד"ר אורלי לובין, דינה שרמן, ד"ר אנריקה ביציאצ', ד"ר מאיר אמיר.

"דמי ערובה" בתביעות של פלסטינים

ב-5.2.96 ניתן בבית-הדין הארצי לעבודה פסק-דין תקדימי ועקרוני ("עלי איוב אל הדיה. נגד שרפן דוד בע"מ"), המחייב עובדים פלסטיניים להפקיד - במזומן - "דמי ערובה" כתנאי לדיון בתביעותיהם נגד מעסיקים ישראלים. התשלום הנדרש מן העובדים אמור להבטיח את תשלום ההוצאות המשפטיות למעסיק, במקרה שהעובד יפסיד במשפט.

בעקבות פסק-דין זה נדרשו עשרות תובעים פלסטיניים להפקיד את דמי הערובה. בתי-המשפט מטילים עליהם תשלומים הנעים בין 1% ל-22% מן הסכום, שאותו דורש התובע מן המעסיק. ברוב המקרים קובעים השופטים סכום של כ-10% מדמי התביעה, אך זוהי נטייה בלבד ולא שיטה עקבית.

דמי הערובה מגיעים לעתים קרובות לסכומים של אלפי שקלים - הרבה למעלה מסכום ההוצאות הרגיל, שנפסק על-ידי בית-המשפט במקרים, שבהם מחוייב התובע לשלם לנתבע הוצאות משפטיות. יתר על כן, המקרים שבהם מפסידים התובעים הפלסטיניים במשפט מסיבות ענייניות (חוסר ראיות וכד') הם נדירים ביותר. מבין 2500 תיקים, שטופלו ב"מרכז לדמוקרטיה ולזכויות האזרח" ברמאללה, למשל, נידחו רק שני תיקים לאחר דיון משפטי. גם בעמותת "קו לעובד" שיעור הדחיות הענייניות של תביעות העובדים הוא אפסי. התוצאה הישירה של הטלת דמי הערובה היא פגיעה קשה ביכולתו של התובע להמשיך ולמצות את ההליכים

המשפטיים. הוא נאלץ לוותר על התביעה, מהיעדר יכולת לשלם את דמי הערובה, או להסתפק בפשרה. כאשר בית-הדין זוחה בשל כך את התביעה, ולא רק "מוחק" אותה, העובד מאבד גם את האפשרות לתבוע את מעסיקו במועד מאוחר יותר.

עכשיו, בעקבות הסכמי קהיר, קשה להצדיק פגיעה כה חמורה בסיכויו של העובד הפלסטיני לממש את זכויותיו. הרשות הלאומית הפלסטינית הקימה לשכות הוצאה-לפועל, האמורות לגבות חובות גם לטובת גורמים בישראל. דווקא העובד הוא הזקוק לערבויות, שהמעביד אכן ישלם לו את המגיע. ייתכן בהחלט, שהפועל יפקיד דמי ערובה, יזכה במשפט, ואז יגלה כי מעסיקו נעלם, פשט רגל, או שילם בצ'ק ללא כיסוי.

"קו לעובד" מלווה לעובדים 50% מדמי הערובה מקרן שיועדה לכך, ופועל לשינוי תקנות סדר הדין בבתי-הדין לעבודה.

35 עובדים פלסטיניים קיבלו בסוף אוגוסט למעלה מחצי מיליון ש"ח מן הביטוח הלאומי כתוצאה מתביעת חוב בעקבות פשיטת-רגל של מעבידם. העובדים הועסקו בחברת "העיסט", שפורקה בחודש מרץ 1993. ביוני 1992 פנו אלינו העובדים בבקשה לסייע להם לקבל את הכספים המגיעים להם.

עובדים זרים: סקירת מצב

ב-6 ליולי הודיע שר-העבודה החדש על כוונתו לגרש מן הארץ כ-100,000 עובדים זרים, השוהים בישראל ללא רשיון. מאז אותה הצהרה שוטפים אותנו כלי-התקשורת בגלים של שיסוי נגד העובדים הזרים: הם "פצצה חברתית" מתקתקת, תינוקותיהם מובאים לטיפות-חלב, קיימת סכנה של נישואי-תערובת, בתי-הזונות פורחים ורמת הפשיעה בקירבם גבוהה-כביכול (והשווה עם הסטריאוטיפים הדומים כל-כך, שהודבקו לעולים הרוסיים). הגדיל לעשות דווקא עיתון "הארץ", שפירסם נתונים מטעם המשטרה בלי לבדוק אותם ובלי להעמיד אותם בפרופורציה. למעשה, יחסית לכלל האוכלוסייה, תרומתם של העובדים הזרים לפשע או לתפוסת טיפות-החלב היא מזערית.

בכל-המהומה נשכחה הבעייה האמיתית - הפיכתם של עשרות-אלפי אנשים לעבדים בפועל. ודווקא העובדים

הרשומים כחוק הם העשוקים מכולם. צורת העסקתם, כפי שנקבעה על-ידי משרד-הפנים ומשרד-העבודה, כובלת אותם באופן מוחלט למעסיק. הם אינם יכולים לעזוב אותו באופן חוקי, גם כשהוא אינו משלם להם ו/או מעסיק אותם בתנאים לא-אנושיים. כל תלונה או דרישה לגיימית עלולה להוביל לגירוש מן הארץ, כשהעובד מפסיד הן את שכרו והן כספים שהשקיע כדי להגיע לכאן. נוהל זה מאפשר ניצול חסר-מעצורים מצד כל המעוניינים - אירגון הקבלנים, חברות כוח-אדם וחברות אבטחה. אלה נלחמים בכל אמצעי, כולל אלימות, כדי לשמור על רווחיהם, והשלטונות מסייעים להם. האגף לאכיפת זכויות עובדים במשרד-העבודה, למשל, מאתר עובדים שברחו ממעסיקיהם, ומגרש אותם מישראל. לא תמיד מתאפשר לעובדים להשמיע את טענותיהם לפני הגירוש ולנמק את הסיבות לברירתם מן המעביד.

גם מעבידים פרטיים נהנים מן האפשרות הקלה והנוחה, שהתוק פותח בפניהם - גירוש כתחליף ליישוב סכסוכים כספיים עם העובד. למשרדנו הגיעה עובדת פיליפינית, ששכרה לא שולם לה במשך חודשיים. ברגע שהתלוננה על כך בפני המשפחה, ששכרה אותה כמטפלת באמצעות עמותת "מזור", התאגדו יחד המשפחה והעמותה והפעילו את נשק הגירוש. רק בקשיים מרובים הצלחנו לבטל את צו הגירוש נגד הפיליפינית, והמאבק המשפטי בעניינה עדיין בעיצומו.

"קו לעובד" ו"האגודה לזכויות האזרח" היפנו לשרים הנוגעים בדבר, וכן לוועדה לעובדים זרים במשרד-העבודה, מיסמך ובו שורת הצעות. הראשונה בהן היא

ביטוח בריאות לעובדים זרים

על-פי החלטת הממשלה, חייבים המעסיקים לבטח עובד זר בביטוח רפואי, שיעניק לו כיסוי של הוצאות רפואיות זהה לניתן בתוקף חוק הבריאות הממלכתי. "קו לעובד" בדק את השירותים הרפואיים המגיעים בפועל לעובדים הזרים, והתברר כי הכיסוי הביטוחי שלהם מצומצם בהרבה מ"סל-הבריאות" הממלכתי. כך, למשל, אין הביטוח הניתן להם מכסה מחלות לב, טיפולי פיזיותרפיה, או התקפי מחלות כרוניות כמו אולקוס.

סכום הביטוח הרפואי הוא כ-30 דולר לעובד לחודש. סכום זה אמור לבוא מכיסו של המעביד, אך בפועל הוא מנוכה משכר העובד. יתר על כן, חברות קבלניות וחברות כוח-אדם מקבלות בדרך-כלל הנחות גדולות, העשויות להגיע עד 60%. הנחות אלה אינן מונעות מהן לנכות משכר העובד את מלוא הסכום, ולשלשל את ההפרש לקופתן.

שירות התעסוקה אינו מפקח על המעסיקים, ואינו בודק את הפוליסות של החברות, המספקות ביטוח רפואי לעובדים זרים. כמו בתחומים אחרים הנוגעים לעובד הזר, החוק קיים אך אינו טורח לאכוף אותו. חלק מן המעסיקים אינם דואגים אפילו ליידע את העובד בדבר זכותו לקבל עזרה רפואית. בבית-החולים "השרון" מסרו לנו, כי במקרים רבים המבטחים אינם מעבירים את התשלום עבור הטיפול בעובדים זרים, ובית-החולים שוקל להפסיק מטעם זה את הטיפול במקרים שאינם מקרי-חירום.

ההמלצה לאפשר לעובדים נייזות חופשית (על-ידי מתן רשיון המוגבל לענף מסויים, אך לא למעסיק). כך יהיה למעסיק אינטרס לספק לעובד תנאי-עבודה סבירים כדי שזה יישאר אצלו. המלצה חשובה נוספת היא לקיים הליך מסודר של שימוע לפני גירוש של עובד זר, הליך שיאפשר לעובד להעלות את טענותיו נגד המעסיק. המלצה שגם אותה יש להדגיש, למרבה הצער, היא שמעסיקים שהפרו חוק ייענשו כדין. מתוך מאות תלונות שהוגשו למשטרה באמצעות "קו לעובד", לא הועמד אף מעסיק לדין.

המיסמך ממליץ גם לבטח את העובדים הזרים באמצעות קופות-החולים, לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

"קו לעובד" ו"האגודה לזכויות האזרח" המליצו בתחילת 1995 (בפני שרת-העבודה דאז) על החלה של חוק ביטוח הבריאות הממלכתי על עובדים זרים הנמצאים בארץ ברשיון. פתרון זה היה מונע את העיוותים שנימנו כאן. אוכלוסיית העובדים הזרים מורכבת ברובה מאנשים צעירים, שעברו מיון רפואי לפני בחירתם לעבודה. צריכת השירותים הרפואיים שלהם היא פחותה מן הממוצע, ולא תהיה בכך הטלת מעמסה על המערכת.

פלורין מודרסקו מרומניה, בן 46, נפצע קשה בראשו מקריסה של עמוד בטון. תאונת-העבודה אירעה כאשר עבד, באופן זמני ולא בצורה מוסדרת, בשיפוץ בית-הכנסת "בית אהרון" בלוד. המקרה הגיע לידיעת "קו לעובד", כאשר פנו אלינו בבקשת עזרה מן המחלקה הגויר-כירורגית ב"תל-השומר".

בעקבות התערבותנו הגיש עורך-הדין צבי שמיר תביעה למוסד לביטוח לאומי. למרות הנסיבות החריגות התקבלה בסופו של דבר התביעה, ומר מודרסקו יקבל גימלה חודשית, לאחר שוועדה מקצועית תקבע לו אחוזי נכות. גימלה זו תבטיח את קיומו ברומניה, מאחר שנכותו לא תאפשר לו עוד לעבוד.

שוכדים ישראליים בחברות כוח-אדם

בספטמבר השנה ייכנס לתוקפו חוק חדש, שעניינו העסקת עובדים על-ידי קבלני כוח-אדם. קבלנים אלה יידרשו לקבל מדי שנה רשיון משר העבודה והרווחה. תנאי הרשיון מחייבים נסיון (של שלוש שנים לפחות) במתן שירותי כוח-אדם או בניהול כוח-אדם. הקבלן יחוייב להמציא עריבות בנקאית, שתבטיח את מילוי חובותיו כלפי העובדים. אדם שהורשע בעבירה שיש עמה קלון, או "בעבירה שמפאת חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לעסוק כקבלן כוח-אדם", לא יוכל לקבל רשיון במשך חמש שנים. החוק גם מחייב את המעסיק למסור לעובד הסכם בכתב על תנאי העבודה והתשלום.

החוק החדש מחייב מנגנוני פיקוח רבים ויעילים, ולא הוא עלול להישאר על הנייר בלבד. המצב כיום מעורר דאגה בנושא זה. תלונות רבות המגיעות ל"קו לעובד" מעידות על כך, שזכויות בסיסיות המגיעות לעובדים אינן נשמרות: דמי הבראה, פיצויי פיטורין ואפילו תשלום שכר החמור מכל הוא הגילוי החוזר ונשנה, כי אפילו משרדי ממשלה, המעסיקים עובדים באמצעות חברות כוח-אדם, אינם מגינים על העובדים מפני עושק.

משרד-הקליטה העסיק כ-400 עובדים בנקיון ושמירה, באמצעות חברת "טיפוחים שירותי תחזוקה ושמירה בע"מ". בחודשיים האחרונים של העסקת העובדים

(יוני ויולי), לא שולם להם שכרם. אחת העובדות, גב' רבקה בסיסטה, פנתה אלינו בבקשת עזרה. המעביד הודיע לה, שכעונש על פנייתה אלינו ימשיך לעכב את שכרה. משרד-הקליטה לא נקט בשום אמצעים כדי להבטיח את שכר העובדים.

חברות כוח-אדם רבות, ביניהן חברות גדולות ובעלות מוניטין כמו "מנפאור", גוזלות מעובדיהן זכויות חוקיות בסיסיות, בטענה שמעמדם כעובדי כוח-אדם שונה מזה של עובדים אחרים וזכויות אלה אינן מגיעות להם, כביכול למשרדנו הגיעו תלונות על סירוב לשלם עבור יום הבחירות (בחברת "מנפאור"); על סירוב לשלם דמי פדיון חופשה (בחברת "א.ב. קידום שירותי כוח-אדם בע"מ"); על סירוב לשלם שכר חודש אחרון לפני הפסקת עבודה (ב"עתידי שירותי כוח-אדם בע"מ"); על פיטורים של עובדת בהריון ללא היתר משר העבודה והרווחה (בחברת "עמישב בע"מ"), ועוד.

לאחרונה פנינו למשרד-העבודה בבקשה לקבל רשימה של חברות כוח-האדם, כדי שנוכל לשלוח להן "זכותון" המפרט את זכויות עובדיהן. משרד-העבודה סירב לבקשתנו מסיבות השמורות עמו. המעוניינים לקבל את הזכותון או לעזור בהפצתו, מוזמנים לפנות (בטלפון או בכתב) אל נוהא ב"קו לעובד".

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • AGIR - Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת
Bread for the World, גרמניה • Buntstift Foundation, גרמניה
Christian Aid, Britain, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה
Funding Exchange, ארצות-הברית
ICCO הולנד • ICJ, שוודיה • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד
Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד
SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב
או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

דף מידע
פברואר 1997

הגנה על זכויות עובדים

קו לעובד

عنوان للعامل
للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03-5102266, פקס 03-5173081

העובדים הפלסטינים שעבדו בישראל ניצבו תמיד בתחתית סולם השכר. מאז כניסתם של הזרים לשוק העבודה, צנחה תחתית זו במידה משמעותית. בהיעדר שוק חופשי של היצע וביקוש, נאלצים העובדים הזרים לעבוד בתנאי שכר נמוכים מאוד – ומכאן גם התמריץ הכלכלי הברור למעבידים להעסיק דווקא אותם.

לצורך השוואת עלויות המעסיק לעובד זר לעומת עובד פלסטיני, בחרנו לבדוק דוגמה של שכר מינימום זהה ל-25 ימי עבודה בענף הבנייה – 2085 ש"ח ברוטו המגיעים לעובד. מסתבר כי העלות של העובד הפלסטיני מבחינת המעסיק גבוהה יותר ב-50% כמעט. ההבדלים העיקריים בעלות נובעים מכך, שהמעביד משלם עבור העובד הפלסטיני "היטל השוואה", ומשתתף בקרן פנסיה ובהבטחת זכויות סוציאליות. לעומת זאת, משכרו של הפועל הזר הוא יכול אפילו לנכות לעצמו כספים – כמו דמי "ערובה" (\$600 לשנה), שלא תמיד מוחזרים לעובד, ולעולם לא עם הצמדה וריבית. הטבלה בעמוד הבא מפרטת את החישובים הכלולים בהשוואת העלויות. בראשית 1995, בשיתוף עם האגודה לזכויות האזרח, שלחנו לשרת-העבודה דאז שורת המלצות, שבאה לתקן את פער-העלויות, המאיים על שכרם של כל העובדים במשק. ביקשנו שהממשלה תפעיל על העובדים הזרים אותו הסדר, המופעל לגבי שכרם של עובדים מהשטחים – הצעה שגם ההסתדרות הצטרפה אליה בשנה האחרונה. עד כה לא נעשה דבר בכיוון זה.

החזרת פלסטינים לשוק העבודה

ב-22 לינואר בישרו כותרות העיתונים, כי עשרות אלפי עובדים פלסטינים יורשו בחודשים הקרובים לעבוד בישראל. על פי נתוני לשכת התעסוקה, הוקצתה עד לסוף ינואר מיכסה של 50,000 רשיונות לעובדי השטחים. מתוכם מנוצלים רק כ-40,000 רשיונות בגלל היעדר דרישה מן המעסיקים. משרד העבודה הגיש לממשלה תוכנית, לפיה יצמצם במהלך 1997 מספר העובדים הזרים באופן דראסטי מ-90,000 בעלי רשיון-עבודה ל-15,000. במקביל תוגדל מיכסת העובדים הפלסטינים, שיקבלו רשיון-עבודה בישראל. הצמצום במספר העובדים הזרים יושג במסגרת "הקצאה גמישה" לקבלנים, שתאפשר למשרד העבודה ולמטרה לגרש עובדים זרים מהארץ.

ההחלטה לגרש עשרות אלפי עובדים זרים מזכירה את הטלת הסגר במרץ 1993, סגר שניתק בבת-אחת 90,000 עובדים פלסטינים ממקורות פרנסתם, מבלי שתהיה להם אלטרנטיבה במקום מגוריהם. אין חולק על כך, שיש לאפשר לעובדים הפלסטינים לעבוד בישראל, אולם גזילת פרנסה בהינף של החלטה פוליטית – המתעלמת מכך שמדובר בבני-אדם ולא בכלי עבודה – מקוממת בשרירות שבה.

בגליון זה:

1. החזרת פלסטינים לשוק העבודה
2. עבדים חוקיים בכלכלה "חופשית"
3. "חיסיון" לחברות כוח-אדם
4. תאונות עבודה של פועלים זרים
5. גזילת שכרם של עובדי סיעוד זרים
6. הצעות לתיקון חוק הביטוח הלאומי

בימים אלה יוצאת לאור חוברת של אירגון העבודה הבינלאומי, העוסקת בהיבטים השונים של העסקת עובדים זרים. החוברת נכתבה על-ידי מר בהנינג, ראש המחלקה לעובדים זרים באירגון העבודה הבינלאומי. "קו לעובד", בהסכם עם אירגון זה, תירגם את החוברת במגמה להביא לידיעת הציבור את נסיון של ארצות אחרות, ואת הנורמות הבינלאומיות הנהוגות או המומלצות על-ידי המומחים לנושא. ניתן לקבל את החוברת תמורת 10 ש"ח דמי משלוח.

* ייחול השוואה: היטל על המעביד (מאז שנת 1970, ראה דף מידע מרץ 1993), המועבר מאז חתימת הסכם אוסלו לרשות הפלסטינית.

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד": ששתין סדרגורן, ד"ר יעל רנן, ד"ר אורלי לובין, דינה שרמן, ד"ר אנריקה ביצ'אצ', ד"ר מאיר אמיר, ד"ר שמואל ליפשיץ

עלויות העסקת עובדים זרים ופלסטיניים בענף הבנייה

עובד זר:		עובד פלסטיני:		מס הכנסה
שכר ברוטו:	עלות למעביד:	שכר ברוטו:	עלות למעביד:	
2085 ש"ח	2098.96 ש"ח	2085 ש"ח	3110.55 ש"ח	
ניכויים מהעובד:	ניכויים מהמעביד:	ניכויים מהעובד:	ניכויים מהמעביד:	
208.05 ש"ח (10%)	-	-	-	היטל השוואה
-	-	48.58 ש"ח (2.3%) ⁴	94.36 ש"ח (4.23%) ⁴	ביטוח לאומי
2 ש"ח (0.1%)	13.96 ש"ח (0.67%)	2 ש"ח (0.1%)	17.4 ש"ח (0.67%) ⁴	ביטוח בריאות
90 ש"ח ¹	-	93 ש"ח (סכום קבוע)	-	הוצאות דיוור
210 ש"ח (בממוצע)	-	-	-	ערובה
165 ש"ח ²	-	-	-	החזר אגרת משרד-הפנים
28 ש"ח ³	-	114.6 ש"ח (5.5%)	250.2 ש"ח (12%)	קרן פנסיה
-	-	-	198 ש"ח (9.5%)	דמי הבראה, חופשה ומחלה
-	-	14.59 ש"ח (0.7%)	-	מס-אירגון להסתדרות
-	-	-	27.1 ש"ח (1.3%)	שיקום ונכות
-	-	-	372.5 ש"ח	החזר הוצאות נסיעה
-	-	-	41.7 ש"ח (2%)	עמותה לקידום ענף הבניין
-	-	-	18 ש"ח ⁵	קרן הכשרת בניין
-	-	-	6.25 ש"ח (0.3%)	מילגת חינוך והשתלמות
1363 ש"ח		1812.23 ש"ח		נטו לעובד

¹ סכום קבוע שגובות חברות-הביטוח ² \$600 בחלוקה ל-12 חודשים ³ \$100 בחלוקה ל-12 חודשים ⁴ החישוב לפי 107% מהשכר ⁵ 0.72 ש"ח ליום

עובדים חוקיים בכלכלה "חופשית"

התקנה החלה על עובדים זרים, לפיה אין הם יכולים להחליף באופן חופשי את מעבידם, סיפקה כבר למעסיקים בארץ עשרות אלפי פועלים בתנאי עבדות. והנה לא די בכך. ב-19.12.96 שלח מדור-התשלומים של לישכת התעסוקה "איגרת למעסיקי", הפונה למעבידיהם של פועלים מן השטחים. באיגרת נכתב, בין השאר: "באופן עקרוני ישנה התנגדות להעברת עובדים ממעסיק למעסיק". רק במקרים חריגים ניתן לעשות זאת, בתנאי שיושג "מכתב ויתור מהמעסיק המקורי".

הנימוק לגזירה זו הוא "בטחוני" במקרה של העובדים הפלסטינים, ואילו לגבי העובדים הזרים מועלה הנימוק של דמי העריבות, שהמעסיק חייב לשלם למשרד-הפנים כדי להבטיח שעובדים ייצאו מהמדינה בתום עבודתם. בשני המקרים נחסמות האפשרות לשוק פתוח של היצע וביקוש, ונפתח פתח לניצול והשפלות בלתי-מרוסנים. דוגמאות לכך הבאנו בדפי מידע קודמים, שנגעו בהשלכותיה של מדיניות זו לגבי פועלים זרים.

מאז תחילת 1995 הגיעו אלינו תלונות גם מעובדים פלסטינים, שלא הצליחו להשיג "מכתב שחרור" ממעבידם. דוגמה של סחטנות מזעזעת, שהחוק מאפשר בעוורונו, היא זו של פאיז אבו-סידו מעזה, שעבד בשנתיים האחרונות במתפרה בתל-אביב. מעבידו חייב אותו מדי חודש להחזיר את כל סכום הניכויים ללישכת התעסוקה (מסים), והפרשות לביטוח לאומי ולביטוח סוציאלי. העובד שילם. כששאלנו, למה? הוא ענה: "מה יכולתי לעשות, אם אסרב הוא לא ישחרר אותי, ואני לא אוכל לעבוד במקום אחר".

כאשר פנינו למר אהרון ברזאני, מנהל מדור התשלומים, בעניין זה הוא הבטיח לנו כי ההתנייה ב"מכתב שחרור" תבוטל. ה"איגרת למעסיק" מוכיחה כי המדינה יעילה לאין-ערוך יותר בהטלת גזירות על עובדים מאשר בשימת גבולות לתאוות-הבצע של מעבידים.

"חיסיון" לחברות כוח-אדם

חברות כוח-אדם האחראיות לביצוע מעשי פשע נגד עובדים זרים, מצליחות למנוע את פירסום שמן בעיתונות, גם כאשר המעשים הנפשעים נחשפים לציבור. בחודש דצמבר האחרון התפרסמו שתי כתבות על מקרים מתרידים של שוד, מכות וגירוש בכוח, ובשני המקרים לא צוינו שמות החברות האחראיות לכך.

ב-10.12.96 התפרסמה בעיתון "במקום" (בראשון לציון) ידיעה על כך, שפרקליטות מחוז המרכז תגיש כתבי-אישום נגד ארבעה מאנשי חברת-האבטחה "רתק", החשודים בכליאה ובשוד פועלים רומנים תוך התחזות לשוטרים. לא הצלחנו לקבל את שמות החברות, שהזמינו את שירותי חברת "רתק".

ב-15.12.96 התפרסמה בעיתון "מעריב" כתבה של דוד לביא בין השאר תיאור הכתב מקרה, שבו הובא פועל רומני בשם לזר גיאורג לשדה-התעופה, כשהוא נגרר בידי שני מאבטחים פרטיים: "גם שוטרים ועובדי בטחון בנתבי"ג התקוממו נוכח המחזה הקשה, שבו העובד היחף מובא לטרמינל ללא נעליים לרגליו, כשהוא מייבב ופולט קולות מוזרים. 'זה היה רגע משפיל לכבוד האדם'. אומר עובד בטחון בנתבי"ג [...] היה ברור שמנסים להעלות לטיסה אדם שלא מסוגל לשלוט בעצמו". הכתב מצטט את מנכ"ל החברה מבלי לציין את שמו.

עורכת-הדין של חברת כוח-האדם לא הצטנעה: היא מופיעה בשמה המלא (דידי גורן), ומגינה על ההחלטה להטיס את העובד החולה לחו"ל במלים אלה: "העובד הפר הסכם. הוא התחייב שאין לו בעיות, והסתבר שלא כך, בין אם הבעיה שלו נובעת מבעייה רפואית ובין אם היא תוצאה של שתיית יתר. אינני מסכימה שזהו 'גירוש'".

עד לסוף הכתבה לא ניתן לדעת מהו שם החברה האחראית לנסיון הגירוש. מה הטעם לפרסם פרטים מלאים על מקרה קשה וחרוג מבלי לפרסם את שם האחראי לו? ההגיון מחייב להסיק כי המניע של העיתון לחפות על חברות כוח-האדם הוא החשש מתביעת דיבה. יש להניח כי חברות כוח-האדם, המצוידות בכסף ובעורכי-דין, מפעילות בדרך זו או אחרת לחץ, שדי בו למנוע את פרסום שמן.

את טעמו של לחץ זה חשה גם העמותה שלנו. אילן טיומקין, מבעלי חברת "קינטון 1992 בע"מ", תבע את העמותה, ואת שמחה ישי העובד בעמותה, על הוצאת לשון הרע ונזיקין. את התביעה הגישה החברה באמצעות עו"ד משה זינגל, וסכום התביעה הוא 250,000 ש"ח. העילה לתביעה היא-התבטאויות של שמחה ישי בגל"צ ובתוכניתה של אילנה דיין בטלוויזיה ("עובדה") בנושא חברות כוח-האדם ויחסן לעובדים הזרים. בכתב דיבה, שהגיש בשמו עו"ד ערן לב (ב-7.1.97), נטען כי מר ישי דיבר אמת לאמיתה, וכי העמותה ניצבת בשנים האחרונות בפני בעייה אנושית קשה של עובדים, אשר רבים מהם מופקרים למעשי ניצול והתעללות. במקרים רבים נובעים מעשי הניצול וההתעללות הללו מהתנהגותן של חברות כוח-האדם, וביניהן החברה שאותה מנהל התובע.

תאונות עבודה של פועלים זרים

מימדי תאונות העבודה של עובדים זרים, והטיפול הנפגעים אחרי התאונות, מעוררים שאלות קשות לגבי הקפדתן של הרשויות על אכיפת תקנות-הבטיחות (במיוחד בענף הבנייה), ועל מימוש הזכויות המגיעות לעובדים שנפגעו. שתי דוגמאות מבין אלה שהגיעו לידיעתנו מצביעות על סוגי הבעיות, שבפניהן עומד העובד הזר במקרים של תאונת עבודה.

ב-12.1.97 הגיעה אלינו קריאה של עובד רומני, שאושפז בבית-החולים "איכילוב" בתל-אביב. העובד סיפר כי שמע רופאים במחלקה מדברים על גירושו מהארץ מייד עם שחרורו מבית-החולים. פנינו לעובדת הסוציאלית במחלקה, וזו אמרה כי העובד זקוק לשיקום, אבל בהוראת משרד-הקבלה פטרו אותה מטיפול בעייתו. במשרד הקבלה אמרו לנו, כי מעבידו של האיש הבטיח להביא לבית-החולים את הטופס הדרוש לכיסוי הוצאות האישפוז (על-ידי הביטוח הלאומי), ומייד אחר-כך יוטס העובד לרומניה. בכך היו נגזלים מן העובד הן השיקום המגיע לו, והן הזכויות הנוספות המגיעות לו מביטוח לאומי – תשלום דמי פגיעה בעבודה וקיצבת נכות. בעקבות התערבותנו נשלח העובד לבית-חולים שיקומי.

ב-22.1.97 פנו אלינו מבית החולים "הלל יפה" בחזרה. עובד שאושפז במחלקה האורתופדית לאחר תאונת עבודה נזקק למכשיר רפואי מיוחד כדי לאחות גידים שנקרעו בברכו. החברה המעסיקה את העובד – "אודר הנדסה ובניין בע"מ" – סירבה לממן זמנית את עלות המכשיר (עד שהכסף יוחזר על-ידי הביטוח הלאומי), ולחתום על עריבות שתאפשר לעובד לקבל טיפול שיקומי בבית-החולים "לוינשטיין" (שיקום שגם הוא מכוסה על-ידי הביטוח הלאומי). את הסירוב הסבירה עובדת החברה, בכך שהזיקה בינם לעובד היא עסקית בלבד.

"קו לעובד" הילוה לפועל את הסכום הנדרש לקניית המכשיר הרפואי, עד שיקבל החזר מן הביטוח הלאומי. פועלים אחרים אינם "בני-מזל" כל כך. יש מקום לזרז את ההליכים של הכרת הביטוח הלאומי בתאונות-עבודה, ולמנוע את המצב בו עובד פצוע וחסר-אונים תלוי לחלוטין בחסדי מעבידיו. "קו לעובד" שלח דפי-מידע מיוחדים לעובדים הסוציאליים בבתי-החולים כדי ליידע אותם על זכויות הפועל הזר ועל הנדרש כדי לממשן. דפי-מידע בשפות זרות, המיועדים לפועלים הנפגעים עצמם, נמסרו גם הם לידי העובדים הסוציאליים.

גזילת שכרם של עובדי סיעוד זרים

לקראת ראש-השנה הנוצרי פירסם "קו לעובד" מודעות בתשלום בעיתונים המתפרסמים באנגלית, רומנית וספרדית, ובהן פירוט זכויותיהם של העובדים הזרים (שכר המינימום, שעות נוספות וכו'). בעקבות הפירסום פנו אלינו עובדים רבים, שמצאו כתובת לתלונותיהם, ובהם עובדי סיעוד לא מעטים. הפרת חוק שכר המינימום בהעסקת עובדי סיעוד בבתי פרטיים היא עניין שבשיגרה. העובדים נדרשים להיות בבית המעסיק 24 שעות ביממה, שישה ימים בשבוע, בעוד ששכרם

תלונות מגיעות גם על עושק מצד משפחות המעסיקות את עובד הסיעוד. גאודנציו דה-לה קרוז (מן הפיליפינים) טיפל במשך שנה בשלושה בנים נכים של משפחת נבעה. המשפחה הודיעה לו, עם תחילת עבודתו, כי מדי חודש יורידו משכרו 100 דולר ויפקידו אותם כחיסכון בחשבון משותף. בתום השנה ביקש העובד "מכתב שיחרור" כדי שיוכל לעבור למשפחה אחרת. המשפחה סירבה, והתלוננה במשטרה כי העובד גנב דברים מבתים. החיסכון בחשבון ה"משותף" התגלה כחשבון על שם המשפחה בלבד, וזו מסרבת להחזיר לעובד את הכסף.

הצעות לתיקון חוק ביטוח לאומי

שלוש הצעות לתיקון חוק, שהוגשו על-ידי ח"כ אפי אושעיה, חבר ועדת העבודה והרווחה, נבעו מפנייתנו לחברי הוועדה בעניין תשלומי הביטוח הלאומי. ההצעות דורשות להתאים את תשלומי הביטוח הלאומי לחוק שכר מינימום, גם כאשר המעביד הפר חוק זה. הביטוח הלאומי ישלם, על פי הצעות התיקון, דמי לידה, דמי פגיעה בעבודה, ותשלומי חובות שכר של פושטי-רגל, בשיעור שלא יפחת משכר המינימום.

המרכז לסיוע משפטי בזכויות אזרח של אוניברסיטת תל-אביב הכין לבקשתנו חוות-דעת ובה נאמר: "מאחר ומדובר בחוק סוציאלי הבא להגן על זכויותיהם של עובדים, הדעת נותנת כי במקרים בהם, מסיבה זו או אחרת, זכאי העובד לתשלום חילופי לשכרו מאת המוסד לביטוח לאומי (ולא מאת המעביד) לא יפחת גם התשלום שמשלם הביטוח הלאומי מאותו מינימום הקבוע בחוק". בעבר יזמנו הצעה דומה לשינוי חוק הביטוח הלאומי בנושא תשלום דמי אבטלה. ההצעה הוגשה על-ידי ח"כ תמר גוזניסקי ועברה את כל הקריאות.

נע בין 500 ל-700 דולר בחודש (ותוספת "נדיבה" של 50 ש"ח דמי-כיס שבועיים). החוק מחייב תשלום בעד מלוא השעות, כאשר עובד נדרש להיות בכוננות, וברור כי שכר זעום זה אינו עומד במבחן החוק. עובדה זו ידועה למשרד-העבודה ולמשרד-הפנים, אך אלה עוצמים עין מפני שהסדר זה מהווה פתרון ממשלתי למחסור במקומות סיעודיים.

בדף-מידע על "הקמת לישכת עבודה פרטית", המופץ על-ידי משרד העבודה והרווחה, נקבע במפורש כי המבקש להקים לישכה כזו "יתחייב כי הלישכה לא תדרוש ולא תגבה תשלום ממבקש העבודה עבור שירותיה או הוצאותיה, זאת לא במישרין ולא בעקיפין". עם זאת, משרד העבודה אינו מפעיל פיקוח ואינו מעניש את המפרים הוראה זו.

מר דניאל רומן, מנהל "רומן טרייד קומפני", נוהג לגבות מעובדות רומניות המגיעות לארץ בתיווכו 1300 דולר לכל שנת עבודה, וזאת גם כאשר העובדת ממשיכה לעבוד אצל אותה משפחה. העובדות נתונות לסחיטה ולאיומים, על פי דבריהן ועל פי עדות המשפחות המעסיקות אותן, אך תלונה שהעברנו בעניין זה למשרד העבודה לא זכתה עדיין לטיפול.

מר יצחק מירון, מנהל "מכון מירון-קידום" (ובעל תואר שני בעבודה סוציאלית), גבה את שכרן של עובדות רומניות שהביא ארצה, וניכה לעצמו 300 דולר (מתוך 500) כל חודש. הוא הבטיח לעובדות, שיחזיר להן את הכסף בסוף השנה. כאשר אחת מהן, ויוריקה רוסוב, קיבלה את מלוא שכרה ישירות מן המשפחה (שסירבה, בצדק, להעביר את הכסף למר מירון), הודיע לה מירון כי יתבע אותה (!) על 300 הדולר ה"מגיעים לו".

בנוסף לכך סירב מירון גם להחזיר לעובדת שכר של חודשיים, שבהם עבדה במשפחה אחרת (שהסכימה להעביר את הכסף ישירות לידיו). במקרה זה זכתה פנייתנו למשרד העבודה בתגובה, והעובדות הוזמנו לתת עדות. תביעה לתשלום השכר המולך תוגש בקרוב לבית-הדין לעבודה בסיוע "קו לעובד".

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • AGIR – Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת

Bread for the World, גרמניה • Buntstift Foundation, גרמניה

Christian Aid, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה

Funding Exchange, ארצות-הברית

ICCO, הולנד • ICJ, שוודיה • Nederlandsé Hervormde Kerk, הולנד

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלגבי 78, תל-אביב 61022

קול לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03-5102266, פקס 03-5173081

חדשות בנושאי עובדים פלסטיניים

את חובת ההעסקה הרישמית היא, כמוכן, משרד העבודה. הגיע הזמן שיימצאו המשאבים לאכיפה אפקטיבית, לפני שהבעייה תהפוך למחלה כרונית.

בעייה אחרת הקשורה במתן אישורי-עבודה היא ההענשה

הקולקטיבית, המוטלת על יישובים שלמים בשטחי

האוטונומיה. בסוף ינואר דיווחו לנו עובדים, כפי בכפרם בגדה

(קרואת בני-חסון) וכן בכפר השכן (חארס), מעכבים אישורי

עבודה וכניסה לישראל. בתשובה למכתבנו בנושא, כתבה סא"ל

תיקי רותם (מלישכת מתאם-הפעולות בשטחי הגדה):

"מבדיקתנו עולה כי אכן נמנעה כניסת עובדים מהכפרים הנ"ל.

מדובר בכפרים שבהם היו הפרות סדר ופעילות אלימה; ועל כן

בקשותיהם נבחנות. בשלב זה לא ניתן לתת להם היתרי עבודה".

מקרה זה אינו יחיד. "האגודה לזכויות האזרח" ואיגרון

"בצלם" מנהלים מזה חודשים התכתבויות בנושא מניעת

היתרי-עבודה מתושבי צורף, בית אומר, ומחנות הפליטים

אל-פואר ואל-ערוב. ב-22.5.97 כתבה עוה"ד אורנה כהן,

מ"האגודה לזכויות האזרח", לאל"מ שלמה פוליטיס, היועץ

המשפטי לאיו"ש: "שליטת זכויות בשל היות היחיד, החף

מפשע, תושב ישוב שמקצת מתושביו חשודים בביצוע עבירות,

הינה ענישה קולקטיבית. ענישה קולקטיבית היא פסולה

כספי הביטוח הסוציאלי מחכים לקרן שתוקם בשטחים

כספי הביטוח הלאומי ("היטל השוואה"), המנוכים בישראל משכר העובדים הפלסטיניים, מופקדים מאז הסכמי אוסלו (מאי, 1994) בחשבון מיוחד השמור לזכות הרשות הפלסטינית. הכספים יועברו לרשות רק לאחר שזו תקים קרן סוציאלית, בדומה לביטוח הלאומי. קרן זו תבטיח את זכויותיהם של העובדים, שמשכרם נוכח הכספים, לפי רשימות שמיות שיועברו לקרן. תנאי נוסף להעברת הכספים הוא כי יפורסמו נוהלי הקרן, והיא תעמוד תחת פיקוח של גורמים פלסטיניים, ישראלים ובינלאומיים.

מידע זה נמסר ל"קו לעובד" (ב-10.6.97) על-ידי מר אהרון ברזאני, מנהל מדור התשלומים בשירות התעסוקה, האחראי לניכוי ולהעברה של כספים אלה.

רשיונות עבודה

בראשית חודש יוני הועלתה שוב מיכסת הרשיונות לעובדים פלסטיניים עד ל-58,000. מתוכם רק 45,200 רשיונות מנוצלים בפועל. 21,000 מהעובדים באים מעזה, ו-24,000 משטחי הגדה. החלוקה לפי ענפים היא: 32,200 בבניין, 8,300 בחקלאות, 4,900 בתעשייה ו-2,800 בשירותים.

לפי הערכות של משרד התעסוקה וכן של פעילי האיגודים המקצועיים בגדה, עולה במקביל גם מספר העובדים ללא רשיון (ההערכות נעות בין 30,000 ל-40,000, רובם מהגדה). הסיבה לכך נעוצה באינטרס הברור של המעסיקים להימנע מתשלום מסים וביטוח סוציאלי, וכן להימנע מסבך החליכים הביורוקרטיים הכרוכים בהעסקה רשמית של פלסטיניים. כתוצאה מכך, העובדים אינם מבוטחים בכל הנוגע לתאונות עבודה, מחלה או פיטורים. הם גם חשופים לפשיטות של שוטרי משמר-הגבול (המלוות לא פעם בהתעללויות), לקנסות כספיים, לאיבוד ימי-עבודה, ולתחושה מתמדת של פחד ואי-ודאות. הסמכות העיקרית האמורה לאכוף על המעבידים

בגליון זה:

1. חדשות בנושאי עובדים פלסטיניים
2. ההסתדרות וחוק חברות כוח-אדם: הפקרת העובדים
3. פועלים זרים: הפצועים במלכודת הטפסים

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד": ששתין סדרגון,
ד"ר יעל רנן, ד"ר אורלי לובין, דינה שרמן, ד"ר אנריקה
ביצ'אצ'י, ד"ר מאיר אמיר, ד"ר שמואל ליפשיס

ולא חוקית, וסותרת את המשפט הבינלאומי ואת המשפט הישראלי. שני האירגונים שוקלים עתה את האפשרות של עתירה לבג"ץ בעניין זה.

הגבלת חופש המעבר ממעסיק למעסיק

בדף המידע של פברואר 1997, דיווחנו על "איגרת למעסיק" מטעם מדור-התשלומים של משרד התעסוקה, שבה הובעה התנגדות עקרונית להעברת עובדים פלסטיניים ממעסיק למעסיק, והוצגה הדרישה למכתב ויתור מהמעסיק המקורי (במקרים החריגים שבהם יהיה ניתן לאשר העברה כזאת). לשמחתנו הרבה התקבל במשרדנו חוזר חדש המופנה למעסיקים (מ-15.4.97), ובו בוטלה הדרישה למכתב ויתור: "מעסיק המבקש להעביר עובד אינו צריך לצרף מכתב ויתור" (ההדגשה במקור).

ההסתדרות וחוק חברות כוח-אדם: הפקרת העובדים

מאז שנכנס לתוקפו חוק "העסקת עובדים על-ידי קבלני כוח-אדם", ישנה להרבה גורמים סיבה לשמוח – לכל המעורבים, למעשה, חוץ מאשר לעובדים. משרד-העבודה מרוויח הון תועפות מן הערבות הבנקאית, שנדרשת כל חברת כוח-אדם להפקיד (כדי להבטיח את שכר העובדים במקרה שהקבלן מפסיק לפעול). הסכומים שנאספו עד כה – למעלה מכל התחזיות – מעידים כי חברת כוח-אדם היא עסק משתלם. למרות שענקי חברות כוח-האדם בארץ ("מנפאור", למשל) היו שותפים לחקיקה זו מתוך תקווה לשבור את מתחריהם, לא עצרה הדרישה להפקדת ערבות את המתנפלים על נתח מן השוק הזה.

כפי שנפרט מייד, גם ההסתדרות יצאה נשכרת מן החוק החדש, אך מה בדבר העובדים? עובדי חברות כוח-אדם נימנים עם החלשים במשק: נשים, עולים חדשים, צעירים לאחר צבא, מבוגרים שנפלטו מסיבות שונות ממקומות עבודתם – בקצרה, אלה ש"שוויון ההזדמנויות" פסח עליהם והם נאלצים להסתפק במה שיש.

רובם היו מעדיפים למצוא עבודה קבועה, ללא תיווך של חברת כוח-אדם, והסיבות לכך הן ברורות: החברה מורידה משכרם את חלקה; תנאי עבודתם נופלים מאלה של המועסקים ישירות באותו המקום; אין להם אפשרויות קידום; ואין להם גם אפשרות להתארגן, אפילו ברמה של ועד מקומי, מאחר שהם מפוזרים במקומות עבודה זמניים. תחושות קיפוח וחוסר-אונים מלוות את רוב העובדים התלויים למחיתם בחברות כוח-אדם. ומי מתעשר על גבם? לא רק חברות כוח-האדם, אלא גם ההסתדרות והממשלה. ותחילה, ההסתדרות ומניעה לזיום בלהיטות כה רבה את חקיקת החוק בתמיכת חברות כוח-האדם הגדולות. הסעיף בחוק האמור להגן על העובדים,

ואשר עליו היתה גאוות ההסתדרות, הוא סעיף 13 הנקרא "תחולת הסכם קיבוצי", שם נקבע כי עובד המועסק יותר משלוש שנים באותו מקום ייחנה מכל הזכויות (למעט קביעות) הניתנות בהסכם קיבוצי לעובדים המועסקים שם ישירות. אולם מייד אחר-כך מגיע הסעיף 13ג', ומרוקן את ההגנה על העובד מכל תוכן אמיתי: אם חברת כוח-האדם חתמה על הסכם עבודה קיבוצי עם ההסתדרות, עובדיה אינם יכולים ליהנות מההסכם הקיבוצי במקום העבודה שלהם. ההסתדרות, לעומת זאת, זוכה בהכנסה נאה מדמי הארגון.

לסעיפון קטן זה הצטרפה באפריל תקנה, שאושרה על-ידי ועדת העבודה והרווחה של הכנסת. בתקנה נקבע כי חברת כוח-אדם, שתחתום על הסכם קיבוצי תזכה ל-10% הנחה בתשלום העריבות למשרד העבודה. החברות אינן חייבות, כמובן, לחתום עם ההסתדרות דווקא, אבל החברות הגדולות ("מנפאור", "יאו.אר.אס") העדיפו משום-מה את ההסכמים הקיבוציים שמציעה ההסתדרות.

עד כמה פוגעים הסכמים אלה בעובדים נראה להלן. ולפני כן, כמה תמיהות לגבי גביית כספי הערובה על-ידי משרד העבודה. אם הדאגה הכנה להבטחת שכרם של העובדים היא העומדת מאחורי הגבייה, מדוע אין גובים מכל מעסיק במשק עריבות כזו? הרי קשיים כספיים אינם בעייה ייחודית של חברות כוח-אדם. ומדוע לא הוטלה האחריות לתשלום שכרם של העובדים על מעסיקהם הישירים, המזמינים אותם מחברות כוח-האדם? המעסיקים היו דואגים לוודא, שהם מתקשרים עם חברת כוח-אדם יציבה מבחינה כלכלית, או שהיו בוחרים להעסיק עובדים ישירות, ללא מתווכים. היו גם חברות כוח-אדם, שנדרשו לשלם מיליוני שקלים כערבות, ופנו לבג"ץ בטענה שגבייה זו אינה עומדת במבחן חוק יסוד חופש העיסוק. משרד העבודה נבהל והפחית את שיעור העריבות (מגובה של משכורת לכל עובד רק למחצית).

קיפוח עובדים בהסכמים קיבוציים עם ההסתדרות

בידינו העתקים של הסכמים קיבוציים, שחתמה ההסתדרות עם חברות כוח-האדם הבאות: "מנפאור (ישראל) בע"מ"; "יאו.אר.אס שירותי כוח-אדם"; "כ.צ., מעסיקים – שירותי כוח-אדם"; "פורמן בע"מ"; "י. שקד (1983) בע"מ"; "אסרמטק בע"מ"; "ל.מ., שירותי חברת כוח-אדם"; וחברת "ברוש בע"מ". בדיקת ההסכמים העלתה ארבע נקודות עיקריות, החושפות את קיפוח העובדים לעומת הסכמים קיבוציים אחרים:

1. היעדר הגנה במקרי פיטורים

אף אחד מן ההסכמים שבדקנו אינו מסדיר מנגנון לפיטורי עובדים. דבר זה מחליש מאוד את יכולתם של העובדים לקבל את הגנת ההסתדרות מפני פיטורים שרירותיים.

הוכחה מכבר). פירסומן ברבים של עובדות אלה, הנוגעות למאות אלפי אזרחים, עשוי אולי להשפיע על ההסתדרות להציע הסכמים קיבוציים, אשר לפחות אינם נופלים מן הנורמה המקובלת.

"קו לעובד" מוציא "זכותון" מעודכן לעובדי חברות כוח-אדם.

עובדים המעוניינים לקבל את ה"זכותון" וליצור איתנו קשר מוזמנים לפנות טלפונית למשרדנו.

פועלים זרים: הפצעים במלכודת הטפסים

עובד זר שנפגע בתאונת עבודה זכאי על פי החוק הן לטיפול חירום, והן לטיפול רפואי המשכי (כמו פיזיותרפיה או ניתוח חוזר). עד כאן הכל טוב ויפה. הבעיה מתחילה ברגע שהפועל הפצוע, שאינו יודע עברית ואינו מתמצא בנבכי הטופסולוגיה המסועפת, זקוק נואשות להכרה של הביטוח הלאומי בזכאותו. תנאי הביטוח הלאומי להכרה בתאונת עבודה הם: טופס בל-250 בחתימת המעסיק, הגשת תביעה לביטוח לאומי על-ידי העובד בחתימת המעסיק, סיכום מחלה מבית-החולים, צילום דרכון, ולעתים גם דו"ח מחלקת הפיקוח במשרד-העבודה. מעסיקים רבים אינם מוכנים לחתום על טופס התביעה, מפני שבכך הם חושפים את עצמם לתביעות נזיקין ורשלנות. קיים אמנם נוהל של הגשת תביעה ללא חתימת המעסיק, אך זהו הליך ארוך ומתמשך. ללא ההכרה של הביטוח הלאומי לא יכול הפועל הפצוע לקבל מקופת-חולים התחייבות לכיסוי הוצאות הטיפול הרפואי ה"המשכיי" (כלומר, לא טיפול חירום).

הביטוח הלאומי, כך הוסבר לנו, חושש מכך שתאונות שאינן קשורות בעבודה ידווחו כתאונות עבודה. החשש מהונאות קיים תמיד, אך לא ייתכן שכתוצאה ממנו ייגרמו נזקים בריאותיים בלתי-הפיכים לפועלים, שפשעם היחיד הוא עבודה אצל מעסיק חסר-מצפון.

בחודשים האחרונים התערבה התקשורת בשני מקרים של פועלים מרומניה (וסילי פריציץ וקונסטנטין ורטח), שניהם לאחר איחוי יד שנקטעה בתאונת עבודה. מר פריציץ נזקק לטיפולים פיזיותרפיים יומיומיים, ומר ורטח לניתוח חוזר בגלל זיהום. בשל העיכובים בהכרה מן הביטוח הלאומי, התעכב גם מתן הטיפול ה"המשכיי" בבתי-החולים ("יתל השומר" ו"הדסה"). אלמלא התערבותה של התקשורת, ספק אם היו השניים זוכים בטיפול הרפואי בזמן שבו ניתן היה עדיין להציל את יכולת התיפקוד שלהם.

2. שלילת זכויות מעובדי "צווארון כחול"

מתוך המידגם שבדקנו, התברר כי ההסתדרות מוכנה להוציא מכלל ההסכם הקיבוצי קבוצות של עובדים. בהסכם עם חברת "כ.צ., מעסיקים", מצויין (בסעיף א') כי מותר לחברה להוציא מתחולתו את עובדי המחסן, הייצור, האריזה והשינוע. זכויותיהם אינן מעוגנות בהסכם, והם עלולים למצוא את עצמם ללא ביטוח פנסיוני וזכויות אחרות.

3. הביטוח הפנסיוני יכול לחכות

כמעט כל ההסכמים הקיבוציים במשך מזכים את העובד בביטוח פנסיוני (רטרואקטיבי) לאחר תקופת נסיון של שישה חודשים בלבד. והנה, חברת "מנפאואר" הגדולה, באישור ההסתדרות, קבעה בהסכם קיבוצי (שנחתם בדצמבר 1995) תקופת "אכשרה" של 18 חודשים (!) לפני שיימצא העובד ראוי לביטוח פנסיוני. בהסכם הוכנס אמנם סעיף, המאפשר להקטין את משך התקופה בהסכמת ועדת מעקב של ההסתדרות ושל "מנפאואר", אך לפי מיטב ידיעתנו לא נעשה כל שינוי מאז חתימת ההסכם.

ההסכם של חברת "כ.צ., מעסיקים" עם ההסתדרות קובע 15 חודשי "אכשרה", ומאפשר לחברה שלא לשלם הפרשות גמולים רטרואקטיביות עד שישה חודשים מתחילת ההעסקה. חברת "פורמן בע"מ" קבעה לעובדיה רק שישה חודשי "אכשרה", אך ועדת המעקב של ההסתדרות הרשתה לחברה לקבוע גם תקופת "אכשרה" של 12 חודשים במקרים מיוחדים.

4. "תקופות מעבר" ללא תשלום שכר

ההסכמים הקיבוציים עם ההסתדרות קובעים, כי העובד חייב להשלים עם תקופות של שבועיים עד חודשיים, שבהן לא יקבל שכר אך גם לא יוכל לחפש עבודה אחרת. "תקופות מעבר" אלה, בין עבודה אחת לאחרת, מחייבות את העובד לחכות בסבלנות: רק אם לא ישובץ לעבודה חדשה בתום התקופה, הוא נחשב למפוטר וזכאי לפיצויים.

דווקא חברה מן הגדולות בכולן – "או.אר.אס" – היא שקיבלה מן ההסתדרות את הזכות לאלץ את עובדיה להמתין תקופה של חודשיים תמימים ללא שכר בין עבודה לעבודה. גם חברת "י. שקד" זכתה בפריבילגיה זו.

5. הגבלת מעבר עובדים למעסיק הישיר

במספר הסכמים מצאנו תנאים מגבילים למעבר עובדים מחברת כוח האדם למעסיק הישיר, בניגוד להוראות החוק האוסרות במפורש כל צורה של הגבלת המעבר.

התמונה המצטיירת ממידגם ההסכמים שבדקנו היא מדכאת ביותר. זוהי ההגנה שמציעה ההסתדרות לעובדים ישראלים (שאינם חס וחלילה פלסטינים או זרים – אדישותה כלפי אלה

לאור המצב שתואר, גיבש "קו לעובד" כמה המלצות בתקווה שהביטוח הלאומי יגלה רצון למצוא פתרון.

1. דיווח של בית-החולים למחלקת הפיקוח במשרד העבודה:

החובה לדווח על תאונות עבודה למחלקת הפיקוח במשרד העבודה מוטלת (על-פי תקנות חוק הבטיחות בעבודה) על המעסיק. מכיוון שברור כי דיווח כזה עומד בניגוד לאינטרסים של המעסיק, הצעתנו היא להעביר את האחריות לבתי-החולים (ואפילו ליצור תמריצים שיעודדו אותם לעשות זאת). בית-החולים ידווח למחלקה על כל מקרה, שבו יטען פצוע כי נפגע בתאונת עבודה. מחלקת הפיקוח תוכל לבדוק את סיבות התאונה ואת קיום הוראות הבטיחות על-ידי המעסיק - בדיקה שתסייע למניעת תאונות נוספות, ותשתלם בטווח הרחוק גם לביטוח הלאומי. ברור שבדיקה זו חייבת להתבצע במהירות וביעילות המירביים.

2. מתן טיפול תחילה, וגבייה לאחרי:

לביטוח הלאומי ישנן כתובות ברורות לגביית הוצאות הטיפול בנפגעי תאונות, שאינן תאונות עבודה: חברות כוח-האדם מחוייבות לבטח את עובדיהן בביטוח רפואי פרטי. אפילו

מעסיקים של פועלים ללא רשיון מחוייבים בכך (כרגע חובתם זו מעוגנת בנוהלים של משרד-העבודה ומשרד-הפנים, אך קיים כבר חוק, שעבר קריאה ראשונה, באותו עניין).

אפשרי והוגן, אם כך, להבטיח טיפול מלא לפועלים זרים, שנפגעו בתאונה כלשהי, מבלי לחכות עד שתושלם החקירה היסודית של נסיבות התאונה (כפי שנהוג כבר במקרי תאונות הדרכים). אם החקירה מעלה שאין המדובר בתאונת עבודה, יוכל הביטוח הלאומי לגבות את המגיע לו מן הביטוחים הרפואיים הפרטיים. ואם בין כל הנפגעים יימצא מדי פעם שיכור מובטל (ועדיין לא דווח על מגיפה כזאת), עדיף שהביטוח הלאומי יישא במחיר, ולא עשרות ומאות קשי-יום נכים ופצועים.

3. החלת חוק ביטוח בריאות ממלכתי על העובדים הזרים:

האמנה הבינלאומית מס' 97 (שישראל אישרה אותה) קובעת, כי עובד זר לא יופלה לרעה לעומת עובד מקומי בקבלת טיפול רפואי וזכויות אחרות בגין פגיעה בעבודה. החלת חוק ביטוח בריאות ממלכתי על העובדים הזרים תבטל באחת את האפלייה, ותפתור את בעיית העיכוב ואף המניעה של טיפולים רפואיים חיוניים.

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • קרן ריג, ישראל

AGIR – Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת • Bread for the World, גרמניה

Christian Aid, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה

Funding Exchange, ארצות-הברית • The Ford Foundation, ארצות-הברית

Heinrich Böll Foundation, גרמניה • ICCO, הולנד

ICJ, שווייץ • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

קו לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל' 03-5102266. פקס 03-5173081

הסגר, הקבלנים וההסתדרות

אלא שהפעם ניצבים מול הקבלנים השרים מר אלי ישי ומר מאיר סוויסא מש"ס. התנגדותם של השרים להגדלת המיכסות זוכה לגיבוי מלא של מפלגתם. הדיון המיוחד בוועדת העבודה והרווחה נכשל איפוא מבחינת הקבלנים, ואלה יצאו מייד במודעות-ענק בעיתונות, שבהן קראו לכנסי חירום – בשיתוף עם איגוד עובדי הבניין בהסתדרות.

באותו הזמן ממש בישרה לנו העיתונות, כי אירגון הקבלנים עומד לחתום עם איגוד עובדי הבניין בהסתדרות על הסכם מיוחד לעובדים זרים. חתימת הסכם מיוחד מוציאה את העובדים הזרים מכלל הנהגים מן ההסכם הקיבוצי בענף הבנייה (הסכם קיבוצי החל עליהם מתוקף "צו הרחבת", לפחות באופן תיאורטי). מהו תוכנו של ההסכם המיוחד לא הצלחנו לברר, אך קשה להניח שמטרתו לשפר את שכרם וזכויותיהם הסוציאליות של העובדים הזרים לעומת ההסכם הקיים. ההסתדרות, לעומת זאת, תקבל כרגיל "דמי אירגון": 0.7% ממשכורותיהם של 57,000 עובדים זרים. הסכם כזה ינציח את ההתחרות הזולה הפוגעת בעובדים הפלסטיניים, אבל קופת ההסתדרות תצא נשכרת. בדמי האירגון הניגבים מן הפועל הפלסטיני נאלצת ההסתדרות להתחלק עם האיגודים המקצועיים הפלסטיניים, ולא צריך להיות ציניקן מופלג כדי להניח שעמדת ההסתדרות מושפעת מכך. כאשר היה מספר

סגר בשטחים הוא תמיד עולה להגברת הלחצים של אירגון הקבלנים על הממשלה כדי שזו תגדיל את המיכסות לעובדים זרים. בימיה של גבי אורה נמיר, שהצהירה שוב ושוב על התנגדותה להעסקת עובדים זרים, הצליחו הקבלנים להגדיל את המיכסות במאות אחוזים, כשכוחם עולה מסגר לסגר. יש לזכור, כי מבחינת המעסיק עלות שכרו של עובד זר זולה בממוצע לפחות ב-40% מעלותו של עובד פלסטיני רשום. הבדלי השכר משמעותיים במיוחד בענף הבנייה, שבו מקבלים הפלסטינים את שכרם בהתאם להסכם הקיבוצי. לאחר הטלת הסגר בעקבות הפיגוע בשוק מחנה-יהודה (ב-30.7), חידש אירגון הקבלנים את לחציו על הממשלה. בעיצומה של פגרת הכנסת, ב-13.8, זומנה ועדת העבודה והרווחה לדון ב"משבר" בענף הבנייה עקב מחסור בכוח-אדם (אף כי מקורות בענף טוענים שהקבלנים מחזיקים ברשותם מלאי של אשרות פנויות וסוחרים בהן). את הוועדה זימן ח"כ אפי אושעיה מהמערך, ואת ההמלצה להיענות לדרישות הקבלנים סיפק ח"כ יוסי כץ, גם הוא מהמערך. הוא אומנם הצהיר, כאורה נמיר בשעתה, שהוא מעדיף את העסקת הפלסטינים, אבל וכולי וגומר. החרה אחריו ח"כ איתן קבל, גם הוא מהמערך.

התנצלות

בדף המידע האחרון (יוני 1997), בסעיף שדן בהסתדרות וחוק חברות כוח-האדם, כתבנו ש"משרד העבודה מרוויח הון תועפות מן הערבות הבנקאית, שנדרשת כל חברת כוח-אדם להפקיד (כדי להבטיח את שכר העובדים במקרה שהקבלן מפסיק לפעול)".

מן המחלקה העוסקת בחברות כוח-אדם במשרד העבודה העירוני לנו, כי משרד העבודה אינו מרוויח מכספי הערבויות. לפיכך אנו מתנצלים בפני משרד העבודה, ובפני המחלקה האמורה, על טעותנו.

בגליון זה:

1. הסגר, הקבלנים וההסתדרות
2. מעצרים וגיורוש של פועלים זרים
3. חברות כוח-אדם: ענף הסיעוד
4. היעדר הגנה משטרתית על עובדים זרים

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד": ששתין סדרגון,
ד"ר יעל רבן, ד"ר אורלי לובין, ד"ר אנריקה ביצ'אצ'י,
ד"ר מאיר אמיר, ד"ר שמואל ליפשיס

העובדים מהשטחים גדול יותר, ואיגודיהם עדיין לא היו שותפים לדמי האירגון, שמחה ההסתדרות להכניס אותם תחת כנפיה בהסכם מיוחד באמת – עובדי השטחים חוייבו, כזכור, לשלם דמי אירגון, וההסתדרות גמלה להם בגנינת הסכמתה המלאה לכך שהביטוח הלאומי ימנע מהם את רוב הזכויות הסוציאליות (למרות שהפלסטינים שילמו דמי ביטוח לאומי ככל אחד מאיתנו).

הפעם, לאחר שנודעה ברבים כוונת ההסתדרות לחתום הסכם מיוחד עם הקבלנים, התעוררה התנגדות לכך גם בקרב גורמים אחדים בהנהגת ההסתדרות. "קו לעובד" עוקב מקרוב אחרי ההתפתחויות בנושא זה, ואירגון העבודה הבינלאומי גם הוא מעוניין בו במיוחד. יש לקוות כי הדאגה לתדמיתה של ההסתדרות תגבר במקרה זה על שיקולי הכדאיות.

מעצרים וגירוש של פועלים זרים

ביולי השנה גורשו מן הארץ בעזרת המשטרה כ-500 פועלים זרים. במקרים הבודדים שבהם הגיע אלינו מידע לפני שהגירוש התבצע, התברר כי המעסיק יזם את הגירוש כדי להימנע מתשלום חובותיו לפועלים. אין ספק כי מקרים דומים התרחשו מבלי שהדבר הגיע לידיעתנו.

שלוש דוגמאות, שבהן מעורבים 9 עובדים (מתורכיה ומסין), מאפשרות הצצה למתרחש מאחורי הקלעים של הגירוש בחסות משרדי הפנים, העבודה והמשטרה:

■ ב-1.8.97 הוכנסו למעצר ארבעה פועלים תורכיים בעלי אשרות תקפות. החברה שהעסיקה אותם – "בוני התיכון בע"מ" – האשימה אותם בגניבת כלי-עבודה, וללא כל בדיקה או דרישת הוכחות הוצא נגד הפועלים צו-גירוש. העובדים שהו במעצר 9 ימים, ושחררו רק אחרי התערבות של "קו לעובד". ביצוע צו-הגירוש היה חוסך לחברה \$2000 – החזר דמי "עייכבון" (עריבות של \$500 שכל פועל משלם, ואמור לקבל בחזרה עם סיום החוזה). מעצרים התבצע בדיוק כאשר עמדו הפועלים להיפגש עם עורך-דין (בכפר פסוטה בגליל) כדי לדאוג לקבלת המגיע להם.

מדוע לא נדרשה חברת "בוני התיכון" להוכיח את טענתה? ומדוע לא טרח איש להקשיב לטענות הפועלים, או לפחות להבטיח להם את החזר דמי ה"עייכבון" (היו בידיהם קבלות מן החברה על תשלום זה)? בעקבות התערבותנו ניתנה לעובדים שהות של חודשיים להישאר בישראל כדי להשלים את ההליכים המשפטיים לתביעת זכויותיהם.

■ ונג גמהון, זחינה שהידה, ולין קונסאי – עובדים מסין – היו עצורים בכלא מעשיהו כחודש ימים, מ-9.7.97 עד 7.8.97. העובדים הובאו לארץ כפועלי בניין על ידי חברת כוח-האדם "תנופה", וזו שלחה אותם – בניגוד לחוק – לעבוד כפועלי נקיון במודיעין. פקחי משרד-העבודה תפסו את הפועלים במודיעין,

והם נשלחו למעצר: החברה היא שעברה על החוק, אבל הנענשים הם דווקא קורבנותיה.

מישהו במשרד העבודה או במשטרה ריחם עליהם, כנראה, וגרם לעיכוב ביצועו של צו הגירוש נגדם, ובסופו של דבר לביטולו. כשהגיעו ל"קו לעובד" לאחר שחרורם מהכלא, הם סיפרו על גירוש של שני עובדים תורכיים, שהיו עצורים איתם בנסיבות דומות.

פועל סיני משלם עוד לפני צאתו לארץ כ-\$5000 דמי נסיעה ועריבות. בתמורה הוא מקבל חוזה-עבודה לשנתיים, שבמהלכו יוכל לשלם את חובו העצום (השקול לשכר מלא של קרוב לארבע שנות עבודה כפועל בסיני). במקרה של גירוש לפני תום החוזה, נפגע הפועל פגיעה אנושה מבחינה כלכלית.

"קו לעובד" פנה לחברת "תנופה" בבקשה לשלם לעובדים הסיניים את שכר חודש יוני (בו עבדו באופן מלא על-פי כרטיסי העבודה שבידיהם), ואת שכר חודש יולי, שבו נעצרו שלא באשמתם. תשובת החברה היתה, שהעובדים צריכים לשמוח על כך שלא גורשו ולהסתפק בכך. לא נותר לנו אלא לפנות לבית הדין לעבודה ולהמתין להכרעתו.

■ ב-17.8.97 נעצרו שני פועלים סיניים על-ידי פקחי משרד העבודה בגין עבודה לא חוקית. השניים נשלחו לעבודה במפעל בבאר-יעקב ("אדם מנדל, תנורי חשמל, הנדסת מכונות") על-ידי חברת כוח-האדם "גלובל מנפאואר". המפעל שלח למר מוטי אוריין, מנהל חברת "גלובל מנפאואר", מכתב (שהעתקו הועבר אלינו) ובו נאמר: "כל ההתקשרות שלכם איתנו לוותה בשקרים והונאה מצידכם, והעובדים שהעסקתם אצלנו אינם שייכים לכם אלא לקבלנים אחרים, ואתם העברתם אותם אלינו שלא כחוק וללא ידיעתנו."

נזכיר כאן, כי לפני כשנה וחצי הפגינו 200 עובדים סיניים מול שגרירות סין במחאה נגד אותה חברה, "גלובל מנפאואר", שלא העבירה להם כספים המגיעים להם. ב-3.6.97 פורסם בעיתון "ידיעות אחרונות" כי רשיונה של "גלובל מנפאואר" יילקח ממנה, אך עד היום לא נעשה דבר בעניין זה. החוק מופעל גם כאן לא נגד החברה האחראית, אלא נגד הפועלים – שאינם יודעים אפילו כי העסקתם אינה חוקית. הם הנשלחים לכלא והם המועמדים לגירוש, בעוד "גלובל מנפאואר" ממשיכה לפעול באין-מפריע.

אי-ביטול רשיון של חברות, שנתפסו בהפרות חוק, מאותת מגובה באופן ברור כי הרשות בידי מנהליהן לעשות ככל העולה על רוחם. ואכן, בדיון שהתקיים לאחרונה בין משרד העבודה והמשטרה התקבלה החלטה, המנציחה את הגירוש כאמצעי לעושה בלתי-מרוסן מצד המעסיקים: ההחלטה קובעת שאין לעכב גירוש של פועל זר בגלל כספים המגיעים לו ממעבידו. פירוש ההחלטה הוא, שאם עד כה היה סדק שדרכו יכלו הצדק וההגיונות להתגבגב להגנת הפועל, הרי שמכאן ואילך גם סדק זה נסתם.

חברות כוח-אדם: ענף הסיעוד

הנוהל של משרד הפנים, המגביל ניידות חופשית של עובדים זרים ממעסיק למעסיק אפילו באותו הענף, מצא-הן גם בענין חברות כוח-האדם העוסקות בסיעוד. למרות שהחוק אינו כובל את עובד הסיעוד הזר לחברת כוח-האדם המתווכת בינו למעסיקו, מנסות כמה מן החברות הללו לסחוט עובדים, שאינם מרוצים משירותיהן ומעוניינים לעבור לחברת תיווך מתחרה.

הגדלת המיכסות לעובדי סיעוד הגדילה במקביל את מספר חברות כוח-האדם המתווכות בין העובדים למעסיקים. בלשון החוק מוגדרות חברות אלה כ"לשכות-עבודה פרטיות", והן חייבות לקבל רשיון מן המחלקה לחוקים סוציאליים במשרד העבודה. החברות גובות דמי תיווך (\$500 עד \$700) מכל משפחה השוכרת באמצעותן עובד סיעוד.

עובדים פיליפיניים משלמים לחברות תיווך בארצם \$2000-\$3000 – סכום הניתן להם כהלוואה בריבית חודשית של 10%. החוק הישראלי מונע מחברות כוח-האדם בארץ לגבות דמי תיווך ישירים מן העובד, אך ייתכן שישנם מתווכים פיליפיניים המתחלקים בסכומים מרשימים אלה גם עם שותפים ישראלים. ל"יקו לעובד" ידוע על חברות כוח-אדם ישראליות העוקפות את החוק בדרך אחרת: הן מחתימות משפחות של מטופלים סיעודיים על הסכמים, שבהם נדרשת המשפחה להעביר ישירות לידי החברה חלק קבוע משכרו של העובד – ולעתים מדובר ב"נתח" של \$200 מתוך משכורת של \$500!

לא מעט עובדים סיעודיים נתקלים בבעיות במקום העסקתם. מטבע הדברים, כניסת אדם זר לתוך משפחה ושהייה יומיומית עם מטופל יוצרות מתחים לשני הצדדים. העובדות המגיעות מהפיליפינים הן ברובן צעירות, ולחלקן ילדים הנשארים מאחור. ההסתגלות קשה להן במיוחד בגלל געגועים למשפחותיהן. הסיכון של היתקלות בהטרדה מינית בבית המעסיק גם הוא קיים.

התלונה השכיחה ביותר של עובדים סיעודיים היא כנגד הדרישה לשרת את כל בני המשפחה, ולא רק את המטופל הסיעודי. תלונה נפוצה אחרת היא נגד משפחות המונעות מן העובדים לצאת ליום המנוחה השבועית בימי ראשון. האיסור על ניידות חופשית לעובדים מגביר את תלות העובד במשפחת המטופל. התמיכה מחברת כוח-האדם בסכסוכיו עם המשפחה חיונית איפוא להתמודדותו עם קשיים וחילוקי-

דעות בעבודה. גם כאשר העובדים מעוניינים לעבור באופן חוקי למשפחה אחרת, הם נזקקים לעזרתה של חברת כוח-האדם. זו אמורה לנהל משא-ומתן עם המשפחה, לקבל ממנה במקרה הצורך "כתב שיחרור" של העובד, ולמצוא לעובד מעסיק אחר בעל-רשיון.

ישנן חברות כוח-אדם המגלות רגישות לצרכים של המשפחות ושל העובדים כאחד, ונעזרות אפילו בעובדים סוציאליים. לעומתן, ישנן חברות לא מעטות המנחות את המעסיקים להוציא את הדרכונן מרשותו של העובד כדרך לכבול אותו אליהם. כאשר עובד פונה לחברה כזו בתלונה, הוא זוכה רק לאיומים שיגורש מן הארץ. ואם הוא עוזב את מעסיקו, הוא צפוי לגירוש ביוזמת אותה חברה, שסירבה למצוא לו מעסיק חדש באופן חוקי (שמענו על חברות השוכרות שירותים של חוקרים פרטיים כדי לאתר עובדים כאלה ולפעול לגירושם מהארץ).

בי"קו לעובד" הצטברו תלונות כאלה נגד חברות כוח-אדם בענף הסיעוד. בראש מצעד הזוכות בביקורת קשה מצד עובדי הסיעוד עומדות שלוש חברות: חברת "טוב-לי", עמותת "בבית", וחברת "ק.ג.מ. כוח-אדם ושירותים". את התלונות נגדן הפנינו גם למחלקה לחוקים סוציאליים במשרד העבודה. עובדים שהיו קשורים עם חברות אלה העדיפו, באופן טבעי, לעבור לחברות מתחרות בהן הם זוכים ליחס אנושי. אין צורך לומר, שמעבר זה מעורר התנגדות מצד חברת כוח-האדם המפסידה את לקוחותיה.

חברת "ק.ג.מ. כוח-אדם ושירותים" שלחה באמצעות עורך-דין מכתבים לחברת "ערמון סדר בע"מ" ול"יקו לעובד", ובהם דרישה לפצות את החברה על הפסדים בסך \$1500, שנגרמו לה בשל איבוד רווחי תיווך. במכתבים נאמר כי חברת "ערמון" ו"יקו לעובד" אחראים להפרת חוזה בין החברה לבין עובדים שהתחייבו לעבוד דרכה, וכלול בהם איום בהליכים משפטיים אם לא ישולם הסכום.

עמדתנו היא כי העובדים חופשיים לבחור לעצמם את החברות שתטפלנה בהם, וכי יש לברך על תחרות המעודדת את חברות התיווך לשפר את יחסן לעובדים כדי לזכות באמונם. די בתלות של העובד במשפחת המטופל, מבלי שיתלווה לכך שיעבוד לחברת כוח-אדם, שאינה קשובה כלל לצרכיו ולטענותיו.

היעדר הגנה משטרית על עובדים זרים

כפי שדיווחנו לא פעם, פועלים זרים השוהים בארץ ברישיון מתקשים מאוד לקבל את עזרת המשטרה, כאשר מעסיקהם עוברים על החוק. העובדים חסרי הרישיון או האשרה התקפה מוצאים את עצמם חשופים לחלוטין בפני המתנכלים להם. גם אם בוצעו נגדם שוד, תקיפה אלימה או אונס, ברגע שיעזו להתלונן במשטרה הם ייעצרו ויגורשו מן הארץ בגין שהייה לא חוקית.

א.ס. מן הפיליפינים הוזמנה למשטרה כדי למסור עדות על רצח, שבמקרה היתה עדה לו. במהלך העדות היא סיפרה לחוקר, שחודשיים לפני כן היא נאנסה. החוקר עודד אותה להגיש תלונה נגד התוקף, וכאשר פעלה לפי המלצתו היא הושמה במעצר, מכיוון שהתגלה כי עבדה ללא היתר. לאחר מכן הוצא נגדה צו גירוש. באנס איש לא טיפל בינתיים, ככל הידוע לנו.

מקרה אחר שהגיע לידיעתנו הוא זה של ק.א., עובדת מסיירה-ליאונה. ב-26.8 היא הגיעה אלינו כשהיא חבולה ושותתת-דם. התוקף היה עובד זר מוכר לה, שהרגיש מחוסן מפני החוק כי הוא בעל אשרה תקפה, ואילו לה אין היתר עבודה. הוא הבין, בדיוק כמות, שאם תתלונן עליו במשטרה

היא תיעצר מייד. התקשרנו למשטרת רמת-גן ושם אישרו לנו כי אכן כך יהיה. העובדת לא הגישה תלונה.

סמסון א., עובד לא-חוקי מניגריה, גם הוא לא פנה למשטרה, כאשר מעסיקיו – קבלני מישנה באתר-בנייה בתל-אביב, אמר ועקביה – כלאו אותו במקלט והיכו אותו במוטות ברזל. פישעו: הוא בא לבקש שכר של שלושה חודשים, שבהם עבד באתר. אין צורך לומר, שעד היום לא קיבל מהם את שכרו.

מקרה דומה, עם סיום מוצלח קצת יותר, אירע לשני עובדים

מסין. ב-20.7 הגיעו השניים למשטרת אור-יהודה, לאחר שהותקפו באלימות בבואם לבקש את שכר עבודתם בחברת "אבא אבן בע"מ". התוקפים היו עובדים זרים מאנגליה, שנשלחו על-ידי המעסיק כדי לגרש את הסינים מן המפעל. בדיון בבית-המשפט קבע השופט, שיש לעצור את העובדים הסינים עד לגירושם (אף כי גם חייב את המשטרה להעניק לאחד מהם טיפול רפואי). התוקפים שוחררו בעריבות כספית, שהמעסיק ניאות להפקיד למענם. לאחר משא-ומתן מייגע עם המעסיק, הצלחנו לפחות להשיג לפועלים את תשלום שכרם לפני שיצאו מהארץ.

עמותת "קו לעובד" מאחלת לכל הקוראים שנה טובה, שנה של שלום, שנה של שוויון.

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • קרן ריג, ישראל

AGIR - Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת • Bread for the World, גרמניה

Christian Aid, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה

Funding Exchange, ארצות-הברית • The Ford Foundation, ארצות-הברית

Heinrich Böll Foundation, גרמניה • ICCO, הולנד

ICJ, שוודיה • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף ו'81, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

קול לעובד

عنوان للعامل للدفاع عن حقوق العمال

רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022
טל 03-5102266, פקס 03-5173081

העסקת פלסטינים ללא רשיון

את המעסיקים, גם לאחר הסכמי אוסלו, לשלם לעובדיהם הפלסטיניים שכר מינימום, וכן תוספות יוקר וביטוח רפואי למקרה של תאונת עבודה.
לאיגודים המקצועיים בגדה הגיעו תלונות של עובדים פלסטיניים המועסקים במפעל "אביר" (באיזור התעשייה ברקן, ליד אריאל). עובדים אלה לא קיבלו שכר מינימום, כמתחייב מן הצו המנהלי, שלא לדבר על זכויות כמו ימי חופשה, דמי הבראה, החזר הוצאות נסיעה וכד' (זכויות הניתנות לעובדים הישראליים באותם מפעלים עצמם). חלק מן העובדים, שהופנו ל"קו לעובד" על-ידי האיגודים המקצועיים, קיבלו את מלוא הזכויות הסוציאליות בעקבות הגשת תביעות לבית המשפט. חלקם עדיין מחכים להכרעה, המתעכבת בשל המחלוקת המשפטית על החלת הדין הישראלי או הירדני. כדי לקדם את פני תביעות עתידיות של עובדים מקופחים, נוקטים המעסיקים בהתנחלויות בתחבולה חדשה. לדברי האיגודים המקצועיים הפלסטיניים, החלו לאחרונה להופיע במפעלים אנשים, שהציגו את עצמם כשייכים לחברות כוח-אדם פלסטיניות, בעוד שכנראה אין הם אלא "אנשי קש" של

מקורות באיגודים המקצועיים הפלסטיניים מדווחים ל"קו לעובד" על עשרות אלפי פלסטינים מן השטחים, העובדים בישראל ללא רשיון. תופעה זו ומימדיה ידועים, בלי ספק, לשלטונות בישראל אך אלה מעלימים עין ומעלימים מן הציבור את הסכמתם החשאית למצב זה. העובדים, וכן הרשות הפלסטינית, מפסידים מן ה"סידור", אבל הכלכלה והתדמית הציבורית של ממשלת ישראל מרוויחים ממנו.
העובד הלא רשום מספק עבודה זולה במיוחד למעבידים הישראליים, ובעיקר לקבלנים בענף הבנייה. עובדים לא-רשומים זכאים תיאורטית לאותה הגנה חוקית המובטחת לבעלי רשיון-העבודה, אבל מעמדם הלא-חוקי בישראל מרתיע אותם מלעמוד על זכויותיהם ולתבוע אותן.
הרשות הפלסטינית מפסידה את המסים המגיעים לה משכר העובדים. עובדים לא-רשומים מקבלים את שכרם ישירות מן המעסיק, ולרשות אין כל דרך לנכות משכרם מס-הכנסה ותשלומי "ביטוח לאומי". מאידך, הצורך הנואש להבטיח פרנסה מינימלית לתושבי האוטונומיה יוצר תלות כלכלית בישראל וכובל את ידי הרשות הפלסטינית.

הרווח הפוליטי של ממשלת ישראל נובע מכך, שהעסקת העובדים אינה נעשית במסגרת של מדיניות רשמית. כך יכולה ישראל לווסת כרצונה את מספר העובדים הלא-חוקיים, מבלי לשלם את המחיר של פגיעה בתדמיתה הבינלאומית בעקבות קיצוצים במספרם או הטלות-סגר. כאשר הכל נעשה "מתחת לשולחן", יכולה הממשלה להפעיל בקלות ובשקט לחצים כלכליים על הפלסטינים מבלי לעמוד מול ביקורת ציבורית.

עובדים פלסטינים בהתנחלויות

בתי הדין לעבודה לא הגיעו להכרעה עקרונית במחלוקת האם יש להעניק לעובדים פלסטיניים בהתנחלויות את הזכויות המגיעות להם לפי הדין הישראלי (כטענת "קו לעובד"), או לפי הדין הירדני כפי שהיה ב-1967 (כטענת המעסיקים בהתנחלויות). עם זאת, צו מנהלי שאין עליו מחלוקת מחייב

בגליון זה:

1. העסקת פלסטינים ללא רשיון
2. עובדים פלסטינים בהתנחלויות
3. פועלים זרים:
 - הטלת מיסי המעסיק על העובד
 - קיפוח בגימלאות הביטוח הלאומי
 - תביעות ופסקי דין
 - שיתוף פעולה עם ארצות המוצא

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד": ששתין סדרגון,
ד"ר אורלי לובין, ד"ר אנריקה ביצ'אצ'י, ד"ר מאיר אמיר,
דינה שרמן, ד"ר מיכל פרת, געמי אברהם

ביטוח המיועד להבטיח את נזקי הקבלן במקרה שהפועל עוזב את מקום עבודתו.

בחודשים אוגוסט וספטמבר הסתיימו "ניכויי הרשות" הללו, ונותרה רק הבעייה הקבועה של הפרת חוק שכר המינימום בחישוב השעות הנוספות. העובד קיבל 2635 ש"ח ברוטו תמורת 290 שעות עבודה באוגוסט (במקום 4082 ש"ח) ו-2962 ש"ח תמורת 310 שעות בספטמבר (במקום 4404 ש"ח). בשלב זה הודיע הפועל למעסיקו, שהוא אינו מוכן לעבוד יותר מ-11 שעות ביום, ופנה לעזרתו מתוך חשש שיגורש בעקבות "סרבנותו" זו.

"קו לעובד" העביר את כל הנתונים הללו למשרד העבודה, וכן פנה במכתב לחברת "א. דורי עבודות הנדסיות בע"מ", שהיזהרה של העובד רשומה על שמה [בעל היזהרה הוא האחראי לתשלומים בגין העובד ולכן נשלח המכתב לחברה זו]. במכתב (שנשלח ב-15.11.97) נתבקשה החברה להבחיר את הניכויים השונים – עד כה לא נתקבלה תשובה.

קיפוח בגימלאות הביטוח הלאומי

גימלאות הביטוח הלאומי לנפגעי תאונות עבודה הן בשיעור של 75% מהשכר הממוצע בשלושת החודשים שקדמו לתאונה. בגלל נוהג שכית, המותר על-פי תקנות מס ההכנסה, לחשב עד 50% משכר העובד הזר כ"אשלי" פטור ממס, משמשת רק מחצית ממשכורתו של העובד כבסיס לחישוב הגימלה במקרה של תאונת עבודה. כך יוצא, שהוא מקבל רק 37.5% משכרו האמיתי (75% מתוך 50% של השכר) כגימלה מן הביטוח הלאומי.

כך, לדוגמא, מקבל עובד רומני בשם פנאיט דומיטרש, שנקבעו לו 10% נכות לצמיתות, גימלה של 350 ש"ח לחודש. סכום זה אמור להספיק לפרנסתו בישראל בתקופת השיקום שהוא זכאי לה בשל נכותו. איש לא התייעץ, כמובן, איתו או עם עובדים אחרים בנושא חלוקת המשכורת לשכר ואש"ל, או הזהיר אותו מפני הסיכון הכרוך בכך במקרה של פגיעה בעבודה.

במחלקת לאכיפת זכויות עובדים במשרד העבודה התגלתה עירורת לסכנה זו. לאחר דיונים עם נציגי מס-ההכנסה גיבשה המחלקה עמדה, הקובעת כי יש לראות גם את 50% הוצאות האש"ל כחלק משכרו של העובד. בחוות-הדעת מ-24 ביולי 1994 קבע היועץ המשפטי דאז, עוה"ד מ. בן-יאיר, בצורה מפורשת וגורפת כי "מלוא שכר המינימום מהווה בסיס לחישוב גמלאותיו של העובד".

הביטוח הלאומי עצמו קיבל בזמנו את טענת "קו לעובד" במקרה של תשלום דמי אבטלה של עובד ישראלי, שמעסיקו שילם לו שכר הנמוך משכר המינימום. הביטוח הלאומי השתכנע מטענתו, כי לא ייתכן שעבירה של המעסיק תונצח בתשלום על פי חישוב הנמוך משכר המינימום, ושינה את בסיס החישוב לאותו עובד.

מנהלי המפעלים. אנשים אלה הורו לעובדים הפלסטיניים לחתום על הסכמי עבודה, הפוטרם את המעסיק מתשלום שכר מינימום ותוספות יוקר. עובדים שסירבו לחתום על ההסכם הוזהרו באיום של פיטורים מן המפעל.

האיגודים המקצועיים הפלסטיניים פתחו במסע הסברה לעובדים, ועל מידת הצלחתם ניתן ללמוד ממכתב, שנשלח על-ידי מפעל "אביר" למנהלי מפעלים אחרים באיזור התעשייה ברקן. במכתב זה (שצילום שלו הובא לידיעתנו ב-13 לנובמבר), מוזמנים מנהלי המפעלים לאסיפה דחופה בעניין "התארגנות עובדי השטחים". במכתב נאמר כי "לאחרונה החל לפעול אירגון פלסטיני, המכנה עצמו 'ארגון עובדים', במטרה להשתלט על כוח העבודה הערבי העובד בשטחים אצל מעסיקים יהודיים". למהלך זה, כך נכתב עוד, "משמעויות פוליטיות נרחבות, אשר ישפיעו בעתיד הקרוב על מערכת יחסי העבודה בכל איזור התעשייה".

"קו לעובד" נמצא בקשר קבוע עם האיגודים המקצועיים בגדה, וימשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בנושא זה.

פועלים זרים

הטלת מיסי המעסיק על העובד

בהיעדר בקרה ופיקוח הולמים מטעם משרד העבודה, מרשים לעצמם המעסיקים לשלם לעובדים הזרים הרבה פחות משכר המינימום, ואף לנכות משכר זעום זה מיסים ואגרות שונים, מיסי התאחדות, למשל, "מס ויזה" – אגרה שהמעסיק צריך לשלם למשרד הפנים. ניכויים אלה, בלתי חוקיים בעליל, מנוכים בבת אחת משכר הפועל בחודשים הראשונים לעבודתו, ומותירים אותו חסר-כל במשך חודשים אלה.

דוגמה לנוהג זה ניתן למצוא בתלושי המשכורת, שקיבל מר דורל טופור ממעסיקו בחברת ו.א. אודיר. בארבעת החודשים יוני-ספטמבר 1997 עבד מר טופור (לפי דיווחו – מספר השעות אינו רשום בתלושים) הרבה מעל ל-8 שעות ביום, אך לא קיבל כל תשלום תמורת השעות הנוספות. גם אם מחשבים את השעות הנוספות רק לפי 125% של שכר המינימום, היה צריך העובד לקבל בממוצע תוספת של כ-1500 ש"ח בכל אחד מארבעת החודשים הללו...

ממשכורת יוני, שהגיעה ל-2331 ש"ח ברוטו (במקום 4018 ש"ח עם חישוב השעות הנוספות), ניכה המעסיק 136 ש"ח כ"מס התאחדות" (לא ברור באיזו התאחדות מדובר); 710 ש"ח דמי ביטוח רפואי; 620 ש"ח תמורת כרטיס טיסה; ו-180 ש"ח כקנס קולקטיבי – עלות הנזק שנגרם לכלי עבודה וחולק בין כל העובדים. בידי מר טופור נותרו 569 ש"ח. ממשכורת יולי נותרו בידי העובד 139 ש"ח (כך). הפעם הוריד המעסיק משכרו 1152 ש"ח כ"מס ויזה", וכן 1062 ש"ח תמורת רשיון עבודה – שני תשלומים המוטלים על המעביד ולא על העובד. בנוסף לכך ירדו משכר העובד 247 ש"ח כדי לכסות

תוקף של פסק-דין, התחייבה החברה לשלם לעובדים 70,000 ש"ח. הפשרה הושגה רק לאחר שהוטל צו-עיקול על חשבונית כרטיסי האשראי של החברה.

■ מר מנואל סגונדו גונזלס, מצילי, הועסק כטכנאי טקסטיל ב"פולגת תעשיות בע"מ", החל מחודש מרץ 1990. סמוך לנסיעתו חזרה לארצו פנה אלינו העובד וביקש לתבוע ממעסיקיו את הפרשי השכר המגיעים לו בהשוואה לשכר שקיבלו חבריו לעבודה, הישראלים.

בתביעה שהוגשה לביה"ד לעבודה בבאר-שבע נתבעו כל

הזכויות לחן היה זכאי העובד לפי הסכם העבודה הקיבוצי בענף הטקסטיל: דמי הבראה, פדיון חופשה, גמול שעות נוספות, תוספת משמרת לילה, דמי הגים והפרשות לגמל.

בשל הקושי בזיהוי המעביד נתבעו ארבעה מעבידים שהיו קשורים להעסקה: או.אר.ס אוורסיז רפזנטישן סרביסיס בע"מ; טכנומאן בע"מ; האמס יורופ בע"מ; פולגת תעשיות בע"מ. להמחשת הקושי בזיהוי המעביד מובא הקטע הבא מכתב התביעה: "נתבעת מס' 1 הינה חברה הרשומה בישראל כדין, והיא עוסקת במתן שירותי כוח-אדם ותיווך בינלאומי בכוח-אדם. נתבעת מס' 1 מפעילה רשת של חברות ברחבי העולם שכל מטרתן לסבך את הקשר המשפטי בינה לבין העובדים המופעלים על ידיה ולהקטין את המיסוי החל עליה, וזאת ע"י העברת עובדים (וביניהם – התובע) מחברה אחת לשנייה באופן שרירותי, מלאכותי וללא קשר למהות עבודתם."

כתב הגנה לא הוגש מטעם אף אחת מהנתבעות.

בעקבות הגשת התביעה זומן העובד לשיחה במקום עבודתו

בפולגת. לדבריו נכחו בשיחה איש הקשר בין הנתבעים

והעובדים הזרים, ואדם ששימש כמנהל בשלוש החברות:

או.אר.ס, טכנומאן והאמס יורופ. במהלך השיחה ננזף העובד

ואויים, שאם לא ימתק את התביעה בבית הדין לעבודה, תוגש

תביעה נגדו. שבועיים לאחר מכן, ב-7.4.97, הודיעו לו שהוא

מפוטר. בבואו לקבל את שכר חודש מרץ, נאמר לו שאת

המשכורת יקבל רק בשדה התעופה לאחר שיקנה כרטיס,

ושישימו לו חותמת אדומה" בדרכונו ומשמעותה, שלא יוכל

לחזור לארץ. מנגד, הוצע לו לחתום על הסכם פשרה בסך 5,000

דולר ולבטל את התביעה. העובד נענה וחתם.

העובד הוחזר לעבודה אך את הכסף לא קיבל. הוא ביקש

לבטל את ההסכם שחתם עליו, בטענה שהושג באיומי גירוש

והפחדה. לאחר שהוגשה לביה"ד בקשה לביטול הסכם הפשרה,

הושג הסכם פשרה חדש, עם חברת טכנומאן בע"מ, ב-20.7.97,

שקיבל תוקף של פסק-דין, לפיו קיבל העובד 45,000 ש"ח.

תביעות בודדות אלה הן היוצא-מן-הכלל. מעטים מאוד מבין

העובדים הזרים מצליחים להשיג את המגיע להם בעזרת בתי-

המשפט. המעסיקים מודעים, כמובן, לעובדה זו ומנצלים אותה

ללא רסן.

אנו מניחים כי חוות-דעת ועמדות אלה ידועות לקובעי

ההחלטות בביטוח הלאומי ובמשרד העבודה והרווחה.

לא נותר לנו אלא להסיק, כי בחירתם בבסיס חישוב הנמוך

משכר המינימום היא ניצול של פירצה בחוק, המאפשרת

להפלות לרעה את העובד הזר – תוך הפרה בוטה של האמנה

להגנת העובדים הזרים (מס' 97), שעליה חתומה מדינת ישראל.

העובדים עצמם יכולים רק לחכות לכך, שטחנות הצדק

האיטיות או תהליכי הקיקה ממושכים יפעלו אולי לתיקון

העוול.

תביעות ופסקי דין

הגשת תביעה לבית-הדין לעבודה כרוכה, מבחינת העובד הזר,

בקשיים עצומים. בזמן הגשת התביעה העובד כבר אינו מועסק,

ועל-פי נוהלי משרד הפנים מאבד הויזה שלום (שניתנה על שם

המעסיק) אוטומטית את תוקפה. אם יתמזל מזלו של העובד,

הוא יקבל הארכת אשרה עד למועד המשפט – אבל בלוויית

תנאי מפורש: "ללא אפשרות העסקה". כידוע, תאריכי הדיונים

נקבעים למועד של חודשים אחדים מיום הגשת התביעה

(בין שלושה לתשעה חודשים), ובמשך תקופה זו אין העובד

יכול לפרנס את עצמו. ואם לא זכה לקבל הארכת אשרה,

מאיימת עליו סכנת גירוש מהארץ במהלך תקופת ההמתנה

למשפט.

■ עובד רומני, ראץ' ג'ורגי, המתין שנה שלמה למשפטו בבית-

הדין לעבודה בתל-אביב. העובד הועסק בחברת כוח-האדם

"מאגרי אנוש" ממאי 1994 ועד מאי 1996. מתוך 24 חודשי

עבודתו, גולה ממנו החברה שכר של 10 חודשים, שלא הועבר

לחשבונו כמוסכם. בנוסף לכך, לא שילמה לו החברה גמול שעות

נוספות, דמי הבראה, ופדיון חופשה (ובנוסף, הורידה לו 1000

דולאר כפיקדון למקרה של שיעזוב לפני גמר החוזה). ב-8.10.96

הגישה עוה"ד תגריד ג'השאן (מטעם "קו לעובדי") תביעה בשמו

בסך 30,000 ש"ח. רק ב-5.8.97, בתום דיונים ממושכים

וחקירות נגדיות של שני הצדדים, קיבלה השופטת א. עציון את

רוב תביעותיו של העובד.

■ דוגמה נדירה נוספת להישג באמצעות תביעה משפטית מטעם

עובדים זרים היא התביעה נגד חברת "שורשקאריה בראזילרה"

המפעילה מסעדה בבית מרכזים בהרצליה פיתוח. החברה הביא

לארץ ארבעה רקדנים מברזיל והתחייבה לשלם להם 750 דולאר

לחודש בנוסף לדיוור ומזון. כבר בחודש השלישי לעבודתם לא

קיבלו העובדים כל שכר, וסירבו להמשיך להופיע במסעדה.

מנהלי החברה הגיבו באיום לגרשם מן הדירה שהושכרה להם.

עוה"ד ראובן רוזיאנסקי הגיש בשמם תביעה משפטית,

והשופטת ע. פוגל נענתה לבקשותיו לגבי הסדר-ביניים, שאסר

על החברה לסלק את העובדים מן הדירה וחייב אותה לשלם

להם דמי-מחיה על חשבון התביעה העיקרית. השופטת אף

הוציאה צו, שחייב את נציגי החברה ואת תחנת המשטרה

בהרצליה להחזיר לעובדים את דרכוניהם. בפשרה, שקיבלה

שיתוף פעולה עם ארצות המוצא של הפועלים

בקשיים לא מעטים הצליח "קו לעובד" ליצור קשרי-אימון עם אירגוני זכויות-אדם ברומניה ובפיליפינים. שיתוף-הפעולה עם הארגון הפיליפיני "קאקאמפי" התחדק לאחרונה, ובאמצעותו אף יצרנו קשר אל הקונגרס הפיליפיני.

"קו לעובד" העביר לידיעת "קאקאמפי" תלונה על עיוותים חמורים בתהליך גיוסו של עובד פיליפיני לעבודה בארץ בתיווך חברת כוח-אדם ישראלית. תברה זו דרשה מן העובד לשלם לה דמי-תיווך בסכום של למעלה מאלפיים דולר, ואף הלוותה לו

את הסכום בריבית מזעזעת של 10% לחודש. פירוש הדבר היה, שהעובד התחייב להעביר לחברה את שכרו המלא במשך 7 חודשים תמורת הזכות לעבוד בתיווכה.

אירגון "קאקאמפי" מסר את המידע הזה לסוכנות הפיליפינית הממונה על העסקת עובדים בחו"ל, וכן לוועדת החוץ והעבודה בקונגרס הפיליפיני. נציגת האירגון התבקשה לספק מסמכים ונתונים נוספים בנושא זה, ו"קו לעובד" התחייב לסייע בהכנת דו"ח מפורט, שיוגש לקונגרס וישמש אותו לצורך חקירת הבעיות והטלת פיקוח על תהליכי גיוס העובדים.

בחודש ינואר נפרסם דו"ח מיוחד על ההפרות של אמנה מס' 97 לתעסוקת עובדים זרים של ארגון העבודה הבינלאומי. המעוניינים בדו"ח מתבקשים להתקשר לעמותה ולהזמין את הדו"ח.

תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:

הקרן החדשה לישראל • קרן ריג, ישראל

AGIR – Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת • Bread for the World, גרמניה

Christian Aid, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה

Funding Exchange, ארצות-הברית • The Ford Foundation, ארצות-הברית

Heinrich Böll Foundation, גרמניה • ICCO, הולנד

ICJ, שוודיה • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

SIVMO, הולנד • Solifonds, שוויץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב

או ל"קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל-אביב 61022

קו"ח לעובד
ע.ר.
عنوان للعامل

העסקת עובדים זרים בישראל

**דו"ח על הפרות
אמנת ארגון העבודה הבינלאומי
להעסקת עובדים זרים בהיתר
על-ידי ממשלת ישראל**

מאי 1998

מדינת ישראל חתומה על אמנת ארגון העבודה הבינ-לאומי (מסי 97) הנוגעת לעובדים-מהגרים שהובאו בהיתר. אמנה זו, שתוקנה ב-1949, אושרה בכנסת ישראל ב-30 במארס 1953, יחד עם שלושת נספחיה.

חוק העבודה הישראלי הוא טריטוריאלי וחל על כל העובדים בישראל - יהיו לאומיותם או מעמדם הלגאלי בישראל אשר יהיו. למרות זאת, בפועל אין תנאי העסקת העובדים הזרים בישראל תואמים את הנורמות, שאמנה 97 ביקשה לקבוע בקרב חברותיה.

דו"ח זה מצביע על החריגות, ומתאר את התחומים שבהם ישראל פועלת שלא על פי כתבה ולא על פי רוחה של האמנה.

מדינת ישראל חתומה על אמנת ארגון העבודה הבין-לאומי (מס' 97) הנוגעת לעובדים-מהגרים שהובאו בהיתר. אמנה זו, שתוקנה ב-1949, אושרה בכנסת ישראל ב-30 במארכ 1953, יחד עם שלושה נספחים.

חוק העבודה הישראלי הוא טריטוריאלי ותל על כל העובדים בישראל – יהיו לאומיותם או מעמדם הלגאלי בישראל אשר יהיו. למרות זאת, בפועל אין תנאי העסקת העובדים הזרים בישראל תואמים את הנורמות, שאמנה 97 ביקשה לקבוע בקרב חברותיה.

כוונת דו"ח זה היא להצביע על החריגות, ולתאר את התחומים שבהם ישראל פועלת שלא על פי כתבה ולא על פי רוחה של האמנה.

הפרות סעיפים הנכללים בגוף האמנה

סעיף 2 "כל חברה שתוקפה של אמנה זו חל עליה, מתחייבת לקיים, או להבטיח לעצמה שתקיים, שירות חינם הולם, שתפקידו לסייע לעובדים-מהגרים ובייחוד לספק להם מידע מדוייק."

מדינת ישראל אינה מגישה כל שירותי סיוע, הסברה ומידע לעובדים זרים, לא שירות חינם ולא שירות אחר. היוצא מן הכלל היחיד הוא הביטוח הלאומי, שרק לאחרונה הוציא חוברת ברומנית ובאנגלית, המתארת את זכויות העובדים הזרים שנפגעו בתאונות עבודה. אין פלא שעובדים רבים אינם יודעים את זכויותיהם וחובותיהם. באין מידע מוסמך מטעם הרשויות, הם תשופים להטעיות והפחדות של מעסיקיהם לגבי חובות מדומים והיעדר זכויות. באין גוף ממשלתי הפתוח בפני העובדים הזרים, לעתים אין הם מסוגלים אפילו לברר את עצם חוקיות העסקתם בישראל. אין מספקים לעובדים הזרים – לפני שיצאו לדרך או אחרי נחיתתם בישראל – שום מידע בסיסי על תנאי החיים בארץ, ושום מידע על זכויות וחובות האזרח והעובד בארץ הנוגעות גם להם.

מחלקות לסיוע משפטי במשרד המשפטים, סגורות בפני העובדים הזרים. רק ההגנה של הסניגוריה הציבורית במקרה של האשמות פליליות ניתנת לעובדים הזרים. בסיכומו של דבר, שום ארגון הנתמך בידי הממשלה או נסמך עליה, למעט הסניגוריה הציבורית, אינו מספק לעובדים הזרים מידע ותמיכה. יצויין כי המחלקה לאכיפת זכויות במשרד העבודה הודיעה בשנת 1995 כי העמידה שירות טלפון חינם (מס' 0224446-177) לפניות של עובדים זרים. בפועל המענה הקולי מכוון יותר להלשנות על עובדים בלתי חוקיים ואפילו אינו דובר בשפתם של העובדים.

1. "כל חברה שאמנה זו תקפה לגביה מתחייבת, ככל שהחוקים והתקנות במדינתה מרשים, לנקוט את כל האמצעים המתאימים נגד תעמולה מטעה, הנוגעת לכניסתם וליציאתם של מהגרים."

2. החברה תפעל לשם כך בכל מקום אפשרי, בשיתוף פעולה עם חברות אחרות הנוגעות בדבר."

לא ניתן לקבל מהרשויות השונות נתונים מדוייקים, או אומדנים המבוססים על הערכות אמינות, אפילו לגבי מספר העובדים הזרים הנמצאים בארץ, כניסתם ויציאתם. ב-1996 הגדיר דו"ח מבקרת המדינה את הנתונים שפירסם משרד הפנים בעניין זה כ"בלתי-מהימנים ובלתי-מציאותיים" (ראו ציטוט להלן). רשויות ממשלתיות שונות מפרסמות נתונים על-פי מיטב האינטרסים שלהן. משרד העבודה, למשל, מעוניין בצמצום מספר העובדים הזרים בישראל ולכן הדו"חות שלו נוטים להציג מספרים מופרזים. היעדר הנתונים הרשמיים מקל על הפצת מידע מטעה בעיתונות, ואינו מאפשר לבדוק טענות העויינות לעובדים.

לא נעשו גם שום נסיונות להעמיד על דיוקם נתונים לגבי נטייתם, כביכול, של פועלים זרים לפשיעה, מחלות ואלכוהוליזם. טענות כאלה צצות לפרקים בעיתונות ומשפיעות לרעה על דעת-הקהל מבלי שיינקטו נגדן אמצעים, כנדרש באמנה (ראו ידיעה ב"הארץ", 20.3.96).

דו"ח שנתי מבקרת המדינה 47

של 65.8% מהם (כ-142,000 איש) פג לפני יום 1.1.96. עוד עלה מהנתונים, שלרוב הזרים האמורים (כ-95%) נרשם שהם בעלי אשרת ביקור, כלומר היו אמורים, על פי חוק הכניסה לישראל, לצאת את מדינת ישראל תוך שלושה חודשים מיום כניסתם אליה או לפנות ללשכה למרשם אוכלוסין להארכת שהותם. כפי שעלה מן הנתונים, לא הוארכה אשרת השהייה. לא נמצא, כי המשרד עשה בירור בדבר אמינות הרישומים שבידו באשר להימצאות הזרים בארץ. בתשובתו למשרד מבקר המדינה, מנובמבר 1996, אישר המשרד, כי קובץ הזרים אינו מעודכן, ומספר הזרים בו אינו משקף את המציאות. יוצא אפוא, שהמשרד אמנם מנהל מאגר מידע אשר אמור לאגור נתונים על הזרים שנכנסו לישראל ומעמדם, אולם אי אפשר להסתמך על הנתונים הרשומים בו. ■

בקובץ עובדים-זרים שבמאגר ביקורת הגבולות אמורים להירשם נתונים על כל הזרים שנכנסו לארץ ויצאו ממנה, תוך פירוט נתונים מזהים של הזר ותוקף אשרת השהייה שלו. הקובץ משמש כמקור מידע עיקרי על הזרים שנכנסו לישראל, והנתונים בו אמורים לסייע לעוסקים במימוש חוק הכניסה לישראל, לגורמי ביטחון, וכן לספק נתונים סטטיסטיים.

משרד מבקר המדינה קיבל, לבקשתי, מתוך קובץ עובדים-זרים, את הנתונים על כל הזרים שנכנסו לישראל בשנים 1994 ו-1995, וטרם נרשם שיצאו את גבולותיה. מהנתונים המעודכנים למאי 1996 עלה, כי 218,265 זרים שנכנסו בשנים האמורות לישראל, עדיין נכללים ברישומי המשרד כמי שטרם יצאו ממנה. בדיקת נתונים על תוקף אשרת השהייה של הזרים האמורים העלתה, כי תוקף אשרת השהייה

**דו"ח של מינהל האוכלוסין במשרד הפנים מזהיר:
"ריבוי עובדים זרים יביא למחלות זיהומיות,
סחר בסמים, ונישואי תערובת"**

מאת יהודית וינקלר

אם לא יינקטו אמצעים לצמצום כניסת הזרים ולפיקוח על שהייתם.

הדו"ח הוגש לשר הפנים, חיים רמון, וזה העבירו לשרי האוצר, ביטחון פנים ולשרת העבודה והרווחה. צוות בין משרדי החל לגבש דרכי פעולה שיובאו לאישור ועדת השרים לתיאום ומינהל. ■

100 אלף זרים עובדים בישראל באופן בלתי חוקי, ומספרם יילך ויגדל עם המשך הסגר, בעוד למשרד הפנים – עליו מוטלת האחריות לפקח על כניסת זרים לארץ – אין אמצעים להתמודד עם התופעה. כך קובע דו"ח מטעם מינהל האוכלוסין במשרד הפנים שפורסם אתמול. הדו"ח מזהיר גם מפני התפשטות מחלות זיהומיות, סחר בסמים, ונישואי תערובת,

סעיף 4 "כל חבר, בתחום שיפוטו, ינקוט את כל האמצעים הנאותים כדי להקל על העובדים-המהגרים את היציאה, הנסיעה והקבלה."

לא ידוע לנו על פעילות ממשלתית, שנועדה להקל על העובדים. תקנות חוק הכניסה לישראל, וכן דרכי יישומן, רק מקשות על העובדים ולעתים גם על מעסיקיהם. למעשה, חברות כח-האדם והמעסיקים שולטים בכל הליכי הגיוס, הכניסה והיציאה של העובדים הזרים.

סעיף 5 (א) בחוק הכניסה לישראל קובע: "המבקש להיכנס לישראל כדי לעבוד בה זמנית בשכר, יגיש בקשה לאשר רשיון לישיבת ביקור מסוג ב/1 (עובד זמני); מעביד בישראל רשאי להגיש בקשה כאמור עבור תושב חוץ שהוא רוצה להעסיק".

בכניסה לישראל פקידי משרד הפנים וביקורת הגבולות אינם מטביעים את הויזות המתאימות בדרכוני העובדים, ואינם מחזירים להם את הדרכון בו במקום, כמו לכל תושב חוץ הנכנס לישראל. הפקידים נוטלים מהעובדים את הדרכונים באמצעות נציג המעסיק, האמור להביא אותם למשרד הפנים בתוך חודש לצורך החתמה נוספת של אשרת עבודה קבועה. באשרה זו נרשם שם המעסיק שאצלו יועסק העובד, והיא ניתנת בדרך כלל לתקופה של שנה. נוהג זה של משרד הפנים לא רק שאינו מקל על העובדים, אלא מהווה את הצעד הראשון בשורה של קשיים שיחוו בהמשך.

גם אחרי הטבעת האשרה הקבועה בדרכונם, רוב העובדים הזרים אינם מקבלים מן המעסיק את הדרכונם, והוא ממשיך להתזיק בו. לכך יש השלכות הפוגעות קשה בעובדים: הם אינם יכולים לפתוח חשבונות בנק כדי להעביר כספים למשפחותיהם; במקרה של תאונות עבודה או דרכים, היעדר הדרכון מקשה בזיהוי ומכביד על ההליכים הבירוקרטיים הנדרשים למיצוי הזכויות של העובדים

הנפגעים; במקרה של תפיסת העובדים על ידי חוליות משרד העבודה בחיפושיהן אחר עובדים בלתי חוקיים, היעדר הדרכון גורם למעצרי-שווא של שעות וימים עד לבירור עם המעסיקים. ישנם גם מעסיקים, שאינם טורחים להביא את הדרכונים להטבעת האשרה במשרד הפנים. מעמדם של עובדיהם אינו חוקי בשל כך, ללא ידיעתם ושלא באשמתם, והם צפויים למעצר וגירוש. ולבסוף, נטילת הדרכונים מונעת את חופש התנועה של עובד המעוניין לצאת מהארץ.

למרות שנטילת דרכונים היא עבירה פלילית (סעיף 45 לחוק העונשין), והעובר עליה צפוי לקנס ומאסר, אין המשטרה אוכפת את החוק. מתוך מאות תלונות שהוגשו למשטרה על-ידי עובדים נגד מעסיקיהם, לא הוגש עד היום אף כתב אישום נגד מעסיקים על נטילת הדרכון (ראו ידיעה ב"מחנה החרדי", 10.4.97).

בעייה חמורה נוספת היא בעיית ה"העסקה הכובלת". תנאי שאינו מצויין במפורש בחוק, אך נקבע על-ידי שר הפנים, קובע שתוקף האשרה צמוד להעסקה אצל המעביד, שעל שמו ניתנה האשרה. הפסקת העבודה אצל אותו מעסיק, מכל סיבה שהיא (לרבות אי תשלום שכר), שוללת את תוקף האשרה של העובד והוא מאבד את מעמדו החוקי בארץ.

משמעות התנאי האמור היא חסימת ניידות חופשית של עובדים ממעסיק למעסיק. התנאי הזה מאפשר למעסיקים להפר זכויות של עובדים ולנצל אותם בלי חשש שאלה יעברו למעסיק אחר.

סעיף אחר בחוק הכניסה לישראל 5 (ה) קובע: "מעביד בישראל שהגיש בקשה עבור תושב חוץ כאמור בתקנות משנה (א) ו-(ד) יהיה אחראי ליציאתו של אותו תושב חוץ עם תום עבודתו אצלו".

כדי להבטיח שהעובדים אכן ייצאו מהארץ בתום עבודתם, דורש משרד הפנים מן המעסיקים להפקיד ערבות בנקאית של 5,000 ש"ח לכל עובד. אם העובד עוזב את המעסיק שעל שמו ניתנה האשרה, המעסיק אינו יכול להביא לארץ עובד אחר במקומו וסכום הערבות מחולט. בדרך זו הפך משרד הפנים את המעסיקים לסוכני רשויות ההגירה הישראליות, ואילץ אותם להיות לשומרים ולסוהרים של העובדים הזרים. הבעייה היא שלנגד עיני המעסיקים עומדים שיקולי רווח והפסד, ואין הם נציגי מדינה האמונים על שמירת חוקיה.

הדרך המקובלת על המעסיקים כפתרון לעובדים העלולים לעזבם בגלל הפרת זכויותיהם היא הדרך של הוצאה בכוח מן הארץ, באמצעות חברות אבטחה פרטיות. כך נמנע מהם הצורך להשיג צווי-גירוש רישמיים, ומן העובד ניטלת כל אפשרות של ערעור או תביעה של שכרו. פעולות כאלה נעשות מדי יום. בכמה מקרים הוגשו למשטרה תלונות על חטיפה, כליאה ונסיון גירוש בכת. ככל הידוע לנו, באף מקרה לא הוגש כתב אישום נגד מעסיק בעקבות תלונה כזאת (ראו ידיעה ב"מעריב", 15.12.96).

לפני כשנה וחצי, עם פרסום מקרים רבים בהם נלקחו דרכוני העובדים על-ידי המעסיקים כדי שאלה לא יוכלו לעבוד במקומות אחרים, נחקק חוק האוסר פעולה זו. לטענת העובדים, למרות התלונות הרבות המוגשות למשטרה, אין היא עושה מספיק כדי לאכוף את החוק ולהחזיר את הדרכונים לעובדים. ■

עובדים זרים עתרו לבג"ץ נגד המשטרה על שאינה אוכפת את החוק האוסר על המעבידים להחזיק בדרכוני העובדים. קבוצה של 14 עובדים פנתה לבג"ץ באמצעות האגודה לזכויות האזרח וקו לעובד, בדרישה מבג"ץ להורות למשטרה לנקוט בהליכים נגד מעסיקיהם המחזיקים בדרכונים שלהם בניגוד לחוק.

מעסיקים המבקשים "להיפטר" מפועלים זרים מגרשים אותם מהארץ, לעיתים תחת אימים ומכות

הרומני עשה את שלו

מאת דוד לביא

בלתי חוקיים, כי אם בגסיונות להיפטר מעובדים שהגיעו ארצה כחוק, אלא שהמעביד כבר אינו חפץ, מסיבה זו או אחרת בשירותיהם. "לא פעם מגרשים בצורה כזו עובדים חולים או פצועים, במקום לתת להם טיפול", אומרים בעמותת קו לעובד, "קבלנים רבים בישראל מאמינים שאחרי שהכושי עושה את שלו הוא צריך לטוס מפה כמה שיותר מהר".

"גירשנו עשרות עובדים כנגד רצונם", מתוודה

עובד בחברת אבטחה פרטית, המועסקת בשירותם של קבלנים אחדים. "אנחנו לפעמים מרביצים, אבל בעיקר מאיימים. לרוב פושטים בלילה על המקום שבהם הם מתגוררים, מעלים אותם על רכב ונוסעים איתם לאיזשהו מקום, שם מחזיקים אותם עד הטיסה. ביום הטיסה לוקחים אותם לנתב"ג, ואז הם כבר מפוחדים, לא עושים בעיות, פוחדים שנרביץ. הם עולים לטיסה כמו ילדים טובים ומתעופפים מפה". ■

בעוד משטרת ישראל נערכת לגירושם של אלפי פועלים זרים מהוץ לגבולות המדינה, מתקיים כיום, בישראל '96, גירוש לא פורמאלי, הנעלם מעיניו של הציבור. עד שתופעל המינהלה לטיפול בעובדים הזרים, שתהיה ממונה, בין היתר, על תהליך האיתור, המעצר והגירוש של העובדים הלא-חוקיים, נוהגים כיום מעסיקים לא מעטים לפתור את בעיותיהם עם עובדיהם הזרים באמצעות חברות חקירה או אבטחה, המוציאות לפועל את "צווי הגירוש" הפרטיים שהוציאו נגד עובדיהם. כמובן שאין אלה צווי גירוש חוקיים, שהוצאו, כנדרש, בידי משרד הפנים ומבוצעים בידי המשטרה. מדובר בגסיונות של מעסיקים להיפטר מעובדיהם הזרים תוך עקיפת ההליכים המדרשים, ולעיתים תוך הפעלת כוח. ברוב המקרים זוכים בגסיונות אלה להצלחה, מבחינת המעסיק.

פעמים רבות אין מדובר בגירושם של עובדים

"כל חבר, שלגביו עומדת אמנה זו בתוקפה, מתחייב לנהוג בעובדים זרים הנמצאים בהיתר בתחומי ארצו ללא הפלייה מטעמי אזרחות, לאום, דת או מין, וגם שלא יהא נופל מזה שהוא נוהג באזרחיו שלו בעניינים הבאים:

א. במידה שעניינים אלה מוסדרים בחוק או בתקנות, או כפופים לפיקוחן של רשויות מינהליות -

1. תשלומי שכר, לרבות תוספות משפחתיות אם הן חלק מהשכר, שעות עבודה, הסדרי שעות נוספות, חופשות חג בשכר, הגבלות על עבודת בית, גיל תעסוקה מינימלי, שוליאות והכשרה, עבודת נשים ועבודת נוער;

2. חבחת באיגודים מקצועיים והנאה מיתרונות המו"מ הקולקטיבי;

3. שיכון ודיר

ב. בטחון סוציאלי (כלומר שימוש בחוקים הנוגעים לתאונות עבודה, אימהות, חולי, נכות, זיקנה, מוות, אבטלה וחובות משפחתיות וכל עניין אפשרי, שלפי החוקים והתקנות של המדינה הוא כלול בתוכנית בטחון סוציאלי) בכפוף להגבלות אלה:

1. אפשר לעשות הסדרים מתאימים לשימורן של זכויות שנרכשו או זכויות שבתהליך רכישה;

2. מותר לקבוע בחוקים או בתקנות של ארצות הכניסה הסדרים מיוחדים הנוגעים לדמי קצבה או לחלקי קצבאות, המשולמים כולם מכספי ציבור והנוגעים לאנשים שאינם ממלאים את תנאי ההשתתפות הכוחים בקבלת קצבה רגילה;

ג. מסים והיטלים הקשורים בהעסקת העובדים.

ד. הליכים משפטיים הנוגעים לעניינים הנזכרים באמנה זו."

חוקי העבודה בישראל חלים על כל עובד המועסק בתחומיה ללא קשר לארץ מוצאו ולמעמדו החוקי. חוק העבודה, אם כן, אינו מפלה לרעה עובדים זרים בענייני שכרם וזכויותיהם כעובדים, אבל בגלל ה"העסקה הכובלת" נדרשת אכיפה חזקה של החוק, וזו איננה בנמצא.

על שולחן ועדת העבודה והרווחה מונחת, זו השנה השנייה, הצעת חוק "להבטחת תנאים הוגנים לעובדים זרים". הצעת החוק, שעברה קריאה ראשונה, מקנה לפקחי משרד העבודה יותר סמכויות לאכיפת זכויותיהם של העובדים הזרים. בנק ישראל הציע לאחרונה פתרון משלו:

בנק ישראל מציע לאמץ את שיטת ה"גרין קארד" לעובדים זרים בארץ

מח' המחקר של הבנק: במקום לתת רישיונות למעסיקים, העובדים יקבלו אשרות עבודה ויוכלו לבחור את מקום העבודה ♦ כך גם תתייקר עלותם, ויהיה פחות כלכלי להעסיק אותם

מאת הגר אנוש

פלוג, ביום עיון שקיים המרכז הישראלי לניהול, בסיוע "קרן אברט", בתל-אביב. לדברי פלוג, כתוצאה מכך שהעובד אינו יכול לנטוש את המעסיק כדי לקבל שכר טוב יותר, נוצר תמריץ כלכלי להעדיף עובד זר על פני ישראלי, ששכרו גבוה בשיעור של כ-100% לפחות. לטענת פלוג, אם הזרים יהיו אדונים לגורלם, יעלה השכר שלהם לרמת השכר של הישראלים ולמעסיק לא תהיה סיבה לתת להם עדיפות. ■

מחלקת המחקר של בנק ישראל ממליצה לחולל מהפכה בשיטת ההעסקה של עובדים זרים. מדובר בהכנסת שיטת ה"גרין קארד" לארץ, לפיה במקום שהמעסיקים יקבלו רישיונות להביא עובדים זרים, כפי שנהוג כיום, יש לתת את היתרי העבודה בישראל ישירות לזרים עצמם. "המצב הקיים היום הופך את העובד הזר לצמית של המעסיק, והדבר גורם מק כלכלי של ממש למשק הישראלי". כך אמרה סגנית מנהל מחלקת המחקר של בנק ישראל, ד"ר קרנית

משרד העבודה קבע סטנדרטים הנוגעים לתנאי המגורים המינימליים של העובדים הזרים וכן לתשלום שכרם. רק ביקורת במקומות העבודה ובמגורי העובדים יכולה להבטיח את קיום הסטנדרטים הללו, אך ביקורת זו מצומצמת מאוד בממדיה.

כאשר פקחים מגיעים בכל זאת לביקורת ומוצאים חריגות והפרות, המעסיקים מתבקשים לשלם הפרשי שכר שלא שולמו בשלושת החודשים האחרונים, או שהם נדרשים להתקין שינויים חיוניים בתנאי המגורים. אבל דרישות אלה אינן נתמכות על-ידי סנקציות מרתיעות, כמו קנסות (אם מוטלים קנסות הם אינם נגבים) או ענישה אחרת. הענישה היא כה נדירה עד שהאינטרס הברור של המעסיק הוא לתמשיך ולהפר את החוק, מתוך ידיעה שבמקרה הגרוע ביותר הוא יצטרך לשלם לעובדיו את תשלומי השכר המגיעים להם ממילא, או לספק להם תנאי מגורים אנושיים בסיסיים כמתחייב בתקנות.

בענף הבניין ישנה התחייבות של המעסיקים בפני משרד הפנים והעבודה לשלם לעובדיהם את שכרם ולקיים את זכויותיהם כחוק. בענף הסיעוד, בו רוב המועסקים הן נשים, אין בהתחייבות של המעביד למשרדי הפנים והתעסוקה כל התייחסות לזכויות העובדים (גם לא לגבי הגבלת מספר שעות העבודה). פיקוח של המחלקה לאכיפת זכויות עובדים במשרד העבודה כמעט ואינו קיים בענף הסיעוד. יחידת האכיפה מונה כיום כשבעים פקחים, מהם 35 מופקדים על טיפול בעשרות-אלפי העובדים הזרים. פקחים מעטים אלה מקדישים את רוב זמנם לאיתור עובדים לא חוקיים, ולא לאכיפת זכויות העובדים. האכיפה על חוקי בטיחות באתרי העבודה גם היא מוגבלת בהיקפה ורחוקה מהצרכים הנדרשים.

כתוצאה מהיעדר האכיפה, המצב בשטח רחוק מרחק שמיים וארץ מהוראות החוק והוראות האמנה: העובדים הזרים מועסקים 10-14 שעות ביממה, ושכרם נופל לעיתים קרובות משכר המינימום. זכויות סוציאליות בסיסיות מכח חוקי המגן (כמו תשלום עבור ימי-חופשה, ימי-חג וימי-מחלה) כמעט ואינן מוכרות בקרב העובדים הזרים.

במקרים שבהם ניתן להם תלוש שכר, מראה התלוש על קיום שכר המינימום, אבל ניכויים שרירותיים בלתי חוקיים מותירים לעובדים רבים שכר זעום, הרחוק מהשכר החוקי המגיע להם. שיעור תאונות עבודה בענף הבניין עלה בצורה חדה. כ-50% מנפגעי תאונות עבודה הם עובדים זרים.

האמנה אוסרת גם להפלות עובדים זרים, כאשר מדובר ביתרונות של מו"מ קולקטיבי. איסור זה רלבנטי בענפי הבנייה, החקלאות והתעשייה, שבהם מועסקים רוב הפועלים הזרים בישראל. בענפים אלו קיימים הסכמים קיבוציים, המקנים זכויות לחסכון פנסיוני, תוספת משפחה, דמי כלכלה ותוספת ותק. העובדים הזרים אינם נהנים מזכויות אלה, ואין שום מנגנון איגוד מקצועי, או מנגנון אכיפה, שאליו הם יכולים לפנות (אין למחלקה לאכיפת זכויות עובדים במשרד העבודה סמכות לאכוף את ההסכמים הקיבוציים). בניגוד לדרישת האמנה, חוקת ההסתדרות אינה מאפשרת לעובדים הזרים להיות חברים בה.

"דיעות אחרונות"

ניצול נוסח ישראל

כ-15 אלף מטפלות פיליפיניות עובדות היום בארץ, בשכר ממוצע של 500 דולר בחודש ♦ בתמורה לשכר הזעום הזה הן עובדות מסביב לשעון: מנקות, מבשלות, מכבסות, וכמובן – דאגות לצרכיו של הזקן שלצורך הטיפול בו הובאו לכאן

מאת הגר אנוש

חובן נדרשות לישון בפינת חדרו של הזקן או החולה. הן מורשות לצאת מהבית רק פעם אחת בשבוע, משבת אחרי הצהריים עד יום ראשון בערב.

השיטה הישראלית פועלת כך: מעבירים את ההורה הזקן לבית של הבן או הבת – והפיליפינית משרתת את כולם: מנקה, מבשלת, עושה קניות, מטפלת בתינוק, שומרת על הילדים, מטפלת בכביסה ובגינה. כל זאת בנוסף לטיפול בזקן. ■

"כ-15 אלף מטפלי בית פיליפיניים נמצאים היום בישראל", מעריך פרופ' אריק כהן מהפקולטה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה של האוניברסיטה העברית. כהן מסר את הנתונים הללו ביום עיון על עובדים זרים, שקיימה האוניברסיטה בשבוע שעבר.

שכרן של הפיליפיניות אמנם גבוה יחסית, אמר פרופ' כהן, אבל תנאי עבודתן גרועים בהשוואה למדינות אחרות. כל הפיליפיניות מתגוררות בבית המעסיק,

תח 31 : מתלקת
 תודש תשלום 12\97 :
 תלוש מספר 189 :
 תיק ניכויים : 9999999

שם אתר : אשדוד
 שם חברה : פרפקט בע"מ
 מספר עובד : 5600
 שם עובד :
 כתובת :
 NAME: MIHAI
 DOROMBACH

מספר זהות :
 מספר לידה : 28\02\65
 חשבון בנק : 00000000000000000000 :
 חשבון בנק : 000 :
 סניף : 000 :
 תחילת עבודה : 09\97
 תאריך לידה : 28\02\65
 דרגה : 001 :
 % משרה :
 שנות ותק :
 לגלום : 1

מחלקה	דף	סמל	תשלומים	PAYMENTS	ק	תעריף \$	שעות	שער \$	לא לתשלום	סכום (שח)
מתלקה			גילום	099		3.61	200.0	355.0		288.03
			ore	001		4.51	84.0	355.0		2563.10
			ore extra	002						1344.88
			הפרישי שכר ת.קודם	108	0					2243.00
										6439.01

OTHER DEDUCTIONS (SHEELS)		סמל	תאריך	סכום
תיווך רומניה	med romania	410		479.90
בטוחה (ערות)	garantia	400		11.99
חוב חודשי	datorie-luna	402		
	חוצ' שונות	405		
	כלכלה	416		
	ce	503		
	shoes/bocanci	501		
	p.1.1	501		
	חוצ' ביטוח עובדים	414		
	fugit	414		

4444.14 : סה"כ ניכויים אישיים (שח)	סה"כ ניכויים : 75%	20	יה מט: 75	%	0-N	סה"כ חובה : 491.89	סח ניכויי חובה :
491.89 : סה"כ חובה (שח)	סה"כ ניכויי חובה : 75%	20	יה מט: 75	%	0-N	סה"כ ניכויי חובה : 491.89	סח ניכויי חובה :

415.00 : NETO DOLLARS	3.62 : שער העברות
-----------------------	-------------------

ומה באשר לזכויות של בטחון סוציאלי? חוק ביטוח הבריאות הממלכתי בישראל לא הוחל על העובדים הזרים. במקום זאת נדרשים המעסיקים לבטח את העובדים בביטוח רפואי, שיעניק לעובדים זכויות דומות לסל הזכויות שמקנה חוק הביטוח הממלכתי. השירותים הניתנים על-ידי חברות הביטוח הפרטיות אינם משתווים לאלה הניתנים לאזרחים ישראלים, ואין עליהם שום פיקוח ממשלתי. מאחר שדמי הביטוח אינם נגבים במקור מהכנסתו של העובד, בניגוד לנוהל החל על עובד ישראלי, יכול המעביד להתחמק מהעברה של כספים המנוכים מן הפועל הזר לצורך זה. הכספים נשארים לעיתים בידי המעביד, והפועל נותר ללא ביטוח רפואי. במקומות שבהם אין שירות של חברות הביטוח הרפואי, העובד הזר תלוי בחסדי המעסיק לצורך הבאתו למקום קבלת הטיפול הרפואי. היו מקרים שעובדים נפטרו כתוצאה מאי הבאתם לקבלת טיפול רפואי בזמן (ראו מאמר ב"הארץ", 9.5.97).

חוק הביטוח הלאומי בישראל מקנה לתושבים הישראלים רשת בטחון סוציאלית בסיסית במספר תחומים: אבטלה, פגיעה בעבודה, פשיטת רגל, אימהות, נכות, זיקנה, סיעוד וילדים (קיצבאות). ממשלת ישראל היקנתה לעובדים הזרים זכאות בשלושה תחומים בלבד: פגיעה בעבודה, אימהות ופשיטת רגל (ביטוח עובדים במקרה של פשיטת רגל או פירוק תאגיד).

זכויות העובדים הזרים במקרה של תאונות עבודה נופלות מאלה של העובדים הישראלים בשל תקנות מס-ההכנסה. על פי תקנות הביטוח הלאומי, זכאים נפגעי תאונות עבודה ל-75% משכרם החודשי הממוצע בתקופת היעדרותם מהעבודה. תקנות מס-ההכנסה מאפשרות למעסיקי העובדים הזרים לרשום עד מחצית מן השכר כ"הוצאות אש"ל", שאינן חייבות במס. כאשר עובד זר שנפצע זכאי לתשלום ימי היעדרות או קיצבה, מביא הביטוח הלאומי בחשבון רק את מחצית השכר החייבת במס. כך איפוא מקבל העובד הזר רק 37.5% משכרו המלא. גם את הזכות לכיסוי הטיפולים הרפואיים לא תמיד יכול העובד הזר לממש בשל מחסומים בירוקרטיים (ראו פירוט להלן).

חלקו השלישי של סעיף 6 באמנה דורש למנוע הפלייה בנושא מסים והיטלים. גם אם התשלומים מוטלים רשמית על המעסיקים, הם מגלגלים אותם בצורות שונות על העובדים. כך למשל, דמי הערבות שהמעסיקים נדרשים לתת למשרד הפנים גרמו להם (בעיקר בענף הבניין) לנכות מן העובדים ערבויות משלהם. המעסיק אמור אמנם להחזיר לעובד את הסכומים שנוכו משכרו עם תום החוזה ביניהם, אבל במקרים רבים הכסף אינו מוחזר לעובד.

זרים על פיגומים

מאת יוסף אלגזי

אחוז נפגעי עבודה מקרב העובדים הזרים בישראל גבוה מהדיווח הרשמי. מעסיקים רבים נמנעים מדיווח, ובהיעדר אמצעי איכפה יעילים הם מצליחים לגזול מעובדיהם הזרים את זכויותיהם ולהערים על משרדי הממשלה

מיומנים; ממוטיווציה שלילית בהשקעת אמצעי בטיחות; מהרכבה ופירוק תדירים של ציוד וחומרים (פיגומים, טפסות, גידורים, וכדומה) הגורמים להתבלותם; מעבודה בגובה ומסיכונים מנפילות מגובה של עובדים ושל חומרים. ...

אי דיווח כמחוייב בחוק מאפשר למעסיקים, בין השאר, לחסוך מכיסם הוצאות שיקום לעובד הנפגע, משפטים ותשלום פיצויים בעוון נזקי גוף ונכות. כך הם מתחמקים מחקירה מטעם אגף הפיקוח על העבודה במשרד העבודה ומסנקציות במקרים שבהם מעלה החקירה שלא קויימו חוקים ותקנות בטיחות. אכן, אומר עוזי שטרן, מנהל אגף נפגעי עבודה במוסד לביטוח לאומי, "ייתכן מאוד שמעסיקים מסויימים אינם מדווחים לנו על תאונות עבודה מסויימות". בהיעדר אמצעי פיקוח ואכיפה יעילים מצליחים מעסיקים להפר את החוק, לגזול מעובדיהם הזרים את זכויותיהם ולהערים על משרד הממשלה. ברבים מן המקרים, אחרי קבלת טיפול רפואי ראשוני מנסים המעבידים לשלח את העובדים בחזרה לארצות מוצאם. ...

ישראל, אומר הד"ר גריפל, "היא במקום מתקדם בעולם בכל הנוגע לתקינת תקנות בטיחות בעבודה, אך הבעיה המרכזית היא מידת האכיפה. יש אלפי אתרי עבודה, אך קומץ של מפקחים שאינו עומד בעומס העבודה". על השאלה אם באגף הפיקוח על העבודה, האחראי על אכיפת התקנות לבטיחות במקומות העבודה, יש די כח אדם, השיב מגנוס: "לרשותנו כ-85 אנשי מקצוע העוסקים לא רק בתאונות עבודה, אלא גם בבטיחות, בשימוש בחומר נפץ ועוד. אם כוח האדם העומד לרשותנו היה פי שניים גדול יותר, התוצאה היתה פי עשרה טובה יותר". לצד אגף הפיקוח פועל גם המוסד לבטיחות ולגיהות, אך תפקידו, כפי שהדגיש מנהלו, מנחם שוורץ, מצטמצם בהדרכה, בהסברה ובייעוץ מקצועי לקידום הבטיחות ולמניעת תאונות עבודה. אין הוא עוסק באכיפת תקנות הבטיחות שהמדינה התקינה. ■

... העובדים הזרים מהווים כעשרה אחוזים מכוח העבודה במשק הישראלי, שבו על-פי הנתונים הרשמיים של משרד העבודה והרווחה והמוסד לביטוח לאומי לשנת '96, אחוז נפגעי עבודה מקרב הזרים הוא פחות מאחד. מתוך 92,274 עובדים שנפגעו ב-'96 901 היו עובדים זרים.

ואולם, אם משווים נתון זה לסיכום תאונות העבודה שהסתיימו במוות בשנת '96, מתברר בעליל שהוא כוזב. מ-89 העובדים שמתו בתאונות עבודה בשנה זו, 23 היו עובדים זרים; כלומר, 26% מכלל קורבנות תאונות העבודה הקטלניות היו עובדים זרים. מ-49 עובדים בענף הבנייה שנהרגו, 19 היו עובדים זרים, כלומר - 39%.

"יש יחס קבוע בין הרוגים ופצועים קשה לבין מספרם של כלל נפגעי תאונות עבודה", אומר הסטטיסטיקאי הד"ר אבי גריפל, העוסק בנושא נפגעי תאונות עבודה מטעם מרכז המידע של הביטוח הלאומי. "אם מגלים אחוז גבוה של הרוגים מקרב העובדים הזרים, לא יכול להיות שבמציאות אחוז הפועלים הזרים מכלל נפגעי תאונות העבודה יהיה נמוך. מספר גבוה של הרוגים בתאונות עבודה מעיד על מספר גבוה של תאונות עבודה". הפער הגדול בין הנתון הרשמי של מספר הנפגעים מקרב העובדים הזרים לבין מספר העובדים הזרים שמתו כתוצאה מתאונות עבודה מעיד על כך שקבלנים, בעלי מפעלים וחברות כוח אדם, המעסיקים עובדים זרים, נמנעים ברוב המקרים מלדווח למשרד העבודה ולביטוח הלאומי על תאונות עבודה של עובדים זרים.

ריבוי תאונות העבודה, בעיקר בבניין, נובע מאי הקפדה על קיום החוקים והתקנות הנוגעים לבטיחות בעבודה. בענף הבנייה, מודה מגנוס, אכן קיימת הזנחה בכל הנוגע לבטיחות בעבודה. ממסמך שהוציא משרד העבודה עולה כי ריבוי תאונות העבודה בעבודות בנייה נובע, בין השאר, מהשתנות מתמדת של אתר הבנייה; מהתחלפות תדירה של צוותי העבודה; מהעסקת אחוז גבוה של פועלים לא

כשל אנושי

מאת ניקול קראו

מיטיטלו לא רק ידע כי אין ברשות בציאה כרטיס ביטוח, אלא הוא עצמו צייד אותו בכרטיס של פועל אחד, שלדבריו עזב את ישראל לפני כמה חודשים. מיטיטלו גם הורה לבריאה להציג עצמו בבית החולים כאחר. בנוסף, אמר מיטיטלו ל"הארץ" כי ניסה לשווא במשך יומיים להתקשר ל"פמיו" כדי לקבל אישור לטיפול רפואי בבריאה, בעוד שמוקד "פמיו" מאויש 24 שעות ביממה. בינתיים התפתחה דלקת גם בריאתו השמאלית של בציאה ומותו ביום רביעי, יום לאחר שאמור היה להגיע לביקורת בבית החולים, נגרם לדברי פרופ' היס, מ"כשל נשימתי על רקע תהליך דלקתי בריאות". בבדיקת נוזל ריאותיו, התברר כי אין מדובר בשחפת, אלא בתהליך מוגלתי בשל חיידק.

"בהתבסס על הבדיקה הבקטריוλογית", הבהיר אתמול פרופ' היס, "אם הפועל היה מקבל טיפול אנטיביוטי מתאים, מצב בריאותו היה משתפר באופן משמעותי". הוא העדיף שלא להתבטא בשאלה אם היתה כאן רשלנות, ואמר: "מוזר לי שבישראל ב-1997 מתים אנשים מזיהום בקטריאלי בריאות. אם אנחנו מזמינים עובדים מחו"ל אנחנו צריכים גם לדאוג לבריאותם". ■

ביום שישי בבוקר נותחה, לבקשת משטרת מרחב השפלה, גופתו של אנטון בציאה בן ה-60 במכון לרפואה משפטית באבו כביר, כדי לאתר את סיבת מותו. פרופ' יהודה היס, מנהל המכון, אמר אתמול כי תחילת ההידרדרות במצבו הרפואי של הפועל הרומני אירעה לפני כשבועיים, כשמוגלה החלה להצטבר בחלל העוטף את הריאה הימנית שלו והוא פיתח חום גבוה. ביום שני האחרון, עם ההחמרה במצבו, פונה בציאה בהוראת המהנדס הרומני האחראי, רומאו מיטיטלו, לבית החולים אסף הרופא. בבית החולים התעורר חשש כי בציאה חולה שחפת. נלקחו ממנו דגימות מנוזלי הריאות והרופאים ביקשו שישוּב ביום רביעי לביקורת. הם המליצו על מתן טיפול אנטיביוטי על ידי הרופא מטעם חברת הביטוח הרפואי, "פמיו".

לדברי פרופ' היס, הרופא הראשי של "פמיו" אמר לו שבציאה לא התייצב לפני רופא המחנה, ד"ר דיק, לקבלת אנטיביוטיקה מחשש כי יתגלה שאיבד את כרטיס הביטוח הרפואי שלו. זאת גם הסיבה שאותו ד"ר דיק ומעסיקיו של בציאה, אמר הרופא הראשי, פרופ' היס, לא ידעו שהפועל חולה ולא טיפלו בו.

כמה עובדות מציבות תהיות קשות: המהנדס

הפצועים במלכודת הטפסים

הוצאות הטיפול הרפואי ה"המשכי" (כלומר, לא טיפול חירום). הביטוח הלאומי, כך הוסבר לנו, חושש מכך שתאונות שאינן קשורות בעבודה ידווחו כתאונות עבודה. החשש מהונאות קיים תמיד, אך לא ייתכן שכתוצאה ממנו ייגרמו חקים בריאותיים בלתי-הפיכים לפועלים, שפשעם היחיד הוא עבודה אצל מעסיק חסר-מצפון.

בחודשים האחרונים התערבה התקשורת בשני מקרים של פועלים מרומניה (וסילי פריציץ וקונסטנטין ורטה), שניהם לאחר איחוי יד שנקטעה בתאונת עבודה. מר פריציץ נזקק לטיפולים פיזיותרפיים יומיומיים, ומר ורטה לניתוח חוזר בגלל זיהום. בשל העיכובים בהכרה מן הביטוח הלאומי, התעכב גם מתן הטיפול ה"המשכי" בבתי-החולים ("תל השומר" ו"הסה"). אלמלא התערבותה של התקשורת, ספק אם היו השניים זוכים בטיפול הרפואי בזמן שבו ניתן היה עדיין להציל את יכולת התיפקוד שלהם. ■

עובד זר שנפגע בתאונת עבודה זכאי על פי החוק הן לטיפול חירום, והן לטיפול רפואי המשכי (כמו פיזיותרפיה או ניתוח חוזר). עד כאן הכל טוב ויפה. הבעיה מתחילה ברגע שהפועל הפצוע, שאינו יודע עברית ואינו מתמצא בנבכי הטופסולוגיה המסועפת, זקוק נואשות להכרה של הביטוח הלאומי בזכאותו. תנאי הביטוח הלאומי להכרה בתאונת עבודה הם:

טופס 2505 בחתימת המעסיק, הגשת תביעה לביטוח לאומי על-ידי העובד בחתימת המעסיק, סיכום מחלה מבית-החולים, צילום דרכון, ולעתים גם דו"ח מחלקת הפיקוח במשרד העבודה.

מעסיקים רבים אינם מוכנים לחתום על טופס התביעה, מפני שבכך הם חושפים את עצמם לתביעות מזיקין ורשלנות. קיים אמנם נוהל של הגשת תביעה ללא חתימת המעסיק, אך זהו הליך ארוך ומתמשך. ללא ההכרה של הביטוח הלאומי לא יכול הפועל הפצוע לקבל מקופת-חולים התחייבות לכיסוי

נורא מזה, התאחדות הקבלנים (באמצעות חברות-ביטוח בארצות המוצא של העובדים) מחייבת את הפועלים בערבות בנקאית בגובה של כ-\$5000, אשר כנגדה משעבדים הפועלים את בתיהם ורכושם בארץ מוצאם (ראו הסכם לדוגמה).

תצהיר, 20.7.97

אישור - המועצה המקומית של עיירת סטרונגה אזור יאסי מס. 568 מ-11.2.1997:

אנו מאשרים בזאת שהאדון פנצרו-מיכאיל גורגיו, מהכפר פרקשין, עיירת סטרונגה, אזור יאסי, מופיע בתיק החקלאי של הכפר פרקשין, כרך 1, עמ. 80

עם הנכסים הבאים:

- א. בית מגורים בבעלותו. (1)
- ב. מבנה משקי. (1)
- ג. פרה (1)
- ד. כבשים (4)
- ה. חזיר (1)
- ו. אדמה חקלאית של 500 דונם.

ראש העיירה; המהנדס לזר סורין קונסטנטין המזכיר: אורקה קוסטל ■

אני החתום מטה פנצרו-מיכאיל גורגיו, מעיירת סטרונגה, אזור יאסי, ממוזה עם B 1 סידרה UB, מס. 295119, שניתנה על-ידי משטרת עיר טרגו פרמוס בתאריך 26.10.1983, קוד אישי: 1481019226332, בתור חייב, על פי חוזה עבודה שנחתם עם הקבלן מישראל, מצהיר בזאת, על אחריותי, ובידיעת הסעיף 292 מחוק העונשין, כי אני מסכים לערוב לטובת וו שירותים LRS מבוקרסט, רח' מיכאיל ברוו, מס. 7, בלוק 7P3, כי ההכנסות וכל הנכסים מההווה, ולעתידי, שישנם או יהיו בבעלותי עד גובה סכום שמהווה במטבע רומני בשער הבנקאי מיום התשלום של סך \$5000, אם החתום מטה יעזוב ליותר מ-30 יום את מקום העבודה שנקבע על-ידי הקבלן, מבלי שיחזור לרומניה. התזכיר נוסח ונכתב במשרד הנוטריון פאולה פנציה בשלושה עותקים.

חלקו הרביעי של סעיף 6 דורש שוויון בהליכים משפטיים, הנוגעים לעניינים הנזכרים באמנה. כאן פוגעות בעובד הזר בעיקר התקנות, המתנות את שהותו החוקית בישראל בהעסקתו אצל אותו מעביד. גם אם יעז הפועל לתבוע את מעבידו, ברור שזה ימחר להפסיק את העסקתו, והפועל ייאלץ משום כך לעזוב את הארץ. במקרים הבודדים, שבהם מקבלים העובדים הזרים הארכה מיוחדת לצורך זה הם מורשים להישאר עד תום ההליכים, אך ללא אפשרות העסקה.

סעיף 10 "במקרים שבהם מספר המהגרים הנוסעים מארצה של חברה אחת לארצה של חברה אחרת יהיה גדול למדי, יעשו השלטונות של הארצות הנוגעות בדבר - אם יהיה צורך בכך ואם יהיה הדבר רצוי - הסכמים ביניהם להסדרת הנושאים המשותפים להן, הכרוכים בהגשמת תנאיה של אמנה זו".

על-פי ההערכות ישנם כיום בישראל כ-60,000 עובדים רשומים מרומניה, כ-25,000 עובדים מתאילנד וכ-15,000 מהפיליפינים. ככל הידוע, אין לישראל הסכמים הדדיים עם ארצות אלה. הסכמים כאלה היו עשויים להסדיר וליישב עניינים הקשורים בתנאי העסקתם של העובדים, ובדרכי העברת הזכויות וההטבות הסוציאליות שצברו בישראל.

1.12.95, "זב"ר"

ישראל מסרבת לחתום על הסכם בעניין העסקת פועלים רומנים

הממשל והתקשורת ברומניה מביעים כבר זמן רב דאגה למצב האזרחים הרומנים שעובדים בישראל בתנאים ובשכר מחפירים

שתי הממשלות, אמר דובר המשרד, ואסילה סופינטה. "אנו מודעים לבעיותיהם של אזרחינו המועסקים בישראל, ואנו יודעים כי מצבם הוא לעתים קרובות דרמטי", ציין במסיבת העיתונאים לדבריו, משרדו מנסה למסור את מירב האינפורמציה לרומנים שמעוניינים לעבוד בישראל. ■

(ע-א.א.פ.פ.) "ישראל סירבה לחתום על הסכם עם רומניה להסדר תנאי עבודתם של אזרחים רומנים שעובדים בישראל, שלטענת הממשל בבוקרשט מצבם גרוע". כך מסר אתמול משרד החוץ של רומניה. "שלטונות ישראל סבורים שיש להם מסגרת חוקית המציעה פתרונות לבעיותיהם של הפועלים הרומנים, וכי אין צורך בהסכם בין

הפרות סעיפים הנכללים בנספח לאמנה '97

סעיף 3.3 בנספח לאמנה קובע, כי סוכנות פרטית העוסקת בגיוס עובדים, הבאתם לארץ ושיבוצם בעבודה, חייבת לציית לרשויות מוסמכות בארץ שבה אמורות פעולות אלה להתבצע. בישראל פועלות סוכנויות כאלה למאותיהן ללא רשיון וללא פיקוח מצד גוף ממשלתי כלשהו. החוק אמנם מחייב אותן לקבל רשיונות רשמיים ממשרד העבודה הישראלי, אך גם כאן אכיפת החוק מוגבלת.

סעיף 4 בנספח לאמנה דורש כי "כל חברה באמנה שלגביה תקף נספח זה מתחייבת להבטיח, שהשירותים הניתנים על-ידי שירות התעסוקה הציבורי שלה בכל הנוגע לגיוסם של העובדים הזרים, קבלתם או העסקתם בעבודה, יינתנו להם חנים אין כסף."

וסעיף 6 מפרט את האמצעים שיינקטו על-פי הסעיף לעיל:

- א. פישוט הנהלים האדמיניסטרטיביים;
- ב. אספקת שירותי תרגום;
- ג. כל עזרה שתהיה נחוצה, בתקופת ההשתקעות הראשונה, למהגרים ולבני משפחותיהם שיורשו רשמית להתלוות או להצטרף אליהם;
- ד. הבטחת שלומם של המהגרים ובני משפחותיהם, שהורשו להלוות או להצטרף אליהם בעת מסעם."

בישראל אין כל שירות תעסוקה ציבורי המופקד על גיוס עובדים זרים, הבאתם לארץ ושיבוצם בעבודה. אין שום גוף ממשלתי המספק שירותי תרגום, או כל עזרה חיונית אחרת לעובדים בעת הגעתם לארץ. היעדר השירות הציבורי כובל את העובדים הזרים לחברות כח-אדם פרטיות, הדורשות מהם לעתים קרובות לשלם בין \$1000 ל-\$5000 תמורת התיווך וביצוע ההליכים הבירוקרטיים.

נתונים לגבי עובדים זרים בישראל

נוכחותם של המוני עובדים זרים היא תופעה חדשה למדי בישראל, ועד כה איפיינו אותה היעדר בולט של שיקולי מדיניות לטווח ארוך וקבלת החלטות אד-הוק. הנפקת רישיונות עבודה לעובדים זרים מוסדרת על-ידי שני חוקים שהועברו בכנסת, חוק הכניסה לישראל משנת 1952 וחוק שירות התעסוקה מ-1959. בהסכמים שהושגו בין משרד הפנים ושירות התעסוקה ב-1997 נאמר, שמשרד הפנים ינפיק אשרות עבודה למהגרים רק לאחר שיקבל המלצות לכך משירות התעסוקה. הענקת המלצות להעסקת עובדים זרים תלויה ביכולתו של המעסיק להוכיח, שהעבודה אינה יכולה להתבצע על-ידי אזרח ישראלי. את הדרשה הזו קל למעסיקים לעקוף: הם פשוט מציעים תנאי תעסוקה גרועים, שעובד ישראלי לא יהיה מוכן לקבלם.

באשר לממדי העסקתם של עובדים זרים בישראל: ב-1985 הנפיק שירות התעסוקה, על-פי המלצת משרד הפנים, 2,000 אשרות עבודה לעובדים זרים; באותו זמן, על-פי ההערכה, הועסקו בישראל 6,000 עובדים זרים נוספים ללא אשרות עבודה. שנים ספורות אחר-כך גדל מספרם, עד כי יו"ר הוועדה הבין-משרדית להעסקת עובדים זרים דיווח ב-1990, כי על-פי ההערכות נמצאים בישראל 16,000 עובדים זרים, מתוכם רק 4,000 מועסקים כחוק. אותה ועדה ראתה בגידול מספר העובדים הזרים מגמה שלילית, וסברה שהם דוחקים את רגליהם של ישראלים ותיקים ועולים חדשים ממזרח אירופה ומברית-המועצות לשעבר. הוועדה המליצה לצמצם את מספר כל העובדים הזרים בארץ ל-10,000 עד סוף 1991.

בעקבות התערעות המצב הפוליטי והבטחוני בשטחים הכבושים, ותכיפות הטלות הסגר על הגדה המערבית ועזה, הצטמצם מספר הפלסטינים שהורשו לעבוד בישראל. כדי למלא את מקומם החליטה הממשלה ב-1991 להגדיל את מיכסת האשרות לעובדים זרים בענף הבניה ל-8,000. שירות התעסוקה הוציא 12,500 המלצות לאשרות כניסה ומשרד הפנים קיבל את כולן. רישיונות נוספים הוענקו לענפי כלכלה אחרים וכן, עד סוף 1991, היו בארץ 14,700 עובדים זרים שהועסקו כחוק.

המדיניות של החלטות קצרות-מועד נמשכה. נוכח הגידול בשיעורי האבטלה בישראל והזרימה הנמשכת

של עובדים זרים, שוב החליטה הממשלה לצמצם את מספר העובדים הזרים. בינואר 1993 דיווח שירות התעסוקה, שבישראל מועסקים ברשיון רק 5,842 עובדים זרים. אבל ב-1994 הצטמצם מספר העובדים הפלסטיניים בישראל כמעט במחצית (מ-115,600 בשנת 1992 ל-65,000 ב-1994). כפיצוי על צמצום זה בכוח העבודה חלה עלייה תלולה במספר אשרות העבודה לפועלים זרים בענפי הבניה והחקלאות. ביוני 1995 המליץ שירות התעסוקה על הענקת 71,606 רישיונות לעובדים זרים. נוסף על העובדים ברשיון מעריך משרד הפנים, שישנם בארץ עוד 100,000 זרים המועסקים שלא כחוק. לפי נתוני משרד העבודה, שנמסרו בכינוס שנערך על-ידי בנק ישראל, נמצאים כיום בארץ 185,000 עובדים זרים, מתוכם 90,000 ברשיון ו-95,000 ללא רישיון. מחציתם באים ממדינות אסיה (תאילנד, פיליפינים וסין), 45% ממזרח אירופה (בעיקר עובדי בניין מרומניה), ועוד 5% מאפריקה, אמריקה הלטינית ומהמזרח התיכון (מצרים וירדן). על-פי שירות התעסוקה, 65% מהעובדים מועסקים בבנייה, 20% בחקלאות, 10% בסיעוד ו-5% בתעשייה, מלונאות ושירותים.

ביולי 1996 הקימה הממשלה ועדה בין-משרדית מיוחדת, שמשתתפים בה נציגי משרד הבטחון-פנים, משרד העבודה, משרד הפנים, ומשרד האוצר. תפקיד הוועדה הוא להמליץ על מדיניות לגבי העובדים הזרים בישראל. באוקטובר 1996 החליטה הוועדה לצמצם ב-50% את ההנפקה של רישיונות עבודה חדשים, למעט מקצועות הסיעוד, ולהקצות למשרד לבטחון-פנים תקציב של 15.3 מיליון ש"ח. תקציב זה מיועד לביצוע גירושים המוניים של עובדים לא-חוקיים. הגירושים אכן מתבצעים ביעילות, תוך הפרה של זכויות האדם: פריצות לדירות עובדים זרים לא צוי חיפוש ומעצרים ללא הגבלת זמן. בדצמבר 1996 דווח על הוצאת 1,850 צווי גירוש במשך השנה, וגירוש בפועל של 1,270 עובדים. בדצמבר 1997 דווח על הוצאת 4,000 צווי גירוש וגירוש בפועל של כ-3,300 עובדים. פעולות הגירוש נמשכות במרץ עד היום. למרות ירידה של 15% בהיקף התחלות הבנייה בשנה האחרונה, ירד מספר אשרות העבודה המונפקות לענף זה רק ב-10%. ■

קו לעובד

ע.ר. 2
עنوان للعامل

קיפוח עובדים פלסטיניים בעיריית ירושלים

עיריית ירושלים סירבה לשלם פיצויי פיטורים למאות עובדים פלסטיניים, שעבדו תקופות ארוכות בעירייה לפני פיטוריהם או הגיעו לגיל פרישה. העירייה נימקה את סירובה בכך שהעבירה למדור התשלומים הפרשות לתגמולים, שיש לראותם ככוללים פיצויי פיטורים.

מדור התשלומים גובה מן העיריות כספים עבור פנסיות יסוד, המספקת לעובדים גימלה בהגיעם לגיל הפרישה. בניגוד לטענת העירייה, חלקו של המעסיק (6% מהשכר) אינו כולל סכומים המיועדים לפיצויי פיטורים.

עו"ד צבי שמיר הגיש תביעה נגד העירייה בשמו של הליל ממאיוזה (מכפר אידנה שליד חברון), שעבד בעירייה 12 שנים ופוטר בהגיעו לגיל 65. סכום הפיצויים שהגיע לו כדין היה 50,991 ש"ח.

עו"ד שמיר ביקש להפוך את תביעת העובד לתובענה ייצוגית של עובדי-עירייה פלסטיניים. הוא טען ש"התובענה הנדונה זהה לכעשרים תביעות דומות הנדונות כיום בבית-הדין לעבודה בירושלים, וזוהי לתובענות צפויות של מאות עובדי יש"ע שעבדו בעיריית ירושלים ופוטר".

עיריית ירושלים לא חיכתה להכרעת השופטים בעניין הייצוגיות, והסכימה לשלם פיצויים הן ללקוחו של עו"ד שמיר והן לעובדים אחרים, שהגישו תביעות דומות.

בנוסף לקיפוח הכרוך באילוף העובדים לשכור עורכי-דין כדי לקבל פיצויים, ישנו קיפוח נוסף

שמקורו במדור התשלומים. לו היה המדור מיישם כלשונה את החלטת הממשלה מ-1970 בדבר תפקידו וסמכויותיו, הוא היה גובה מן העיריות את כל התשלומים המקובלים בהסכם העבודה הקיבוצי של הרשויות המקומיות. הסכם זה מקנה לעובדים זכויות נוספות (כמו קרן השתלמות וגמול עבודת-כפיים), שהעובדים הפלסטיניים אינם נהנים מהן.

היעדר הגנה על זכויות עובדים פלסטיניים בהתנחלויות

כ-10,000 עובדים פלסטיניים מועסקים ביותר ממאה מפעלים בהתנחלויות. מספר העובדים הללו עלה ב-50% מאז הסגר של 1993, במקביל לעלייה הדה במספר המפעלים מעבר לקו הירוק (בעיקר בגדה). עלייה זו היא תוצאה של מדיניות ממשלתית, המעודדת מעבר של מפעלים לשטחים באמצעות מענקי-השקעות גדולים והנחות במס-הכנסה.

שכרם של העובדים בהתנחלויות אינו מועבר להם דרך מדור התשלומים, כפי שהדבר נעשה לגבי פלסטיניים העובדים בישראל עצמה. מדור התשלומים מבטיח לעובדים את שכר המינימום ואת הזכויות הסוציאליות הנילוות (ימי חופש, דמי הבראה, דמי מחלה, ביטוח פנסיה). בהיעדר הגנה זו על העובדים נוצרו בהתנחלויות נורמות של ניצול חופשי מכל פיקוח.

השכר לשעה שמקבלים הפלסטינים המועסקים בהתנחלויות נע בין 7 ל-13 שקלים, בזמן שכר המינימום החוקי הוא כיום 14.3 שקלים לשעה. פקידי המחלקה לאכיפת שכר מינימום אינם עורכים בדיקות בהתנחלויות, אפילו כאשר נמסרות למחלקה תלויות ספציפיות נגד מעסיקים. למיטב ידיעתנו, גם מועצות הפועלים המקומיות אינן יוצאות מגדרן כדי לסייע לעובדים הפלסטיניים המועסקים בתחומן. ואילו נציגי האיגודים המקצועיים הפלסטיניים בגדה מנועים מכניסה למקומות העבודה בהתנחלויות, ואינם יכולים לבצע את תפקידם.

במקרים של תאונות-עבודה בהתנחלויות, מבטח הביטוח הלאומי

אך ורק את העובדים אזרחי ישראל. המעסיקים נדרשים אמנם לבטח את העובדים הפלסטינים בביטוחים רפואיים פרטיים, אבל לא קיים פיקוח על כך. לא קיימת גם כל בקרה מטעם המחלקה לפיקוח על תנאי בטיחות בכל הנוגע לעובדים פלסטיניים, דבר החושף אותם לסיכון מוגבר של תאונות ומחלות מקצועיות.

המעסיקים בהתנחלויות נהנים מזכויות-יתר מופלגות-מענקים, הנחות במס, וחופש להתעלם מכל ההגבלות שהחוק הישראלי מטיל על ניצול עובדים. במקרים של תביעה משפטית מעסיקים בהתנחלויות בוחרים בחוק העבודה הירדני ובבית משפט בשטחים. הפועלים הפלסטיניים (והמובטלים בארץ) הם שמשלמים את המחיר.

בגליון זה:

1. היעדר הגנה על זכויות עובדים

פלסטיניים בהתנחלויות

2. קיפוח עובדים פלסטיניים

בעיריית ירושלים

3. חסימת שירותי בנק בפני

פועלים זרים

4. פסקי דין בתביעות של עובדים זרים

5. הצעות חוק ביוזמת "קו לעובד"

6. העובדים הזרים ומערכת הבריאות

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד": ששתין סדרגון,
ד"ר אורלי לובין, ד"ר אנוניקה ביצ'אצ'י, ד"ר מאיר אמיר,
דינה שורמן, ד"ר מיכל פרח, דבי לרמן

חסימת שירותי בנק בפני פועלים זרים

חוק הפיקוח על הבנקים דורש מן הבנקים לאפשר פתיחת חשבון לכל מי שמבקש שירות זה. סעיף 2 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א, 1981, שכותרתו 'חובה לתת שירותים מסויימים', קובע: "לא יסרב תאגיד בנקאי סירוב בלתי סביר לתת שירותים מהסוגים הבאים: (...). פתיחת חשבון עובר ושב במטבע ישראלי וניהולו כל עוד מתקיימת אחת מאלה: (א) החשבון ביתרת זכות לטובת הלקוח; (ב) הלקוח עומד בתנאי ההסכם בינו לבין התאגיד הבנקאי בקשר לניהול החשבון".

למרות קביעה מפורשת זו מונעים מנהלי סניפים, בניגוד לחוק, פתיחת חשבונות של פועלים זרים, שאין בידם היתר שהייה בארץ. חלק מן העובדים הללו הם נפגעי תאונות עבודה הזכאים לגימלת-נכות מן הביטוח הלאומי. הביטוח הלאומי מתנה את שחרור כספי הגמלאות בהעברתם לחשבון בנק אישי של העובד.

כך קורה שעובדים, אשר אשרת השהייה שלהם פגה, אינם יכולים לקבל גימלת-נכות רק משום שהבנק מונע מהם לפתוח חשבון. לדוגמה, עובדים פצועים שהופנו על ידי "יקו לעובדי" לסניף הסמוך למשרדנו (בנק לאומי, רח' אחד העם 70 בת"א) נשלחו ריקם. נראה שניהול חשבון בנק של עובד זר אינו רווחי דיו, שכן שכרו של העובד הזר הוא נמוך.

עובדים אחרים נחשפים לשוד של כספי חסכוניותיהם, או להונאות מצד ישראלים שבידם הפקידו את כספם לשמירה. ע.ט. מגאנה הפקיד 9500 דולר (חסכוניות של שנתיים עבודה) בידי עו"ד ישראלי, בן למשפחה שאצלה עבד. עורך-הדין נעלם עם הכסף, ונסיונותינו לאתר אותו נכשלו עד כה.

המפקח על הבנקים הודיע לנו, כי פתוחה לפנינו הדרך להפנות אליו עובדים זרים, שנתקלו בסירוב לבקשתם לפתוח חשבון בסניף כלשהו.

פסקי-דין בתביעות של עובדים זרים

עובדים זרים מעטים מאוד מוכנים ומצליחים לתבוע את מעסיקיהם בבתי-משפט. מרגע הגשת התביעה הם צפויים לגירוש מן הארץ על-ידי המעביד, ואין להם זכות למצוא לעצמם מעביד אחר תוך כדי הציפייה הממושכת למשפט. היעדר הניידות החופשית ממעסיק למעסיק לובל לחלוטין את ידי הפועלים הזרים גם מול עוולות משוועות. בבית המשפט סיכוייהם לזכות הם גדולים, מאחר שהחוק מגן על זכויותיהם הרבה יותר מכפי שידוע להם או למנצליהם. אבל הזכות לתבוע את המעסיק נשארת לרוב תיאורטית בלבד, כמו הזכות להתפרנס בכבוד או לחיות בתנאים אנושיים.

1. אלבו ויורל מרומניה עבד אצל חברת כוח-האדם "גיא וניר בע"מ". הוא נפצע בתאונת עבודה, ונאלץ לחכות חודשים עד לקבלת הגימלה מן הביטוח הלאומי. במשך זמן זה נבצר ממנו לעבוד, והוא ביקש מן החברה שתחזיר לו סכום פיקדון של \$750, שנוכה משכרו כדי להבטיח שלא יעזוב את עבודתו לפני תום החוזה. החברה סירבה לבקשתו.

עורך-הדין אליהו סמואל הגיש בשם העובד תביעה לבית-הדין לעבודה. במהלך המשפט התברר כי בנוסף לפקדון, נוכח מן העובד סכום נוסף - שלא נועד להחזרה - גם הוא כביטוח מפני בריחה. עוד עלה כי העובד נדרש לשעבד את ביתו ברומניה כנגד עריבות למקרה שיברח.

רשמת בית-הדין לעבודה בתל-אביב, ש. ולך, פסקה כי החברה הנתבעת חייבת להשיב לעובד את דמי הפקדון (\$750) בתוספת פיצויי הלנה בשיעור 10% לחודש, וכן הוצאות משפט ושכר-טירחה לעורך-הדין בסך 1500 ש"ח. בפסק-הדין נאמר: "נראה כי בלשון עממית וציורית ניתן לומר כי הנתבעת כה מבקשת להבטיח את עצמה מפני עובדיה, בדומה לאותו אדם החושש לאבד את מכנסיו ולפייסך הוא נעור בחגורה ובכתפיות גם יחד. לא זו בלבד שהתובע שהינו עובד זר, שכל חטאו שהוא מבקש לעבוד ולהתפרנס בארץ זרה, שהשכר המשולם בה עולה על זה שיוכל לקבל בארץ מולדתו, נאלץ לשם כך למשכן את דירתו, בנוסף לכך עוד מורד משכרו תשלום בגין ביטוח בריחה (שלא ברור לבית-הדין היכן נעשה ביטוח מעין זה), והנתבעת אף מורידה מראש ובאופן שוטף משכרו תשלום שמא (הדגשות במקור) יברח בעתיד. מצב דברים זה אינו עולה בקנה אחד עם עקרונות חוק יסוד חופש האדם וחירותו ועקרונות כבוד האדם באשר הוא במדינה נאורה."

2. מיכאל ברומה מרומניה עבד בחברת "יד החמישה".

בדצמבר 1996 פנה העובד ל"יקו לעובדי" בתלונה שלא קיבל את מלוא שכרו ממעבידו. בינואר 1997 נתתם בנוכחות עו"ד אליהו סמואל הסכם בין העובד ובין חברת "בריד, פיתוח והשקעות בע"מ" - חברת כוח-אדם, שתיווכה בינו לבין "יד החמישה". לפי ההסכם קיבל מר ברומה את כל שכרו המרוב (כ- 7,000 ש"ח) בתוספת הוצאות, ואף הובטח מפני תביעות עתידיות: "יבואו לקיצם כל חילוקי הדעות בין הצדדים וחליפיהם (לרבות צדדים שלישיים, שמכוחם נשלח מרשי אליכם) בכל הקשור לקיום החוזה ותשלום שכר עבודתו של מרשי".

למרות סעיף מפורש זה בהסכם הגישה חברת "יד החמישה" תביעה במולדביה נגד מר ברומה, שנדרש לשלם לה \$2000 כפיצוי על עזיבה מוקדמת של מקום העבודה. למזלו של העובד נמצא לו במולדביה שופט חרוץ ואיכפתי, שפנה אלינו וביקש את המסמכים הנחוצים לזיכוי של העובד.

3. שלושה עובדים סינים נעצרו במודיעין, משום שעבדו - שלא בידעיתם - אצל מעסיק שונה מזה שעל שמו הובאו לישראל. חברת כוח-האדם שהיתה אחראית להפנייתם הלא-חוקית, חברת "תנופה", סירבה לשלם לעובדים הן את שכר החודש שלפני המעצר, והן את שכר החודש שבו ישבו במעצר שלא באשמתם.

"יקו לעובדי" הגיש בשמם תביעה נגד חברת כוח-האדם "תנופה". ייצג אותם עו"ד שמעון לביא בפני השופט רם כהן. לאחר דיון שארך למעלה מארבע שעות הושגה פשרה, וכל אחד מהעובדים קיבל 4,500 ש"ח.

4. דיאנה לוואג מן הפיליפינים עבדה בבית משפחת דואק. היא נשכרה כדי לטפל באם קשישה, אך נדרשה לטפל בילדי המשפחה ואף לנקות בתי שכנים. כאשר שכרה הולך, היא פנתה לשגרירות הפיליפינית, והמשפחה הזועמת סירבה לשלם לה את מלוא שכרה.

העובדת עזבה את בית המשפחה, וימים אחדים אחר-כך הוצא נגדה צו גירוש. דיאנה ישבה 10 ימים במעצר, ושחררה רק בעקבות פנייתם למשרד הפנים ולאחר שנבדקה במכונת אמת. "יקו לעובדי" הגיש בשמה תביעה לבית-הדין לעבודה בירושלים, בה נדרשה משפחת דואק לשלם לעובדת את שכרה. בתגובה לתביעה הגישה המשפחה תלונה נגדה במשטרה, בטענה שגנבה מהם שתי טבעות וחליפה. העובדת התייצבה במשטרה, בליווי של "יקו לעובדי", והתיק נסגר.

הליכי התביעה נמשכו שנתיים(1), עד שהושג הסכם פשרה ומשפחת דואק שילמה לעובדת את שכרה המולך.

5. קורנל אוניציאנו מרומניה עבד בחברת "אג'יי" מאוגוסט 1995 עד אוקטובר 1997. בחודשים האחרונים לעבודתו קיבל מקדמות חלקיות בלבד, ולקראת תום החוזה לא קיבל שכר כלל (תופעה נפוצה ומוכרת לנו). העובד פנה ל"יקו לעובד" וביקש את עזרתו. חברת "אג'יי" התחמקה מן התשלום, ועוה"ד חן קופלמן הגישה בשמו תביעה בסך 42,000 ש"ח. בדיון הראשון הציע השופט לחברה לשלם לעובד 30,000 ש"ח, אך זו הסכימה רק למחצית הסכום וזמפחת. עוה"ד סירבה לכך, והמשפט עדיין נמשך. העובד נמצא כרגע בארץ באופן המוגדר כ"בלתי חוקי", והוא עלול בכל יום להינפס באחת הפשיטות של משרד העבודה, בעוד החברה העושה זאת והנזק מן הדחיות וההשהיות הפועלות לטובתה.

הצעת חוק ביוזמת "קו לעובד"

א. תיקון חוק הגנת השכר:

האחריות לתשלום לעובדים - על מקבל השירות

רבים מן העובדים הפגיעים ביותר במשק - נשים, עולים חדשים, זרים - מועסקים באמצעות מתווכים: חברות כוח-אדם, חברות למתן שירותים (כמו נקיון או שמירה), או חברות קבלניות-המבצעות עבודה עבור מזמין. במקרים של אי תשלום שכר (או סכומים אחרים המגיעים לעובדים) מתעוררת השאלה על מי מוטלת האחריות לשלם לעובד. לא אחת קורה, שהחברה המתווכת אינה משלמת לעובדים, וכשאלה באים לתבוע את כספם מטילים קבלני-המישנה את האחריות על מזמיני העבודה.

האפשרות היחידה העומדת בפני העובד במקרה כזה היא לפתוח בהליך משפטי יקר ומסובך, שעובדים אלה אינם יכולים להרשות לעצמם. המעסיקים יודעים זאת, כמובן, ובתקופה של עלייה באבטלה קל להם עוד יותר לנצל לטובתם את חולשת העובדים. משרד העבודה יצר מנגנון גבייה יקר כדי לכסות רק פירצה אחת בהגנה על שכר עובדים מסוג זה: חברות כוח-אדם, המבקשות לקבל רשיון להעסקת עובדים זרים, מפקידות ערבות לכיסוי שכר העובדים במקרה של פירוק החברה. דרך יעילה ומקיפה יותר (וחסכונית למשלם-המסים) היא הטלת האחריות לתשלום השכר על מזמין העבודה. זהו העקרון של הצעה לתיקון חוק הגנת השכר, שנוסחה בהסתדרות על דינו לאחר הרחבה ועידכון. תיקון זה יביא לכך, שמזמיני עבודה באמצעות קבלני כוח-אדם, קבלני שירותים וקבלני משנה, יצטרכו להבטיח מראש את התשלום לעובדים. הם יוכלו לעשות זאת בלקיחת פקדונות ממבצעי העבודה, או בהוספת סעיפים לחוזה ההתקשרות. במקרים בעייתיים הם אלה שיצטרכו לתבוע החזר מן החברות המתווכות והמבצעות. פעולות אלו יצרו איזונים ובלמים טבעיים בשוק התעסוקה, שיבטיחו מכוח עצמם את התשלום לעובדים.

ב. איסור על קבלת בטחונות מעובדים

הצעת חוק שנייה ביוזמת "קו לעובד" נוגעת לנוהג הנפסד של דרישת בטחונות מעובדים כדי למנוע מהם עזיבה של מקום העבודה. הסדרי לקיחת ערבויות מעובדים זרים, הכרוכים בשיעבוד בתייהם ורכושם, ידועים לנו מכבר. הסדרים אלה נועדו לכבול את העובדים למעסיקים שאינם עומדים בתנאי החוזה, ולשמור על שכר נמוך ללא אפשרות של תחרות, שכן העובדים מנועים מלעבור למעסיקים המציעים להם שכר גבוה יותר.

באחרונה הגיעו אלינו גם פניות של עובדים ישראלים, עובדים

שמעסיקיהם דורשים מהם בטחונות שונים. כך, למשל, נדרשו להפקיד בידי מעבידים המחאות להבטחת הישארותם במקום העבודה לתקופה מסויימת. עובדים שנשכרו על-ידי חברת כוח-האדם "או.אר.אס" לעבודה בחברת "פלאפון" נדרשו להתחייב, כי אם יעזבו לפני תום שנת עבודה ישלמו לחברת "פלאפון" 1,000 ש"ח. לעובדים ניתנה הכשרה בת שבועיים ללא תעודה מוכרת, והובטח להם שכר גבוה רק במעט משכר המינימום.

עובדים בתחנת דלק באזור רמת גן, נדרשו לחתום על צ'ק ביטחון של 1,000 ש"ח בנוסף לציק פתוח, שייפרע בידי המעביד במקרה של הפרת חוזה מצידם (כשהמעביד הוא השופט והמבצע הבלעדי). סעיף מיוחד בחוזה אוסר על העובדים לעבוד בחברה מתחרה במשך שנה לאחר תום עבודתם. וכל זה תמורת שכר מינימום ורק חלק מן הזכויות המינימליות המוקנות בחוק העבודה.

עובדים המועסקים כבודקים במכשירי רנטגן בנמל התעופה בן גוריון דיווחו לנו, כי נדרשו להפקיד צ'ק ביטחון כנגד התחייבות לעבוד לפחות ארבעה חודשים. לדבריהם, הובטח להם בחוזה תשלום גבוה עבור עבודת לילה, אולם בפועל הבטחה זו לא מומשה. כאשר ביקשו לעזוב בשל אי מילוי החוזה על ידי המעסיק, נפדה צ'ק הביטחון שהפקידו.

הצעת חוק, שנוסחה לפי בקשתנו על ידי המרכז לסיוע משפטי באוניברסיטת תל-אביב, קובעת שמעביד המקבל בטחונות מעובד יהיה צפוי לקנס (עד 100,000 ש"ח) או מאסר (עד חצי שנה). בדברי ההסבר להצעת החוק נכתב:

"מתן הבטחונות פוגע ומצמצם את זכותו של העובד לעזוב את מקום עבודתו לפי רצונו, מבלי שלחץ וכורח כלכלי יאפילו על שיקול דעתו. מאז ומעולם העקרונות עליהם מושתתת הצעת החוק, ובראשם חופש העיסוק, היו נר לרגלי דיני העבודה בישראל. לאחר חקיקת חוק יסוד חופש העיסוק אף הועלתה זכותו של העובד לחופש עיסוק, כולל הזכות לעזוב את מקום העבודה, למעמד של זכות חוקתית. אולם, למרבית הצער, השתרשה לה התופעה של קבלת בטחונות מעובדים באופן המצמצם, ובמקרים מסויימים אף שולל למעשה שלא כדין, את חופש העיסוק שלו. לפיכך מתעורר הצורך לעגן מפורשות בחוק את האיסור על מעביד לקבל בטחונות מסוג כלשהו להבטחת הישארות העובד במקום עבודתו."

מחל בהדרכת עובדים בנושא בטיחות בעבודה

בחודש מרץ השנה הוציאו ההסתדרות והמוסד לבטיחות ולגיהות חוברת, שכותרתה "בטיחות בעבודה לעובדים בענף הבנייה", ובה "ריכוז עיקר הנראות הבטיחות" כשלעצמה זוהי יוזמה מבורכת (אף כי חבל שהחוברת יצאה רק בעברית, כאשר כה רבים מהעובדים בענף זה אינם ישראלים). אבל האחראים לחוברת השמיטו מידע בעל חשיבות עליונה עבור העובדים.

חוק אירגון הפיקוח על העבודה, החל גם על אתרי בנייה, מחייב להקים ועדת בטיחות בכל מקום עבודה המעסיק 25 עובדים ומעלה. החוק קובע שהוועדה תורכב מ"נציגי העובדים ונציגי המעביד שווה בשווה". כאשר אין במקום העבודה ועד-עובדים, "ייבחר נציגי העובדים על ידי העובדים במקום העבודה, באסיפה שתכנס לצורך זה, על ידי בא-כוח המוסד לבטיחות ולגיהות". בהיעדרה של ועדת בטיחות, ימלאו את משימותיה "נאמני בטיחות", שהעובדים יבחרו מביניהם או ימנו לתפקיד זה.

זהו מקרה נדיר, שבו החוק מחייב חד-משמעית לקיים הליך דמוקרטי של בחירת נציגי עובדים לגוף שישמור על בטיחותם ובריאותם. קשה להבין מדוע לא טרחו ההסתדרות והמוסד לביטוח לאומי לייצע את העובדים לגבי זכות חוקית כה חיונית לבטחונם. עלון הדרכה לעובדים בנושא ועדת הבטיחות ניתן לקבל ב "יקו לעובד".

העובדים הזרים ומערכת הבריאות

המלצות בתחום תאונות העבודה

1. עם כניסת העובד הזר למדינה, בתהליך רישומו, ישוייך העובד אוטומטית לאחת מקופות-החולים לצורך מתן שירותים רפואיים בנושא תאונות עבודה בלבד. רצוי שכל העובדים הזרים ישוייכו לקופה אחת כדי לפשט את התהליך.
2. מאגר ההשתייכות של העובדים הזרים לקופות-החולים יהיה בידי הביטוח הלאומי.
3. עובד זר שנפגע בעבודה, ונמצא שאינו משוייך לקופ"ח, ישוייך לקופ"ח על-פי קביעת הביטוח הלאומי.
4. אסמכתא לתאונת עבודה שטופלה בבית-החולים יהווה טופס ב.ל. 250 (במידה ויתקבל מידי המעסיק), ואו הצהרה בכתב של העובד (בשפתו) שתמולא בבית-החולים.
5. בית-החולים יהיה אחראי לדיווח לקופ"ח ולביטוח הלאומי על תאונות העבודה שטופלו במסגרתו. דיווח בית-החולים יהווה אסמכתא לטיפול באירוע כתאונת עבודה.

המלצות בתחום הביטוח הרפואי

1. משרד הבריאות ושירות התעסוקה יקבעו סל ריאלי של שירותי בריאות לעובדים הזרים ובני משפחותיהם.
 2. המעסיקים יחוייבו לבטח כל עובד זר על-פי הסל שנקבע.
 3. חברות הביטוח יחוייבו לבטח עובדים זרים ובני משפחותיהם (כולל עובדים לא חוקיים) בפוליסת ביטוח רפואי, שלא תפחת מסל שירותי הבריאות שנקבע.
 4. יבוצע פיקוח על הסדרת הביטוח, איכותו, והיקף השירות שהוא מכסה.
 5. במקרים של תאונות עבודה ותאונות דרכים, חברות הביטוח תחיינה אתראיות למתן השירות עד להכרה באירוע על-ידי הגורם המוסמך.
- "קו לעובד" מצטרף לתקוותו של מר רן צפרי, כי הרשויות המוסמכות האחראיות לנושא תיקחנה לתשומת ליבן את ההמלצות החשובות הללו.

מנהל שירותי קבלת חולים במרכז הרפואי ת"א (איכילוב), מר רן צפרי, הירצה ביום עיון שהוקדש לעובדים הזרים (ב-28.5.98, ביוזמת "קו לעובד"). הרצאתו הוקדשה לבעיות ולהמלצות בנושא הטיפול הרפואי בעובד הזר. לחדרי המיון במרכז הרפואי בתל-אביב מגיעים מדי חודש כ-300 פועלים זרים ובני משפחותיהם.

תאונות עבודה מהוות 1/3 מכלל הפניות. מספר תאונות העבודה המדווחות, כך טען מר צפרי, קטן בהרבה ממספר תאונות העבודה המתרחשות בפועל. בשנת 1996 היוו נפגעי העבודה מקרב העובדים הזרים פחות מ-1% מכלל דיווחי תאונות העבודה, למרות שהם היוו כ-10% מכוח העבודה. על היעדר דיווח מעיד בעקיפין גם אחוז הנפגעים מביניהם בתאונות עבודה קטלניות (26% מכלל התאונות, ו-39% מכלל התאונות הקטלניות שדווחו בענף הבנייה).

למעבידים אין, כמובן, אינטרס לדווח - הן בגלל שחלק מהעובדים מועסק בניגוד לחוק, והן מפני שדיווח יזמין ביקורת לא-רצויה של משרד העבודה לגבי תנאי הבטיחות במקום התאונה. למרות זאת, החוק מטיל דווקא על המעביד את התפקיד של התחלת התהליך של כיסוי הוצאות הטיפול הרפואי על-ידי הביטוח הלאומי.

הן הפצועים והן בתי-החולים מוצאים את עצמם נתונים לחסדם של המעסיקים, שחלקם מתנער מן העובד הפצוע ו/או מוסר פרטים כוזבים. פוליסות הביטוח הרפואי, שהמעסיקים מספקים לעובדים הזרים, הן מצומצמות ואינן מכסות תחומים רבים. לחלק מן הפועלים ובני משפחותיהם אין בכלל ביטוח רפואי. במקרים אלה מוטל הנטל הכספי על בתי-החולים. היקף התובות האבודים במרכז הרפואי ת"א בשנת 1997, בגין מתן שירותים רפואיים דחופים לעובדים זרים ומשפחותיהם, הגיע ל-1,500,000 ש"ח.

המלצותיו של מר רן צפרי מביאות בחשבון הן את טובתו של העובד הזר והן את האינטרס הלגיטימי של בתי-החולים. ואלה הן:

**תודת "קו לעובד" נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את פעילות העמותה:
הקרן החדשה לישראל • קרן ריג, ישראל**

Bread for the World, גרמניה • צרפת, AGIR - Ensemble pour les Droits de l'Homme

Christian Aid, בריטניה • European Human Rights Foundation, בלגיה

Funding Exchange, ארצות-הברית • The Ford Foundation, ארצות-הברית

Heinrich Boll Foundation, גרמניה • ICCO, הולנד

ICJ, שוודיה • Nederlandse Hervormde Kerk, הולנד

Nederlandse Provincie van Dominicanen Albertum, הולנד

SIVMO, הולנד • Solifonds, שווייץ

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם, תל-אביב או ל"קו לעובד", רח' אלנובי 78, תל-אביב 61022, טל: 03-5102266

עובדים פלסטינים

אחון קטן בבית המשפט העליון

בברואר 1994 הוגשה תביעה בשם של שלושה עובדים פלסטינים: אמצעות עו"ד פרופ' פראנסס רדאי ועו"ד יונתן מישיקר, מטעם קו לעובדי" נגד מדינת ישראל ומדור התשלומים של שירות תעסוקה. העובדים ביקשו הצהרה על זכותם ליהנות מזכויות וציאליות זהות לאלה שמקבלים עובדים תושבי ישראל, או החזרה ל הכספים שנוכו לצורך זה ממשכורתם (באותו שיעור כמו עובדים ישראלים) לאורך שנות עבודתם בארץ.

בחודש מאי 1995 נידונה התביעה בבית המשפט המחוזי ירושלים. באי-כוח המדינה (עו"ד מרים רובינשטיין ועו"ד תמיר פור) ביקשו לדחות את התביעה על הסף בנימוק, שחוק "יישום הסכם בדבר רצועת עזה ואיזור יריחו" מעגן רטרואקטיבית את ניכויים, שנוכו תחת הסעיף "ביטוח לאומי" מאז 1970. סגן נשיא

ת המשפט, י. בזק, קיבל את עמדתם ומחק את התביעה על הסף. ההחלטה להמשיך את המאבק המשפטי, לערער בפני בית המשפט העליון, השתלמה. 14.2.99 - התקבל הערעור על-ידי נשיא בית משפט העליון, כבי השופט א. ברק, כבי שופט מ. חשין וכבי השופט י. זמיר. פסק-דינם נכתב:

"שוכנענו כי לגופו של עניין לא היה מקום למחוק את התביעה על הסף. תביעתם של המערערים העלתה שורה של סוגיות המצריכות ליבון, הן במישור המשפטי והן במישור העובדתי. כך, למשל, במישור העובדתי לא הוכחו בפני בית-המשפט קמא [הקודם] תשתית מספקת, מאחר ולא התאפשר למערערים לחקור את המצהירים מטעם המשיבה [המדינה] על תצהיריהם הנוגעים להליך גביית הכספים ולשימוש

שנעשה בהם לאורך השנים. במישור המשפטי נמוע בית-המשפט קמא מלתת דעתו לסוגיות שונות שהעלו המערערים בתביעתם. כך, למשל, לא נדונה שאלת זכותם של המערערים להשבה מכוח דיני עשיית עושר, ולא נבחנו, בהקשר זה, פרשנותה ותוקפה של החלטת ועדת השרים משנת 1970 [ההחלטה לנכות משכר הפלסטינים בשיעור זהה לעובדים ישראלים, אך ללא זכויות זהות]. בנסיבות אלה, ומבלי להכריע בטענות הצדדים לגופן, הגענו למסקנה כי לא היה מקום למחוק את התביעה על הסף."

מכשולים בדרך לביה"ד: תגובות

בדף המידע הקודם (דצמבר 1998) נכלל סעיף תחת הכותרת "מסלול המכשולים של העובדים הפלסטיניים בדרך לבית הדין". סעיף זה עורר תגובות רבות, במיוחד בנוגע להנחיית בית הדין לעבודה בתי"א, המחייבת תובעים שאינם דוברי עברית להזמין על חשבונם מתורגמן לדיונים בבית הדין.

ח"כ תמר גוזינסקי הגישה שאילתה בעניין זה לשר המשפטים, צחי הנגבי, וזה השיב בבהירות חד-משמעית: "השפה הערבית היא שפה רשמית בישראל, ואין מקום להטיל, לפיכך, על צד להביא מתורגמן על חשבוננו". בתשובתו נכתב גם כי בעקבות השאילתה התקיים בירור מקיף, והופנתה הוראה ברוח זו לכל בתי הדין לעבודה בארץ.

שלוש פניות לנשיא בית הדין הארצי לעבודה, ד"ר סטיב אדלר, ביקשו לבטל את ההנחייה. הפניות נשלחו על-ידי המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, "עדאללה"; על-ידי ראש לישכת עורכי-הדין, עו"ד חוטר-ישי, שקיבל העתק מן המכתב שנשלח מ"עדאללה"; ועל-ידי ד"ר דן יעקובסון, נציג ציבור בבית-הדין לעבודה ומרצה ללימודי עבודה באוניברסיטת ת"א.

נושאים אחרים באותו סעיף זכו לתגובה מטעם דובר לישכת מתאם הפעולות בשטחים, מר שלמה דרור. השגותיו

העיקריות הן על טענותינו בנושא הסגר שהוטל על השטחים

בסוף ספטמבר 1998, בדיוק לפני שיחות הסכם וואי. בדף המידע פירשנו את העיתוי כדרך לאותת לרשות הפלסטינית, ולהזכיר לה את הכלים העומדים לרשות הצד הישראלי. מר שלמה דרור, לעומת זאת, טוען כי הסגר בא בעקבות חיסול האחים עוודאללה (באיזור חברון) ומידע על פיגוע נקמה מתוכנן. למיטב ידיעתנו, אירועים בקנה-מידה זה הם עניין של שיגרה מזה שנים, ואינם מהווים עילה כשלעצמם להטלת סגר.

מר דרור חלק גם על הנתונים שמסרנו לגבי מספר העובדים הפלסטינים, שקיבלו רשות להיכנס לארץ בזמן הסגר. לדבריו,

נכנסו מייד בשלב הראשון 16,000 עובדים, ולאחר שבוע הגיע מספרם ל- 29,700. נתונים אלה עומדים בסתירה למקורות

כ ג י ו נ ז ה :

עובדים פלסטינים
אחון קטן בבית המשפט העליון
מכשולים בדרך לבית הדין: תגובות

עובדים תושבי חוץ
תאונות עבודה קטלניות בהיעדר פיקוח
מחירה של הזכות לעבוד
הביטוח הלאומי: החוק והאמהות

עובדים ישראלים
עובדי חברות כוח אדם:
חוקים והסכמים
רשויות ציבוריות וקיפוח עובדים
שמירה על זכויות עובדים
אינה מטרה ציבורית"

המידע דרושה למטרת ביצוע כל חיקוק, או למטרה במסגרת הסמכויות או התפקידים של מוסר המידע או מקבוליו. כמו בתחומים לא מעטים של חוקי העבודה בארץ, חוקי הבטיחות הם מתקדמים ביותר, אבל היעדר האכיפה משאיר אותם על הנייר בלבד.

מחירה של הזכות לעבוד

על-פי עדויות של עובדי חוץ מארצות שונות, שהצטברו ב"קו לעובדי", נדרשים רבים מהם לשלם סכומים גבוהים (המגיעים עד לאלפי דולרים) תמורת גיוסם לעבודה בארץ. הכספים ניגבים מהם הן בארצות מוצאם והן בישראל, בין אם בתחילת העבודה ובין אם במהלכה תוך ניכוי חודשי משכרם.

הסכומים הגבוהים ביותר שהגיעו לידיעתנו ניגבו מעובדים סיניים, שהובאו לארץ במאי 1998 באמצעות חברת כוח האדם "עמית". העובדים הגיעו אלינו באוקטובר 1998 כדי להתלונן על הלנת שכר. הסתבר לנו כי הבאתם לארץ נעשתה ביוזמת שירות התעסוקה הישראלי מתוך מגמה למנוע מונופול של תנועת המושבים, ה"מייבאת" עובדים מתאילנד. העובדים הסיניים העידו בפנינו, כי נדרשו לשלם 7500 דולר (בכלל זה הוצאות טיסה) תמורת זכותם לעבוד בענף החקלאות בארץ. הקבלות שניתנו להם על-ידי חברות כוח אדם סיניות נקבו רק בחלק מסכום עתק זה. מי נהנה מההפרש? אין לדעת בוודאות.

ארבע עובדות סיעוד מן הפיליפינים, שהובאו לארץ על-ידי "מרכז שלום" בבני ברק (אשר מר שלום אדרי עומד בראשו), שילמו כל אחת 3000 דולר. את הכסף מסרו, לדבריהן, למגייסות פיליפיניות העובדות עם "מרכז שלום".

ככל הידוע לנו, גובות רוב חברות כוח האדם בין 1,000 ל-3,000 דולר מכל עובד חדש המגיע מהפיליפינים. גבייה זו אינה חוקית - היא מנוגדת להוראות חוק חברות כוח אדם (החל גם על הסוכנויות המגייסות), ואף מהווה הכנסה בלתי מדווחת לרשויות המס בישראל. בפיליפינים מגביל החוק את הגבייה עד לגובה שכר חודש אחד. אבל, כרגיל, החוק לחוד והמציאות לחוד.

חברות כוח האדם מעוניינות משום כך להרבות בעובדים חדשים, בעוד העובדים הנמצאים בארץ מעוניינים להביא לישראל בני-משפחה שיעבדו גם הם. כך קרה שעובדות פיליפיניות הצטרפו, באופן פרדוכסלי, לשביתת מחאה (ב-1.2.99) נגד הוראה שבאה לתקן עיוות בשכר עמיתיהן. ההוראה, מטעם השגרירות הפיליפינית לסוכנויות הגיוס, דורשת מן המעסיקים לשלם לעובדות חדשות שכר מינימום של 700 דולר נטו. עד עתה קיבלו עובדי סיעוד חדשים מהפיליפינים שכר התחלתי של 500 דולר, בתוספת דמי כיס שבועיים והוצאות נסיעות. הנימוק שבו שיכנעו, כפי הנראה, סוכנויות הגיוס את העובדות למחות נגד ההוראה, הוא שמשפחות סיעודיות יימנעו משכירת עובדים חדשים. כל עוד שכר העובד החדש זול ב-100 עד 200 דולר משכר העובד הוותיק יותר, יעדיפו המשפחות עובדים חדשים, וסוכנויות הגיוס ייהנו מרווחים נילווים ובלתי-מדווחים על עצם מתן הזכות לעבוד בישראל.

אחת התופעות הנגזרות מן הגבייה הלא-חוקית היא התפתחותה של "תעשיית-בית" בלתי-חוקית, בהיקף גדול, שעיסוקה הלוואות בריבית קצוצה לעובדים פיליפיניים. העובדים זקוקים לכסף כדי להחזיר את חובם לסוכנויות הגיוס, כדי לשלם עבור בני-משפחה הבאים לעבוד כאן, או כדי לפתור מצוקות של המשפחות בפיליפינים.

בגדה, שאותם ציטטנו בדף המידע. פנינו איפוא להתאחדות הקבלנים, ושם נאמר לנו כי המערכת לא היתה מוכנה לקליטת העובדים, ולקח כשבוע עד שהראשונים מ"חסיני הסגר" התחילו להיכנס. לפי הערכתם נכנסו בתקופת הסגר לא יותר מ-20,000 עובדים.

מר דרור גם טרח ובירר בלישכת הקישור של המינהל האזרחי בעניינו של מר גיבר, עליו דיווחנו כי הלישכה סירבה לתת לו אישור כניסה למשפטו בישראל בטענה שהוא מעוכב בטחונות. בלישכה אמרו למר דרור, כי הסירוב נבע מכך שמר גיבר לא הציג בפניהם הזמנה לבית-הדין. מר גיבר עומד על גירסתו, ולסימוכין עלינו לציין כי "קו לעובדי" מעסיק עובד, שתפקידו הוא להביא את הזמנות בית-הדין עד לבתיהם של העובדים (התובעים) המתגוררים בשטחים.

עובדים תושבי חוץ

תאונות עבודה קטלניות בהיעדר פיקוח

בסוף ינואר-פירסם משרד העבודה נתונים, אשר מהם עולה כי שליש מן ההרוגים בתאונות עבודה הם עובדי חוץ. ענף הבנייה, שבו כמעט כל העובדים הם תושבי חוץ, הוא הענף היחיד שבו נרשמה עלייה (של 6%) במספר ההרוגים. מתוך 25 העובדים תושבי החוץ שנהרגו בשנה שחלפה, 22 עבדו בבניין. שני שלישים ממקרי המוות אירעו בגלל נפילה מגובה רב.

בראשית חודש ינואר - ורק לאחר הוראת המשטרה - סגרה סוף-סוף מחלקת הפיקוח במשרד העבודה אתר קטלני ברמלה. האתר שייך לחברת "מלט נשר בע"מ", ובחמשת החודשים שקדמו לסגירה נהרגו בו שני פועלים, נפצעו קשה חמישה, ונפצעו באופן בינוני שבעה. הנפגעים, רובם עובדים לא חוקיים, באו לישראל ממזרח אירופה, דרום אמריקה ותאילנד.

רצף התאונות המחרידות לא גרם למחלקת הפיקוח לסגור את האתר לפני התערבותה של המשטרה. לדברי העובדים, פקח משרד העבודה "הולך ובא ולא עושה שום דבר". לטענתם, לא היו באתר די הגורות בבטיחות, לא ניתנה להם הדרכה הולמת בשפתם, ומנהלי העבודה האיצו בהם והלחיצו אותם. רוב הקורבנות עסקו בריתוך בגובה רב (עד 15 קומות) בעת התאונה.

הנתונים על עובדים שנהרגו בתאונות עבודה הם נתונים מלאים ומהימנים, מכיוון שבתי החולים ו"מגן דוד" חייבים לדווח למשטרה ולמשרד העבודה במקרי מוות. חובה זו אינה חלה עליהם במקרי פציעה. במקום זאת, מוטלת חובת הדיווח על המעסיקים. מעסיק המדווח על תאונת עבודה מזמין לעצמו רק צרות - בדיקה של מחלקת הפיקוח, תביעות של משרד העבודה על רשלנות בקיום תקנות הבטיחות, ותביעות נזיקין של העובדים. התמריץ לא לדווח הוא עצום.

"קו לעובדי" פנה לח"כ אופיר פינס, בתקופת כהונתו כראש ועדת עובדים זרים בכנסת, בבקשה לקדם תקנות המחייבות את בתי החולים לדווח על כל עובד, שפציעתו גררה יותר מאישפוז של יומיים. ח"כ אופיר פינס היפנה את מכתבנו לראש אגף הפיקוח במשרד העבודה, פיטר מגנוס. מר מגנוס הסתייג מהצעתנו בנימוק, שדיווח כזה נוגד את חוק הפרטיות. בדיקת החוק העלתה, שאין שום מגבלה על העברת מידע מגוף ציבורי אחד למשנהו "אם מסירת

ההלוואות ניתנות כנגד הפקדת דרכונים ו/או תכשיטי זהב. עובדים נדרשים לשלם ריבית של 10% לחודש (הריבית זמקסימלית המותרת בארץ לפי "חוק הלוואות חוץ-בנקאיות" היא 4% לחודש). על עובדים המתקשים לעמוד בהחזר התשלומים הגבוהים מופעל האיום, שדרכוניהם יימסרו למשטרה והם יגורשו מן הארץ.

במקרה מוזר במיוחד, בחודש ינואר השנה, החרימה המשטרה מיוזמתה דרכונים של עובדות פיליפיניות, שהיו חייבות כספים למלווה ישראלי. האם פירוש הדבר, שהמשטרה פועלת כשירות נבייה ולחץ? פנייתנו למשטרה לא עזרה להבהיר את השאלה, וגם לא הצלחנו לקבל תשובה מתי יוחזרו הדרכונים.

כך הולכת ומתפשטת כסרטן הכלכלה השחורה, המנצלת את חולשתם של עובדים נואשים. בתמונת המצב שהיצגנו כאן רבים הפערים, ומספר השאלות הפתוחות גדול ממספר התשובות. ברור רק כי באין פיקוח, משגשות הפעילויות הבלתי-חוקיות באין מפריע.

הביטוח הלאומי, החוק והאימהות

עובדים תושבי חוץ המועסקים בישראל מבוטחים בביטוח הלאומי בשלושה סעיפים: תאונות עבודה, פשיטות רגל של מעסיקים, וביטוח אימהות. ביטוח האימהות מקנה לעובדות תושבות חוץ אישמוז חיים בלידה, מענק לידה (בשיעור של 20% מהשכר הממוצע במשק), ושנים-עשר שבועות של חופשת לידה בתשלום (בשיעור ממוצע של שכרן ברבע השנה שקדמה ללידה).

נוסח הוראת החוק לגבי הזכאיות [40.4(א) (1)] קובע: "עובדת [שכירה] או עובדת עצמאית המועסקת בישראל, או אשת עובד או עובד עצמאי המועסק בישראל, שישה חודשים רצופים לפחות בתכוף לפני הלידה, אף אם כל אלה אינם תושבי ישראל, ובלבד שהלידה אירעה בישראל."

סעיף 6 בפרק ביטוח אימהות ("חופשת לידה") קובע, כי 12 השבועות להם זכאית העובדת מתחלקים על פי בחירתה: "שישה שבועות או פחות מזה, כרצון העובדת, לפני יום הלידה המשוער והשאר אחרי יום הלידה". מכאן שעבודה רצופה "בתכוף לפני הלידה" כוללת גם עבודה שנפסקה עד חודש וחצי לפני הלידה.

כך קובע החוק, אך לא כך קבע מנהל ביטוח אימהות בסניף המוסד לביטוח לאומי בירושלים. המנהל, מר אמנון סרי, הודיע לעובדת פיליפינית (מרלין אולוני) ולנציגת "קו לעובדי" שהתלוותה אליה, כי זכאותה לביטוח אימהות מותנית בכך שתעבוד אצל מעסיקיה עד יום או יומיים לפני הלידה! מלבד הסתירה בין דבריו לבין החוק, נוספת גם התמיהה על הדרישה מאשה בסוף הריונה לעבוד בעבודה פיזית מתישה.

המוסד לביטוח לאומי היה ועודנו הוגן יותר מרשויות ממשלתיות אחרות בדאגתו לשמור על זכויות חוקיות של עובדים תושבי חוץ. אנו מקווים מאוד כי חריגה זו תתוקן במהירה ולא תחזור.

עובדים ישראליים

עובדי חברות כוח אדם: חוקים והסכמים

לפני שנתיים וחצי נכנס לתוקפו חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם. לכאורה, החוק היה אמור להגן על עובדי כוח האדם מפני הפרת זכויותיהם. למעשה, משרת החוק את האינטרסים של החברות הגדולות.

החוק מחייב קבלת רשיון לעיסוק כקבלן של כוח אדם, ותובע תשלום ערבויות כספיות גבוהות, האמורות להבטיח את תשלום השכר לעובדים. ערבויות גבוהות אלה משרתות את החברות הגדולות, מכיוון שמתחריהן הקטנים אינם עומדים בתשלום הסכומים הללו.

בכתבה שפורסמה בעיתון "הארץ" ב-1.1.98 נמסר דיווח על הפסקת פעילותן של מאה חברות כוח אדם קטנות, שחלקן ביקשו ממשרד העבודה להחזיר להן את הערבויות ששילמו לממשלה. לא לחינם כינו את החוק בשם "חוק מנפאור ואו. אר. אסי", החברות המובילות המשתלטות על השוק. נציגי החברות הגדולות השתתפו באופן פעיל במהלך חקיקת החוק, והטילו את כל כובד משקלן כדי להטות אותו לכיוון הרצוי להן. ההסתדרות, שסבלה ממצוקה כספית בגלל ההפרדה מקופת-חולים, שיתפה איתן פעולה על חשבון העובדים.

דרך זולה ויעילה בהרבה להבטחת תשלום השכר לעובדים היא חיוב המעסיק המזמין באחריות לתשלום. מכוח החוק הקיים מוקצים תקנים במשרד העבודה לניהול הגבייה, במקום להקצות מספיק פקחים שיבטלו רשיונות של חברות המפרות את זכויות עובדיהן.

תלונות שהגיעו ל"קו לעובדי" נגד חברות כוח האדם המובילות ממחישות עד כמה החיוב ברשיון ובתשלום ערבויות אינם ערובה להגנה על זכויות העובדים. תלונה חמורה נגד חברת "יתנופה", שניכתה משכרה של עובדת עבור קרן פנסיה ולא העבירה את הכספים ליעדם, רובצת במשרד העבודה ורשיונה של החברה לא בוטל.

חברת "תיגבור", המספקת למשרד האוצר קלדניות למיחשוב הנתונים המתקבלים מכל הגורמים המשקיים בארץ, מצאה שיטה יצירתית לקיצוץ בשכר העובדות. שעון המותקן בתוך המחשבים מורה על משך הזמן של ההקלדה על פי הנקישות. במקרה של הפסקת השמל, "נפילת" מחשב, או המתנה לחומר חדש, הזמן הוא על חשבון הקלדנית.

חברת "או.אר.אסי" מקפחת בשיטתיות את עובדיה על-ידי חלוקה שרירותית של השכר ל"שכר יסודי" ו"תשלומים נילווים". מאחר שהתשלומים עבור זכויות סוציאליות מחושבים לפי שכר היסוד בלבד, מפסידים העובדים את ההפרשים עבור סכומים שנרשמו כ"תשלומים נילווים". גם חברת "מנפאור" קיפחה עובד, שלא קיבל תשלום עבור יום בחירות.

* שיתוף-הפעולה של ההסתדרות הוביל לחתימה על הסכמים קיבוציים, המקפחים את זכויות העובדים ומייטיבים עם חברות כוח האדם. בראשית חודש פברואר שלחו נציגי התארגנות עובדי כוח האדם רשימת דרישות לעמיר פרץ. הם תובעים לשבת איתם למשא-ומתן על תוכנם של הסכמים קיבוציים חדשים בין ההסתדרות לחברות כוח האדם (עד היום לא זכה המכתב לתגובה כלשהי). להלן רשימת דרישותיהם לתיקונים בהסכמים הקיימים:

- עובדים לא יכונן "כוח אדם זמני", מכיוון שיש ביניהם רבים המועסקים באותו מקום למשך שנים (ומפלים ממילא לרעה מעמיתיהם "הקבועים", שאינם מועסקים באמצעות חברות כוח אדם).
- ביטול הסעיף "עובד במעבר", המקנה לחברת כוח האדם זכות להשהות עובד ללא שיבוץ בעבודה, וללא שכר, לתקופה של עד שלושה חודשים. בתקופה זו לא יכול העובד להירשם כמובטל ולקבל דמי אבטלה, למרות מצבו למעשה.

התארגנות עובדי כוח אדם, בשיתוף עם "קו לעובד", מוציאה עתה ביטאון במתכונת של דף מידע המופץ בקרב עובדי חברות כוח אדם. הביטאון מתרכז במידע הנוגע למאבקי העובדים לשיפור תנאי עבודתם. עד כה יצאו שני גיליונות, הנשלחים לכל מעוניין.

"שמירה על זכויות עובדים" אינה מטרה ציבורית"

הצהרה מעניינת זו נשלחה ל"קו לעובד" מנציגי מס הכנסה, בתשובה לבקשה שיכירו בנו כמוסד ציבורי. הכרה כזו היתה מזכה תורמים ישראלים בפטור מסויים ממס על תרומותיהם לעמותה. והרי תשובתם במלואה:

"במסגרת הטיפול בנדון נבקש להודיעכם, כי שמירה על זכויות עובדים אינה מוגדרת כמטרה ציבורית, על-פי סעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה לעניין הנדון. אי לכך, לא נוכל להמליץ להכיר בנדון כמוסד ציבורי לעניין תרומות".

במסגרת נסיונותינו לגייס תרומות בישראל, קיוונו גם להיעזר בהמלצתו של משרד העבודה, המפנה עובדים לטיפולנו מזה שנים. המלצת המשרד נחוצה לעמותה כתנאי להגשת בקשה למענק מן הממונה על העזבונו. פעמיים כבר ענה משרד העבודה בשלילה על בקשתנו להמלצה, ובסוף דצמבר 1998 שלחנו את הבקשה השלישית.

התרומות המגיעות לעמותה מחו"ל מיועדות על-ידי התורמים לטיפול בעובדים לא ישראלים, החשופים יותר מכולם לניצול ופגיעה. אבל במצב הכלכלי הנוכחי הולך וגדל מספרם של עובדים ישראלים חלשים, שזכויותיהם מופרות. כדי להרחיב את הסיוע לעובדים אלה אנו זקוקים לתרומות מישראל.

המימסד הממשלתי אינו רואה בפעילותנו מטרה ציבורית. אם יש ביניכם בעלי רעיונות על מקורות לתרומות בישראל, או בעלי נכונות לסייע במסע התרמה, אנא טלפנו למשרדנו. ובהזדמנות זו נודה למספר קוראים, השולחים לנו את תרומתם בעקבות דפי-המידע. תמיכתם המוסרית והכספית חשובה לנו ומחזקת את ידינו.

השתתפות של נציגי העובדים בוועדת מעקב על יישום ההסכם, ובמיוחד בפיקוח על קרן הרווחה (המבוססת על ניכויים חודשיים מהעובדים, שההסכמים קובעים את שיעורם).

- התחשבות בנשים, המהוות את הרוב בקבוצת עובדים זו, בנושאים כמו הסדרת שעות הנקה לנשים אחרי לידה.
- התחלת ההפרשות לביטוח כעבור 6 חודשי עבודה, ולא כעבור 18 חודשים כפי שמאפשרים למעסיק ההסכמים הנוכחיים. לעובד תינתן אפשרות בחירה בין סוגי ביטוח פנסיוני. העובדים מבקשים גם פיקוח, שימנע מחברת כוח אדם למשוך באופן חד-צדדי כספים של פיצויי פיטורים, שהופקדו בקרן הפנסיה או בחברת הביטוח.

רשויות ציבוריות וקיפוח עובדים

• רשות התעופה בנמל בן גוריון העסיקה כמתורגמנים קבוצה של 40 עובדים, רובם מבוגרים וחלקם פנסיונרים המתקשים לחיות רק מקיצבת ביטוח לאומי. הם הוגדרו כעובדים ארעיים של שירות שדות התעופה, אף כי היו ביניהם כאלה שעבדו ברציפות ארבע שנים.

לפני כשנה הועברו כולם במרוכז לעבודה באמצעות קבלן. העובדים נדרשו לשלם (!) עבור העברתם לקבלן המשנה. התנגדותם העזה מנעה את הגזירה, אבל עובדים חדשים שהתקבלו לעבודה זו שילמו מכיסם 1000 ש"ח. ההפרשות לקרן הפנסיה "מבטחים" הופסקו בעקבות ההעברה, ודווקא לעובדים מבוגרים אלה הזקוקים לכך במיוחד. כמו כן נעלמו מענקי ההתמדה ובונוסים שקיבלו בעבר, ולעומת זאת החלו לנכות משכרם עבור "טיפול מקצועי"...

נסיונותיהם למחות נתקלו בטיעון המשכנע, שאין להם כוח מיקוח כקבוצה כה חלשה. ועד העובדים (שהוא דווקא חזק) סירב לתמוך בהם בטענה, שאין הוא מטפל בעובדים ארעיים - מה שלא הפריע לוועד לנכות מהם "מס ועד" בכל תקופת עבודתם.

• רשות השידור מצאה, כנראה, דרך חדשה לעקוף את שכר המינימום. במקום תלושי שכר מקבלים עובדים מסויימים שובר תשלום, כאילו היו עובדים עצמאיים המקבלים תשלום עבור שירותים. במקרה שהגיע אלינו - נעמה ישראל, שעבדה במקד התנועה של "קול ישראל" כעורכת מבזקי תנועה - לא כיסה התשלום את שכר המינימום על השעות שעבדה.

במכתב ששלחנו למנכ"ל רשות השידור, מר אורי פורת, טענו כי ניצול חולשתם של העובדים (סטודנטים במקרה של נעמה וחבריה) מהווה כתם על מינהל תקין של רשות ממלכתית. מר פורת לא טרח לענות לנו ולהסביר את התופעה.

תודת העמותה נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את הפעילות:

הקרן החדשה לישראל, קרן היג, ישראל

AGIR - Ensemble pour les Droits de l'Homme, צרפת

The Norwegian Human Rights Fund - Norway, נורבגיה, Christian Aid אנגליה

The Ford Foundation, The Joyce Mertz-Gilmore Foundation, ארצות הברית

Heinrich Boll Foundation, גרמניה, ICCO, הולנד, ICJ, שוודיה

ניתן לשלוח תרומות לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811,

רח' אחד העם 60, תל-אביב,

או "קו לעובד" רח' אלנבי 78, תל אביב 61022 טל: 03-5102266

עובדים פלסטיניים

מצב התעסוקה

על-פי נתוני לישכת התעסוקה, מספר העובדים הפלסטיניים שהועסקו בישראל בתחילת חודש מאי היה 36,000. מתוך מגמה להגמיש את הנוהלים למעסיקים המעוניינים בעובדים אלה, איפשר משרד-העבודה למספר מוגבל של פועלים ללון בישראל: כ- 5000 עובדים מעזה, ו- 400 עובדים מהגדה. 674 עובדים מהגדה קיבלו היתרים לעבודה במשמרות.

על-פי הערכות של גופים פלסטיניים בגדה מועסקים כיום בישראל למעלה מ- 20,000 עובדים פלסטיניים לא-רשומים. חלקם אינו עומד בקריטריונים, שקבע משרד הביטחון (זכאים לרישיון-עבודה רווקים מגיל 40, ונשואים ללא ילדים מגיל 25). אחרים מתקשים למצוא מעביד, שיעסיק אותם באופן חוקי, בגלל הפער הגדול בין עלותו של עובד פלסטיני ובין העלויות של עובד זר. בענף הבניין עשוי פער זה להגיע ל- 40% ומעלה, כאשר שכר הברוטו הוא זהה. אותם עובדים ללא רישיון מסתכנים בעונשים כבדים, שמערכת המשפט מגלה יותר ויותר סימני מחאה נגד הטלתם על רעבים ללחם.

הסניגוריה הציבורית נגד מיצוי הדין עם עובדים ללא היתר

חוק הכניסה לישראל (סעיף 12) קובע עונש מרבי של שנת מאסר על עבירה של שהייה בלתי-חוקית. בסעיף אחר של אותו חוק (12א') נקבע עונש מרבי של שנתיים מאסר על העסקה שלא כדין של עובדים מן השטחים.

עד כאן ההלכה. למעשה, העובדים מועמדים לדין בתכיפות רבה יותר מאשר המעסיקים, ומקבלים עונשים חמורים יותר. התביעה כמעט שאינה דורשת עונשי מאסר בפועל למעסיקים, ובמקרים המועטים שבהם מוטל עונש כזה מדובר בתקופות-מאסר קצרות ביותר, אשר לרוב ניתן לרצותן בעבודות שירות.

העובדים הפלסטיניים, לעומת זאת, נידונים ברוב המקרים למאסר בפועל, לעתים למשך חודשים. לאחרונה גזר בית-המשפט המחוזי בת"א 10 חודשי מאסר בפועל על חיתאם עמודי (משכס) ועלי עוואטללה (מיריחו). עונש חמור זה נגזר עליהם

בגיליון זה:

- מצב התעסוקה
- הסניגוריה הציבורית ועובדים ללא היתר
- תביעות עובדים
- עובדי כוח אדם
- הקמת איגוד מקצועי
- כפילת עובדים
- הפקרת עובדים
- להתעללות אלימה
- דו"ח מבקרה המדינה

לאחר שהמדינה ערערה על פסק-דין של בית-משפט השלום, שהסתפק בשבעה ימי מאסר בפועל וכמה חודשי מאסר על תנאי.

בסניגוריה הציבורית סברו שהעונש כבד מדי, במיוחד לנוכח העובדה שהיתה זו עבירה ראשונה, והגישו בקשה לרשות ערעור. באי-כוח העותרים, עורכי-הדין ספיר ואוראסטי, מצטטים בבקשתם שופטים, שהביעו את מורת-רוחם מן הפגיעה בעיקרון השיוויון, העולה מהגשת כתבי האישום של פרקליטות המדינה:

"לא ייתכן שהמעסיק, שיש לו גם תועלת כלכלית מביצוע העבירה, ואשר מצבו בדרך-כלל רחוק מאותו מצב של הגעה לפת לחם, לא יקבל עונש זהה או חמור מהעונש שהושת על המועסק שלא כחוק" (כבוד השופט נ. זלוציובר);

"הפעילות של אכיפת החוק בעניין זה צריכה להיות מופנית כנגד המעסיקים של פועלים מן השטחים, שכן הניסיון מלמד שעובדי השטחים אינם נרתעים מעונשים המוטלים עליהם בגין שהייה בלתי-חוקית בישראל. גם עובדה זו יכולה ללמד על כך שמדובר בעבירה המבוצעת מתוך צורך קיומי אמיתי" (כבוד השופט ד"ר עמירם בנימיני).

התנגדות להטלת עונשים חמורים על העובדים מופיעה גם בהחלטות של שופטים נוספים. בעיתון "ידיעות אחרונות" דווח לאחרונה על החלטתו של שופט בית-משפט השלום בעכו, איתן מגן, לשחרר עובד מגינן שהובא להארכת מעצר באשמת שהייה בלתי-חוקית בישראל. העובד הסביר כי הוא שוהה בארץ לצורך חיפוש עבודה, ואם לא יעבוד יסבלו הוא ומשפחתו מרעב. השופט קבע בהחלטתו כי "מבחינה מוסרית קשה למצות את הדין עם מי שמוכן לכל עבודה קשה כדי להרוויח פת לחם".

החוק מכיר בעיקרון שיש להחמיר עם המעסיקים – העוברים על החוק מתוך רדיפת בצע – יותר מאשר עם העובדים, המבצעים את העבירה "מתוך

במועצת "גבעת זאב" ולא בעובדים העשוקים. לא די בזכות האבות העומדת לצד המתנחלים, הנה קם להם מליץ-יושר בדמות היועץ המשפטי לממשלה. * בסוף חודש מאי קיבלו 12 עובדים פלסטיניים, שהועסקו במפעל "שזירת קאסם" באזור התעשייה "ברק" (גם הוא בהתנחלויות), סכום כולל של 300,000 ש"ח. סכום זה הגיע להם בזכות הפרשי שכר מינימום וזכויות אחרות (חופש, דמי הבראה וכו'), שנמנעו מהם בזמן עבודתם. הסיום המוצלח והמהיר יחסית של התביעה הושג בעזרת עיקולים, שהטיל על החברה עוה"ד שמעון לביא, כאשר התברר כי החברה מנסה להעביר את ציודה לחברה חדשה.

עובדים ישראליים

עובדי כוח אדם: הקמת אירגון מקצועי

"קו לעובד" מלווה כבר למעלה משנה התארגנות של עובדי חברות כוח אדם (ראו דפי-מידע אחרונים). מטרתה העליונה של ההתארגנות היא לצמצם את מימדי ההעסקה באמצעות חברות אלה. עובדי כוח האדם מופלים לרעה בתחומים רבים, ומרוויחים מכך (בנוסף לחברות כוח האדם עצמן) המעסיקים הנעזרים בכוח עבודה זול ומקופח זה (בתוכם משרדי ממשלה, עיריות, אוניברסיטאות, בנקים וגו'). בעקבות כשלונם של מגעים עם ההסתדרות התברר, כי הדרך היחידה להגן על זכויות העובדים הללו היא הקמת אירגון מקצועי עצמאי.

"לשריף המקומי קוראים ההסתדרות"

בכתבה על עובדי כוח אדם שהתפרסמה בשבועון התל אביבי "העיר" ב-31.4.99 מתארת הכתבת, עינת פישביין, את תפקיד ההסתדרות בקידום "חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם", וגם את הרווחים שמפיקה הממשלה, "...עובדי חברות כוח האדם עושים עוד דבר נפלא לממשלה: הם מורידים את השכר הממוצע במשק, היום, כשקרוב ל-120 אלף עובדים ישראליים ועוד כ-80 אלף עובדים זרים מועסקים דרך חברות כוח אדם, הם מהווים קרוב לעשרה אחוזים מכוח העבודה בארץ. עשרה אחוזים, שמרוויחים פחות ממה שהיו מרוויחים אילו עבדו באופן ישיר אצל מעסיקיהם, דוחפים למטה את השכר הממוצע. השכר הממוצע במשק הוא המפתח לתשלומי ההעברה, כמו הבשחת הכנסה וקצבת זיקנה וכשהוא מתכנס – מתכנסים גם הם. השכר הנמוך של עובדת זמנית במשרד החינוך מוריד גם את זה שהאמא הזקנה שלה. חסכוני".

צורך קיומי אמיתי" (כדברי השופט בנימיני). בפני המדינה עומדות אפשרויות הוגנות ויעילות יותר מהטלת עונשי מאסר ממושכים על עובדים נואשים. במצב הקיים, מספר העובדים ללא רישיון בארץ – הן פלסטינים מהשטחים והן פועלים תושבי-חוץ – רק הולך וגדל. השבעים מתעשרים על חשבונם, המדינה מפסידה את המסים המגיעים לה, והחלכאים והנדכאים משלמים את המחיר.

תביעות עובדים

* חמש שנים תמימות חיכו שני עובדים מנפת גינן כדי לקבל פיצויי פיטורים מן המועצה המקומית של זיכרון יעקב. מר פרחאן מוחמד עלי קיבל 27,000 ש"ח, ומר סמיר יוסף חאלדי קיבל 15,000 ש"ח. השניים הועסקו במועצת זיכרון יעקב (האחד במשך 13 שנים והשני במשך 7 שנים), עד פברואר 1994. אז הודיעה להם המועצה (בתום סגר כללי בשטחים), שאין היא מעוניינת עוד להעסיקם, וסירבה לשלם להם פיצויי פיטורים.

השניים פנו ל"קו לעובד" וכך החלה מלחמת-התשה משפטית, כשהמועצה עושה את כל הניתן כדי להימנע מתשלום כחוק. רק בסוף אפריל השנה קיבלה סוף-סוף המועצה את המלצת כבוד השופטת קציר (בבית-הדין לעבודה בת"א), והושגה פשרה שקיבלה תוקף של פסק-דין. את העובדים ייצגו עוה"ד אהוד שילוני ומור סטולר. החוק, הצדק וההתדמית הציבורית היו חשובים למועצת זיכרון יעקב פחות מן החיסכון הזעיר בתקציבה על חשבון זכויות העובדים.

* מאבק משפטי ממושך עם מועצה מקומית בהתנחלויות – "גבעת זאב" – הוביל לאחרונה להתערבותו של היועץ המשפטי לממשלה. מועצת "גבעת זאב" העסיקה במשך שנים עובדים פלסטיניים בשכר נמוך משכר המינימום, וללא הזכויות שמקבלים עובדים ישראליים באותם תפקידים. בתביעה שהוגשה ב-1995 (באמצעות עוה"ד אלכס ספינרד) נדרשה המועצה לשלם לעובדים את חובותיה כלפיהם לפי החוק הישראלי. דרישה זו התקבלה על ידי כבי' השופט מ. מירון, בבית הדין לעבודה בירושלים, ב-29.12.97. המועצה המקומית ערערה על החלטת השופט, וב-29.4.99 שלח היועץ המשפטי לממשלה הודעה לבית הדין הארצי: הוא החליט להתייצב בהליכי הערעור, בהתאם לסעיף 30(א) לחוק בית הדין לעבודה – "זכות התערבות בהליכים". סעיף זה קובע כי "ראה היועץ המשפטי לממשלה, שבהליך פלוני שלפני בית הדין כרוכים או נפגעים, או עלולים להיות כרוכים או נפגעים, זכות של מדינת ישראל, או זכות ציבורית או עניין ציבורי, רשאי הוא, לפי ראות עיניו, להתייצב באותו הליך ולהשמיע דבריו". מסתבר איפוא כי זכותם של המתנחלים להעסיק פלסטינים בעלות נמוכה, תוך הפרה של החוק הישראלי, הפכה ל"זכות ציבורית". אנו מרשים לעצמנו להמר, כי עמדת היועץ המשפטי תתמוך

מביאה לעיכוב של טיפולים רפואיים במחיר של נזקים בלתי-הפיכים לנפגעים: "לדעת משרד מבקר המדינה, על המוסד לביטוח לאומי להסדיר ולפגש את הליכי הטיפול בעובד זר שנפגע בתאונת עבודה, כך שלא יפגע הטיפול הרפואי בו."

מבקר המדינה מצביע על כך, שמשרד-העבודה ומשרד-הפנים מזכים את קבלני-הבניין בהקלות מפליגות, אך אינם אוכפים עליהם את החוקים המגינים על העובדים. בין שאר ההעדפות מציין המבקר בתמיהה את הקלות בה יכולים קבלנים לקבל עובדים חדשים במקום אלה שעזבו אותם: "לא ברור מדוע העניק משרד-הפנים היתרי עבודה לזרים המחליפים 'ברחנים' בענף הבנייה, אך לא בענף הסיעוד. בכך הועדפו קבלני הבנייה על פני זקנים, תשושים וסיעודיים, שתלותם בעובד הזר רבה".

עמדתו של המבקר ביחס לניידות עובדים חופשית זהה לעמדתם של אירגוני זכויות-האדם, מחלקת המחקר של בנק ישראל, המכון לדמוקרטיה וגורמים אחרים. כמוהם הוא קובע, שכבילת העובד למעסיק מונעת תחרות בין המעסיקים על שירותי העובדים הזרים, ומסייעת לשמירה על שכר העבודה הנמוך. המבקר אינו מאמין בגירוש בלבד כאמצעי לצמצום מספרם של העובדים הזרים: "...הקטנת מספר ההיתרים לעובדים זרים, ללא העלאה משמעותית בעלות העסקתם אינה מספקת. אין גם די בהעלאת עלות ההעסקה, בלי אכיפה עקבית, מתמשכת ומעמיקה של החוק. מספר ההיתרים להעסקת זרים אמנם פוחת, אולם לא פחת מספרם הכולל של העובדים הזרים בלי היתר. פעולות האכיפה לא היו נמרצות ולא השיגו את יעדיהן. גם הערך ההרתעתי של הקנסות המוטלים כיום על מעסיקי זרים ללא היתר, אף הוא אינו גדול, יחסית לרווח הכלכלי שבהעסקתם. הפיתוי להעסקת עובד זר בלי היתר לא פחת". האם יתוקנו העיוותים הללו על-ידי הממשלה החדשה? עדיין מותר לקוות.

חברי הוועד המנהל של "קו לעובד":
ששטיין סדרגורן, ד"ר אורלי לובין, דניאל שרמן,
ד"ר מאיר אמיר, דבני לרמן, ד"ר אנריקה
ביצאצ'י, ד"ר גיא מונדלק, כאמל אבו-קאעוד

הקבלן, את שכרו לחודשיים האחרונים – \$ 1400. כאשר סירב העובד להסתפק ב- 500 ש"ח בלבד, היכו אותו שני אחיו של הקבלן עד זוב דם, באגרופים ובמקל. מכר ישראלי הבהיל את מר ציזיקוב לבית-חולים, שם אובחן סדק בעצם זרועו. המשטרה הוזמנה לבית-החולים, חקרה את העובד, ובכך סיימה את תפקידה עד היום.

* מר אונגריאנו רמוס, עובד בניין רומני, הגיש באמצעותנו תביעה נגד מעסיקו - חברת הבנייה "סופר אקטיב בע"מ" - בסך 80,000 ש"ח. עם קבלת התביעה שלח המעסיק אנשי אבטחה למקום מגוריו של העובד, ואלה לקחו אותו בכוח לשדה-תעופה כדי לגרשו מהארץ. בשדה-התעופה הצליח מר רמוס להתקשר ל"קו לעובד", ותוך זמן קצר הגיע נציג העמותה למקום וחילץ אותו משם. נציג העמותה זיהה, מאירועים קודמים, את אחד המאבטחים שחטפו את העובד. למחרת הוגשה תלונה במשטרה על חטיפה, תוך ציון זהותו של המאבטח המוכר לנו ולמשטרה. מאחר שכל התלונות הקודמות נגד עבריו מועד זה הסתיימו בלא-כלום, אין מקום לאופטימיות רבה, אלא אם כן תשתנה מגבוה מדיניות ההפקרה של העובדים הזרים לידי נוגשיהם.

דו"ח מבקר המדינה

הדו"ח האחרון (1998) מייחד מקום רב לביקורת על יחסן של הרשויות לעובדים זרים. המבקר נעזר הפעם בדיווחים של העמותות התורמות להגנה על עובדים תושבי-חוץ: "עמותות הרופאים", "האגודה לזכויות האזרח", "המועצה לשלום הילד" ו"קו לעובד". שלושה נושאים עומדים במרכז הביקורת: שירותי הבריאות לעובדים זרים, אכיפת החוק על המעסיקים, ויישום התוכנית לצמצום מספר העובדים.

מבקר המדינה חושף את ההיקף המצומצם של השירותים הרפואיים הניתנים על-ידי חברות הביטוח הפרטיות, ותוקף הן את משרד-הבריאות - שלא קבע סל מחייב של שירותי בריאות - והן את משרד-העבודה, שאינו מפקח כלל על שירותי הבריאות לעובדים זרים. אי החלת חוק בריאות ממלכתי על העובדים גוררת הוצאות אישפוז אדירות של בתי-החולים: בשנת 1997, קובע הדו"ח, צברו בתי-החולים יתרת חוב בסך 7.7 מיליון ש"ח עבור טיפול רפואי בעובדים זרים, שלא בוטחו או שאישפוזם לא כוסה על-ידי חברות הביטוח. ביקורת קשה מטיח המבקר בביטוח הלאומי על הסחבת בתהליך ההכרה בתאונות עבודה. סחבת זו

תודות העמותה נתונה לקרנות הבאות, שנדיבותן מאפשרת את הפעילות:

ישראל: הקרן החדשה, קרן ריג.

צרפת: Ensemble pour les droits de – AGIR

נורבגיה: The Norwegian Human Rights Fund – Norway

ארצות הברית: The Ford Foundation, The Joyce Mertz-Gilmore Foundation

גרמניה: Heinrich Boll Foundation, שוודיה: ICJ הולנד: ICCO

תרומות ותקבלנה בחום לחשבון מס' 357770/38, בנק לאומי, סניף 811, רח' אחד העם 60, תל אביב.

או ל "קו לעובד", רח' אלנבי 78, תל אביב

61022 טל' 5102266-03

התרחבות התופעה של הגבלת חופש העיסוק באופן זה היא התפתחות מדאיגה. האם באמת עומדת השתייתן של הדיילות מעבודה ב"מבחן הסבירות" המקובל על שופטים? מה הם בדיוק ה"סודות", שהן עלולות להסגיר לחברה המתחרה (סודות האמורים להתיישן תוך ארבעה חודשים)? הן אמנם חתמו מרצונן על ההסכם עם המעסיק, אבל כמה בחירה חופשית היתה בידיהן באמת? אנו מקווים כי בית-הדין לעבודה, גם בערכאות המקומיות, יהדוף את הכבילה הלא-הוגנת של עובדים חלשים, ולא יעמוד לצד מעסיקים המנצלים את פגיעותם של הנתונים-לחסדם.

עובדים תושבי-חוץ

הפקרת עובדים להתעללות אלימה

בחודשי אפריל-מאי הגיעה למשרדנו כמות מזועזעת של תלונות חמורות על התעללות אלימה בעובדים זרים. כל התלונות הועברו למשטרה, אך דבר לא נעשה וככל הידוע לנו לא הוגש אף כתב-אישום. באחד המקרים היה מעורב מאבטח, המוכר מתלונות קודמות (שהועברו כולן למשטרה) כאחראי לחטיפה ולכליאה של עובדים זרים. גם נגדו לא ננקט עדיין שום צעד, ואין פלא שהוא ממשיך בפעילותו כמקודם.

התלונות המגיעות לידיעתנו הן רק קצה הקרחון של האלימות, השוד והכליאה, החטיפות והסחיטות, אשר מעסיקים ושליחיהם מפעילים נגד עובדים זרים. המסר הברור ששולחת המשטרה למעסיקים כאלה, הוא שהעובד הזר מופקר לחלוטין על-ידי שלטון החוק. מעסיקים מסויימים מפרשים את חוסר-המעש של המשטרה כפטור גמור ממעצורים וחוקים, כהיתר לשלוט בחיי הזולת מבלי לפסול שום אמצעי (מסיפורי העובדים עולה הד מצמרר של שיטות התעללות, ששמענו עליהן בעבר בעדויות של פלסטינים עצורים). הרי כמה דוגמאות למעשי התועבה, המתאפשרים בעולם חסר-חוק:

* ב-19.4.99, לאחר חצות, הותקפו שלושה עובדים סיניים - המועסקים בחברת "שיקמים, בנייני יוקרה" - במקום מגוריהם באתר בנייה בגבעת שמואל. התוקפים, שישה במספר, התחזו לשוטרים וציוו על העובדים להתלוות אליהם. הם הובלו למכונית ונלקחו למבנה נטוש באיזור מרוחק. שם הוחזקו העובדים 24 שעות, וספגו מכות מלוות באיומים שיגורשו מהארץ אם לא יגייע כל אחד מהם \$3000. העובדים לוו כספים מחבריהם ושילמו לחוטפים. הסיפור הגיע אלינו במקרה, וב-28.4 סייענו לעובדים להגיש תלונה במשטרה על תקיפה, הכאה, סחיטה ונטילת דרכונים. מאז לא חלה שום התקדמות.

* מר פיטר ציזיקוב, עובד זר מחבר-העמים, הועסק בגבעתיים אצל קבלן בשם סמי לוי. ב-2.5.99 ביקש העובד ממנהל-העבודה, אחיו של

בראשית החודש הוגשה בקשה לרשם העמותות, ובה תקנון המגדיר את מטרות ההתארגנות: "... להוות אירגון עובדים של עובדים המועסקים באמצעות חברות כוח אדם בשירות הציבורי ובמגזר הפרטי, ולעשות כל הדרוש לשם כך: לנהל משא ומתן עם מעסיקים (מזמיני העבודה וח' כוח האדם), לחתום על הסכמים קיבוציים, ולהיות בעל כל הסמכויות הנתונות בדין ובהסכמים קיבוציים ואחרים לאירגוני עובדים".

כבילת עובדים והגבלת חופש העיסוק

הגבלת עובדים על-ידי המעסיק, במטרה למנוע את עבודתם בענף זהה אצל מעסיק אחר, נכללת כיום בחוזים סטנדרטיים תחת הסעיף "אי תחרות". סעיף זה אינו מותנה בהשקעה של הכשרת עובד, ואינו מוגבל בתקופה של משך העבודה אצל המעסיק הכובל. הוא מחייב את העובד בכל מקרה של הפסקת עבודה.

בתקופה של היצע תעסוקה מוגבל, סירוב לחתום על הסכם בגלל סעיף כזה הוא בגדר מותרות, שעובדים אינם יכולים להרשות לעצמם. כאשר סעיף זה מופעל נגדם, הם מושבתים מאונס למשך חודשים ונוקקים לדמי אבטלה על חשבון הקופה הציבורית.

למרבה הצער, בית-המשפט אינו מגן על העובדים מפני מעסיקים המנצלים לרעה את יכולתם להגביל את חופש העיסוק של עובדיהם-לשעבר. דוגמה לכך הוא מקרה, שהגיע לטיפולנו בחודש אפריל. שתי עובדות, שהועסקו כדיילות-קרקע בחברת תעופה מסויימת, התפטרו מעבודתן (תוך מתן הודעה מוקדמת כנדרש). שתיהן השתכרו לפי שעה - בין 15 ל-16 ש"ח - למרות שעבדו בחברה שנתיים ומעלה. כאשר שמעו העובדות, כי חברת תעופה אחרת מציעה לעובדים שכר גבוה יותר (19 ש"ח לשעה), הן בחרו להחליף את מקום עבודתן.

ימים אחדים לאחר שהחלו את עבודתן החדשה, קיבלו השתיים מכתב התראה ובו נדרשו להפסיק לאלתר את עבודתן בחברה המתחרה. ולא, כך איים מעסיקן הקודם, תוגש נגדן תביעה כספית על הפרת חוזה. המעסיק מיהר גם להגיש לבית-הדין לעבודה בתי"א בקשה דחופה למתן צו מניעה זמני, שיורה לשתי העובדות להימנע במשך ארבעה חודשים מעבודה בחברה המתחרה. יומיים בלבד לאחר הגשת הבקשה כבר העניק בית-הדין את הצו המבוקש למעסיק התובע.

סביר להניח שעובדות אלה, ואחרים במצב דומה, לא יצליחו למצוא עבודה חלופית למשך תקופת ההשהייה. וספק אם שכרן הזעום הספיק לצבירת חסכוניות, שיפרנסו אותן במשך חודשים של אבטלה מאונס. המרוויח היחיד הוא המעסיק, המרתיע באופן זה עובדים מניסיון להשיג שכר גבוה יותר בחברה אחרת.

"קו לעובד" הינה עמותה רשומה, שמטרתה להגן על עובדים המועסקים בישראל. העמותה מתמחה בטיפול פרטני במקרים של הפרת זכויות עובדים. היא מספקת סיוע משפטי לעובדים אשר גורמים שונים (לאום, מעמד משפטי או מצב כלכלי) חושפים אותם במיוחד להפרות כאלה, ואשר יכולתם לעמוד על זכויותיהם מוגבלת בגלל אי-היכרות עם השפה ועם ההליכים הביורוקרטיים בארץ.

קבוצות העובדים הפגיעות במיוחד הן פלסטינים המועסקים בארץ או בהתנחלויות, פועלים זרים, ערבים ישראלים, עולים חדשים ועובדים המועסקים באמצעות חברות כח-אדם. "קו לעובד" פועל בחלל שמותירים האיגודים המקצועיים המזניחים עובדים אלה.

העמותה מעמידה מידע רלוונטי לשימושם של חברי כנסת, נציגי ארגונים בינלאומיים, סטודנטים וחוקרים. במקרים חמורים של הפרת זכויות שיטתית, העמותה יוזמת סיקור בעיתונות, בטלוויזיה וברדיו, בארץ ובעולם.

ועד מנהל: ששטין סדר-גרן, ד"ר אורלי לובין, ד"ר מאיר עמיר, דינה שרמן, דר' גיא מונדלק, גב' דבי לרמן, מר כאמל אבו קאעוד, מר ידין עילם.
מנהלת בפועל: חנה זהר

